JAN NERUDA

LITERATURA
III

KNIHOVNA KLASIKŮ

KNIHOVNA KLASIKŮ

SPISY JANA NERUDY

Svazek třináctý

JAN NERUDA

LITERATURA

III

KNIHOVNA KLASIKŮ

Státní nakladatelství krásné literatury a umění

Praha 1966

SPISY JANA NERUDY

řídí Ústav pro českou literaturu Československé akademie věd

Hlavní redaktor Jan Mukařovský

Redakční rada:

Aleš Haman, Miloslav Novotný, Miloš Pohorský, Rudolf Skřeček, Felix Vodička

Výkonní redaktoři Aleš Haman a Jarmila Víšková

Svazek připravil Jan Thon

Graficky upravil František Muzika

DUCH A SVĚT

Básně Jaroslava Vrchlického*

I

„Zeus má orla, básníci mají myšlénky."

△

Čtoucímu Vrchlického nejnovější svazek básní je mně, jako bych díval se na zápas sokola bičovaného ještě mraky, ale jižjiž se nad ně povznášejícího v úsměvně jasnou, slunečnou výš. Znám tento boj, prodělal jsem jej sám, jako jej probojovat *musí* každý, kohož duch domáhá se obzoru širokého, celé lidstvo, jeho minulost i budoucnost, východ a cíl obmykajícího. Ba snad ani jednotlivý člověk, pokud duševně neotupí, z toho boje vůbec nevychází — jako z něho nikdy nevyjde také lidstvo celé; ledaže člověk jednotlivý zaujme později v něm určité stanovisko své a stanovisko to nazývá se pak jeho „zralostí".

Vrchlickému vytýkána „nečeskost", totiž co do směru jeho poezie a co do volených předmětů.

Jděm výčitce na kloub a porozumíme tím „nečeskosti" té, jakož porozumíme také významu knihy Duch a svět.

Básník nadaný vstoupí do mladěmužných let. Byl se k pouti životem posilnil plnými doušky ze studny vzdělanosti lidské. Seznal zlatým dýmem krytou minulost lidskou, seznal rozkvět i odkvět národů dávno zahynulých, vidí, jak národové, jak lidstvo splývá k jedinému, duševnímu celku, nesoucímu se silou nikdy netušenou, hledí na člověka jednotlivého a vnitřní jeho život zrakem soucitným, dívá se i na celou přírodu se zrakem jak vnímavým, tak zas i časově pokročilým — a minulost s budoucností, člověka s ostatní přírodou hledí si vpravit do jediného, plného akordu, jenž je pak základem pro všechny básníkovy harmonie, pro celý

* Vyšly nákladem J. Otty.

život, pro veškerou produkci jeho. Ten boj, ta snaha je při nynějším našem vzdělání železnou nutností. Ty harmonické výsledky jeho přemítání a cítění zdají se básníkovi novy, *jsou* také vždy individuelně novy, a že právě je básníkem *umělcem*, který dovede také vyslovit, co myslí, pěje o těch výsledcích rozumu a citu, skládá z nich básně. Má k tomu plné individuelní právo. Žádný národ nemůže se stavět více na stanovisko úplně izolované od ostatního lidstva, také ne národ český, a co celý národ činit smí, ano musí, mělo by být právě básníkovi, člověku myšlének nejvolnějších, orlích, přímo zabráněno? Jen on by měl při předmětech básní svých volit úzkostlivě, obmezeně? Básník pěje to, co mu duši roznítilo, a pěje-li to krásně, umělecky, činí tak vždy a vždy jen na velký prospěch českého ducha, českého písemnictví vůbec. Toť je stanovisko a význam moderní poezie české, jak jsme ji zahájili v letech padesátých, stanovisko *všech* moderních národů, a jen ten může být proti volnosti myšlének, kohož kruh myšlénkový je vůbec obmezen. Však on se moderním směrem tím neztratil nám básník ani jeden, přibíráním lidskosti neutrpěla českost nejmenší ztráty a všechny po dvacet již let vyslovované obavy ukázaly se co směšně malicherné, často i zlomyslné, a právě o těch, jichž českost byla brána nejvíc v pochybnost, tvrdí se již dnes, že jsou *skrznaskrz čeští*. Mrzí nás, že mladistvý básník nevolí si hned na počátku jen a jen předměty české? Popřejme mu přece času, ať se obhlídne světem, avšak on ani jinak nemůže než vrátit se zas na haluz domácí! Máť se to s cestováním světem duševním jako s jiným cestováním. Každý člověk, byť ani nebyl básníkem, má alespoň v mládí svém nepřekonatelnou touhu podívat se ven do ciziny, proletět světem — ať letí, ať nám pak vypráví, co viděl a jak právě on to viděl!

Titul *Duch a svět* otvírá nám již celou perspektivu. Básník hledí na obměny našeho světa a na vývoj s ním spojeného lidského ducha. Boj lidského ducha, jejž nazýváme rozvojem, pokrokem, není vybojován, a nebude vybojován, dokud lidstvo vůbec žíti bude. Ale trvající boj má pro nás prarůzné dojmy poetické, hned nám plní duši rozkoší

dithyrambickou, hned hynem smrtelnou ouzkostí. Jen plné vědomí konečného cíle dává pak poetický klid, před ním je stálý zápas a v zápase tom je ještě Vrchlický částečně zajat — sokol bičovaný ještě mraky, ale jižjiž se nad ně povznášející v slunečnou výš. Hned slyšíme jásavou radost, hned bolný ston. On želí zlaté minulosti a hned zas jásá nad mohutnou přítomností a letí po slibných červáncích lidské budoucnosti vstříc. *Kain*, *Ahasver*, *Satan*, ty všechny mlhavé personifikace citového i rozumového boje mají ještě přílišnou nadvládu ve verších jeho — ale již vidíme se také rodit syna příštích krásných, jasně harmonických dob, *člověka světové Helady*.

Přešly věky, plíseň šedá
halí Delfis, Dodonu,
člověk sám teď pravdu hledá,
sám již pevnou rukou zvedá
tajů přísných oponu.

Oněmělo, co znělo v svatých zdrojích, co prorocky listím chvělo, bez tajemství náš je svět. Avšak poezie veškerá nám přec jen zůstala —

Však ty tóny sladkých bájí,
v nichž spí símě lidských tuch,
v básníka se písně tají,
teď jen v písni mluví bůh!

Člověk bojuje s vlastní myšlenkou svou, ale také boj o existenci s přírodou.

Já viděl zase člověka stát v boji
o život s přírodou, v němž neobstojí —

ale přec je příroda člověku zas zdrojem všeho, především nevyčerpatelným zdrojem poezie:

Ó přírodo, na tvojí hrudi,
v tvých lesů hymně vítězné
vždy lidský duch se k práci vzbudí,
své bohy nalezne!

Boj s myšlenkou má vyšší, poeticky vznešenější směr, klíčící z vnitřní podstaty samého lidského ducha, neustupujícího, dokud nedobyto vítězství. „Faust pochybuje, Kain se rouhá vzdorný a René trpí... Člověk týž a jeden!" A proč ty zápasy tak různé, tak různě bolestné?

Kdo Šimonovi z Cyreny vnuk nésti kříž potupy?

Ó znám již síly pramen,
kde pijete, že neraní vás kámen,
že necítíte smích a pohrdání,
žluč v duši své, hlod trní na své skráni,
ni hlody zmije pod kamením skryté.
Dál! Stále vpřed! Vždy dál! Vy dobře víte,
že v službě myšlenky, jíž všecko dáte,
kříž svému bohu nésti pomáháte.

A ten bůh? Toť láska, ta konečná láska člověka k člověku, celého lidstva, o níž pějou novověcí poetové vesměs nadšeně. Krásnou alegorií provádí to Vrchlický v básni *Na prahu ráje*. Ariel, duch země, zíral v duši za pokrokem se pachtícího člověka i v duši spojeného s člověkem Satana, „zřel myšlenek jich plamen i pouta strhaná" —

A v strachu, v udivení let k trůnu Jehovy:
„Ó, Pane, chop se blesků! Hle! strhal okovy
své bídy člověk drzý a v spolku s duchem zlým
chce oblohy týn ztéci a smát se bleskům tvým!"

Však bůh jemně usmívá se a tiše hovoří:

„Ó byť i vzpjal se člověk se vzdoru pochodní,
byť strhal z nebe hvězdy i zoři východní,

byť šlehaly až ke mně všech sporů plameny
a kol mne v strachu chvěl se tlum duchů zděšený:
Víc ku hromům a bleskům má ruka nesahá,
nechť sem až k trůnu mému jich vzlétne odvaha!
Já vstříc jim vyjdu klidný a v divý války jek:
jen skanout nechám tiše svých zraků paprslek!
To pohled mojí lásky; ten jeden, jediný
hloub sáhne nežli blesky jim v srdcí hlubiny,
on vykoupí zas lidstvo a zemi posvětí
a člověk svému bratru zas klesne v objetí!" —

II

Podobných děl, jakým je kniha Vrchlického, podobných jí totiž směrem svým, je ovšem v literaturách již celá řada; také v literatuře české není naprostou novinkou. Reflexívní básník, pěje-li o vývoji lidského ducha, musí začít dobou mytickou a končit problémem budoucnosti, je to přirozeno. Němcem Hermannem Lingem dostalo se myšlénkám těm nejmarkantnějšího, Francouzem Victorem Hugem nejvelkolepějšího výrazu, a titul Legenda světa nenaznačuje jiného obsahu než titul Duch a svět, arciže titul prvější vyznačuje obsah mnohem určitěji.

Po krásném prologu Věkové přicházejí nutně Ohlasy pravěku. Hrůzy i krásy chaosu, vývoj pravěké země, „Ahasver prostoru", vlasatice, prvotně čistý stav člověka, sbírání se lidských myšlenek v první pojem boha, první, kainská vzpoura lidská, mýtus otec poezie — splítají se ve věnec částečně jasně paprskový, částečně ale mlhavý. Mlhavost ta činí tento oddíl poměrně nejméně působivým oddílem. Jinak má se věc již s oddílem druhým, jenž lyrickým skokem nás přenáší do kruhu Motivů helénských. Význam jasného života helénského zdařilo se básníkovi výtečně podat hned v první básni Sarkofág. Uvnitř sarkofágu spí mrtvý, uvnitř je chará noc, ale na povrch vkouzlilo umění veselý rej satyrů a nymf, věnčených révou, chmelem a břečťanem; uvnitř smrt a venku pěnící se pohár a zář

smíchu. Zápas ducha s hmotou alegoricky znázorněn v básni Psyché a Satyr, lidská spanilost bohů řeckých básní Pan, vzlet řecké poezie ódou Hesiod a kliduplná rozkoš helénského života mistrovskou dithyrambou Zpěv Satyra. Tato dithyramba je perlou knihy.

Oddíl třetí, Osm legend středověkých, začíná vylíčením katakombního života prvních křesťanů. Nová idea, deroucí se v lidstvo, musí se ještě skrývat před světlem, ano musí zápasit i se zrádou (Tvář Jidášova). Avšak humanita znenáhla zase vítězí, Jarní zpěv Ahasvera je již provanut dechem smírným. Monoteism nepřestává v středověku na ideji křesťanské, rodí se vedle ní islám a značí se touž horoucností náboženskou — Legenda pouště. Přec ale jen z křesťanství vyvstává pravá renesance lidského ducha, učícího se hleděti na *celý* proud dějin lidských a vybírati sobě z něho mravní myšlenku základní (Dante — Vyhnanci). Básněmi Legenda o Antichristu, Socha, Klasy chudých a Na prahu ráje vyznačuje se nenáhlé vítězení čisté lidskosti nad dočasnými chmurami středověku, klíčící sílě otázek společenských, rovnosti všeobecné, individuelního práva na život, a báseň oddíl ten zakončující, citovaná již Na prahu ráje, vyslovuje vrchní princip všeho posledními svými slovy: — „jen láskou žije svět". — Poslední oddíl, Problémy, místy ještě poněkud detailuje a jinde zas zpovšechňuje myšlenky oddílu předešlého, až konečně doslov Neznámým bohům poukazuje nás zas k přírodě co k zdroji, z něhož lidský duch bráti bude vždy osvěžení nové, pokud vůbec lidstvo bude. Co se zrodilo, žij všemi stupněmi, dostup až samého ideálu života, pak dokonej —

Den mladý sluncem na svět zírá,
květ zraje v plod a země šírá
jest pouze číš, již v pěsti svírá
duch světa, k svým ji kloně rtům!

Zajisté to obrovský kruh myšlének. Kolik oddílů, tolik myšlenkových vírů, kolik básní, tolik reflexívních směrů. Mladé oko básníkovo hledí směle v zář kosmických idejí

a není jimi oslněno; nechává paprsky proniknout do nitra svého a zde vyvolávají bohatou úrodu. Ovšem duch básníkův neproniká všude ještě zcela jasem tím, ale je vidět již, že pronikne. Můžeme mu to objektivně vytknout, činíme tak na prospěch jeho a literatury naší. Ještě nemá Vrchlický všude dost uměleckého klidu, místy cítíme jakous nervóznost, krásná myšlenka ho chopí úchvatnou silou, celá bytost jeho dostává se do varu, bubliny-obrazy se hrnou celým povrchem a var překypuje. Tím se stává, že místo krátce působivého výrazu hromadí se třeba krásné, přec ale jen amplifikující verše, a když již básník řekl vše, co chtěl, dodá pak ještě něco. To bývá na škodu básnické kráse, a proto budiž na to upozorněn. Někde zas naopak přerývá náhle proud, kde by další vypravování bylo úplně na místě. Jsou to vady, jichž úrodný jeho duch v témž okamžiku se zbaví, kdy se jich vědom stane.

Vědom *vlastní silou*, neboť neočekáváme od individuality tak silné, jakou je Vrchlický, že ho slova kohokoliv jiného ihned přesvědčí. Přec ho upozorňujem na to, že zvýšenou *plastikou* děl svých jedině dojde plné dokonalosti. Kdo tak zručně, tak bohatýrsky vládne veršem jako on, potřebuje sobě dopřát jen klidu, aby plastiky dosáhl dokonalé. Ano, kdyby Vrchlický byl již starším, než je, musel by nás vůči jeho mistrovskému verši nedostatek plastiky při některé básni přímo překvapit, neporozuměli bychom tomu ani. Při krásné a *úplně jasné* básni Psyché a Satyr dodává nakonec ještě — morálku po způsobě Gellertově. Rovněž krásná báseň Tvář Jidáše trpí zas naopak náhlým koncem, příliš zběžně sebraným. Básním Kentaur a Vyhnanci dovedl by rovněž snadno dodat scházející ještě plastické výmluvnosti. Dovedl by toho zajisté, neboť například zas Legenda pouště je vzorem plastičnosti a uměleckého klidu. Nepokojná ještě tvořivost svádí ho někdy až k nejasnosti (například v konci básně Psyché), ba podhodí se mu i jednotlivý lapsus calami, například v básni První bůh, kde nalezáme verše:

Ráj *stopen v světlo, v růžovém plál mraku,*
lev honbou mdlý *se tulil k šíji lvice atd.*

Kde je honec a honěný, kde sobě tedy můžem myslet krvežíznivost honcovu a bolestný strach jeho oběti, tam *není ráj*. Což ostatně podotýkáme jen mimochodem. Jakož také jen mimochodem budiž řečeno, že zvýšená autokritika by byla básníka snad přivedla k tomu, aby vynechal například báseň Vlasatice vzdor mistrně zvonivé její formě a báseň Dítě kejklířovo, jejíž myšlenka byla již velmi často a také líp zpracována.

Snad vytkne někdo, že také idey kosmické, vyskytující se v knize Duch a svět, byly již jinde a častěji, částečně též snad působivěji v básních podány. Ale na to jsme odpověděli již v prvním článku svém. Nemůžem reflexívnímu lyriku pokládat za vadu, rodí-li se jakákoliv reflexe u něho *znovu*, jako také jinému lyrikovi za vadu nevykládáme, že po statisících snad předchůdců nechává zas jaro a lásku na svůj cit působit nově; jen když je to skutečně jeho individuelně vyznačený, *nový* cit. A to třeba přiznat Vrchlickému, že prizmatem jeho ducha láme se každá skoro myšlenka tak, že z ní vyšlehují naprosto nové poetické barvy. Něco té „podobnosti" přichází ostatně také na účet, že Vrchlický je posud odchovancem moderní romantiky západní. Až Vrchlický svou pouť cizími světy dokoná — snad ji dokonal již —, vykoná na něm poezie světa slovanského, poezie to krásy nevyrovnané, doplňující a přetvořující úkol svůj a snad seznáme výsledky toho již dosti brzy. Slyším, že Vrchlický dopisuje nyní velkou báseň Svatý Prokop. Ovšem to doba zas mytická, nevalně vhodná pro jiné než pro romantiku zmíněnou, ale cesta ta, částečné aspoň zaměstnávání se s předměty domácími, vede přímo k poezii slovanské.

Vrchlický je vzácnou individualitou mezi námi. On je poetou nadšeným, poetou knězem. Pěje sice:

Poezie! Mluvíš ze sna
v moře snů se stápějíc,
na ňadrech ti pučí vesna
a na retu hudba plesná
příštím věkům zvoní vstříc;

ty jsi pramen, v němž se koupá
lidský duch, když bojem zemdlen!
Kéž tvá jedna krůpěj *skoupá*
svlaží rty mé, jedna jen!

ale vpravdě drží plnou, kypící číši u rtů a na jeho písních skví se démantových krůpějí jako rosy.

NÁRODNÍ LISTY 16. a 18. ledna 1878

I

Slavnostní řeči dr. Karla Sladkovského

V podivnou, v markantní dobu přicházejí sebrané a vytištěné ty řeči Sladkovského! „V době smíření", jak se dnům nynějším říká. Mnem si oči, ohmatáváme oudy své — kdybychom nebyli sami bývali živoucími, soutrpnými svědky všeho, co se dělo, ani bychom neuvěřili, že bylo vše to možno, co dělo se a co vyvolalo konečně tu „dobu smíření". Ach ano — děsná nemoc lehla na český národ, palčivá, úmorná zimnice jím lomcovala, a chvěli jsme se, kdož jsme stáli u lože jeho. Vždyť jest bolest národa bolestí nás všech, v *každém* případu.

Jaká to byla doba roku 1860 a v letech blízce sledujících! Národ jako křišťál, slunečně čistý, bez nejmenšího zákalu. Tabule kovová, lesknoucí se, na niž mohla obratná ruka napsat hymny nesmrtelné krásy. Nadšení k nebi planoucí, jímž mohly se dokázat divy. Důvěra v budoucnost a v důvěře síla obrů. Národ se těšil ze svého znovuzrození a těšil se na svou budoucnost, on miloval sebe, a proto miloval každého poctivého člena národa. Byla to doba sluneční, o níž nejmladší generace nemá ani zdání, doba důvěrné lásky, doba slavnostní. Vyšli jsme si na Říp, na Kunětickou horu, z Prahy ven do jednotlivých sídel českých, ze širých vlastí do matičky Prahy — všude hody bratrské lásky — slavili jsme minulost a přítomnost, vidouce v obém budoucnost svou. Unášející řeči nás vítaly, a opakujíce sobě plamenná jich slova, odcházeli jsme nadšeni.

Předním řečníkem na slavnostech téměř všech, hledaným a vždy hotovým, byl dr. Sladkovský. Sebrané nyní řeči jeho jsou jakoby slunečními paprsky zachovanými z doby oné a dojímají čtoucího zcela zvláště — i elegicky, jako každá upomínka na krásnou minulost. Objímají právě deset

let, posledním letopočtem je tu rok 1870 — pak nastal v národě obrat.

První řeč se ozývala při zasvěcení praporu zpěváckého spolku *Hlaholu*. Pečeť zaklení byla sejmuta se rtů českého národa. Bojácný, ostýchavý šepot přešel v hromově hlasné „žije, žije duch slovanský, bude žít navěky!“ Z rozvlněných prsou proudil se zpěv, na sto vlasteneckých spolků zpěváckých, jichž vzorem Hlahol, konalo po vlastech povinnost svou heslem „Zpěvem k srdci, srdcem k vlasti!“ Cítili, že zpěv je ušlechtilou jich zbraní k účelům velkým, a rozuměli řečníku, když jim pravil: „Pějte nám všem o neuhasitelné lásce *k věčné pravdě a k svobodě*, jak přebývala v prsou otců našich, kteříž ani plamennou hranicí kostnickou odejmouti si ji nedali, ba raději v šíropustý hrob bělohorský složili kosti své, než od ní by byli upustili!“ — Brzy nato hřímala ústa Sladkovského na památné slavnosti *borovské*. Tam se byli shrnuli téměř nesčetní zástupcové *veškerého* našeho národa, z Čech, Moravy, Slezska i Slovenska, a celý národ se klaněl zesnulému velkému bojovníku, jehož život byl živoucím vtělením slov: „Nestrachujte se oněch, kdož tělo usmrcují!“ Klaně se mánům Havlíčkovým klaněl se národ velkým zásadám *Ducha Národních novin*, jimž Havlíček byl věnoval život: *svobodě občanské, svobodě náboženské, svobodě národní*. — Oslava Hanky co nálezce Rukopisu v *Hořiněvsi* i oslava Rukopisu samého v *Králové Dvoře* promluvila k národu o pravdě, že život jeho bujně pučet může jen z kořání — z ducha jeho vlastního. Starobylá poezie národní, jakoby všem národům slovanským stejně vlastní, dokazovala jednolitost celého slovanského kmene. Z té poezie starobylé přišlo nám osvěžení celé literatury naší, ba vyrostl pravý směr její. Ovšem se byla v čas slavnosti hořiněvské literatura česká již zdatně vyvinula, vědomí české a slovanské bylo již silné, a starý Palacký, pohlížeje tam slzami omženým zrakem na jásající zástupy a mluvě k nim chvějícím se hlasem, mohl říci: „Velebím dnu dnešnímu; přesvědčilať se duše má, že národ žije, kypí a překoná věky!“ — Kdežto pak při slavném, součinností národa *světově slavném* položení základního kamena *Národního*

divadla národ náš v umění již veškerém nadšeně vstoupil v zápas s veškerými národy ostatními, dokázal rovně oslavou *Husa* a *Komenského*, že šíj svou sklání před velikostí *všech humánních snah*, že chce stát se duševní prací svou vzorem, učitelem a nejplatnějším dobrodincem lidstva. — Byly to krásné časy, a řeči Sladkovského jsou zrcadelný odlesk jejich!

Slavnostní řeči Sladkovského jsou v české literatuře prvním úkazem druhu svého, první knihový soubor českých řečí světských, politických. Příjemný jich často polemický ráz zakládá se v bojovném rázu politických řečí vůbec — nebyloť by zajisté řečí politických, kdyby nebylo boje. O řečnické ceně jich stačí několik slov. Tenkráte byl národ náš v plném, a jak vojevůdce Žižka říkal, „veselém" boji parlamentárním, řečníků dobrých, ano výtečných měli jsme dost, měliť příležitost se vyvinout — jinak, smutněji by to vypadalo dnes! — a Sladkovský náležel mezi první z nich. Jeho řeči, ač vedeny s přesností akademickou, jsou přec prosty *pouhé* snahy po zevnější uhlazenosti, takzvaného krasořečnictví. Jeť Sladkovský také co řečník demokratem a každá jeho řeč je dokladem, že měl ostrý Hegner pravdu svými slovy: „U aristokratů najdem spíš krasořečnictví, u demokratů spíš výmluvnost." Rosteť výmluvnost z pravdivého přesvědčení. „Marny by byly myšlénky třeba velké a skvělé, kdyby z nich nevanula celá duše řečníkova," — a Sladkovský nepronese slova, jež by nezachvívalo celou duší jeho. Železná logika buduje veškeré řeči jeho — však se o té logice odpůrcové naši přesvědčovali i při jeho řečech neslavnostních! A jeho řeči slavnostní jsou ozlaceny předně tím, že všude v nich skví se nadšení *všeslovanské*. Z každé z nich jako by znovu vyznívala známá slova jeho: A jako Říman dospěl druhdy v starém světě k tomu, že s hrdostí kráčel celým světem a všude hrdě mohl zvolati: „Jsem Říman!", — tak nechť v novém světě dospěje Slovan k tomu, aby s tímž pocitem volal všude: „*Jsem Slovan!*"

J. N.

II

Starý pán z Domašic, povídka Ferdinanda Schulze

Pořád ještě vychází toho u nás málo ve výpravném oboru. Původní povídka, novela, román, totiž *dobrá* původní povídka atd., jsou zjevy téměř ještě řídšími než svazek dobrých původních básní. V románovém ohledu je u nás číselně ještě hůř než u Němců — a tam je zcela pěkná, rozlehlá poušť. Nemůžem ani říci, že by alespoň každý měsíc vyšla u nás výpravná jedna kniha dobrá — opakujem jen dobrá, o hned výtečné bývá i jinde a ve velmi dlouhých mezerách zle. Ať se ale nikdo nemýlí, že i kdyby byla každý měsíc jedna kniha taková, stačilo by to již na ukojení oné čtenářské žízně, která je po celém vzdělaném světě stejna! Takový čtenář a čtenářka s vyvřelou chutí a dostatkem času je postrachem všech půjčoven, je žhavým kamenem, na němž objemný svazek zasyčí jen jako kapička. V tom musíme hledat jeden z hlavních důvodů, proč nářek, že se u nás čte tak mnoho německy, přenáší se z decennií na decennie. Máť německá literatura alespoň dost překladů, sebrala již takměř ze všech literatur, vyjma slovanskou, povídkové plody v širé jezero, jež je s to uhasit i největší žízeň. A hlavní věcí při tom je: ty překlady jsou *laciny*. My ale nemáme ani jediného podniku, jenž by lacině dával podobné překlady v číselném *dostatku*, — neboť Matice lidu, Libuše atp. několika svými svazky ročně nestačí. Nám schází takový podnik, jakým bylo německé Belletristisches Ausland. Ovšem je otázka, zdaž jsme cos podobného již nezapásli; podobáť se alespoň, že doba laciného papíru a nízké sazečské taxy minula provždy.

Matice lidu také v románovém oboru pomohla již mnohým dobrým. Laboulaye, Verne rozšířeni v impozantním množství exemplárů, rovněž výtečné romány Světlé a markantně vedené povídky Šmilovského. Nyní píše pro Matici také Ferdinand *Schulz*. Upřímně řečeno, v české novelistice postrádali jsme již dávno pera Schulzova. Jakkoli je Schulz ze spisovatelů nejpilnějších a vše, co píše, má do

sebe noblesu nadaného a obor svůj naprosto ovládajícího literáta, zdálo se nám přece vždy, že vlastně v novelistice mohl by sobě i nám prospěti nejlíp. Pamatuju se, když jsme s Hálkem redigovali Květy tenkrát ještě neilustrované a v nich uveřejnili dvě z delších novel Schulzových, jak všeobecně se tyto líbily. Náležely v řídký u nás obor novel salónních, překvapovaly svým elegantním slohem, pravdou a jemným citem pro psychologické podrobnosti. Od té doby Schulz co novelista ustoupil do pozadí — a je toho rozhodná škoda, hlavně ale tedy pro vyčerpávání českého života salónního, pro nějž máme pracovníků tak málo. Nyní Schulz vystupuje co novelista poznovu, Matice lidu vydala již jeho Starého pána z Domašic a připravuje dílo jeho druhé. V povídce již vydané vystupuje Schulz ze salónu a z města ven na český venkov, kde ovšem klíčí a rozpíná se hlavní život náš.

Je to povídka v základech i v provedení prostá. Starý pán z Domašic je starým mládencem. Byl dlouho, velmi dlouho „mladým pánem" domašickým, dokud vůbec jeho otec žil; snad as do padesátého roku. Kajetán Zeman — tak zní jmeno jeho — byl od dětinstva povahy senzitivní; on nedbal novošlechtického svého stavu a žil vždy život vniternější. Zápas s otcem, na šlechtictví hrdým, nesamostatnost až téměř přes mužná leta, život v lesích udržely a zapevnily ho v senzitivnosti, a když konečně stal se pánem statků sám, zařídil si život nenápadně, ale přece rozhodně originální. V jeho jizbě, nářadím ze zbytkův zrušeného kostela vyzdobené, mají kuřata a ličata stejné právo s ním, on je strávníkem vlastního svého správce a ten mu řídí celé hospodářství polní, kdežto pan Kajetán sobě ponechal správu lesů, „aby jim nijak nebylo ublíženo". K lesu přilnul celou duší svou, byť ochranou mladých jeho dum a svědkem krátkého jeho životního štěstí. Vždyť pan Kajetán také byl miloval, a to tajně dcerku chudého pilaře. Dcerka umřela porodivši dítě, jež zůstalo u dědečka, — dědečkovi i ostatnímu světu zůstala věc neproniknutelným tajemstvím. Jediní zasvěcenci byli správec Zemanův, hospodyně jeho a vzorný farář v Borovanech, kde vedle Zema-

nova otce pochována matka Frantinina. Farář a Zeman jsou tuzí přátelé. Frantina během let vyrostla na krásnou pannu, nastává nutnost, aby byla z lesního sídla svého uvedena jinam. To spadá v tutéž dobu, kdy farář borovanský přesazen do Slavětína a nahražen jiným. K radě svého kněžského přítele beře Zeman Frantinu do zámku domašického. Nemá dost síly, aby se jí, která ho miluje co dobrodince svého, přiznal, že je otcem jejím; ponechává to času. Avšak příchod blízkého příbuzného, světáka, a některé kroky nového faráře změní věc jinak a z idyly hrozí se stát každý okamžik tragédie. Povídka Schulzova je ale Maticí rozšířena již co nejhojněji, netřeba děj vyprávět podrobně a dodávám jen z posledních slov její: „Dcera ztratila otce právě té chvíle, když jej poznala."

Vcelku zajisté děj jednoduchý. Také je rovněž jednoduše veden, bez hledaných romanciérských přídavků, a napíná přec! Čtenář sleduje povídku s oním chvěním, které sprovází čtení každé povídky dobré, přičítá je snad tomu, že se podobně stává vždy, když v povídce se jedná o osud dobrých lidí, snad také celkovitému povídky elegickému tónu, a zatím podlehá účelnému umění vypravovatelovu. Schulz v Pánu domašickém neklade ani tak váhu na plastičnost osob, jako na plastičnost přírody a v tom směru vyvedl zde některé obrazy rozkošné. Děj se vyvinuje hlavně buď na polokostelním, hlubokým lesem obklopeném zámku domašickém, buď na úpravném, stromy ostíněném hřbitově borovanském. Zde i onde klenbou šumících stromů modrá se poezie.

Z jisté strany vytýkala se Schulzovi kvůli té povídce „tendence". Poněvadž líčil jednoho z obou kněží co odchovance moderního jezovitského směru, tedy co jednoho z kněží, na jakéž sobě lid náš v novější době tak často stěžuje. Rovněž tak by mohl někdo, jinému extrému holdující, Schulzovi vytknout tendenci klerikální, neboť v druhém z obou kněží líčen člověk vskutku ideální. Schulz však líčil prostě lidi, jací jsou, — a na světě jsou lidé různých povah v povolání každém. Ovšem bývá do povídek vpletena tendence velmi často, a nenáležím zrovna k těm, kteří ji

nazývají „kůrovcem, jenž ničí strom poezie". Spisovatelé rádi staví do románů lidi, kteří pronášejí a skvěle zastávají náhledy jejich vlastní, třeba lidi, kteří se vzornou neohrožeností říkají i bohům pravdu do očí. Nenalezám nikde cos podobného v povídce Schulzově. Ovšem — jednu tendenci měl Schulz přec: napsat dobrou povídku. A tu napsal.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 14. a 22. srpna 1878

NEDOKONČENÝ OBRAZ

Román od Antala Staška

Máme již pěkný růženeček dobrých, ba výtečných novelistů. Mezi ně vstupuje nyní také Antal Stašek. Krok jeho je pevný, oko hledí sebevědomě k cíli a „cestovní jeho výprava" je taková, jaké si romanciéř vůbec jen přáti může: vzdělanost hluboká, myšlénka samostatná, bystrý zrak pozorovatelův, mravní opravdovost, k tomu pak dostatek vynalezající, spojovací fantazie. Již četné jeho práce veršovnické, jichž většina dosud uveřejněných je výpravná, měly na sobě pečeť romanciéřského talentu — platí to zejmena o fragmentu široce založeného Václava, románu veršovaného. Rozhodně ale osvědčuje se talent ten v Nedokončeném obraze, a lze nyní již zcela určitě říci, že Stašek vynikne jak v románu sociálním, tak v žánru; snad se to osvědčí v dílech rozrůzněno, snad se to v příštích dílech Staškových spojí v ladný celek.

Spojování obou směrů děje se již v prvním tom díle jmenovaném, ač není zde amalgám ještě úplný a směr směru vadí. Žánr zde skoro vítězí nad románem. Jeť to právě *první* dílo. Každý spisovatel hledí svého prvorozence vyšperkovat veškerým skvostem duše své. Co kdy v životě pozoroval, co kdy sám hluboce promyslil a procítil, vše hledí spojit v jediný celek. Jakož pak život *každého* je mozaikou, má také první ten otisk jeho ducha vždy pak na sobě ráz poněkud mozaikový. Chtěje podat spisovatel velmi mnoho, podá pak příliš mnoho — totiž v tom smyslu „příliš", že přímo plýtvá bohatstvím svých zkušeností a svých myšlenek. Umělecká kontura mizí našemu zraku někdy pak pod tou silou nasypaných skvostů.

A vpravdě a ryze uměleckou konturu dovede Stašek provést. Hlavní jeho hrdina, kněz Petr Labský, vystupuje před nás v úplné plastice. Je to povaha demónická, řadící se

v druh „povah záhadných", dle kresby Staškovy jí ale rozumíme. Labský je muž řídké síly, muž násilný, jehož jen násilí zase zmůže. Muž, který by v poměrech a v době příhodné nezlomnou energií svou dokázal pravé divy, jenž ale postaven mezi lidi slabé a do doby malé, nějaký čas se otlouká v životě těsně omřížovaném, otlouká až do jizev, a pak samovolně se sevře mříží ještě těsnější. Pro podobné povahy je „rozkoš utrpení" v jistých případech přímo životní potřebou. Boj s jinými, slabšími je unavuje, podnikají tedy boj sami se sebou. Utrpení rostoucí z malých poměrů rovněž je unavuje, protiví se jim, vyvolávají tedy utrpení nové, kupí je na sebe téměř instinktivně, a pod tou tíží, nešenou silným sebevědomím, je jim pak volně. Totiž tak volně, jak podobným individualitám, které by i po nejkrutější velké bitvě vyvolali si hned zas bitvu možno-li ještě větší, vůbec kdy volně býti může. Labský byl lékařem a stal se knězem, ač nevěří. Byl světákem a stal se vesnickým kaplanem, ač dovedl by i nadál vzdorovat celému velkému světu. Ten vzdor jej sprovází také na tichou vesničku, vzbuzuje mu zde samé nepřátely, až vyvolá násilný konec jeho života.

Jediný je na takové individuality kouzelný prut, jenž démony jich udřímá, a to kouzlo má jen láska. Také Petr podlehá kouzlu tomu. Petr miloval již často, málo ale šťastně; nyní miluje znovu, po slečinkách miluje prostou domkářovu dcerku. Poddává se elementární síle přirozené povahy ženské. Verunka je čistě ženská kresba a připomíná nám nejkrásnější horské postavy ženské, jaké nám nakreslila Světlá. Verunka miluje kněze, kněz zápasí s láskou svou, tuše, že by mohla dívku učinit nešťastnou; ale děvče zvítězí bezohlednou svou náruživostí, pravdou své lásky, kněz odhodlá se uprchnout s ní do Nového světa, vše je již připraveno, vtom je dostihne osud tragický a sklátí oba. Láska přeměnila Verunku z pouhého takřka dítěte na heroickou ženu, z prosté, nevědomé vesničanky na zjev slibnými svými talenty oslnující, vtom připadá konec jejího života, žena, talent nemá příležitosti k dalšímu osvědčení se — Verunka je ten „nedokončený obraz".

Duševní zápas Petrův a Verunčin je vylíčen s řídkou hloubkou psychologickou, jakož vůbec Staškova kniha je plna psychologicky hlubokých jednotlivostí. Poukazujem-li zde zvlášť na rozkošně líčený rozvoj přátelství mezi farářem a kaplanem, vybíráme tím jen jednu a vedlejší z jednotlivostí těch. Přední požadavek dobrého romanciéře, psychologie, je tedy zde. Také ale ostatním požadavkům činí se zadost. Zauzlení je duchaplné. Minulost Labského a jeho někdejší láska k Žofii, napotomní baronce Holinské, minulost starého faráře a poměr jeho k Labského matce Kristýnce poskytují situace vpravdě romantické. Totéž lze v jistém ohledu říci o figuře zpustlého, geniálního malíře Damiána, avšak jeho vměstnání do děje má přec jen ráz poněkud násilný. Činíť Damián dojem, jako by ho byl spisovatel uvedl později do děje jen proto, aby mu mohl do úst položit ještě jisté aforismy filosofické, sociální a literární, jichž by tu byl jinak umístiti nemohl.

Dobou románu je čas po roku 1848. Doba tedy, kdy se o našem venkovském lidu říci mohlo s barónem Holinským: „Ubozí sedláci *neznají* módy a sami *vyšli* z módy." Kdy vládla jen ta buržoazie, „protivná i v ctnostech svých, sprostá, sobecká, špinavá". Spisovatel líčí dobu tu a syny její, z nichž posud mezi námi straší exempláry četné, rysy markantními, nemilosrdnými. Někdy se vyšine na soud takové ostrosti a příkrosti, že až zabolí. Ale všude přec z toho vysvítá ohnivá, krvavá láska k lidu.

O té lásce svědčí také ty četné žánrové figury, o nichž jsme se již zmínili, že zápolí co do zajímavosti s hlavními osobami románu. Jsou to vesměs krkonošští horalé, individuality řízné, hluboké, jež Stašek vyňal patrně ze samého života po horských samotách se vyvíjejícího a obmyslil opět již plastikou rozkošnou. Je tu celá galerie originálních, vysoce zajímavých postav. Starý Hájek, Verunčin otec, jenž pevně věří, že „čtvrté pokolení je vždy nezvedeno", a ve fatalistickém tom přesvědčení přemáhá a přežije i celou řadu neštěstí rodinného. „Zdálo se, že každá bolest naň svalená ryla vrásky pouze do jeho čela a žádných do jeho duše." Dále škodolibý starý výminkář Blažek, tak starý, že

mu i nejstarší lidé říkali „dědečku“. Pak „pátral“ Krulich, také „pastor“ nebo „filosof z Doubí“ zvaný, novinář, ctitel Havlíčkův, nepřítel katolických kněží, jenž celou ves na evangelickou víru převést chce, v celé vsi ale byl „jediný, jenž své ženy nepral“. Pak Kocourek, vlastně Toman, „svého řemesla náramný silák, starý forman a vášnivý koňák“, nepřítel železnic, neznaboh, dobrý člověk, který ale se procesuje se svým sousedem již po dvacet let a pro ten proces pořád stěhování se do Ameriky odkládá. Jíra Koutecký, truhlář, jenž byl četl Lamartinovy Girondiny, od té doby v dílně své k ženě, kocouru, hoblíkům atd. vášnivé řeči mívá a mezi svými současníky ideál svůj, svého Vergnianda, hledá. Antoš Kolínů, vůdce procesí, zloděj kuřat, škodolibý, dobrý chlap. Atd. Celá galerie, každý z nich pravý skvost. A každý by byl stačil na celou novelu.

Jako lidi, rovněž obratně popisuje Stašek krajinu. Zvlášť v líčení zátiší, pak světelných efektů má ruku velice obratnou. Slovo je ho vůbec v řídké míře poslušno, vždy má Stašek pravý výraz pro svůj cit a pravý význam pro předměty příznačné. Stašek má svůj individuelní sloh, který se ihned stává čtenáři příjemným. Je to sloh čistě český, správný, a některé poklesky — arci nečetné — rádi bychom proto započetli jen mezi chyby tiskové, jimiž se kniha bohužel až hemží.

Hned první romanciérský krok Staškův je tedy šťastný. Zralost v Nedokončeném obraze se zrcadlící slibuje nám díla absolutní ceny.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 16. listopadu 1878

PATNÁCTILETÝ KAPITÁN

Román Jules Verna

△

Svazková řada Vernových spisů jde již donekonečna. Nebudem opakovat všeobecnou charakteristiku jeho děl, na tomto místě velmi obšírně podanou. Také ne šíře výtku učiněnou mu již pro přechvacování se, pro přečerpávání sil, zkrátka pro příliš zjevné výdělkářství. Ale chcem při nejnovějším díle jeho poukázat k tomu, že proud romanciéřské činnosti jeho valí se již zcela zpět do širých vod těch, z nichž vyrůstá bohatě kultivovaný druh *nejobyčejnějších* senzačních povídek francouzských. „Senzačních" tím, že líčí utrpení lidské — nahodilé totiž — způsobem co nejvýmyšlivějším.

Čtenář rád po podobných knihách sáhá, zvlášť čtenář obyčejný. Je tak příjemno nechat se lechtat neštěstím cizím, cítit při pohodlném čtení a ve vytopeném pokoji trochu s sebou, co líčení hrdinové venku v bouři života zkoušejí, litovat jich, mít sama sebe za dobrého, soucitného člověka. Vždyť přitom se nejeví žádná škodylibost, žádná jiná vlastní naše stránka zlá, čtem-li rádi o utrpení cizím, je to v té knize „beztoho jen samá bájka"! A vždyť je to vskutku pravda, že cítíme všechno živě s sebou, že čtenář mimovolně substituuje vlastní osobu svou namísto románového hrdiny, že je s ním stejně trpělivým, stejně duchaplným, stejně hrdinným — ba ještě hrdinnějším a duchaplnějším! Už to je od nás přece hezké, že cítíme s lidmi, aniž — by nás o to prosili.

Francouz vyhovuje v tom ohledu choutce naší co nejochotněji. Obeře-li sobě k tomu účelu nějakého hrdinu, trápí ho tak obratně a s takou vytrvalostí, že nemáme výtky. A činí to stejně obratně, nechť zvolí formu dramatu nebo povídky. Také ta dramata nazývají se „senzačními". „Senzačním" dramatem například jsou Dva sirotci, kde slepé děvče stane se otrokyní sprosté pařížské žebračky a dětsky

čistá její duše přetrpí muka neskonalá. Nebo Kurýr lyonský, kde kvůli nahodilé podobě tělesné bezúhonný muž trpí za sprostého vraha, baže i za něho popraven (český vzdělavatel kusu toho vysvobozuje ho alespoň v posledním ještě okamžiku z rukou katových). Vzácné to umění! Myslíme-li v některém aktu, že tortura už nemůže být ani krvavější a hrůza že už dostoupila svého vrchole, musíme v aktu následujícím se nechat vytočit ještě o několik set metrů výš. A rovněž se děje od kapitoly ke kapitole ve francouzském „senzačním" románu.

K těm mučitelům, otrokářům atd. dal se ale teď také Jules Verne, a to cele. Jeho nejnovější spisy měly by místo v červeném šagrénu být vázány vesměs v husí kůži. Ta tam je ona původní snaha, která Jules Verna učinila slavným. Básník má, jak známo, také na vědu, jako na vše ve světě, plné právo, a v tom směru vynalezl Jules Verne nové Kolumbovo vejce. Skvělou fantazií nadán zmocnil se známých již zákonů fyzikálních, fakt historických a objevů zeměpisných, zapředl do nich osudy vymyšleného člověka a vzdělal nový druh románů, jež sám nazval „cestopisy neobyčejnými". Neobyčejny byly zajisté osudy jeho hrdin, především směle, až do krajnosti vyčerpávanými vědeckými hypotézami; ale povídky ty poutaly tou svou smělostí, hlavně svou vědeckou propracovaností, poučovaly, uspokojovaly — jeť titánský boj člověka uvědomělého, zkoumajícího s přírodou nejmodernějším bojem naším, bojem téměř nerovným, do něhož se ale pouštíme přece s plnou nádějí na konečné vítězství, a hrdinové Vernovi byli vskutku vítězi i tam, kde se duch jejich — mýlil. V mýlce té býval právě největší půvab všech Vernových povídek. A mýlka ta eticky nikoho nebolela, trpěl-li hrdina, bylo to jaksi vždy utrpení samovolné, podnikavé v zájmu vyšším — tedy nejen moment vědecký nebo zábavný, nýbrž i estetický. Takž Cesta k měsíci, Kolem měsíce, Ku středu země, Dvacet tisíc mil pod mořem, a nověji problýsknul směr ten pěkný poněkud také ještě v Cestě světem slunečním, ač již dosti povrchně pracované. K té povrchnosti svedl Verna velký úspěch prvních hned jeho děl a každému francouz-

skému spisovateli vtělená touha po rychlém zbohatnutí z literární práce. Následující spisy jeho byly již jen pouhým kupením různých dát, třebaby o sobě zajímavých, přec jen poezií neprodchnutých. Namísto poetického výmyslu, těšícího a zajímajícího, avšak vyžadujícího i u nejplodnějšího spisovatele přec jen vždy kusa času, nastoupilo pouhé sestrojení „senzační" bájky, s tendencí trápivou a omrazující. Takž v Chancelloru, Strogovu, nyní zas v Patnáctiletém kapitánu. Máme tu co dělat s všemi možnými darebáky, vrahy, lupiči, zloději, ba i otrokáři, a ti lidé určují činy svými osudy hrdin hlavních, ba stávají se někdy i mimo vůli spisovatelovu sami hlavními hrdinami. Ovšem — scenérii Jules Verne změnil. Obětě jeho nejsou trápeny v sklepích a žalářích pařížských, nýbrž na širém moři, kdesi zas uvnitř Afriky nebo tak někde, Jules Verne užívá teď zkrátka mnohem rozmanitějšího mučivého aparátu než jiní a sbírá jej po světě, kde jej najde. Není v tom nový — Sue ho ve Věčném židu předešel, a není šťastný — dávno již přečerpaný žánr „románů o mořských loupežnících" směr ten alespoň v několikerém ohledu nadobro diskreditoval.

Avšak — ani tato vada není vadou jedinou, plynoucí z té povrchní práce. Nejhorší je snad to, že figury Vernových románů se opakují. Vytkli jsme již jednou, že ve všech románech Vernových opakují se hlavně figury dvě: mladý nadaný hoch a učenec podivín. Ten učenec je hned v *prvním* díle jeho, v Cestě ku středu země, a je tam vzdor podivínství svému postavou sympatickou; také ten mladík se tam již nalézá, ale je ještě z masa a kostí, je zamilován, v každém ohledu „mladý člověk" s výborností svou i chybami svými! Od té doby se stal učenec ten pořád — hloupějším a ten mladík pořád — mladším a geniálnějším. Jako by Jules Verne, aby vůbec nějakou změnu vyvolal, stavěl ty figury před různě broušená zrcadla, z nichž jedno prodlužuje a druhé rozšiřuje. V Tajuplném ostrově je ten mladík už tak něčím jakoby v kůži šestnáctiletého hocha vázaným slovníkem náučným. A v Patnáctiletém kapitánu je ten mladík už hlavním hrdinou a onen učenec hotovým blbem.

„Bylo to dne 2. února 1873", když se nevelký koráb Poutník nalezal — tam kdesi v australských vodách. Poutník byl vyjel z přístavu aucklandského na Novém Zélandě. Vracel se z lovu velryb, avšak letos byl lov jen málo vydatný a mužstvo bylo v dosti mizerném rozmaru. Celé to mužstvo skládalo se ale jen z kapitána Hulla, pěti námořníků a jakéhos námořního kadeta, patnáctiletého Dick Sanda. Také byli na palubě pasažíři: paní Weldonová, choť majetníka lodě a kupce v San Francisku, její pětiletý synek Jack a její strýc Benedikt, zmíněný blb, takto entomolog.

Počasí nebylo plavbě příznivo, plavili se pomalu a zeměpisně vzato výš, než šla obyčejná cesta lodí z Austrálie do Ameriky ploucích. Jednoho dne se jim ale přihodilo, že přistihli na moři lodní trosky a ve vraku velkého živého psa a pět položivých mouřenínů. Tyto přivedli k sobě a vzali je na vlastní loď. Jakmile spolu zachráněný pes přišel na palubu Poutníka, ihned se zuřivě vrhl na Negora, lodního kuchaře. Stíží ho odtrhli. Každý viděl, že ti dva se znají od dřívějška, ale odkud? Útoky psa se opakovaly při každé příležitosti. Mouřenínové, svobodní to Amerikáni, kteří byli na vraku jinou lodí přejetého korábu zůstali, nevědouce ani, zda kapitán nešťastné lodě i s mužstvem se při oné srážce zachránili či utonuli, sdělili jen, že záhadný pes se jmenuje Dingo. Na obojku jeho byla písmena „S. V." a písmena ta znal Dingo tak dobře, že když sobě malý Jack hrál s dřevěnými kostkami, na nichž bylo napsáno po jednotlivé písmeně, pes vždy si vybral kostky s S a V a postavil je stranou.

Kdo ale byl Negoro? Na lodi ho vlastně nikdo neznal. Byla nouze o lodního kuchaře a přijali hlásícího se. Jules Verne nechává hned od počátku prosvitávat, že to hotový darebák. Zloděj, vrah, agent otrokářský, sotvaže uniklý šibenici a bagnu. Chlap schopný všech možných špatností na světě, jakož se měl také Poutník co nejdůkladněji přesvědčit. Stalo se, že na plavbě přistihli velrybu. Kapitán Hull, aby zásoby rybího tuku doplnil, vybral se s pěti svými námořníky na lov; zahynuli při tom všichni. Nyní se stal patnáctiletý Dick kapitánem. Nebyl sice doučeným

námořníkem, ale věděl dost, aby loď dovedl zavést do Ameriky zpět. Kdyby nebylo bývalo špatnosti Negorovy! Negoro zkazil kontrolující busolu a jediný zbylý kompas zmýlil tím, že tajně podložil kus železa. Dick vedl místo do určitého přístavu loď kolem jižního cípu Ameriky — k pobřeží africkému, a sice na břeh otrokářské Angoly. Loď se rozkotala, všichni musili se utéci na pevnou zemi.

Tu se jim objevil jakýs Harris, Amerikán, přítel Negorův a agent otrokářský jako tento. Vedl je pod všelijakými záminkami dovnitř země, tváře se, jako by to zde byla vskutku Amerika jižní, a sice stát boliviánský. Deset dní je vedl. Různé zjevy přírodní, hlavně zvířena prozradila Dickovi, kde se nalezají (hejno žiraf jim Harris například vydával — za pštrosy!). Harris zmizel. Dick nyní chtěl co nejrychleji přispíšit pochod k mořskému břehu zpět. Překvapeni strží oblaků musili se utéci do mraveniště, pevného to hlíněného zvonu zbudovaného velkými „mravenci bojovnými". I sem vnikla náhlá povodeň a musili se vrchem zvonu proklubat, aby se neudusili. Ale tu jsou jati od bojovníků domorodých, eskortujících právě zjímané otroky a navedených Negorem. Běloši odděleni od sebe. Černoši vřaděni hned mezi otroky ostatní. Vyjma jednoho z nich, Herkula, chlapa báječné síly, který se vyrval a uniknul.

Zajatci dohnáni do Kocondy, sídla nigerského krále a také sídla otrokáře Portugalce Alveza. Právě je velký trh. Mouřenínové Poutníkem zachránění prodáni zároveň s černochy ostatními. Dick, jenž zde s Harrisem se setkav jej probodl, uvržen do vězení a má čin svůj pykat životem. Tu se ale přihodí něco ještě osudnějšího pro Dicka. Král, sprostý ochlasta, shoří vnitřním zánětem líhovým. Velký smutek osiřelého národa. Vykope se mu hrob na dně řeky, dají se tam živé jeho ženy i jiné obětě, mezi nimi zmučený, ke kolu přivázaný Dick. Řeka se pustí zas do dřívějšího svého řečiště, hrob zakryt vodou. Je teď po patnáctiletém kapitánu? Bůh zachraň! Dick — ale dříve ještě několik slov!

Paní Weldonová, malý Jack a strýc Benedikt byli internováni do dvora Alvezova. Zde Negoro přiměl paní, aby napsala svému manželi list — výkupné: 100 000 dolarů.

Negoro odešel. Hned nato ale Herkules, za čaroděje převlečen, osvobodí paní Weldonovou s ostatními a svede je zas s Dickem dohromady. Byť Herkules podkopal kůl, k němuž Dick přivázán, voda vynesla jej na povrch a Herkules Dicka vylovil.

Nyní nastala cesta po lodičce listím maskované k moři zpět. Plna nových útrap, nejvážnějšího nebezpečí, prapodivných náhod a ještě obdivuhodnějšího vykoupení.

Setkají se s lvy a jinými dravci.

Item zas s Negorem. Negor zabije Dinga. Dick zabije Negora, a to na témž místě, kde druhdy Negoro byl zavraždil Dingova pána.

Lidojedi je přepadnou a Dick jim ujde jen tím, že se spustí ohromným — vodopádem dolů. Nestane se mu nic, pranic, to se rozumí, a —

— pojednou jsme v San Francisku, v domě Weldonův, a paní Weldonová připíjí vděčně „na zdar patnáctiletého kapitána!" Jsou tu pohromadě všichni, až na Dinga; mouřeníny byl pan Weldon vykoupil z Madagaskaru zpět.

Dosti naivně se ptá Jules Verne na konci: „Není to pravý zázrak, že mimo Dinga vyvázli všichni?"

NÁRODNÍ LISTY 10. a 11. prosince 1878

SYMFONIE

Básně Jaroslava Vrchlického
1878 (J. Ottovy Salónní bibliotéky č. 5)

V poetické produkci je u nás proud, o němž mimočeský literární svět nemá ani tušení. Lidé nejbližší nám zeměpisnou polohou si nás nevšímají z oné zášti, která po tisíceletí již jako moře valí se mezi námi a nimi, právě teď je zase rozbouřeno a vlny metá až k nebeským hradům; nejbližší nám krví jsou zas zabráni vlastním politickým bojem a kvasem: nemůžem se tedy divit, že svět vzdálenější ví pak o naší činnosti ještě méně. Dnešního dne není ovšem apodiktickou více nutností, aby byli mezi námi a národy vzdálenějšími jací (ovšem vždy vítaní) prostředkovatelé; avšak výhoda ta má na ten čas platnost jen teoretickou, v praxi činí panující právě *světová*, politická vřava překážky prozatím nepřestupné. Až tyto zmizí, nynější literární snahy naše — tolik si troufáme tvrdit — ani nemohou se minout s uznáním. I když zcela chladně měříme literární produkci svou, můžem směle říci: produkci například nynější německé že se vyrovná, ba že ji váhou svou překonává. Arci jsme poněkud ještě jednostranni, v lyrice i v epice převládá směr reflexívní, v jiných oborech pak vyskytují se dobré zjevy posud přec jen řídce.

Mezi nejčastěji čtená jmena náleží i jmeno: Jaroslav Vrchlický. Ten je jedním z nejplodnějších. Nepravíme: nejplodnější; neboť o co ten onen druh jeho veršem píše méně, nahražuje zas prózou, Vrchlickým posud nepěstovanou. V jiném pak směru nehodláme mezi ním a jinými činit porovnání žádné, ba ani je činit nemůžem. Třeba považovat za štěstí, že právě nyní v básnické literatuře své máme *několik rozhodných individualit*, a taková chce každá být uvažována pro sebe.

Ovšem ale, béřem-li zde Symfonie v úvahu, nemůžem

na ně hledět jen, jak se jeví *o sobě*, nýbrž jak se mají alespoň *k celé básnické individualitě Vrchlického*, — zkrátka, my musíme vyznačit, které místo zaujímají mezi ostatními samostatně vydanými, básněmi naplněnými knihami a knížečkami jeho, jichž je (s překlady) posud již asi osm. Během as čtyr let! A teď slyšíme, že Vrchlický hotuje již zase celou řadu dalších publikací, *Mýty* (Sv. Prokop, Šárka atd.), *Eklogy* ajj. Věru že kritika produkci jeho sotva stačí! Ale stačit jí musí, jeť Vrchlický příliš cenyplným zjevem a naskytá se důležitost sledovat ho krok za krokem, i kdyby byl ten krok snad někdy jen krůčkem. Že *zde* béřem Symfonie, děje se proto, že jiným dílům jeho byl písatel této statě již jinde práv.

Vrchlický se dodnes jevil co básník rozhodně reflexívní. Směr jeho reflexe je tentýž, který se jeví v poezii všech moderních národů: směr humánní. Humánnost ta má okruh obrovitý — „nic lidského nepovažuje sobě za cizí" — mytická minulost lidská, utěšený vzkvět i přirozený odkvět jednotlivých národů dávných, převrat „starého" věku na věk „nový", zahynutí Olympů jednotlivých a vítězství všeobecné idey křesťanské, splývání všech národů v jediný duchovní celek, obrovský zápas lidstva s přírodou a kroky jeho na opanování všech přírodních sil, individuelní zápasy zas člověka jednotlivce, jeho srdce se všemi boly a radostmi, jeho mysli se všemi plány a tužbami — vše to obmyká myšlenkový kruh reflektujícího básníka moderního. Třeba měl básník našich dnů velkých v tom poetů předchůdců již mnoho, kteří promyslili se až k jádru věci a v umělecky dokonalé, křišťálově jasné formě podali obraz myšlenkového svého cíle, — *samostatně* musí přec zas každý mladý duch pracovat, cítit a myslit znovu, než dojde jasného, všeobecného názoru *sám*, než v uvědomění tom plném dojde *sám* onoho klidu, z něhož jedině rostou pak díla zas plně umělecká. Všeobecný, širokým proudem se valící boj lidského ducha má beztoho příliš mnoho půvabu do sebe, než aby vnímavý duch nebyl jím stržen a nehleděl sám mezi bojovníky stát v přední řadě.

Než se mladý muž dostane až na povrch proudu, ovšem

mu tisíceré bijící vlny omžívají zrak a zaléhají v sluch, že by si často zoufal. Silná individualita se nepoddá, hledí proniknout a pronikne. Také Vrchlický již proniká. Spousta reflexe je již poslušna, sebevědomý duch ji vede k určitému cíli, umělecký klid dělí vlny od vln a vyvolává díla dokonalá. Ve sbírce *Duch a svět* nalézáme již poetická čísla, jichž umělecká, tedy všestranná dokonalost s výtkou nějakou se více setkati ani nemůže; jmenovitě míníme zpěvy dva: Zpěv Satyra a Legendu pouště; v ostatních zpěvech, vzdor mnohým jich krásám, je zápas alespoň ještě částečný. Ještě větší, téměř celou dlouhou báseň pronikající klid jeví se v Legendě sv. Prokopa, vytištěné v letošním Lumíru.

Zato Symfonie, ač později vydané než Duch a svět, spadají téměř celé do doby nejprvnějšího zápasu. Zde je sokolí duch Vrchlického ještě v oblacích, o čela horská se troucích a tlukoucích, vrstvy mračen kupí se nad ním; my cítíme sice sílu jeho křídla, věříme, že pronikne, ale jen někde se otvírá *zcela* jasná, zlatá průlina. Bylo by malicherné, kdybychom konstatovali, že v Symfoniích jsou četné stopy velkého talentu, malicherné i laciné, — dokázaťť velký svůj talent Vrchlický sám skvěle pracemi pozdějšími; ale ještě malichernější by bylo, kdybychom z jakýchkoli ohledů pravou cenu sbírky té zamlčovali. Nemáť Vrchlický bohudíky již potřebí ohledů kritikových.

Básně v Symfoniích sahají částečně zpět až na rok 1873. Jsou výmluvným portrétem ducha mladého, pouštějícího se v zápas. Příval myšlenek, velkých, blažených, zas zoufalých, avšak vesměs ještě nerozdružených, bije v poetovu duši a mladý poeta snaží se je opanovat. Cítí v sobě, že je opanuje najisto, a chvíle toho zápasu jsou nejbolnější a zároveň nejslastnější, jakých život vůbec poetovi uděluje. Avšak básně ve chvílích takových povstávající mají znak planoucího boje na sobě, v němž ani nemůže být ještě uměleckého klidu; všeobecným charakterem jich je válečná vřava, z níž vynikají *jednotlivé* fanfáry vítězné. Snadže v duši básníkově znělo mnoho, snad všechno symfonicky, nebo se mu alespoň zdálo, že tak zní, na čtenáře, na osobu

druhou nečiní to ale dojmu „symfonie", v běžném, uměleckém toho slova smyslu. Básník je rozechvěn bouřícím citem, rodící se myšlenkou; rád by dal pocitu svému formu, aby mu porozuměl i někdo jiný, ale výraz, slovo je dosud jen aproximativní. Básník to sám snad cítí, amplifikuje, dodává slovo k slovu, doplňuje obraz obrazem, „obraz se honí za obrazem", a tím se stává, že se zdá, jako by se básník — honil za obrazy. Snad se básníkovi také zdá, že aproximativní výraz je zcela dostatečný — jemu alespoň v té básnické náladě dostačil —, a on očekává od čtenáře, ba ukládá mu to co povinnost, aby výraz vzbudil v něm zpětně zas náladu tutéž; ale čtenář žádá vypravování plastického, myšlenek dopodrobna jasných a zakulacených. Kdyby básník své plody podobné četl po řadě let sám, když prvotní nálada vybledla, co člověk tedy již cizí, přesvědčil by se osobně o tom: původní nálady slovy v mladé bouři sepsanými více nevzbudí. Zajisté se cos takového každému z nás, kdož verše píšem, přihodilo, když čteme podobné básnické výlevy svého tenkrát ještě mladšího ducha, jimž by se měl spíše dát název „deníku mladého poety", „hodinek rozmýšlení", „meditací" než „básní", a tedy *uměleckých* plodů. Neděje se tím újma jmenu Vrchlického co poety *vůbec*, pravíme-li, že při Symfoniích musí se čtenář namáhat, aby alespoň aproximativně zas porozuměl, co vše říci chtějí, a že po přečtení je přesvědčen, že druhé čtení bude vyžadovat namáhání zcela zas totéž. Totiž chcem-li sledovat produkci Vrchlického s onou všímavou napjatostí, jaké duch jako on naprosto zasluhuje. Kdyby byl vydal Vrchlický Symfonie před svou zářivou Colonnou nebo před svou krásnou sbírkou Duch a svět, hleděli bychom na ně zajisté jinak. Jsou nám teď sice také zajímavy, ale víc jako nějaké dílo pohrobní, vydané biografem, abychom z něho poznali, jak duch našeho básníka se rozvíjel.

Vše to, co ve sbírce Duch a svět mluví k nám již myšlenkou jasnou (některé mlhy trou se i tam ještě) a zračí se již krásou rozhodnou, mnohdy až úchvatnou, dřímá v Symfoniích ještě jakoby v klíčícím jádře. Jako by byl Vrchlický cítil, že musí, dostoupiv mužného procitu, znovu přikročit

k těm beztvarným postavám mladých svých snů. Co v Symfoniích jen jaksi nadhozeno, v sbírce pozdější mluví k nám již plně. Tam se setkáváme s personifikacemi pojmů, s Kainem, Ahasverem, Dantem, Memnonem jen lehýnkým dotknutím — zde již jasně předstupuje před nás vzdorný, věčný boj lidstva, vítězící humanita, všeobecná renesance lidského ducha, vracení se člověka k přírodě co k věčně omlazujícímu zdroji, a to vše v postavách nebo výrocích propracovaných, plastických. Tam jsou ještě pouhé variace na Máchovo „Marné volání", zde je již dithyramb vítězícího ducha. Zde nás ovládá již tvůrčí radost umělcova, mužná sebevědomost — tam vidíme zimničnou netrpělivost ducha zcela mladého, který mládí své považuje za neštěstí, poněvadž nemohl ještě dosáhnout *všeho*, který teprv krystalizující se svůj život — *počátky stavby* — má již za ruiny, a poněvadž cítí ještě mezery, neodpovídající obrovské jeho vůli, žaluje na absolutní prázdnotu „zprahlé Sahary". Tam je ještě mystérium — zde je ozáření jeho. Tam čtem o „strunách srdce (básníkova) dávno zalehlých", a zde ty struny jubilují celým jarem.

Arci — lev Vrchlický je i v každé té „symfonii" lvíčkem. Své „ex ungue" opakuje kritikovi každá z nich: Hlas v poušti má zcela ten ideální vzlet, jaký je Vrchlického přední ozdobou; Horror vacui má v první své polovině krásné verše popisné a v druhé polovině fantazii zcela původně si počínající. Místo například, kde básník popisuje, jak světlo z oken paláce, v němž se orgie odbývá, šlehá po chrámu, jak stíny tančících křepčejí po stěnách dómu, působí silou až démonickou —

tam blázen tančící
po bohu hází lehkým stínem svým,
a bůh to trpí...

V básni Z deníku askety je setkání se asketovo s úsměvným děckem vylíčeno s čistě poetickou dojemností — ale celek není plastický. Báseň Duch samoty je hluboce založena — konec rozvláčný ji ničí. Atd. Všude vidíme roze-

ného poetu, všude zas máme nějakou výtku. Není nám zde jako při knize Duch a svět, kde nalézáme zpěvy absolutní ceny.

Rozumí se samo sebou, že forma Symfonií vyznamenává se onou lahodou, jež Vrchlického vůbec šatí jakoby hávem bálovým. Nechť jsou jeho verše v tercíny spjaty nebo se proudí nerýmovaně nebo podvolily se zákonu jakémukoli, vždy se v nich jeví ruka velice obratná. Jen někdy vidíme, že bouřící cit, kupředu ženoucí myšlenka, zmíněná svrchu touha po slovním amplifikování a obrazném doplňování básníka svedla až přes hráz. Začíná-li báseň (Nad proudem Panaru) hned čtyřicetiřádkovou periodou, je to zajisté příliš. Hrnoucí se obrazy vůbec snadno svádějí z cesty, a stalo se zde opět, že se některé nepovedly také Vrchlickému. V básni Horror vacui čtem verše:

Žralok beztvarný
nad shnilou kapraď zahrad podmořských
vzpjal tlamu prahnoucí a skloniv ji
v klín posledního z lidí živoucích —

a třebas bychom ani nehleděli k licenci poetické, jež zde slovo „beztvarný" klade nejspíš místo „netvorný", nemůžem v obraze tom breughelovském přece viděti krásy. Tamtéž čtem výraz „sloup soucitný". Také nejsme s to sledovat všude líčení, jakého užívá spisovatel v básni Soud. Scénou je pobořený chrám.

Sed k oltáři jsem na zbortěné stupně
a hlavu opřev o andělů křídla,
jež v němém hoři nad oltářem *zpustlým*
se vznášeli...

O tři stránky dále stojí zase:

Tu náhle zdálo se mi,
že anděl, k jehož usedl jsem nohoum (sic).

Možno, že sobě básník myslí situaci zcela jasně, čtenář jí ale najisto neporozumí.

Nevymezujem možnost, že některá ze Symfonií povstala časově zároveň s některou básní ve sbírce Duch a svět. Pak vzdáváme taktu spisovatelově čest, že vířivé básnické sny oddělil od básní skutečných, vyzrálých. Samo plastické slovo „svět" bylo mu snad přitom měřítkem. My přijímáme Symfonie co vážnou vysvětlivku, co zajímavý dodatek k produktivní činnosti Vrchlického.

Jan Neruda

OSVĚTA 1878, str. 946—950

I

△

Nikdesy neleží nikde, to se rozumí. Ona se totiž říše ta vzmohla jen v hlavě ctihodného pseudonyma Samuela Butlera, jenž vydal obšírný a důkladný popis její pod titulem *Erewhon* (Nowhere) čili Nikde. Angličané jubilují, že od dob Swiftových nebylo takového satirika v hustých řadách humoristů jejich. A mají pravdu — až na to, že Swift je koncinnější. Butler je muž vysoce duchaplný, patrně přítel nastávajících nám nyní po celém světě reform zákonních. Jezovitské mravní zásady, jaké posud panují všem třídám „vzdělané" lidské společnosti a také nás, kteří mníme se býti velice pokročilými, v pařátech předsudků drží, dravou ještě zvěří nás činí, bičuje Butler co nejnemilostivěji, společenské a náboženské naše řády nalezají v něm posuzovatele co nejvtipnějšího a nejkousavějšího.

Spisovatel Nikdes čili za horami vypravuje, že co mladík vlast svou opustil a kdesi se ku střežení ovcí pronajal. Kde to bylo, nenaznačuje blíže, neboť má prý ještě se zemí tou zvláštní své plány, jimiž doufá zbohatnout. Pán, u něhož se dal do služby, byl jedním z osadníků v kraji podél mořského břehu rozloženém, málo ještě obydleném. Za krajem tím vypínají se vysoké hory a ledovce, téměř neprostupné, a nikdo neví podnes, jaká země a jaký v ní lid kryje se za těmi horami. Spisovatel, veden touhou po zbohatnutí, tam vniknul. Byl ihned zajat obyvateli tamějšími, ti však s ním zacházeli co nejšetrněji — pro plavé jeho vlasy a pro bílou jeho pleť. Sami byli pleti přismahlé, as jako Italové, krásných postav, krásných tváří — spisovatel se domnívá, že to těch ztracených deset kmenů židovských. V kultuře své se podobají Evropanům as před pěti sty lety; zas ale se vidí, že kulturu veškerou „strojnickou", kterou

máme my dnes, měli oni již dávno a že se jí vzdali zcela dobrovolně. Jsou tu stopy železničních kolejí. Místo našich zřícenin hradních mají tam „krásné zříceniny bývalých nádraží". Spisovatel jen jedinkrát, hned na počátku, byl v nebezpečí, že se s ním bude zacházet co nejpřísněji. Nalezliť u něho kapesní hodinky a byli celí litií proto. Vzali mu je a dali do muzea, kde všelikých hodin a vůbec strojů z bývalých dob bylo co nejhojněji. Že se ale svých hodinek ochotně vzdal a že byl „těla zdravého a silného", nestalo se mu nic. Tělesné zdraví je tam první povinností každého občana, jako u nás mravní zachovalost.

Vůbec jsou v Nikdesích prapodivné náhledy, téměř opak našich, jako by rukavičku naruby obrátil. Zdraví a tělesní krása se cení nejvýš; býti duchaplným je tam věc co přídavek přijemná, ale neklade se na ni zvláštní váha — as tak, jako u nás lidé rozumní na pouhou tělesní krásu váhy nekladou. Ošklivost tělesná se netrpí, na tu je žalář. Rovněž je žalář na chorobu, jež je buď zločinem, nebo přečinem. „Tyfus" je zločinem, jakému se rovná leda „strojnictví"; na obé je smrt.

Již narození dítěte je velmi smutnou událostí, o níž lidé slušní a přátelé rodiny raději ani nemluví. Ne snad že by bylo smutno, přibyl-li nový člověk na svět, ale že matka přitom onemocněla — což je nemravné. A člověk nemá nic zlého páchat v úmyslu, že z toho něco dobrého vzejde. Dětské nemoce jedině se netrestají — jako u nás se netrestá malé dítě zákonem, spáchá-li něco proti zákonu.

Onemocní-li někdo v Nikdesích nebo zeslábne-li na těle dřív, než dosáhl sedmdesátého roku, postaví se před porotu, a uzná-li ho tato vinným, pohrdají jím všichni a je trestán. Oslepne-li nebo ohluchne-li někdo, kdož je již šedesát pět let stár a vždycky se zachovalému zdraví těšil, dopustil se jen přečinu a je trestán peněžitou pokutou, v pádu nedobytnosti vězením. Podepíše-li ale někdo falešnou směnku, založí-li oheň nebo oloupí někoho, dají ho do nemocnice a ošetřují na státní útraty co nejlaskavěji, a je-li zámožný, dá se ošetřovat doma. Dotýčný sdělí ihned všem svým známým, že byl dostižen případem nemrav-

nosti, a lidé přicházejí, aby ho litovali a vyptali se, s jakými známkami ta špatnost jeho začala. Sdělí jim vše, rovněž „pořadatelům" čili znalcům duší. Ti ho pak léčí posty, výprasky atd. Podotknouti sluší zde, že naopak i chudoba a neštěstí někdy se přísně trestají.

O porušení mravnosti mluví tady každý zřejmě jako u nás o nějaké nemoci své, kdežto zas v Nikdesích nemoc svou každý zatajuje, všemožnou lstí a přetvářkou odelhává. Nemravnost se vykládá co dědičná, snad už dědeček byl hotovým darebákem, snad také dotýčný trpěl vychováním. „Pořadatel" takové věci prozkoumá co nejsvědomitěji, kdežto tělesních vad sobě nevšímá, jako u nás lékař nemá práva zas o mravnosti svých pacientů rozhodovat. Našich lékařů v Nikdesích není; kdož léčí, musí to činit nesmírně tajně, jeť tak asi jako náš zákonem stíhaný vinklář. Rovněž léčí se lidé sami tajně, a vypadají-li chořе, říkají raději, že trpí například náklonností k chlastu, což jakožto mravní vada není hanbou. Lidé se neptají druh druha po zdraví, nýbrž: „Jste dnes dobrý?"

Patrná to satira na naše soudnictví, kteréž na psychickou náklonnost, na dědičnost její atp. nemá pražádného ohledu, na špatné vychování, na nouzi atd. zas ohled velmi řídký.

Aby satira ta byla každému jasna, sděluju zde výtahem popis soudního jednoho případu z Nikdes, jak jej Butler líčí.

Žaloba zněla na souchotiny — zločin to, na nějž donedávna byla smrt. Porota zasedla a obžalovaný byl předveden. Zapíral, práce soudní musila tedy začít. Zástupce obžalovaného, jeden z předních advokátů, tvrdil, že obžalovaný nemoc jen líčí, aby napálil jakous společnost asekurující životy. V případu tom bylo by ovšem po přelíčení a obžalovaný by byl pro nemravnost musil být dodán do nemocnice. Avšak těžko to líčení dokázat. Obžalovaný byl už smrti blízek, kašlal napořád. Když nato porota pronesla své „vinen", ozval se mezi posluchači potlesk, byl však ouřadně potlačen. Rozsudek soudcův zněl:

„Uvězněný muži! Jste obžalován těžkým zločinem souchotin a porota vás uznala vinným. Proti spravedlnosti toho nálezu nemohu ničeho namítati, důkazy proti vám jsou

překonávající, a mně nezbývá než provésti rozsudek, jenž v duchu našeho zákonodárství musí být velmi přísný. Bolí mne upřímně, vidím-li, že někdo, který je ještě tak mlád a v životě byl dobře postaven, do tak smutných poměrů přichází následkem tělesné konstituce, již musím naznačit co naprosto zkaženou. Ale váš případ nezasluhuje soucitu. Není to první zlý čin váš. Dopustil jste se již celé řady zločinů a naše poměrná milost sváděla vás napořád ještě k těžším. Teprv minulého roku byl jste z těžkého zánětu plic překonán, a jakož ze soudních akt vysvítá, přestál jste si vězenský trest již pro čtrnácte nemocí, ačkoliv jste teprve třímecítma let stár. Ba vy jste větší část svého života strávil ve vězení. Arci se omlouváte tím, že pocházíte z nemocných rodičů a že co dítě měl jste náhodu nešťastnou, která vaše zdraví podryla provždy. Ale to jsou obyčejné výmluvy zločinců všech; spravedlnost nemůže míti zřetele k nim. Nemůžem se zde pouštět do pojednání metafyzických, jimž by nebylo konce. Nejednáť se o to, *jak* jste se dostal na cesty špatné, nýbrž o to, *jste-li* špatný nebo ne. *Vy jste* člověk špatný a nebezpečný a jste před spoluobčany svými překonán jedním z nejhanebnějších zločinů, jež známe."

. . . . . .

„Nesmíme trpět, aby někdo, kdo páše zločin tak děsný, vyvázl neztrestán. Váš další pobyt ve společnosti ctihodných lidí měl by jen za následek, že lidé tělesně slabší lehkomyslněji by pak smýšleli o všech zjevech choroby své."

. . . . . .

„Odpověď na všechny vaše vytáčky je jasna: Kdybyste pocházel ze zdravých rodičů, kdybyste byl býval co dítě dobře ošetřován, nebyl byste se nikdy provinil proti zákonům své vlasti, aniž byste byl v nynějším svém stavu smutném. Odpovídáte-li, že nemáte přec viny na svém narození a vychování svém, pravím zas já: Buďtež vaše souchotě vinou vaší nebo ne, ony jsou vinou, která na vás lpí, a mou povinností jest starati se, aby obecné dobro vinami takovými nebylo kaleno. Vy řeknete snad: je to mým neštěstím, že jsem zločincem; já odpovídám: vaším zločinem jest, že jste nešťasten."

„Neváhám proto ani okamžik odsouditi vás k doživotnímu vězení, zostřenému těžkou prací. Kéž byste času toho užil, abyste hříchů již spáchaných želel a konstituci těla svého obnovil. Ovšem mám naději praskrovnou, že rady mé uposlechnete, neboť sklesl jste již příliš hluboko..."

Obecenstvo jevilo opět souhlas svůj, bylo však zase poukázáno chovat se v tichosti. Obecenstvo poslechlo. Jen když odsouzeného vedli kolem do vězení zpět, ozvaly se polodušené některé hlasy posměšné.

II

S komicky líčenou naivností vyslovuje spisovatel své podivení, že Nikdešané mají tak praspletené náhledy, že to, co my považujem za zločiny a přečiny, oni vykládají jen co „choroby", jež se léčiti musí, kdežto zas naopak na veškeré choroby tělesné mají zákoník trestní, soudící bez ohledu, zdali ta choroba není u dotýčného snad dědičná, snad neblahým vychováním mu vštípená, snad z hmotné nouze vzrostlá. Diví se, že ani nejmoudřejší soudce nevidí v tom nic nesprávného, ano i odsouzený a trestem stížený chorý že sám má věc tu zcela za správnou. Tak daleko to jde, že náboženská jedna sekta nikdeská, která „v jistém ohledu věří i v nesmrtelnost duše a zmrtvýchvstání", přenáší důslednost toho i na onen svět! Ti, kteří zde byli těla slabého a nezdravého a život svůj trávili v bolestech, budou prý pak odevzdáni věčným mukám, kdežto ti, kteří již od narození byli zdraví, silní a krásní, budou na onom světě za to odměňováni na věky věkův. Jasná to satira pro každého zajisté — a bolestně palčivá!

O náboženství Nikdešanů, vlastně o jich náboženském citu, nemluví Butler příliš pochvalně. Podobá se, že v Nikdesích je více sekt — Butler jich blíže nenaznačuje — a ty že jsou vzájemně velice žárlivy. On vlastně nemluví o sektách a jich chrámech. Nýbrž popisuje jen jakés „muzikální banky", jak je tam nazývají. Ty banky mají krásné budovy, sílu lenivých kasírů atd. Každý Nikdešan je akcionářem

některé takové banky a má tam uloženo něco „kapitálu“ — ale málo. Mužští navštěvují banky ty jen málo, zato tam ženské chodí každý den. A hezky okázale, aby to celý svět viděl; sáčky s penězi (patrně = modlitební knihy) nesou chlubně v rukou. Ať ale dámy uloží do banky peněz denně, mnoho-li chtějí, sumu zcela stejnou nesou si zase zpět. Ostatně jsou mince těch muzikálních bank „neberny“; nejvíc může dopálit například bankovního úředníka, když mu chce za něco platit mincí té jeho banky. Banky hledí jedna druhou připravit o kredit, ubrat jí akcionářů. Kasíři bývají k úřadu svému vychováváni v letech, když ještě dosahu příštího povolání svého ani nerozumějí. Butlerovi se kasíři ti valně nelíbili. Málo, málokterý prý měl alespoň zevnějšek důvěru vzbuzující, vypadali vesměs trochu potouchle.

Ale kapitoly o náboženství a také o vychování jednající jsou poněkud filosofičtější, nesnesou pouhého výtahu, předpokládají u čtenáře značnějších vědomostí a především hlubného rozjímání. Jen na další charakteristiku spisovatelova způsobu stůjte zde některé črty o vychování, jichž paralela s našimi náhledy je podána jasněji a jednodušeji.

To prý je zcela svobodná vůle u dětí, že přicházejí na svět. „Nenarození“ prý pořád pronásledují manžely, souží je a nedají jim pokoje, až tito se odhodlají, že přijmou je do své ochrany. Že prý by to byla jinak nesmírná drzost, kdyby lidé manželé směli od jiných žádat, aby tito bez vlastní vůle byli všanc vydáni všem náhodám a bědám vezdejšího života. Pak prý by nikdo neměl práva se oženit, vždyť neví, do jakých útrap by mohl přivést bytost, která, pokud neexistuje, ani nemůže být nešťastnou. Jako my věříme, že duše našich zesnulých obývají svou blahou říš a že neviditelní nás pořád obklopují, věří zas v Nikdesích, že existuje podobná říš „nenarozených“. Jsou tam šťastni, ale nemajíce sami těl, a tedy radostí tělesních a vidouce život lidský, dostanou někteří chutě státi se lidmi. Stane-li se tak, musí k magistrátu nejbližšího města (oné říše) a úřadně zjistit vůli svou. Úřadník jim činí předepsané námitky. Upozorní je, že musí požít nápoje, který činí, že

zcela zapomenou svého života posavadního. Kde a u koho se narodí, že ponechá se zcela náhodě a nenarozený nemá v tom směru žádného vlivu. Snad dostane rodiče chudé, snad choré, snad hloupé, kteří ho špatně vychovají.* Narodit se je prý ale hanebností, úhlavním zločinem, na nějž po spáchání činu každý okamžik může přijít smrt — kdežto co nenarozený těší se každý životu věčnému. Úřadník je dále upozorní, že jakmile se narodí, jsou stíženi „svobodnou vůlí" a čeho všeho že zakusí rozporem pak mezi vůlí tou a železnými okolnostmi. Dále že sami se as také ožení, že budou zas sami také sužováni nenarozenými, až některé z nich přijmou, nevědouce ani, budou-li je tito později milovat, jaké budou zlé třeba letory, jakých budou žádat obětí atd. Arci mají prý lidé také své radosti. S dvaceti lety jsou třeba silní, zdraví, krásní — ale mnohlo-li jim zbývá z toho kapitálu, když jsou šedesát? Uspořit se nedá z něho pranic — atd.

Vychování je dle náhledu Butlerova v Nikdesích prabídné. Vše tu vlastně prý závisí od peněz. Ale i když peníze jsou, dějí se velké chyby. Mladík musí do škol chodit obyčejně příliš dlouho; on už dávno seznal celou řadu potřeb životních, aniž dovede sobě na ně vydělat. (Někteří „nespokojenci" nikdeští navrhují proto, aby rodiče, jichž děti už pětadvacetileté pořád ještě nedovedou se samy uživit, byli stíženi značnou daní.) Děsně mnoho času stráví neplodným učením se jakémus „hypotéznímu" (= mrtvému) jazyku, obyčejně zcela *proti* náklonnosti své. Další vychování děje se na „vysokých školách nerozumu". Nu ano — rozum je prý zcela přirozená věc, ten se nemusí teprv pěstovat, zcela jinak je prý ale s nerozumem. Nerozum je přirozený doplněk rozumu, tento bez onoho ani nemůže být. Z čehož následuje, že čím víc nerozumu, tím také víc rozumu. A v zájmu rozumu je prý tedy stálý rozvoj nerozumu. Z jednotlivých přednášek, jaké byly

* Také mnozí Nikdešané pozorovali, že děti ty bývají později moudřejší rodičů, pozdější generace že vyniká nad dřívější. Tomu chtěli předejít zákonem, aby rodiče byli později vychováváni, popřípadě třeba práskáni zas od svých dětí.

právě na vysokých školách nikdeských oznámeny, uvádíme: „Důslednost jest ohavnost ponížující člověka a stavící ho se zvířetem na roveň"; „Slávou parlamentu jest utvořiti zákon — slávou ministra jest obejíti jej."

Nejrozkošnější z celého spisu jsou ale tři kapitoly jednající *„o strojích a strojnictví"*. Stály by věru pro svůj neskonalý humór za překlad doslovný, ale rozměry fejetónu při denním listu tomu nedovolují. Již z předvčerejšího našeho článku je čtenáři známo, že v té době, kdy Butler navštívil Nikdesy, byla tam „doba strojnická" už odbyta, a sice volným usnešením národa. Butler tedy cituje jen spis dávného učence, nepřítele strojů.

Krátký smysl polemického, důmyslného spisu jest, že stroje jsou lidstvu ukrutně nebezpečny, že je v nich zárodek příštích bytostí ještě vyšších, které budou bydlet na naší zeměkouli a panovat také lidem. Aby prý se proboha jen nikdo nemýlil, hledě na ně důvěřivě. Naše země bývala žhavou koulí s popelnou, znenáhla se ochlazující korou. Kdyby se byl nějaký tvor na tu zemi tenkráte díval, byl by soudil, že z toho popele během dlouhých časův vzniknou tvorové sebevědomí? V tom, že stroje mají posud sebevědomí jen málo, není pražádná jistota pro rozvoj další. Člověk, než se stal dokonalým, jakým nyní je, potřeboval miliardy let; stroje pokročily úžasně za několik jen století. Kde budou za tisíc let zase? Podívejme se například na lokomotivu. Jak neobratna bývala ještě před třiceti lety, dnes ale už se sama maže olejem, reguluje se, kontroluje sama svůj běh, upozorňuje sama svého vůdce, schází-li jí něco, vzkřikne úzkostlivě, má-li se srazit s lokomotivou druhou nebo nějakou překážkou jinou, a zastaví se. Že její zastavení určuje řídič člověk? Co to je „určuje"? Což také ten řídič není při tom zastavování něčím určován?

Parní stroj potřebuje potravy a tráví ji ohněm, právě tak jako člověk; podporuje trávení vzduchem jako člověk; má svou tepnu a oběh šťáv jako člověk. Dnes je tělo lidské ovšem ještě pohyblivější než stroj — ale sečkejte jen polovici toho času, kterého potřeboval ku svému vývoji člověk! Již dnes jsou milióny lidí pouhými otroky strojů, již dnes

koná stroj téměř každou práci líp a spolehlivěji než člověk.

Jsou někteří, kteří tvrdí, že stroje nebudou samy nikdy reproduktivní, plodny. Nuž ano, připusťme, že stroj se nemůže ženit, že neuvidíme, jak lokomotiva se páří s lokomotivou a jak malé lokomotivky skotačí po dvoře nebo si v rákosí řežou píšťalky. Avšak není také reprodukce zvířat prarozdílna od reprodukce bylin? Červený jetel by také nebyl plodným, kdyby mu nepomáhal medák. Nuž — my lidé budem takovým medákem a budem strojům pomáhat k plodnosti jich.

V tom je ale největší nebezpečí pro člověka, že naposled bude ještě líbat tu železnou metlu, jakou mu upletou stroje. Poněvadž stroje mu učiní mnoho dobrého, poněvadž ho nesežerou, bude spokojen s nimi jako s mírným politickým absolutismem. Je to ale člověka důstojno? Protož pryč se stroji, dokud je čas!

Náhled ten moudrý zvítězil. Nastala jen hádka, které stroje zničit. *Zcela bez nich žít* bylo by nepohodlno. Někteří chtěli, aby byly zničeny všechny, které nejsou alespoň 500 let stary. Jiní se obmezovali na 200 let. Chtěli tedy konečně se usnést na 300 letech. Ale tu povstaly ženy, které by byly přišly o jistou plácačku na prádlo, velice u nich oblíbenou. Vyměřeno tedy zrovna 271 let atd.

NÁRODNÍ LISTY 5. a 7. února 1879

△

Tyto dny mně mladý kolega literát „gratuloval“ k jakési kdesi vytištěné prakratičké, praskromné básničce mé. Udiveně jsem se na něho zahleděl — copak se u nás vyslovují gratulace teď už i za špetičku veršů?

Ono totiž je obyčejem, že se gratuluje k prarozličným věcem v životě. K jmeninám. K narozeninám. K Novému roku, k svátkům, k obědu. Když někdo kejchne. Když někdo si koupí nové boty — „ve zdraví roztrhal!“ Když někdo se vydá na dalekou, nebezpečnou cestu, nebo když se žení. Prostému však, v nevinnosti vychovanému, se spisovatelstvím, básnictvím a podobným divokým zaměstnáním nic společného nemajícímu českému venkovanu bude as naprosto neznámo, že se také spisovateli gratuluje, když vydá nějakou knihu. On ten venkovan ani nepochopí proč — a já také ne.

Pamatuju se, jak udiveně, jak komicky jsem pohlížel na nebožtíka Václava Zeleného, bývalého milého učitele svého, když jsem byl právě spáchal první samostatně vydané básně své a on mne potkav pronesl se: „Gratuluju vám!“ Začervenal jsem se po uši. K čemupak mně gratuluje? Že není unešen „nevyrovnatelnou krásou“ veršů mých, věděl jsem, neboť byl ku své gratulaci dodal: „Já si je najisto přečtu.“ Posmíval se mně? Slyšel snad už také, že Mikovec si byl u kohosi objednal pro nejbližší číslo svého Lumíra referát slovy: „Strhejte ho — vždyť je to hotový blb!“ Či slyšel, že jsem si za vydání knížečky v tiskárně uřízl dluh a že jsem teď chodil zadními schody do redakce, abych na předních schodech nepotkal náhodou někoho a ten neměl náhodou v ruce kuvertovaný list a v něm oučet pro mne? — Ta gratulace byla druhým mým udivením literárním v životě. První se zběhlo, hned když jsem vůbec první verše byl

vytiskl v časopise českém. Tenkráte jeden z kolegů právníků — Nádherný se jmenoval, nevím, žije-li dosud — přistoupil ke mně, vzal si mne stranou a upřímně, soucitně se tázal: „Ty poslouchej — pročpak píšeš básně?“ — Ano — pročpak? Já to nevěděl. Ale něco mně povídalo, že Nádherný je hodný, srdečný hoch a že to myslí se mnou dobře.

Gratulování spisovateli k vydanému spisu je obyčejem prý u všech národů. Přiznám se, že nevím hned, jak *starým* obyčejem. Znám co nejstarší případ rozmluvu mezi Ludvíkem XIV. a Molièrem. *Král* (po provedené hře): „Gratuluju vám.“ *Molière:* „A k čemu vlastně, Sire?“ — *Král:* „K čemu byste si tedy přál, abych vám nejprv gratuloval?“ — *Molière:* „*K lepšímu obecenstvu*, Sire!“ — Myslím, *když* už se českému spisovateli někdy gratuluje, aby se mu také gratulovalo „k lepšímu obecenstvu“. Totiž ne k tomu, které prostě čte a s rozkoší čte — to by se musilo říci k „četnějšímu“, neboť „lepšího“ ani není lze si myslit. Nýbrž k „polepšení“ toho obecenstva, které jen čte, aby ústně či písemně kritizovalo, recte si ušklebky činilo. Hned si porozumíme. Avšak ihned také podotýkám, že při všem, co zde říkám, nemám na zřeteli pražádný případ praktický, u nás se zběhlý, ani starý ani nový, ani zlý ani dobrý! Nýbrž že se mi kutálí na mysli jen rezultát celkový, sebraný z bezčetných praktických případů jednotlivých, zažitých na sobě, pozorovaných na jiných.

A rezultát ten zní: u nás je ukrutná, obrovitá, „bohorovná“ radost ze všeho, co se napíše špatného. Radost ze všech dobrých věcí dohromady nesahá té prvější radosti ani po kotníky. Dává-li se v divadle slabý původní kus, rozhostí se úsměv znenáhla po všech tvářích, soused mrká spokojeně na souseda, vtipy se rojí a po veškerých hostincích pražských je pak veselý šplecht a naprostá spokojenost; dává-li se kus dobrý, chová se každý vyčkávavě, nepřijde-li v něm přece jen něco slabého, a když nepřijde, je soud odměřený, neurčitý, a tváře jsou kyselé, jako by je byl umyl nejtrpčím zklamáním. Zato zas vyjde-li kniha například slabých veršů! Ve všech kapsách ji najdeš, na procházkách, v kavárnách,

všude ji vytahují lidumilové, aby soucitnému bližnímu opatřili radost. Škoda, že nemáme ostrakism a Tarpejskou skálu! Viděli bychom soud lidu, jak jej Livius popisuje. Chytli by spisovatele s divokým vřískotem, hnali ho s hvízdotem na skálu, svrhli jásajíce dolů a místo starořímských střepů házeli by za ním novočeské jeho spisy. Tarpejská skála v Římě je dnes pahrbečkem zcela nízkým, s něhož možno i seskočit; ty naházené střepy to učinily. Z české Tarpejské skály by dnes už nebylo pranic.

Nemluvím o tom, jedná-li se důvodně. Šplhá-li se někdo na Parnas, kdo nemá talentu, škodí ovšem jen literatuře a prospěje se i jemu samému, „zabije-li se" včas. Také když někdo zneužívá skutečného talentu k principům pro národ neblahým, dolů s ním, honem dolů! Ale tu jizlivost a škodylibost jsem nepochopil nikdy, jaká se u nás jeví naproti duchům povolaným. Mladý spisovatel vystoupí s prvním dílem svým a dílo to svědčí, že spisovatel je básnickou individualitou, že není „píšícím strojem", že se neodívá jakoukoliv „uniformou". Obyčejně se tedy o prvním tom jeho díle mlčí, nevědí honem, kam s ním. Nebo se nemlčí. A pak nastane buď nemírná, nerozumná chvála, která v přehnanosti své jeví se již frázovitou, násilnou, nepravdivou a mnohého začátečníka už spletla a strhla; nebo chytnou spis a mlátí jej původci jeho o hlavu, tvář a pléce, až spis je v střepy rozbit. Ale ať si dá i ten velice pozor, kdo byl při prvním vystoupení svém uvítán skvěle! Ukáže-li se během dalšího života jen jednou, že je také člověkem pokleskům podrobeným, napíše-li pak někdy jen něco slabšího, něco nepovedeného, — řev radosti zaječí náhle kolem něho, davy jubilují — a že nadaný spisovatel vydal věc nedokonalou, působí zrovna jakoby mana z nebe spadlá. A pak přijdou také na něho ty střepy, to se rozumí. Není snad dvou tří dobrých spisovatelů českých, kterýchž dráha by nebyla lemována těmi střepy. Ach — že český spisovatel není hrnčířem! Hrnčíř má radost, když svůj džbánek vykrouží, a má pak zas radost, když kupec džbánek rozbije! Škoda, že český spisovatel není hrnčířem!

A takž myslím, že by se českému spisovateli mělo „gratu-

lovat" jasně. Ono se řekne „gratuluju", ale jen tak všeobecně, aby se nemuselo říci nic věcnatého. Líp by tedy bylo říci *po česku*: „Přeju vám, příteli a nastávající mučedníku, především hezky mnoho trpělivosti. Přeju vám, abyste neseznal přílišné jizlivosti a zlovolnosti — trochu vám jí neuškodí, a také byste byl divný syn našeho národa, abyste na trochu nebyl připraven. Ale přeju vám také, abyste nebyl zanešen chválou, sic vás pokazí. Přeju vám co největší opatrnost pro budoucnost, abyste podával vždy věci jen dobré, sic se vymstí na vás krutě všichni, kteří vás jednou chválit musili. Přeju vám, aby kniha vaše se kupovala. A abyste dostal tolik honoráru za ni, že by se vám nahradila řekněm aspoň desátá část toho, co jste sám na sepsání vynaložil."

Nebo ještě líp by bylo přistoupit prostě k českému spisovateli a s němým politováním mu stisknout ruku.

Ještě štěstí, že se neví hned při narození českého dítěte, bude-li jednou spisovatelem nebo ne. Ten případný smutek v rodině! O otci by se vyprávělo jako o ruském poutníku, že „chleba-soli neokusil, medového pití nedotek se a jen hořké slzy proléval". A o matce, že jako Abrahamova Sára rukama lomila a volala: „Hospodine, hospodine, učinils mi před tváří světa posměch!"

NÁRODNÍ LISTY 12. června 1879

„Přeletěla černá vrána,
přeletěla širé moře,
nesouc písma pod křídloma
černým voskem pečetěné,
přetruchlivou zprávu smutnou,
se světem žes rozžehnal se
ve vzdáleném, pane, kraji...

...„cizí ruce pochovaly" — ba as již jej pochovaly, cizí ruce a v cizí zemi. Proživ květuplná leta, prošed krásné kraje uložil se k věčnému odpočinku tam, — kde zelený Arno, proputovav vonná toskánská údolí a zlíbav nejkvětnější světa kraje, vlévá se v lůno věčného moře. V Pise skonal, před věky a věky tak lidnaté a veselé a dnes tak skromné, tiché. A snadže ho pochovali na proslulém Campo santo pisánském a nad ním vznáší se slavná freska Ondřeje Orcagny, „Il triomfo della Morte", hledící přes tisíceré hroby a roztřiďující mrtvé na ty, „kteří sami volali smrt a kteří se jí bránili".

Nevíme o jeho posledních okamžicích ničeho. Verše, které jsme úvodem citovali, jsou vlastním překladem Kapprovým z národních popěvů srbských, *Za zemřelým v cizině*, a další písně té slova činí zemřelému výčitku, že „bratřím nic nedal vzkázat" — „či se ti snad nestýskalo po milém svém příbuzenstvu, že ses smrti neuprosil?" Ale musili bychom zvrátit slova písně té, ne on sám, my jemu bychom musili „děkovat za lásku, s kterou vždy nás miloval", a prosit ho, smeknuvše kápě, za „bratrské odpuštění".

„Vše, cos dělal, dobřes dělal!" Siegfried Kapper byl pravým básníkem umělcem. Nejen nadán skvělou fantazií, sokolím vzletem, co nejjemnějším citem pro vše, co vskutku poetického v přírodě i v lidech, ale nadán onou vzácnou mírou uměleckou, která nikdy víc nedodá barvy, než jí právě potřebí květu, nikdy víc nečiní šumu, než ho potřebí písni, a pro vše má obrys jakby ulitý, jakby přírodou samou vdechnutý. Kapprovi bylo popřáno dosáhnout životní doby,

kdy fantazie a rozum nabyly rovnováhy, kdy vířivý duch básníkův sám sobě dovede být zároveň kritikem, kdy spisovatel stává se dle míry talentu svého dokonalým. Každá Kapprova práce z doby té je cizelována jako nějaký stříbrný štít klasické doby, jako skvostný pohár nejlepší renesance. Poukazujem zde jen na jeho *Přímořské povídky*, na ten skvost poetického důmyslu a krásné prózy. A do té šťastné, temenící se doby sahá také české jeho zpracování krásného epa *Lazar*, der Serbencar — mnozí Němci sami jmenují Kapprovo epos to „nejlepším epem německým" —, kteréž zpracování začal as před pěti lety. „Ne — ne, Lazar, jaký je, není ještě dílem uměleckým," říkal; „teprv teď, když ho po česku znovu zbásním, bude bohdá dokonalý." Seznali jsme některé české částky Lazara — oudy krásné sochy. Kéž je ulita a kéž se nedostane do rukou nepravých. Doufáme, že ulita *jest*; vždyť Kapper hledal pro Lazara už před dvěma lety nakladatele, vlastně umlouval se s nakladatelem, dodav: „Až z Itálie!"

Kapprovo mládí padlo v úrodný, kyprý čas. Před rok 1848. Tenkráte blížilo se nové „jaro lidstva". Půda nasáklá, vzduch vlhký, všude samý záchvěv. Od Západu, z kolébky Velké revoluce, dýchal teplý vánek a přebíhal lidstvem. Veškerému lidstvu chvěly se tepny, bušily spánky a jarně se napínaly svaly — ne více národ jediný, celé lidstvo evropské probouzelo se k svobodě. Také do starého Rakouska zalehl dech vlažný, ledový povrch jeho už byl puklý, rozlámaný — první jarní příval musil kry odšplouchnout ven do moře minulosti.

Ovšem, i příroda činí ku každému jaru přípravy dlouhé. Také v rakouských zemích přípravy trvaly již některé desítiletí. Byly nenápadné, nikoli společenského aniž politického zjevného směru, jen literární. Z rozkvětlých literárních sadů francouzských, anglických a německých zarážela přes střežené hranice omamující vůně k nám, a naši mužové jí neodolali, ne mladí, ne staří. Náš velký Kollár, jemuž teprv budoucnost postaví pomník, vysoký tak, že k němu dozří i nejvzdálenější kmen slovanský, náš Čelakovský, ten obdivuhodný mistr českého verše, náš Mácha, ten romantik

obrovskou silou moderním směrům cestu razící, s nimi celý houf zdatných mužů kypřili půdu českou. Rovněž živo jako mezi Čechy a Maďary bylo mezi rakouskými Němci. Kdežto ve Vídni pěl Grün, v Pešti Beck, jmenovala se u nás jmena Bach, Hartmann, Frankl, Meißner. A byly to vesměs krásné, velké talenty.

Friedrich Bach svou co dětský malíček tenkou knížečkou Sensitiven vyvolal celou školu lyrickou a jeho vliv sáhal u nás až do pozdních let padesátých. Ostatní neodolali půvabu hroudy mateřské, sousedícího s nimi českého lidu. Veliká minulost česká rozechvívala jich mladou mysl. Ludvík Frankl psal české verše. Moric Hartmann své čarovné Böhmische Elegien. Alfred Meißner své úchvatné romance Žižka. Neobstáli v pozdějších zkouškách. Když nadešel den různění a muž po muži volal „Já Němec!" — „Já Čech!", neozval se více v žádném Němci — „člověk".

Do kruhu těchto talentovaných mladých hlav náležel Siegfried Kapper. On byl dle židovského původu svého vnímavější pro časové zájmy a čilejší jiných, dle rodiště svého, co pražské dítě, a dle osobních svých konexí s některými českými spisovateli češtější jiných. Kapper cítil se *zcela* Čechem hned od počátku, ač psával dřív i později také německy, a *zůstal* Čechem, cítil se Slovanem a *zůstal* Slovanem. Nejprv prostředkoval mezi oběma národy svými procítěnými, obratně podanými *Slavische Melodien*. Pak vydal původní české básně *České listy*. A hned nato oddal se poetickým dojmům, nad celým Jihoslovanstvem pro nás jakoby růžový oblak rozestřeným, a upoutaly jej až do smrti jeho. Snad ho vedla podobná myšlénka jako Meißnera. Jako sobě byl obral Meißner glorifikaci české minulosti a vytvořil Žižku, nejlepší své dílo, obral sobě Kapper zas glorifikaci minulosti srbské a vytvořil nejlepší své dílo Lazara.

Je celá řada spisů Kapprových ozařujících slovanský jih, německých a českých, a časopiseckých článků je růženec stočlánkový. Z českých jmenujeme mimo uvedené již Pohádky přímořské ještě *Zpěvy lidu srbského* (dva svazky v Poezii světové) a ohlasy černohorské *Gusle*. O těchto ohlasech, vzletných a hřímavých, dí Kapper v doslovu:

„Jsou to *obrazy* ze strmých oněch hor nad mořem Jaderským, na nichžto se chystá duch slovanský k velikému boji za svobodu slovanskou, od staletí národy svěřepými utlačovanou; — jsou to *ohlasy* bolných výkřiků a válečného hluku malé hrstky hrdinného lidu, jenž bezmála již pět set let se tam brání útoku dvou velkých a mocných národů, Turků a Vlachů; — jest to jednotlivý *tón* ve vznešeném *souzvuku* slovanské vzájemnosti, co den mocněji a nadějněji po všech končinách slovanských se rozlehajícím."

Velmi, velmi záhy zrodilo se u Kappra české národní vědomí. Vyšel z vlasti, studoval v cizině a cizinu, a když se vrátil, učiněno mu. — „Jak stromy nade mnou zašuměly českých lesů, zelenavých větví k pozdravení mně podávajíce ramena věrná... hle, tu mně bylo, jak by se vlilo nové jaro do krve mých žil. *Cítil jsem, Vlast že jest věčně nejkrásnější básníka cíl!*" — Tak pěje ve svých Českých listech, věnovaných souvěrcům židům, „synům kmene mého v Čechách".

Citlivé jeho srdce bylo již v nejútlejším mládí bolestně dotknuto společenským utrpením, ba opovržením, v jakém byl tehdáž jeho kmen. „Ben oni" (syn žalu) nazval on báseň, v níž vypravuje o zelené louce a o roji dítek po ní, hrajících si, rozjasněných, a o hochu s černými, dlouhými kučery, stojícím pod vrbou opodál se sklopenou hlavou — „syn Židův on — to celá jeho vina!", a přec již tím otráveno celé jeho mládí. On vzrostl, ale také později bylo mu jen lkáti, jemu, „synu vyloučenství". A i tenkráte byl kopnut a tou rukou, po níž chvějně sáhal, s posměchem odstrčen, když přistoupil v těžké, mračné době ku skrovnému ochrannému hloučku těch, kteří se byli postavili kolem zubožených českého národa. Tenkráte zalkal k milované vlasti:

Tvých dějin když syn čítal v slavných listech
ta jasná jmena s svatým zápalem,
kdekoliv stál na rekovných Tvých místech,
Tys duši pronikla mu plápolem.
— — — — — — — — — — Ó žel!
Tys krásný sen mu sama zakalila,
ranivši jej, když obejmout Tě chtěl.

On miloval kmen, z něhož byl pošel. Tak rád by byl do náručí vzal tu „harfu vdovu", zapomenutou u bábelských vod. Avšak on znal, že změnily se časy. Byla za „nocí pásašských", když mlád zasedal při předepsané hostině rodinné, záhy se mu do kruhu toho vetřela „pochybnost zahalená v rouše zetlelém". A na „devátý Ab" (srpen), kdy židé želí pádu Jeruzaléma, zvolal on k nim: „Nesypej popel, synu Izraelů, na hlavu svou!"

Z měst rumu nové opět města vstaly,
rody odtáhly k rodům jiným dál,
novým zem bohům bozi odevzdali,
i šumí les, kde mořský hukot hrál.

A ty jen, Izraeli, chceš-li lkáti,
že osudu tě nešetřila moc?
Sirotku! Již tě líbá nová máti,
nehal se déle v žalu svého noc.

K světu se měj! Popadni dějů veslo
a podej bratrům ruku, vlast miluj;
k jakýmžto stanům souzení tě neslo,
tams našel vlast, tam mužně, pevně stůj.

Žehnej tu zem, která tvé dítky kojí...

On místo staré vidí již víru *novou* a volá k bratřím: „*Naše víra slove — Vlast!*"

Utrpení českého lidu musilo ovšem mladého Siegfrieda, jenž tak hluboce cítil utrpení vlastního kmene, přivábit a přikovat k sobě. V básni nadepsané *V. B. Nebeskému* praví:

Mne zrodil čas! — I já jsem syn života!
Ten duch, jenž žije v pramenu Tvých žil,
ten duch, ta krev i v proudu mém klokotá,
jeť jednostejný, Václave, náš cíl.

Co srdce Tvé bolestí tajnou moří,
to honí v půlnoc z mého lůžka klid,
ten lásky plamen, jenž v Tvém slovu hoří,
i můj jest, druhu, nejkrásnější cit.

I mou je vlastí vlast vltavská drahá!
— — — — — — — — — — — — —
Ty mlčíš?— — — — — — — —
— — — — — — — — — *Syn já Židů jsem!*
Ó Václave, Ty neznáš boly rmutné:
milovat vlast, a být v ní cizincem! —

„*Jen Nečechem mne nejmenujte!*" úpí bolestně, „vždyť z jedné hrudy pučí život mně jako vám, a za sto let jedna hruda bude krýti mne jak vás!"

Bylo těch mladých, česky nadšených židů tenkráte více. Odbočili všichni, *jediný* Kapper zůstal věren českému práporu. Však touží sám rozechvěle na tu nevěru, nestálost svých soudruhů. Takž mluví k jakémus „Naftalimu S...ovi". Táže se ho, zda se pamatuje zpět na onen máj, kdy shlíželi spolu s Petřína dolů na Prahu, na pěnnou Vltavu, Karlův most, na vyšehradskou skálu — „ochvění památkou rekovních stínů" —

o mrtvé slávě stromy šeptávaly,
když s Kollárem jsme opěvali Mínu.

Jaká to báseň! —
„Tenkráte v roznícení uchopils ruku moji mužnou pěstí... padnuls mi v náruč... krůpěj vstoupla krásná na líce Tvé... a dnes? ...obětí jsi času, Tvůj plápol zhasnul v trupelnatém proudu!"...

Trpce vytýká odcizení se zvláště Ludvíku Franklovi, jenž s ním zároveň byl první verše své po česku psával. Frankl psal později jen německy a jen o cizích nám věcech (Kolumbus — Orientálské pověsti — Don Juan d'Austria). A Kapper se ho táže: „Nač bloudíš k Herkulovým sloupům s lyrou?... Kam pluješ s janovského plavce lodí? Proč

k cizím břehům ducha let tě vodí? Proč jako cizí v cizině jen žebráš? Jako by vlast Tvá byla pouště chudá, nic velikého se v ní nebylo dělo!

Jako by prápor síla českých ramen
nebyla zatkla na rekovských polích,
a mučednické krve svatý pramen
nebyl se nikdy lil po její rolích!

Ku vlasti vrať se zbaven těžké viny... Ba věru! dosti hvězd tu, básníkova pro jednu z nich by duše zaplanula... blaho té písni, která vlast svou slaví!

Cos vlasti obětoval na oltáři,
to věčnost přijme, věčnost sama chrání;
čím Ji jsi slavil v svého srdce záři,
čímš zdobil Ji — i svou si věnčil skráni.“ —

Nadšená, hluboce cítěná slova! Mohou být epitafem Kapprovým — *„čím zdobil vlast, i svou si věnčil skráni!“*

První syn českého židovstva, jenž zasedl na slovanský Parnas! —

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 18. a 19. června 1879

△ *V Praze 9. srpna*

Kdy zemřel? — Dne 1. srpna roku 1879 zemřel. — Kde zemřel? — V Řepích zemřel. — A kde byl narozen? — V Pokraticích byl narozen. — Pamatujme si to! Kdyby na nás najednou někdo baf a ptal se nás, abychom tu pak nestáli hloupě a nevypadali co lidé o domácí dějiny nedbalí a vynikajících mužů naší vlasti neznalí. Neboť je to pak hanba. Zeptáš-li se Francouze, kdy skonal Cartouche, hodí Francouz pyšně hlavou a řekne: „Byl 28. listopadu roku 1721 popraven v Paříži." Zeptáš-li se Němce, kdy Schinderhannes, vypne Němec prsa a řekne: „Gilotinován v Mohuči dne 21. listopadu roku 1803." My si pamatujme alespoň Babinského, jiné jsme v české lehkomyslnosti své už propásli. Víme dnes, odkud původ romantikou prosáklého jmena Petrovský? Známe původ a zánik slavného Kováříka?

Ještě jednou tedy zamíchal Babinský veřejností — ten dobrý, šlechetný, item gloriolou romantiky ozářený loupežník Babinský! Bojovná naše mládež od šesti do čtrnácti let hraje si už zase po celý týden „na Babinského" — lze opět vidět, že život vynikajících mužů má sílu vychovávatelskou. Ach, část také mých nejpěknějších dětských snů pojí se k Babinskému! Tenkráte právě byl chycen a odsouzen, všude se mluvilo jen o něm, a co kluk, to Babinský. V naší mysli dětské byl on velikánem, jenž, když už řetězy, zasloužil alespoň řetězy zlaté — my kluci jsme v myšlénkách svých pili krev jako víno, přepadali a loupili — a skutečně — dorostli jsme a z leckterého z nás se stalo něco!

Pak věc zase utichla. Jen jmeno „Babinský" zvonilo někdy v rozmluvách co všeobecný pojem. Zpočátku ještě vypůjčovali se čtenáři z výpůjčných knihoven svazky novel

Tschabuschnigových a Scheibových, kde se jednalo o něm, pak se už po nich nikdo víc ani nezeptal. Osoba Babinského stala se mýtem. Ledaže prostá venkovanka, obstaravší si své koupě v Praze a chtějící družce své dopřát nějakého extra rozechvění, zavedla ji pak na Můstek před krám škrobařský — „Podívej se, tady sedí Babinský!" Skutečně tam seděl ve vězení ze samých balíčků škrobu zbudovaném, slepený z chleba a obtížený cetkovými řetězy.

Náhle Babinský ze škrobařské výlohy zmizel. Přišlať pověst, že je propuštěn a že prý „všechno tluče". Ale netlouk. Měl dlouhé, bílé vousy, třesoucí se ruce, že sotva džbán s pivem uzdvihly, a prodával své fotografie. Rád se opíjel, a kdo mu věnoval litr piva a kozí syreček, toho opravdově ctil. Tak hluboko sklesl, on, „lesů král"! Ach ano, málokdo dovede být velkým až na konec svých dnů! Místo v divokých jeskyních navzdor zákonům sídlil pak ve vybílené celi pod zákonů ochranou, místo po lesích co loupežník honil se po celerových záhonech co zahradník, a když řepským jeptiškám došel šňupavý tabák, běžel jim do Prahy pro čerstvý — smutné!

Konečně se objevily novinářské zprávy, že těžce churaví, a pak, že umřel. Teď byl Babinský pojednou zas něčím. Časopisy se předstihovaly v přinášení anekdot ze života jeho, ale skoro všechny ty anekdoty jsou vyňaty jen z Tschabuschnigova románu. Však je to výtečný román! Hned na počátku rozrazí hrom mohutný dub zrovna vedle Babinského, a Babinský si jen tak odplivne. Když Babinský vloží na někoho pěst, scvrkne se i největší chlap hned na objem asi suché švestky. Babinský rád rozjímá a činí to vždycky pološeptem; kdyby nešeptal, ani by ho často jeho kumpáni v rozlehlých lesích nenašli, tak jdou ale za jeho šepotem. Jakmile ho banda jeho spatří, řve pokaždé „hurá!", až se skály třesou; když k nim promluví, řvou zase „hurá!" — ve dne v noci řvou „hurá!" Také si rád Babinský hraje na svatého Kryšpína. Jakmile se doví, že nějaký chuďas potřebuje padesát zlatých, vezme některému boháčovi pár tisícovek a dá z nich chuďasovi tu padesátku. On vyrovnává „neshody společenské", uvědoměle, dle pevných zásad.

A proto si často inkognito chytne nějakého člověka, například nějakého soudního pana radu nebo tak někoho, a vyptává se ho, cože soudí o Babinském. „Ach oni mne neuznávají!" naříká pak srdcelomně. Chudý lid ho miluje, jeho banda ho miluje, a nejvíc z té bandy Slavík, překrásný raubíř, jak by ho ulil. Když konečně Babinského v Polsku, kde žije pseudonymně co „pan Domainský", chytnou, chce ho Slavík, přestrojen za kapucína, osvobodit. Když to ale nejde, odstěhuje se Slavík do Ameriky, vezme si tam za ženu Indiánku Oceolu a má s ní tři děti — šlechetný člověk!

Jenže je ten výtečný román plod ducha německého — hořem by se české srdce utrhlo! Tu je vidět, že máme přec jen literaturu malou! Nestačíme ani na to, abychom si vlasteneckým jazykem zpracovali to nejdůležitější, — nebo jsme snad na to příliš nedbalí? Když si tak člověk vzpomene na Robina Hooda, loupežníka anglického! Robin Hood má nápadnou podobnost s naším Babinským. Loupil jako on, dával chudým jako on, měl maléry se ženskými jako on a také skončil u jeptišek. Pořád si naříkáme na nedostatek dobrých románů českých. Nuže — pročpak nevezme kterýkoliv český romanopisec Babinského a rakovnické lesy, jako vzal Walter Scott Robina Hooda a lesy sherwoodské, a nenapíše nám tak geniální román, jako je Scottův Ivanhoe? Lenost, hnusná lenost, povídám.

O Robinu Hoodovi mají Angličané celou literaturu. Celé sbírky balad o něm existují, prostonárodních i umělých. Kolikpak máme balad o Babinském? Ani jednu — je to hanba! Naše prostonárodní balada vůbec si málo všímá vznešené poezie vražednické, loupežnické ap. Copak máme v tom oboru? Máme „ovčáka", který u Lysé zpronevěřil čtyry ovce a byl za to pověšen. Pak máme sestru Judýtku, kterou lámali kolem za to, že zabila svého bratra. Pak písničku o „Majdalence", kterou zabil její „Matoušek". Věru, kdyby nebylo „Dorny vražednice", která uškrtila alespoň své tři kluky, a výborného „Václavíčka", který do Benešova vandroval, „v Sázavě jednoho zabil, u Benešova druhého a za Benešovem třetího" a nic jiného si pak nepřál

než „zlatem pobitou šibeničku", — zrovna stydět bychom se musili!

A naši umělí básníci balad? Když jim vůbec něco napadne, je to nanejvýš „hastrman" nebo „jízda za milou".

„Já nevím," pravil kdosi spravedlivě, „mně se zdají všechny české balady stejny! Samé jen ‚Jízdy za milou'!"

Nechci jim ublížit, ale mám naše básníky věru v podezření, že je jim zcela obyčejná holka milejší než sebehezčí loupežník.

NÁRODNÍ LISTY 10. srpna 1879

△

„Vydal Zvuky večerní a Cyklus balad" — tak to stálo v novinách a jedny noviny to otiskovaly důvěrně, vlastně bezmyšlénkově z druhých. Je to povrchnost, s jakou se u nás bohužel odbývá téměř vše, nejen v literatuře, také v politice, v životě spolků našich, v národním hospodářství, ve všem. Ceyp vydal jen jeden samostatný svazeček básní, s titulem Zvuky večerní a s *pod*titulem Cyklus balad — o jiném nevím, přiznávám se, myslím ale, že neví také nikdo jiný.

Vysvětlením toho omylu je snad, že vůbec málokdo Ceypa zaživa dobře znal a něco podrobného o něm věděl. Věděl o něm, kdo potřeboval lékařské pomoci; nenašel starostlivějšího. Věděl o něm, kdo potřeboval pomoci přátelské; nenašel ochotnějšího. Věděl, kdo hledal lidí vlastenecky obětavých; nenašel šlechetnějšího. Takto byl Ceyp sám jako zavřená kniha. Zadumaný, bezúsměvný, samotář. V domácnosti sám, na procházkách venku za branami sám, a na ulicích pražských opět vždy sám, jako by se nalezal někde venku v liduprázdných polích. Ten „vnitřní bůh", jehož básníci každému člověku přisuzují, kázal mu, aby kráčel si vždy stranou tísnícího se lidstva, a kdo ho znal, každý ho ctil a nechal ho klidně kráčet po pěšince zvolené.

Zvuky večerní vyšly r. 1856 u Pospíšila v Praze. Je as málo lidí, kteří je znají. Jako je as málo těch, kteří znají dobře literární historii oněch let padesátých. A přec je krásná literatura oborem, ve kterémž jsme to my Čechové přivedli na stupeň úctyhodný, v moderní své literatuře vykazujem se úspěchy většími než v čemkoli jiném, a úspěchy ty klíčí právě v činnosti let padesátých. Snad by bylo tedy dobře znát i podrobnou historii rozvoje toho; co dnes nazýváme „vzdělaností", vyžaduje již něčeho více než pouhé „radosti z věcí hotových". Sotva čtvrt století

uplynulo, a co dnes o době naznačené se píše, je buď fráze, nebo kresba jen neúplná.

Ceypovo poetické dílko spadá do doby té. Nenáleželo ovšem mezi spisy, které tenkráte zahajovaly novou éru. Ba objevivši se vůbec minulo se živějšího povšimnutí — tenkráte půda naše žíznila po prajiných, zcela nových směrech a Ceyp byl v každém verši svém stoupencem směrů starých. Vytknuto to Ceypovi ihned zřejmě. Ceyp také se více neobjevil se žádným dalším dílem samostatným, někdy, ale zřídka, vyskytlo se ještě jmeno jeho v časopisech beletristických, pak se Ceyp oddal zcela své přísné vědě a došel uznání všestranného. Ceyp nepřestal ale básně vydávat snad proto, že „nebyl hned uznán". Jeho první a jediné dílko je zjevem, jakých u nás i v jiných literaturách mnoho: mladý, humanisticky vzdělaný člověk cítil potřebu zkusit se také jednou na poli literárním, a zkusiv se byl vyčerpal tu touhu svou a šel po jiném.

Přece nám, přátelům zesnulého, a *nejen* nám stojí Zvuky večerní za povšimnutí. Přešlyť některé básně z nich do sbírek deklamačních a otiskují se v nich vždy znovu. Báseň *Krkavci* je lehkou svou formou a drastickým líčením přímo výborna. Jiné ovšem trpí částečně formou, částečně nenovostí obsahu.

Ceyp sobě zvolil za moto Mickiewiczova slova:

Serce człowieka wino rozwesela,
ale piosenka jest dla mysli winem.

Nu — „písničkami" jak víno se perlícími, mysl rozněcujícími jeho básně nejsou. Balady to vesměs opravdové, s oním elegickým tónem, jenž byl základem celé Ceypovy povahy. Avšak Ceyp měl také ku pravé lyrice chvějnou strunu v duši své a balady jeho jsou na mnohých místech svědky toho. Hned v baladě Upřený podíl, v oddílu její druhém, je popis, jak zamilované párky utíkají se od hudby a tance ven do přírody, aby si tu šeptaly o své lásce. A může-li tu soulad s přírodou být lyričtěji vyznačen než Ceypovými slovy:

K oddavkám jim zvoní slavíček,
kněze obřad koná měsíček,
niva poskytne jim rozmarýn,
nebesa kostelní baldachýn — ?

Ceyp zabral do svých balad valný kus světa. O domácích dějinách vypravují Jan Želivský, Útěk aj. Balady Kastiliánka a Paní kochabamské vypravují o hrdinných ženách španělských a amerických. K západoevropské romantice přilehají Únos dívky, Nocleh v lese, Zastaveníčko. Domácí romantiku naši, českou národní pověst, obraly sobě Upřený podíl, Zkamenělí, Půlnoční zemřelých, Černokněžník, Krkavci, Noc sv. Tómy ajj. Zvláštní je při těch baladách jistý smiřující tón, jímž vyznívají.

Charakteristickou je pro tehdejší dobu báseň Slepá pěvkyně:

„V sadě skví se jara květ,"
slepá dívka v krčmě zpívá,
podál vnučky šedý děd
o almužnu hosty vzývá.

Divní to hosté, svévolní, oplzlých zraků. Neladné licousy jim halí hnusný ret a ostinují tvář mračnou. Divě se chechtají, ale děvče zpívá při citeře dál své, že „zemský ráj to na pohled", a vzpurní muži tichnou. Na její ústech hrá lehký smích, ona zpívá dále o vlasti a o máji a hlas nabývá zvuku. „Mezi Čechy domov můj," končí dívka — děd mladne, vous jeho se chvěje — a přítomní? O těch již verš ani jediný. Jako by jich byl ani neuved, vypráví básník jen o neštěstí té slepé dívky, o její nevině, vlastenecká píseň rozjaří jen málo nebezpečnou dívku a slabého děda — naznačit vliv její na silné muže, říci, že i povahy divoké podlehají kouzlu vlasteneckého nadšení, to tenkráte nešlo, to směl básník jen nechat uhodnout, ale hezky zdaleka. Tenkráte se zpívalo Kde domov můj jen šeptmo, jako když pronásledovaná sekta zpívá náboženské písně své.

Ovšem přišla brzy doba, kdy Kde domov můj hřmělo z tisícerých úst najednou a i nejmužnější oko si při něm

zaslzelo. Básník se toho dožil. A netrvalo bohužel dlouho a přišla zas doba, kdy vlastenectví padlo téměř v posměch. Kde domov můj více se nezpívalo, „v kraji bohumilém" zavládla stranická zpustlost, „duše outlé" propadaly slepé náruživosti, lživosti a úskočnosti, „tělo čilé" a ta „síla", která měla být všem „vzdorům v zmar", rázem omdlela, a mnohý, velmi mnohý poctivec teskně žaloval, že „mezi Čechy domov" jeho. Také té neblahé doby se básník dožil. A teď, v nejplnější síle své, náhle odešel — teď, když zase svitá nové ráno, když zase lesknouti se počíná zrak náš a rtem naším znovu lehýnce pochvívá to staré, sladké Kde domov můj.

NÁRODNÍ LISTY 28. srpna 1879

DĚDŮV ODKAZ

Báseň Adolfa Heyduka*

△

Přítel Heyduk mně dělá starosti. Kdyby napsal něco špatného, měl bych radost; řekl bych: „Slabé — velmi slabé!“ a čtoucí lid by mne velebil, že ač básníkův osobní přítel, jsem přece vzorně přísný a nestranný. Ale on píše věci jen dobré — hřích to, jejž mu může přítel jeho jen proto odpustit, že z věcí dobrých, kolkolem vzato, má přece někdo prospěch: literatura.

Adolf Heyduk náleží mezi těch několik básníků našich, o něž je komická hádka, kdo z nich je první, prvnější nebo nejprvnější. Každý týden je z nich jiný některý „první“. Ale rovněž tak, jako že je Heyduk z nejprvnějších, je také z nejplodnějších. Báseň Dědův odkaz, právě vyšlá, je asi osmou již knihovou publikací jeho. Myslím, kdyby byl Heyduk svůj nejnovější plod vydal anonymně, že by každý hned po přečtení úvodní osmiřádkové stance beze všech rozpaků a s naprostou určitostí byl jmenoval původce. Tak vyvinutou, určitou a ohraničenou individualitou je Heyduk.

Heyduk je lyrik, jak známo. Ne lyrik subjektivní, jenž váží popudy jen z vlastního nitra a jako mlunný ouhoř po několika vydatných ranách vyčkat musí, až organism jeho znenáhla a přirozeně nabeře zas nových sil; ne lyrik reflexívní, jenž nezapěje píseň dřív, dokud duch jeho neprobral nějaký myšlénkový problém až na dno a nepodal mu jasnou pointu: nýbrž lyrik objektivní, jemuž každý objekt lahodný dodává podnětu k písni, pěvec, jenž nemá jen určitou svou „dobu roční“, v němž jaro budí píseň síly, léto píseň zlaté spokojenosti, zima píseň teskné touhy, jemuž v píseň se obrací vše, co krásné a dojemné, — jehož celý život je písní.

* Vydaná nákladem dr. Grégra a F. Dattla.

Nepravím, že Heyduk nedovede snad naprosto ničeho epického. Naopak, z jeho proslaveného Cimbálu jsou mně — chuť to ovšem třeba osobní — právě čísla výpravná nejmilejší. Ale ta všechna mají svůj ráz. Známo, že lze růži i na jabloň vroubit; ale vroubená ta snět nese i na jabloni růže — a Heyduk je i v epice lyrikem. On je tak pravým zpěvákem, jak jsou v sadech a hájích. Ihned dojat začne ihned také zpívat, sloka první je mu hlavní věcí a on ji zaklokotá a dojem ho vede dál — Heyduk začne píseň beze vší starosti o její pointu zakončující. Však ona se najde, však ono je to vždy přece pěknou písní — vždyť je „mu to dáno". A kdyby píseň tím povstala třeba heydukovsky dlouhá, však čtenář neunaví — naslouchá jako zpěvu lesních ptáků, a pořád je to krásné.

Také Dědův odkaz je vzdor svému epickému titulu báseň lyrická. Píseň devadesátistránková, a přece neunavující! To činí vedle její sterých lyrických krás umělecká její dokonalost. Dědův odkaz je nejzaokrouhlenější, umělecky nejdokonalejší dílo Heydukovo. Mimoto je plno důmyslu, obsah jeho je hluboký — alegorie snah lidských, pokud se pnou ke kráse, k umění. Těch snah, které v umění každém, ať výtvarném, zvukovém nebo slovesném, hledí k jedině pravému jádru umění všech, k poezii nelíčené, přirozené.

Šťasten, kdo v jitru poznání
hledá tě v přírodě boží —

apostrofuje básník na konec zpěvu svého *krásu*. Avšak alegorie ta, jakkoli jasna, nikde se nevnucuje. Vykvétá, vyzrává prostě, sama sebou.

„Bylo to v jaře podvečer, — bylo to v době lásky, — z chomáčků květů lípových — slétaly drobounké zkázky; — jedna mi padla do srdce, — za noci v hlavě mi květla" — a rozkvetla v básníkově hlavě na obraz krásy, té, která, prosta nádhery, unikla žel! již světu, a znovu nalézt se dá jen v přírodě, jen při vsnění se do přírody — „a pěvce jen ve snu oblétá perutí národní písně". Nalézt ji ovšem můžem, krásu, poezii tu, ale rovněž pak zas vlastní vinou snadno

ztratit. Zrovna tak jako to lidské štěstí, o němž básník jemnou paralelou naznačuje, že vykvétá čisté též jen z poetického citu. Překrásně zpívá básník o štěstí tom:

Štěstí! Co je štěstí?
Muška jenom zlatá,
která za večera
kol tvé hlavy chvátá;
oblétá ti skráně,
rusé vlasy kryje,
v dlaně hlavu skládáš,
ruka utlačí je. —

V pohorské malé dědině žili pospolu dvě upřímné duše, dědeček s hlavou skloněnou a junák s kadeří rusou. Nadešel dědův den, a žehnaje vnukovi, zůstavuje mu staré housličky — „snad ti podají útěchy" — „snad někdy snítka naděje z prorvy jich destičky vzroste".

Poezie *rodinná* junákovi zemřela tedy s dědem, jeho duše hledá si jinou obdobu poezie. Jemu, mladému muži, zjevuje se teď v půvabu slíčné děvy — v ženské kráse, v níž od počátku světa vídali poetové soustředěnu slíčnost a poezii veškeré přírody. Ta slíčná dívka junákova je mu ale něčím vyšším, jako všem junákům žhoucího srdce, něčím nadpozemským: přírodou *prodchnutou mýtem*. Básník vypráví, že to lesní žínka: co dítě vzata lidské matce z kolébky a zakleta v lesní žínku na sto let. Přichází do vsi k tanci. Avšak lid nepřeje jejich lásce, nepřeje mladistvě poetickým junákovým snům — úskokem a posměchem zaplaší žínku — poetické sny první, ideální.

Junák si zoufá v osamělosti své, hledá svůj ideál v širém světě. A zase nadešlo jaro:

Bystřiny kvapí poskokem
s vlnami do širých moří,
na březích peřej zkypělá
v chomáčích opálů hoří,

vlaštovky v bílých košilkách
z podkroví peroutky níží,
v tabulky tepou zobáčkem:
„Slyšíte, jaro se blíží!“

Junák saje jaro, saje v duši svou veškeré lahody zvuků a barev jeho, a jeho housličky mluví medovými těmi slovy jara. Junák chodí a hraje. Avšak — boháči spílají, učenci skrývají uši, sprosťáci nemají zas ani tušení krásy, a chudobní? — aj ti znají sami tu píseň přírody a sami si ji hrají. Konečně nachází junák zas svou lesní žínku, to vtělení přírodní poezie. Ona se mu vzdává. Budou spolu šťastni, zvěstuje ona. Jen žádné sprostnosti nesmí se on dopustit proti ní, a kdyby po ní v zlosti třeba jen květem mrštil, zmizí mu provždy — on pozbude čisté poezie, a ona pozbude snoubence poety, jenž ji s životem a lidskou společností pojí.

Jsou šťastni v lásce své. Jsou v lásce té možní, mají dosti bohatství, aby popřávali i jiným, — „na prahu s plnou zástěrkou úsměvná štědrota sedí“. Avšak on se konečně přece dopustí sprostnosti. V náhlé zlosti udeří žínku pšeničným klasem — obraz to všedního těžení z poezie — a poezie žínka s nářkem zmizí.

Junák je zdrcen. Bloudí a naříká. Avšak čistá prvotní poezie, poezie bezprostřední, zmizela, jemu zbývá jen poezie stesku, životního klamu a bolu. Ovšem tento druh poezie oceluje během let mužného ducha znovu. Ve snech přichází žínka zas k němu, ve snech zří on zase ty krásy, jež sál druhdy přímo z přírody, a probudiv se má pak v houslích svých sílu vše sobě podmaňující. Vyznačení to lidského života, kterýž vlnami svými poetou zatočiv přivádí každého k tomu, aby vyhledal zas jen spásu ve vlastní individualitě své a tím se stal opět celým, umělecky dokonalejším než kdykoli dříve.

To vše — nepraví Heyduk a praví to přec. Vybíráme to z jeho písně. Heyduk zpívá jen o junáku a lesní žínce, o housličkách a o lidech, o přírodních krasách a o dojmu pravé písně na lidské srdce, jeho zpěv klokotá stříbrem a je

protkán nejlesklejšími paprsky, víří se a vlní — ale vidíme těmi bájivě bublavými vlnami až na dno a tam dole je samičký ryze zlatý písek. Čtenář pravé poezii přístupný vyváží si zlata toho zpěv za zpěvem plné hrstě.

NÁRODNÍ LISTY 1. října 1879

JISKRY NA MOŘI

Básně Josefa V. Sládka

△

„1875—1879“ stojí na konci té knihy psáno. Snad tedy šestina, snad desetina života — najisto ale kus života skutečného, vlastně zrcadlo kusu toho: pravdivé, tvaru věrné, barvu neměnící. Je to výhoda nebo je to škoda, že Sládek není schopen „poetické lži“? Čtem knihu jeho a v ní skutečné jeho osudy, čtem stopy jeho života v písních elegických a písních jasných, je nám, jako bychom hleděli na jarní krajinu, i letí přes ni těžký mrak a krajina je smutná a uslzená, letí záplava slunečního světla a krajina je úsměvná jako dítě. „Přišlo ke mně žití,“ praví báseň úvodní; jednou bylo smavé a podávalo básníkovi křišťálnou číši a básník se napil; podruhé bylo přízrakem bledým, podávalo číš trpkostí pukající a básník ji také přitiskl ke rtům. Dělo se mu jako jiným, jichž život nešetří, s nimiž nehledí vždy zacházet milosrdně. Jenže jsou výsledky těch životních ran, jak se na lidech jeví, velmi různy: jeden je přičítá bohu a z rtů mu splyne modlitba; druhý slepému osudu a ruka spáše zločin; třetí slyší všude vanout křídla onoho génia, jemuž říkáme poezie, a tomu vykvétají ze všeho písně. Písně lehkomyslně rozmarné, výzevně vzdorné, elegicky dumné — dle individuality básníkovy.

Sládek je dle individuality své elegikem. Jeho Básně, vydané na počátku roku 1875, jsou toho zjevným dokladem a také ve sbírce nyní vydané jsou elegie v daleké většině. A chcem-li ještě blíže individualitu jeho ohraničit, řekněm, že je pesimistou. Víc ale pesimistou osobním, na osudy vlastní osoby se omezujícím. Podobných písní s pointou všeobecnou, jakou je píseň Jen záblesk jediný (str. 8), má málo. Prosí v ní boha o jediný, jediný jen záblesk jasný, o jediný zákmit naděje, modlil se, rouhal, skal se třímal, tonoucí kol stébla ruku vinul — a vzkřiknul:

Ó bože, z kolika již prsou hlas ten hřímal
a ještě každý *zhynul, zhynul, zhynul!*

Ale ihned zas z té všeobecnosti vrací se k sobě a těší sama sebe i ty, jež miluje, smutně rezignovanou výpovědí:

vždyť někdo musí žít,
a někdo musí mřít,
a lidské srdce puká zrovna hravě.

To jsou veršíky, které člověkem zachvějou. A v čem ta síla jich vězí? V jich prostotě, v jich pravdě, v jich křišťálně ostré hraně. Tu výhodu nemají ovšem všechny písně Sládkovy; některé postrádají té hrany, té pointy a stávají se trochu nejasnými. Lyrika musí být *zcela* jasna, aby byla *zcela* působiva, a k tomu je potřebí, aby básník se povznesl *nad* náladu, aby vyčkal okamžiku, kdy cit se sám již vtěluje v pravé slovo, v pevnou hranu. Sládek nevyčkal všude toho okamžiku, jeho píseň V jeseni (str. 4) například je obrazem nálady ještě necele uvědomělé, ona nepřinutí čtenáře, aby se vžil v náladu zcela korespondující, a bude působit jen na toho silně, kdož *náhodou* v tétéž náladě je již sám. Toho lze litovat, neboť kdo má formu tak ve své moci jako Sládek, kdo tak umí rýmem pyšně zápolit jako on například v té krásné romanci na str. 97 a v jehož duši vykvétou takové obrazy, jakým je v popisu starého hřbitova (str. 114) ten obraz zakončující („jen šedý kříž v zem káceje se k straně rozpíná náruč k bohu slitovníku"), dovede zajisté *všechno* krásně a jasně říci. U Sládka, jakým on *dnes* je, přímo překvapují „i-i"kavě skřípící verše jako například (str. 5):

Zaslech jsem ptáka kvil vichřicí
půlnoční chvílí —

nebo nejasnost myšlénky, jaká se jeví v 2. sloce básně hned následující. Ovšem nalezáme vady ty skoro jen v oddílu prvním, asi nejstarším. Jsou také zas *pravdou*, pravým

obrazem zmítané, bolem prochvělé duše, jakou právě tenkrát duše básníkova byla.

Nejstarší ty písně sbírky nynější jsou bezprostředním pokračováním elegií, jež dojímaly ve sbírce hned první. Dotýkají se tóny neskonale bolestnými, někdy až zoufalými smrti mladé, milé ženy, jsou vyúpěny nad hrobem. U Sládka má cit trvanlivost neobyčejnou. Žil krátké štěstí domácí — bytost milovanou ovanul náhlý dech smrti —

i bylo pak to oko snivé
jak holubičky oko sivé,
když bez výčitky umírá.
A děti: „Koho bůh má rád,
ten umře mlád!“

A básník žil v myšlénkách s drahou svou žínkou dál — život temný, samý šedý chmýr a mrazivý dech —

Vidím tě ve bdění, vidím tě v spaní:
s tou myrtou ve vlasech. — S tím křížkem v dlani.

Bledému panoši padla „perla v moře“ — věčnosti, „nezlovíš jí naříkáním, a bylo-li to štěstí tvé, proč váháš? — Skoč tam za ním!“

A zas tu pak důkaz, že Sládek pěje vždy jen pravdu, vždy jen, co vskutku cítí. Jara mizí, léta plynou, sníh i květ srovnává hroby s ostatní zemí — nám, kteří žijeme, stávají se obrazy drahých mrtvých vždy sice světější, ale také — vzdálenější, obestřenější, a pojednou přijde zas jedno jaro nové, které nás přinutí, abychom sobě byli vědomi teplého jeho dechu a s novým úsměvem hleděli na květy jeho nové. Život žádá práv svých. Svět doráží silou svou. A náš básník počíná se rozhlížet světem — a před očima jeho leží: *Vlast*. Ta vlast česká, tak zbědovaná, tak unylá a tak krásná, že kdo si ji jednou zamiloval, miluje ji s onou horoucností, jakou budí vše, co vznešené, a přece pronásledované, vše, co cele, cele je naše. Ten krásný kraj, a přece „plný jino-

vatky", ta „perla zemí", jež má „sestry — jenom v našem oku kalném".

Pro každou krůpěj, jíž mi srdce bije,
pro každé české slovo matčino,
pro vše, co drahého mi ve vás žije,
pro vše, co drahého mi ve vás pohřbíno,
pro každou vzpomínku zpod rodné střechy,
pro každou slzu v dálné cizině
a pro svou povinnost ve chmurné hodině,
jež nedala mi zoufat bez útěchy —
já miluju vás, moje drahé Čechy!

zpívá Sládek. Tento oddíl básní jeho má verše úchvatné síly, krvavé krásy.

Život se hlásí o svá práva dál. Jaro již je vítáno, ano již i netrpělivě očekáváno — „dýchej, dýchej, jaro, na zem, my už jsme tě čekali!" A znenadání — bůhví odkud přišlo — je tu *Probuzení*:

To byla bludná holubička,
jež přišla do mé samoty,
já zaslechnul ji jednou zrána,
když zpola otevřená víčka
vlhnula slzou z dřímoty.

Tak broukala a povídala,
jak pohádku když pozlatí,
já divil se, to lidské štěstí
jak divně tak a znenadála
se v lidské srdce navrátí.

Zda sním či bdím, já nedbal více,
já sepjal ruce na hrudi,
a bylo mi jak v mladém doubí,
když s houkáním se holubice
den letní v ráno probudí. —

„Je po bouři a vzduch je plný vůně!" Srdce je zase v plném právu svém, minulost se snoubí s přítomností — *Dva andělé* podali si ruce.

Avšak život jednou probuzený jde ještě dál — jízda neodolatelná! Básník žije již i podrobnosti ostatního světa s sebou, všímá sobě všech jeho dějů, ba již i jeho komiky a humóru. Z básníka lyrika stal se básník epik. Balada, romance nastupuje místo citové písně. V epice ovšem jeví se každá veršovnická nejasnost co citelný nedostatek plastičnosti — výtka to, již zde, v poměru k ostatním, musíme učiniti romanci *Hrobník* (zvláště její sloce 7, kde obraz nepřiměřený kalí jasnost). Zato, kde je popis jasný, jsou romance Sládkovy rozhodně výborny. *Farář z Podhoře, Starý kantor, Z dob roboty* jsou vskutku perlami romancí lehkých, humoristicky pointovaných. A překrásné je spojení poezie popisné a lyrické v básni *U okna*. Konec té básně je v prosté dojemnosti své přímo klasický.

NÁRODNÍ LISTY 5. listopadu 1879

DVA NOVÉ SPISY JULES VERNOVY

I

Pět set miliónů begumy

△

Obyčejné faktory Jules Vernových románů: nadšeně obětovný učenec; pak vzorný mladík, duševně převysoce vzdělaný, tělesně ocelovaný — „vysoce napnutý organický stroj, schopný největší práce"; pak řada překvapujících vynálezů; pak nějaká nová, naší zeměkouli darovaná oběžnice. Už dal Jules Verne naší zemi hezky mnoho oběžnic: chcíplého psa, anglickou kolonii, ženskými sukněmi naplněný kufr, teď zas střelný projektil — kdyby nebyly ty jeho oběžnice tak malinky a za dne se po naší obloze hnaly, byla by pěkná podívaná na tu smečku.

Předně položíme zde tedy krátkými rysy děj. O lásce se tu opět téměř ani nejedná — u Verna je každá láska čista jako voda, při dvou stupních nad nulou. Jedná se opět o „pět set miliónů begumy" („begum" znamená myslím vdovu hindostánského knížete).

Doktor Sarrasin, Francouz, zajel do Londýna ku schůzi přírodozpytců, aby jim předložil svůj stroj „na počítání krevních buněk". Tam se mu představí solicitor Sharp se zprávou, že dle všech tohoto zápisek je on, dr. Sarrasin, jediným dědicem po jakés begumě a dědictví, v anglické bance uložené, že během let vzrostlo na báječnou sumu 527 miliónů. Sarrasin, ačkoli má ženu, syna Octava a dceru Johanku, těší se dědictví přec jen proto, že může nyní práv býti svým vědeckým a filantropickým ideálům. Ihned prohlašuje, že za ty peníze založí vzorné město France-Ville, které by hovělo všem požadavkům zdravotním, jak je věda předpisuje, a všem společenským, jak jich vyžadují ideály filosofů. Zpráva o tom jde všemi novinami a čte ji také pan Schultze, profesor na universitě jenenské. Náhle si tento vzpomene, že také on je příbuzným beguminým, a spěchá

do Londýna. Mr. Sharpovi je to příjemno. Vyjednává mezi oběma dědici, až se tito o peníze rozdělí, každý 250 miliónů vezme a Sharpovi 27 nechají. Sarrasin přikročuje ihned k provedení svého plánu; na pobřeží pacifickém vybral v Americe příhodné místo a založil nový stát — dle známého nám ze všech novin plánu Richardsonova. Schultzovi je to směšné, ba zdá se i nebezpečné. Vše románské je dle jeho náhledu degenerováno, musí se vyhubit a teprv z trosek těch vyvede pak něco *duch germánský*. Proto zakládá také on nové Město ocelové, jen deset mil od France-Villu. Stal se „prvním dělolijcem" světa a v plánu jeho je zahubit France-Ville i s obyvatelstvem. Aby jeho plány proniknul a možno-li je zmařil, dal se do jeho dílen co pracovník uvést Marcel. Mladý to Alsasan, vychovaný v domě Sarrasinově, pravý julesvernovský „vzorný mladík". Také se tomuto konečně povede přijít na úmysl Schultzův: jediným výstřelem na deset mil vzdálenosti zničit France-Ville. Marcel hledí to několikerým nasazením vlastního života zmařit. Úmysl Schultzův nepovede se ale tím, že síla výstřelu je přepnuta: projektil letí přes město, někam do všehomíru — nový satelit naší země. Další úklady zmařeny zas tím, že jiný Schultzem vynalezený projektil, při jehož prasknutí vše kolem mění se v led, praskne a samého Schultze umrazí. Je po boji: „vzorný stát" trvá, zvítězil nad vzorným — „veřtátem".

Čtenář řekne: tedy politická satira? Ano, od počátku do konce. V Jules Vernových dílech není sice zrovna nouze o politické narážky, každý okamžik přijdeš na nějakou paramythu, jejíž jádro je kousavá satira. Ale teď si usedl Verne k psacímu stolku s úmyslem být jen a jen politikem. „Indická begum" není patrně ničím jiným než „indickým původem" Němců a Francouzů; původem svým patří oba národové ku kmenu duševně nejbohatšímu, ale prarůzně užívají bohatství svého. Jules Verne nezachází s odpůrci svého národa jemně — také ovšem toho není ani potřebí.

Profesor Schultze (Bismarck?) je osobou až přes dostatek nesympatickou. Vysoký, ramenatý, s lysým čelem a jen několika vlasy na lebce. „Jeho oči byly modré, ale oné

neurčité barvy, která neprozrazuje žádné myšlénky.“ Ve velkých ústech byly dvě řady velkých zubů, „kamenů“, které, zakousnou-li se do něčeho, více nepustí. Celý zjev činil na každého dojem znepokojující, téměř protivný, což ale zdálo se profesoru být zcela příjemno. Nejraději na světě jedl profesor „klobásy se zelím“, jídlo to, při jehož pouhém jmenování Francouze přebíhá mráz, pil pivo a kouřil z velké porculánové dýmky. Jemnějšího nebylo na něm nic; i když zbohatnuv měl pak salóny přenákladné, vypadal v nich „jako špína na lakované botce“.

Co pouhý učenec zanášel se Schultze studiemi o výtečnosti ráce germánské a mizernosti ráce románské. Že „všichni Francouzi propadají všestranné zkáze“, že „veškeří národové zaniknou jednou v ráci německé, bylo mu zákonem nezvratným „jako zákon gravitace“. A jakmile se vzmohl, hleděl idey ty prakticky provést. Všech peněz užil, aby se stal „prvním dělolijcem světa“. Jeho ideálem bylo zřídit mašinu, kanón, jímž by Německo nabylo vlády světové. Co na tom, že jeden výstřel stojí milión, „*když zničí miliardu*“! Děsná bezohlednost, v niž těžko věřit, „a byť to byl stokrát Němec“. Přece ale mrazná pravda.

Jules Verne uděluje zaslouženou ťafku i jinému ještě „Germánu“. Solicitoru Mr. Sharpovi, Angličanu. Ten nedovoluje, aby Schultze a Sarrasin se sešli, domluvili, štve, nahání tu i onde strach, aby měl sám prospěch. A když shrábne 27 miliónů, volá při sklenici šampaňského: „Hurá! ...Rule Britania!... Není přec jen nad nás!“

S Francouzi svými zachází pak Jules Verne jako s dítětem trochu sice nezvedeným, přec ale jen mazánkem. „Jest úkolem francouzské mládeže,“ praví, „aby napravila chyby otců svých.“ Ale tím, že Octave, syn Sarrasinův, pramálo se k tomu hodí, naznačuje, že ta nynější mládež *není* ještě schopna. Ideálem takového mladíka je Marcel, Alsasan — moderní teď u Francouzů lichocení Alsasku. Marcel Alsasan miluje Francii, je vzorem opravdově myslící hlavy, nebojí se smrti, ba ani úskočného jednání na prospěch Francie — pokynutí alsaským Wallenrodům.

Teď však se ukazuje zase rozmyslný spisovatel Jules Ver-

ne, obratný Francouz. Alsasan Marcel nespasí France-Villu. To by byl jen praobyčejný pochod romanciérský, báj s pravděpodobností všech bájí. Ocelové město zhroutí se *v samých svých životních principech*. Schultzovi se projekt nezdaří tím, že velké síly své ještě přepnul — že cíl přestřelil. Chtěl svět pak umrazit, zmrzl ve vynálezu svém sám. A že s ďábelskou vypočítavostí vše koncentroval jen ve vlastních svých rukou, nebylo po smrti Bismarckově — chci říci Schultzově nikoho, kdo by byl učinil kroky další, a Ocelové město *strnulo, rozpadlo se*.

A francouzská perspektiva do budoucnosti? Obrovských, ale špatně vedených a zle upotřebených sil hmotných chopí se pak Sarrasin-Francie a jejím vedením pomáhají lidstvu k dokonalosti a spáse.

II

Číňanovo utrpení v Číně

Ani dost malý vynálezeček neučinil Jules Verne v románu tomto druhém! Trochu že zdokonalil fonograf — nic víc. Jsou to skutečně jen avantury a útrapy, jakých zažil mladý Číňan ve vlasti své, — „ale takového něco zažít, — to člověk musí zrovna do Číny jít," praví Jules Verne v kapitole pětmecítmé a hned pod ta slova napsal „Konec".

Prastará to vlastně pohádka a stopy její jdou řeckou a indickou literaturou zpět někam do pravěku. Možno ostatně, že se nalezá myšlénka její také v literatuře čínské, na parabole bohaté, a že nebylo náhodou, že Jules Verne ji zakotvil a provedl na půdě čínské a dle svého pedagogického zvyku ji ověsil veškerým aparátem země -, děje - a národopisným. Myšlénka ta je: nikdo není šťasten, kdo nezakusil neštěstí.

Malá, ale vybraná společnost právě stoluje. Pánové ti nepolitizují, „a nejsou tedy Francouzi"; oni jsou Číňané a — filosofují. A sice o ceně lidského života. Jen hostitel King-Fo nesdílí se v rozpravě, jemu nestojí „taková hlou-

post, jakou je život, ani za řeč". Konečně sdělí King-Fo hostům svým, že se hodlá oženit, a sice s mladou, krásnou vdovičkou Le-U. Přátelé mu gratulují, vyjma domácího přítele jeho Wanga; ten připíjí šampaňským „na nějaké neštěstí, jehož hostiteli z plného srdce přeje". Zcela zvláštní to člověk, tento Wang. Býval taï-pingem, buřičem totiž a vrahem, jehož otec King-Fo přijal a zachránil ve svém domě; nyní je klidným filosofem, vybraným humanistou — „teorijním strojem", jak praví dědic a syn King-Fo.

Po hostině King-Fo vrací se s Wangem do svého domu v Šanghaji zpět. King-Fo je mocmoc pokročilým Číňanem. V domě jeho je samé telefonní spojení, elektrické signály, plyn, a k dopisům své milé užívá fonografu. King-Fo je mlád, zdráv a má milión ležet v kalifornské bance. Navrátiv se teď, obdrží od svého nedbalého sluhy Souna, jehož vždy trestá uříznutím kousku copu — čínsky prohnaný Soun má ale falešný cop, o čemž King-Fo neví —, dopis již před osmi dny z Kalifornie přišlý. Banka praskla, s ní jmění King-Foovo. Zlá rána zrovna před svatbou! Ale King-Fo je téměř lhostejný. Nevěstě zasílá zprávu a výpověď. Sám nechce ale bez navyklého velkého jmění také žít; umíní si tedy, že se zavraždí.

King-Fo jde do americké pojišťovny a pojistí se na jeden milión „pro všechny případy, i pro samovraždu". Na to je ovšem velká prémie; King-Fo určuje z toho miliónu čtvrtinu Wangovi, tři čtvrtiny své nevěstě. Prémii zaplatí na dva měsíce — do té doby bude dávno zavražděn! Také si co nejrozmyslněji vše připravuje; má spolehlivé otravné pilulky a vyhlíží si jen příhodný čas a místo. Pojišťovna ovšem dává ho střežit svými agenty, Amerikány Craig a Fry, ale ti by samovrahovi v domě jeho nezabránili. Vida však King-Fo, že při všech těch přípravách zůstává až po konec naprosto chladným, umíní si, že se domůže „nějakého vzrušení" jiným způsobem. Požádá Wanga, aby ten ho zavraždil, kdy chce a jak chce. Dává mu zároveň vlastnoručně psanou cedulku „Zabil jsem se sám", kterou má Wang pak upevnit na jeho mrtvole a být beztrestným. Wang slibuje co nejochotněji. Stálým očekáváním smrti,

nevěda, kdy ho zasáhne, doufá King-Fo přece v nějaké rozvlnění citu.

Také se nemýlí. Wang váhá, dny minou, King-Fo už se rozechvívá. Vtom přijde zpráva z Kalifornie, že zpráva první byla pouhým burzovním manévrem, — místo jednoho miliónu má King-Fo teď čtyry. Situace je náhle změněna. King-Fo už nechce umřít, Le-U obdržuje od něho zase listy, a Wang — ano, dobrý Wang pojednou zmizel. Teď se stala věc lechtivou! King-Fo ví, že Wang dostojí najisto a náhle slovu, ať už tak nebo tak. Jedná se tedy o to, aby Wang byl o nastalé změně zpraven. Ale jak a kde? Interesovaná pojišťovna uveřejňuje denně a ve všech novinách čínské říše inzerty, že „Hledá se Wang, filosof" — a že „King-Fo nechce zemřít, nýbrž že hodlá být celých sto let stár". King-Fo je náhle nejjmenovanější osobou celé říše. „Kde je Wang?" pokřikují všude lidé. „King-Fo, jenž chce být sto let stár!" vřeští uličníci zrovna pod okny. A jarmarečníci zpívají kuplety o něm. Wang ale jako by do vody byl padl.

Nezbývá, než aby nervózně již rozčilený King-Fo vybral se za ním a hledal ho. Jde tedy, ovšem inkognito kvůli těm posměškům, a s ním Soun, pak Craig a Fry, obdoby to Jules Verneových známých „Passe-partoutů". Cesta jde pěšky, koňmo, oselmo i velbloudmo, v talavaškách i na korábech — o Wangovi ani památky. Tu — před Pekingem — spatří ho náhle King-Fo mezi lidmi, kteří poslouchají jeden z těch posměšných kupletů. Nastává divoká honba. Wang napřed, King-Fo, Soun, Craig, Fry a pomáhající lid za ním. Volají za ním slova vysvětlivá, ale Wang neslyší nebo nechce slyšet a běží. Konečně už by ho dohonili, vtom Wang skočí z mostu do řeky. Pronásledovníci hlavní za ním. Všichni se dostanou zas na břeh — až na Wanga. Patrně se utopil.

Nyní nevadí nic více, může se přikročit k svatbě. V posledním zrovna okamžiku je ale svatba zase odročena pro přikázaný náhle zemský smutek. A vtom přichází list — od Wanga. „Příteli! Nejsem mrtev, ale umru nyní dobrovolně. Nemám to srdce, abych Tě zabil. Buď ale klidný,

obstaral jsem vše co nejlíp. Lao-Shen, bývalý vůdce taïpingů, můj dávný přítel, má Tvou cedulku. On má i srdce i pevnou ruku k tomu."

Co platno, teď tedy hledat Lao-Shena! Kde je Lao-Shen? Na severu říše, zrovna u pobřeží za Čínskou zdí, kdež se poctivě živí kradením a vražděním. Tedy dobře — nejprv na moře! Čtverlístek si najme místa na korábu, na němž vezou se z Kalifornie mrtvoly čínských kuliů zpět do jich domova. Část rakví už je složena, část se veze dále na sever. Craig a Fry, slídíce po korábu, přijdou na to, že v rakvích skrývají se dole loupežníci z bandy Lao-Shenovy. Vyslechnou, že „této noci" hodlají lupiči přikročit k práci. Craig a Fry mají ovšem kapitána v podezření, že je s bandou srozuměn, a nutí King-Foa, aby pomocí Boytonových plavních přístrojů spustil se s nimi na moře. Vždyť se jim jedná o to, aby své pojišťovně ušetřili milión! Čtverlist se za soumraku spustí a plave. Jsou ještě nevolnými svědky hlomozu na lodi a spatří pak ve vodě mrtvolu zavražděného kapitána. Plovou, kryti nocí, dál, snídají ve vodě, rvou se s obrovským žralokem, konečně jsou vyloveni od rybářů.

Jen dál! Najmou se velbloudi a vůdce, který by vedl za Čínskou zeď. Blízko přede zdí, v noci, náhle opustí agenti King-Foa — vypršelyť právě na minutu dva měsíce a King-Fo prémie neobnovil. Brzy nato je King-Fo přepaden a spoután.

Přivedou ho podzemní chodbou do obrovité jeskyně, kde je velké shromáždění. Uprostřed stojí velebný Lao-Shen. King-Fo nabízí mu za tu cedulku velkou sumu — ještě větší — celé své jmění, nic platno, velebný Lao-Shen je velebně mlčelivý. Konečně praví Lao-Shen: „Pohrdal jsi životem — budeš na životě trestán!"

King-Fo svázán a dán do nějaké velké bedny. Vezli ho někam vozmo. Pak cítil, že je na hybném moři.

Několik dní tak strávil v smrtelných úzkostech. Konečně vyndán a se zavázanýma očima veden dál.

Šátek spadl s očí. Scéna: místo, kde byla skvělá tabule na počátku naší povídky. Tabule tu vystrojena zas. Kolem všichni přátelé, smějící se. Mezi nimi Wang, jenž byl

„všechno viděl a všechno nastrojil". A z úkrytu pohyblivé stěny vystupuje Le-U s osudnou cedulkou v ruce.

„Ano, takového něco zažít — to člověk musí zrovna do Číny jít!"

NÁRODNÍ LISTY 14. a 21. listopadu 1879

EKLOGY A PÍSNĚ

Básně Jaroslava Vrchlického

Již *devátý* svazek samostatných básnických prací! Při tomto svazku ale věru nikdo neřekne, že Vrchlický se v tvoření svém přechvacuje. Je to nejsubjektivnější kniha veršů jeho, každou eklogu zde umístěnou procítil on plně sám, každá píseň je zvuk vlastní, slastně rozechvělé duše jeho. Vrchlický pěje o své lásce, „Své Ludmile" věnoval ty písně, a není tu jediný verš, který by neměl ráz a vztah subjektivní. Ale jakož vše dýše pravdou, opravdovým a nelíčeným citem, má také vše na sobě zvuk dokonalých harmonií, na svědectví, že vzlétlo z duše harmonické, umělecké. Básník miluje a duševním květem té jeho lásky jsou básně: mistrné, krásné. Netřeba teprv zvláště říci, že Eklogy a písně vynikají opět všemi známými již přednostmi poezií Vrchlického, mluvou leskle bohatou, formou květnatě pestrou, myšlénkami dojemnými. Je to krásný dárek, plný jasu a tepla. Třeba ale uznat, že také zevnější úprava knížky (nakladatelem *J. Ottem*) je lahodně obsahu přiměřena.

NÁRODNÍ LISTY 5. prosince 1879

POVÍDKY, NOVELY A ARABESKY BERTY MÜHLSTEINOVY

Svazek první. Nákladem vlastním
Tiskem Františka Šimáčka

Jmeno Berty Mühlsteinovy stalo se českému čtenářstvu již sympatické. Setkávámeť se s ním velmi často po časopisech a almanazích, a plody, pod nimiž stojí, náležejí mezi ty, jež poutají vždy k sobě čtenářův zrak. Nyní začla slečna tedy vydávati povídky své souborně a zdá se, že budem potěšeni *vícesvazkovým* přírůstkem k literatuře své novelistické. Hned v prvním svazku je obsaženo povídek jedenácte, a chcem-li stručně vytknout známku jich charakteristickou, musíme říci: jsou vesměs zajímavy invencí svou, hladky svou formou a myšlénkově povznešeny nad všednost. Sáhne-li slečna do života reálního, zdvihne je reflexí svou na obzor vyšší; beře-li za základ ideál, hledí ho smířit se skutečností a dokazuje, že není nedostupný. Má ušlechtilou opravdovost a také dost jasného rozmaru pro situace nejrozdílnější. Odporučujem sbírku tu každému a přejem vydavatelce, aby mohla svazky další vypravit co nejdřív.

NÁRODNÍ LISTY 11. prosince 1879

Poezie světová dostoupila svazku 19, jehož obsahem jsou balady Goethovy, přeloženy dr. *Ladislavem Quisem*. Balady ty jsou chloubou německé literatury a každá z nich téměř oplývá krasami, jakými velmistr poezie Goethe obyčejem prodchnul verše své. Mistrná jich forma, vyrostlá často z mnoholetého přemýšlení, často i z jistých zvláštností mistrových, klade překladu do kteréhokoli jazyku obtíže téměř nepřekonatelné. Tím více uznati sluší práci Quisovu, jemuž bylo předním pravidlem: přidržeti se originálu až do nejmenších podrobností *věrně*. — Poezie světová vychází nákladem knihkupectví *dr. Grégra a F. Dattla*.

NÁRODNÍ LISTY 13. prosince 1879

IMORTELY

Básně Irmy Geisslovy
Nákladem knihkupectví dr. Grégra a Ferd. Dattla

Mladá básnířka, jež z Pešti nyní trvale se přesídlila do Prahy, vystupuje zde s prvním samostatným dílem svým, a to s verši. Kdo sledoval zajímavé příspěvky, jež slečna Geisslova štědře podávala do různých časopisů, a potěšil se rozmarným nejvíc tónem jich, bude překvapen opravdovou hloubkou, jaká se v Imortelách jeví. Jsou to pravé senzitivy, plny živého citu a přirozené reflexe. Také forma pěkných a pěkně upravených básní těch je lahodna a správna. Nejvíce se nám líbil oddíl *druhý*: Květy z matčina hrobu, pak *pátý*: Na ztracených cestách.

NÁRODNÍ LISTY 14. prosince 1879

MÝTY

Básně Jaroslava Vrchlického. Cyklus druhý
(J. Ottovy Salónní bibliotéky č. 11)

Obrovský je ten okruh mýtů, jež přešly na nás z dávnověkosti lidské, z poetických i náboženských názorů staré Indie, zemí eufratských, Egypta, Helady, ba i prvního, pohanské myšlenky sobě přisvojujícího křesťanství. Prvotním jádrem jejich je buď přírodní pozorování, buď přenášení toho pozorovaného na člověka a jeho vlastnosti, a jsou plny prosté poezie i hlubokého mudrosloví. Poetové všech věků obraceli se k nim zpět — jako každý člověk tak rád se v myšlenkách vrací k zlatému věku svého mládí. A poetové vždy tak činit budou, třeba by věda taktéž mýty ty byla od nějakého století podrobila nejkritičtějšímu zkoumání a mnohé z nich, jako například mýt Sisyfův, již tím zničila, totiž jej na prajednoduchý, z přírody vážený počátek zpět uvedla. Jeť v nich příliš mnoho hloubky, příliš mnoho záře a lesku, než aby poety nelákaly vždy, a již vlasti jejich, nyní zapadlé, doby dávné, kdy povstaly, odívají je kouzlem přímo neodolatelným. Byl by věru div, aby duše tak poetická, jakou je Vrchlický, tím kouzlem nebyla bývala zabrána.

Vrchlický k nim přikročil zcela samostatně. On starý mýtus obrodil v novou báseň, *svou* báseň. Porozuměl s nejjemnějším taktem jejich poetickému významu, vycítil ten pravý bod, z něhož podnes prýští jejich záře, ale přičinil k tomu celou mladost bohaté duše své. Spojil mýt s mýtem, dal mu rámec svého názoru a prodchnul jej osobním svým citem. První svazek věnován mýtům českým, druhý, právě vyšlý, mýtům cizím, a není snad jediného mýtu hlavnějšího, aby v tom či onom cyklu nezaskvěl se alespoň co jednotlivě vpletený, ale jasně vyznačený paprslek. Tolik je jisto, že je-li kdo u nás, komu se hodí ten svět mytický k poetickému zpracování, je to Jaroslav Vrchlický. Jemně

cítí, bystře myslí, a slovní výraz i pro nejjemnější odstín citu a myšlenky má po ruce vždy. To jsou ostatně vlastnosti kritikou a obecenstvem dávno Vrchlickému přiznané. Každý nový veršovaný svazek Bibliotéky salónní — jež by se mohla již nazvat Bibliotékou děl Vrchlického — je tedy vítán co obohacení literatury naší básnické.

Druhý, opět velmi objemný (230 stran čítající) cyklus mýtů obsahuje básně: *Israfel.* — *Narození Sakuntaly.* — *Smrt Aischyla.* — *Saldolfon.* — *Marta Aegyptiaca.* — *Pokání Don Juana.* — *Mýtus o víně.* — *Eloa,* fragment pekelné komedie (Mystérium).

Letošní náš vánoční trh literární vykazuje se věru utěšenými zjevy!

NÁRODNÍ LISTY, 19. prosince 1879

JOSEFA V. FRIČE SEBRANÉ SPISY VERŠEM A PRÓZOU

Přes třicet let pilné práce předstupuje zde před nás. Již v letech čtyřicátých a co mladíček pokusil se Frič o drama a zůstal dramaturgii také věren, třeba by mu dvacetiletá vzdálenost vlasti a Prahy byla kladla obtíže téměř nepřekonatelné. Ne-li napořád původními, alespoň včasně a obratně překládanými hrami oživoval náš repertoár. Přece slibuje Frič v nynějším sebrání děl svých, že tu podá *osm* až *deset* dramat původních, z nichž část je zcela nova, část od desítiletí nedávaná, a tedy skoro neznámá. Rovněž byl Frič pilným novelistou a skladatelem dobrých i delších básní. V Mikovcově Lumíru, v Obrazech života, Rodinné kronice atd. náležel k nejpilnějším spolupracovníkům, a daleká většina jeho prací váží svůj popud z domácí historie, v literatuře novelistické nyní dosti málo pěstované. Také slibuje Frič, že podá výsledek svých cestopisných a společenských studií, jež konal ve Francii, na Rusi, v Turecku, v Itálii, téměř po celé Evropě, jakož i že sepíše věrně své pestré a bohaté politické vzpomínky, týkající se hlavně roku 1848. — První dva svazky Sebraných spisů jeho leží nyní v pěkné Ottově úpravě před námi. Je v nich část *drobných novel a truchlohra* v pateru dějství *Svatopluk a Rastislav*, básněná na základě starých dějin moravských. Svatopluk a Rastislav byl dáván před 21 lety *jednou* v nedělním odpoledním představení, líbil se tenkráte, opakován ale více nebyl. Básník užil šedých dějin naší dávnověkosti, poskytujících tvůrčí fantazii rámec velice výhodný, a napsal obraz romantický, líčící bouřné děje a náruživosti sálavé. Povahy jsou rozmanité a důsledně vedené. Ač při dramatu neklade se obyčejem váha na tendence, třeba přiznat, že i tendence poučně vlastenecká má zde dobré místo své a že vykvétá z údajů samých, aniž

by se vnucovala. — Předplacení na sebrané spisy Fričovy (*osm* zlatých buď najednou, nebo také jen zpolovice) přijímá *J. Otto.*

NÁRODNÍ LISTY 17. ledna 1880

△ *V Praze 17. ledna*

Mně je to naprosto lhostejno, že letošní masopůst je krátký. Rovněž jen pohrdlivě se usměju, referuje-li mně jeden bálovník po druhém: „To ti bylo na včerejším (tom onom) plesu ošklivých děvčat — jakživ jsem to neviděl!" Ledaže nad nevzdělaností těch bálovníků pohrdlivě pokrčím rameny. Oni, chudáci, ještě nepřišli na ten světový, nezměnný, velký zákon, že *každého* roku, kdy je krátký masopůst, jsou také děvčata ošklivá. Ono jim to, těm děvčatům, ani za to nestojí, být hezky — „krátký masopůst, málo svateb" — a nechávají si krásu pro napřesrok. A rozumná příroda, přístupna důvodům, jich ani raději do krásy tedy nenutí. Ať báloví referenti přijmou krátce a dobře návrh jistého berlínského listu a popisují kvůli pikantnosti a změně jednou ty nejošklivější. „Královnou ošklivosti byla předtanečnice slečna X. Její nosík je jako promodralý švestkový knedlíček, její ústa jsou jako odvor u poštovní schránky, a její nohy — ach její nohy! Kdybychom je měli celé popsat, musili bychom napsat článek o několika pokračováních." — „Druhou vynikající ošklivkou byla paní Y.; její obnažená ramena píchala každého do očí a kolem její růžových šatů vinul se břečtan jako kolem starého komínu." Atd.

Rovněž je mně náramně lhostejno, vynalezl-li Edison zas něco nového nebo ne. On už to trochu přehání, žádná ekonomie v tom, každý týden alespoň jeden vynález! Ba ani o návrhu pražského jistého časopisu nepřemýšlím, který naproti návrhu německého profesora, jenž chce, aby „se přebytečná chudina" vyvážela z Evropy do Afriky, zase míní, že by to bylo nákladné a rychlej že by se došlo cíle, kdyby se tam vyvezli zbyteční naši boháči. Dobrý nápad, svědomité úvahy hodný nápad, ale nemám času na něj.

Mne teď zajímá náš „*hloupý Honza*“, a to bez žertu a hračky a zcela doopravdy. Totiž ten z českých pohádek. Humóry právě o něm přinášejí roztomilé písničky — však on jich také zasluhuje, vždyť je skrznaskrz roztomilý! V té bezmyšlénkovitosti české máme ho za směšnou figuru, za jakéhos národního paňácu — jeho, jenž je národním bohem! Musím ještě jednou opakovat, že to míním zcela doopravdy, — lidé mi nevěřívají, když jsem opravdový.

Slovanská naše mytologie je v plenkách. Z našich mýtů nevyvinul se žádný řecký Olymp s řadou skvělých, zcela určitých božských postav. Jednak překážely vývoji tomu stálé boje některých slovanských kmenů, do jiných kmenů vmísila se zas a zvítězila u nich kultura cizí dřív, než vlastní názory řádně mohly rozkvést. Mýtus uvízl v poupěti, v pohádce. Průměrná vzdělanost nad pohádkou krčí ramenoma, ano i učenci naši všimli si posud málokteré z nich řádně, z málokteré vyloupli posud pravý její mytický obsah. Teprv v dnech nejposlednějších například přišli vědátoři na to, že v lužických pohádkách „o srbském králi“ skrývá se král mytický, postava vznešená, „důstojný soupeř Dahaka a Isfendiyara, Achilla a Pelopse, Romula a Tulla, Siegfrieda a krále Artusa“. — „Je to postava zářivé vznešenosti,“ praví o něm Veckenstedt. Rovněž ale „zářivou postavou“ je náš „hloupý Honza“. Je společným majetkem všech arických kmenů, objevuje se už v staroindických Védách a je to čistý a pravý Herakles či Herkules. Veškeří slovanští národové máme sílu pohádek o něm, víc než každý národ jiný, a přijde-li básník — snad přijde dosti brzy —, který pohádky ty spojí v epickou báseň jedinou, bude to báseň vpravdě národní, plná síly a plná hlubokého důmyslu. Pro nás Čechy to bude báseň nejnárodnější.

Rodičové řeckého Herakla jsou známi — viz kterýkoli slovník mytologický. Rodičové našeho hloupého Honzy jsou trochu v mlhách. Možno ale, že se přece ještě najdou. Jedna pohádka dává jim i důstojnost královskou, jiná z nich činí sedláky. Obyčejně ale začíná pohádka: „Rodičové měli tři syny, z nichž nejmladšímu říkali hloupý Honza.“ Jeho bratři se vůbec nejmenují, nebo se jmenují v každé pohádce

jinak, Jakub a Matěj nejobyčejněji. Také mívá někdy jen bratra jediného: Vaška (v lužické pohádce Kristiána). Ta „hloupost" Honzova je ale patrně jen *neuvědomělost*, a sice neuvědomělost velké síly jak *tělesné*, tak *duševní*. „Jednoho (syna) *měli* za hloupého." — „Říkali mu tak, protože hloupě *vypadal*." Někdy arci se přímo praví, že „byl nejhloupější, *měl ale dobré srdce*" — což mu pomohlo k tomu, že obdařená jím babička (dědoušek) mu pomohla vystavět „větrnou loď", kterou pak si dobyl princezny i království. Dobrota jeho srdce zvláště se skví v pohádce, ve které místo obou bratří svých bdí po tři noci u mrtvého otce. Také za ten čin je bohatě odměněn, stane se králem — „a jakživ by byl nikdo neřekl, jak vládl *moudře* a *spravedlivě*". Dá-li ho pohádka do služby k úskočnému sedlákovi, Honza sedláka obelstí. Ba i humór, ovšem trochu divoký, se mu přisuzuje. Sedlák mu poručil, aby přivedl brav jeho k smíchu, — Honza uřízl všem ovcím mouly, takže vypadaly, jako by se smály; selka mu poručila, aby do polívky nakrájel petržilky, — Honza nakrájel ocas psa Petržilky. Po celé zemi nemohl nikdo nemocnou princeznu rozesmát — Honza ji rozesmál. Ovšem mívá také někdy vlastnosti nepříliš skvělé. Je líný. Je útratný, takže otec ho vysílá, aby se učil loupežníkem. Zkrátka, hloupý Honza je jen několik let hloupý, totiž neuvědomělý — „sám byl žádostiv, když ho vyslali do světa, co z něho bude". Jeho neuvědomělosti a dobroty užitkují bratři ve svůj prospěch — víc než dvanáct vskutku herkulských prací musí za ně vykonat — jako Herakles za Eurysthea.

Jeho síla je báječna. Řeznický špalek nosí místo hůlky. Stromy velké vytrhuje i s kořeny a hází je na vůz. Pak přehodí vůz i s nákladem a přípřeží přes zeď. Kovadlinu zarazí jediným úhozem na devět loket do země. Podskočného pána, šlechtice, přinutí, aby mu dal mzdou hrachu, mnoho-li ho za den vymlátí. Honza sváže poslámky z postelí celého zámku v jediný pytel a vymlátí si do něho za jediný den svou „hůlkou" všechen pánův hrách. Pán káže, aby byl ze stáje puštěn nejdivočejší býk, by trknutím pytel protrhl; Honza chytí býka za rohy, přehodí si ho

přes pytel — „k hrachu kus hověziny“ (= Heraklův „krétský býk“). Pán vyštve nejdivočejšího kance; Honza kance hodí k ostatnímu — „a kus vepřoviny“ (= erymanthský kanec). Vrata jsou kvůli němu zavřena; Honza je vysadí, naloží si je také — „abych měl na čem si to uvařit“. Jako Herakles pobije stymfalické ptáky se železnými perutěmi, pobije Honza „na uhelné louce“ hejno draků, nazývaje je posměšně jen „kobylkami“. Jako Herakles hydru lernajskou, ubije on draky a nohy věznící princezny. A pobije také obry, jako Herakles Geryona. Ano i ta „živá voda“, ta „tři péra z ptáka noha“ a jiné věci, které Honza na uzdravení svého otce přináší, připomínají Heraklem dobytá jablka Hesperidek. Lvové jsou Honzovi průvodčími a orel mu, bratry oslněnému, radí, jak zraku zase nabýt. Atd.

Ženské mají hloupého Honzu rády. Vždyť je rostlý jako jedle, a „když se umyje“, není žádný rytíř tak krásný jako on. Honza je podnikavý, on v návalu lásky nebojí se ani útoku „nezákonitého“ — česká pohádka velmi delikátně to praví, že totiž „Honza vzal princezně pantoflíček“. Zkrátka, náš hloupý Honza má všechny vlastnosti, z nichž moderní, důmyslný básník — arci ne bez práce — mohl by vyplést epos humoristické svým základem, romantické svou barvou a hluboce jinotajitelné svou myšlénkou.

Náš Honza je, jako by nám všem Čechům z oka vypad. V Herkulovi viděli staří Řekové pravzor všech národních svých ctností — my v Honzovi vidíme pravzor i nectností svých. Mají nás za hloupé, jsme neuvědomělí své tělesné i duševní síly, a když něčeho užuž si vydobudem, necháme si to uzmout zas od jiných — ba ještě jim to dobrácky sami darujem.

Herakles byl jen jednou „na rozcestí“ — my hloupí čeští Honzové jsme na něm pořád.

NÁRODNÍ LISTY 18. ledna 1880

Kruh epických básní — Od Julia Zeyera*

△

Julius Zeyer nás překvapil. Oblíbený romanopisec postavil se pojednou před nás co epik, a sice co epik ceny rozhodné. Myslíme, že nepravíme mnoho, řeknem-li, na tento krok svůj literární že Zeyer pohlížeti bude vždy s pýchou zvláštní: znamenáť jeho kniha nový rozhodný pokrok poezie české, uvolnění její ve směru novém, novou zlatou a ke vstupu zvoucí bránu.

Arci není epika snad něčím vůbec novým. Také není romantický směr Zeyerův, celkovitě vzato, směrem ještě nikde snad nepoznaným. Avšak čeští básníci — vyjma skvělé Adamity a některé jiné ještě krásné, však co do rozměrů menší básně geniálního Svatopluka Čecha — vyhýbali se dosud jaksi epu historickému, a kde zavadili veršovnicky o historii českou, podávali obyčejně jen baladu nebo řadu romancí krátkých, často dosti ledabyle, ba i jen chronologicky v jakýs výpravný kruh spojených. Od časů bratří Nejedlých je u nás Zeyer první, který se odvážil na epickou kresbu tak rozměrnou, a to s úspěchem hned šťastným. Kladem zde váhu na rozměrnost tu, neboť Vyšehrad, vzdor několika svým podtitulům, jeví se býti celkem.

Důvody, pro které básníci nesahali hojněji k české historii, jsou známy. Částečně v tom byly příčiny politické, pro něž neradno zapět si z plných prsou, částečně i vlastní cit, o němž Zeyer tak krásně vypráví zde v alegorii o zlatém ptáku, jenž zpíval praotci Čechovi...

a teprv teď
zřel Čech, že zlatá péra zpěváka

* Nákladem firmy Militký a Novák a pomocí Lumíra.

se rděla krví, která ze srdce
mu vřelým proudem tekla napořád.
„Ó, kdo tě ranil šípem rouhavým?“
Čech zvolá rozhorlen, a na to pták:
„Já tvého lidu zlatá sláva jsem,
a proto srdce moje krvácí!“
Po těchto slovech zmizel v oblacích,
a zlaté péro, krví zbrocené,
to bylo vše, co po něm na zemi
co drahá upomínka zůstalo.
Čech k svému lidu zase vrátil se,
však nikdy více nehrál úsměv již
kol smutných jeho rtů od doby té,
co píseň zlaté slávy uslyšel,
tu píseň, kterou nelze zpívati
než s srdcem z hloubi krvácejícím...

Snad právě proto zaletěl si Zeyer sám také až do šedé minulosti české. Kolem mladého Vyšehradu spřádá děje básní svých. Je české ráno, české jaro. Národ ještě zahalen v řízy bájí svých — den má magické světlo mýtu, lidé jsou rozměrů titánských, bohové zasahují v osudy lidí, snoubí se s nimi, bojují pro ně i proti nim, a příroda je plna nejskvělejších divů. Nemáme místa, abychom probrali jednotlivě všechny nitky pestré a skvělé tkaniny básnické, jakou Zeyer utvořil, a ponecháváme kritickou práci tu časopisům našim měsíčním. Naším úkolem je zde jenom, abychom odporučili Zeyerovo dílo, jak nám svědomí naše a skutečná radost z díla toho káže, a tu pravíme prostě, že je obdivuhodno, jak Zeyer děj svůj básnil. Nalezáme zde veškeré báje k české šedověkosti se táhnoucí, nalezáme jasnou souvislost jich s velkými obory mýtovými, jež pojí dávnou minulost veškerého lidstva v jediný celek, a nalezáme silnou, bujnou invenci dějinnou. Jak zde postava vystupuje za postavou, každá je rozhodně zajímava a přitom markantně od jiných odlišena. Ta určitost kresby jeví se zvláště při postavách ženských, naprosto plastických, myšlénkově nevýslovně půvabných. K tomu popis živě barvitý,

řeč případná a proud děje velice rozmanitý. Zkrátka: Zeyer se tu jeví co celý, co vzácný básník.

Ovšem bychom i při Vyšehradu mohli uvést některé podstatné pochybnosti své. Předně proti tomu, že děj bývá přerušován delším vypravováním osob samých o věcech, jež se byly mohly snad vylíčit jinak, dramatičtěji. Avšak

jest zvykem pěvců mnoho mluvit slov,
kde jedno dostačí...

praví zde Vlasta k Lumírovi. Pak bychom mohli pochybnost svou pronést i stran toho, že verš, pětistopý, nerýmovaný jamb, proveden snad až příliš důsledně a že mu aliterací a asonancí nedodáno zvýšené hudby alespoň na koncích zpěvů a jiných důležitých místech. To by byly však pořád věci jen vedlejší naproti celku, jehož váha je značna.

Libuša zahajuje básnický rej.

Jak v zimní noci hvězdy na nebi,
tak hemžili se slavní rekové
po cestách vedoucích na Vyšehrad.

Rekové ucházejí se o ruku Libuše, jež je líčena slovy vzorně krásnými. Těžký tím trud vržen na kněžnu, až sami bohové jí přispějí a spojí ji s reprezentantem žírné země a bohatství přírodního, Přemyslem, „jejž země byla v ňadrech chovala". — Báseň následující Zelený vítěz má za obsah hluboce důmyslnou alegorii jara i změn přírodních, zahalenou ve vypravování o milostných dějích hrdinné Kaši a snivé Tetky. — Třetí báseň Vlasta jest bájí o té lidské, staré nenávisti, a nenávist ta líčena v křišťálově čisté abstrakci své. — Čtvrtá báseň, Ctirad, je perlou celého kruhu. Zde se popisné i výpravné krásy vrcholí, zde má vše největší propracovanost a nejdokonalejší míru. Báseň ta je vrcholem celého díla a přečetšímu ji podobá se, jako by vše předchozí bylo jen propravou k ní, podrůst z kořenů mohutného dubu. Jakož také zas báseň následující a poslední, Lumír, je jakoby jen Ctirada dojemným vyzněním.

Popis úmrtní koby Libušiny například, popis bojů, popis Ctiradova pohřebního průvodu a jiné ještě stránky náležejí k nejskvělejším poetickým momentům naší literatury.

Nemůžem obšírný a bohatý děj zde ovšem podat ani u výtahu. Kladem tu tedy jen ještě některé ukázky dikce Zeyerovy, a sice z popisů ženských.

Popis Libuše (str. 6):

Vtom zazní celým hradem jásání,
neb Libuše se zjeví pod lipou
a stoupá volně k stolci zlatému.
Jak bílá hvězda svítí šerem lip,
jak bílé mlhy vlají závoje,
jak bledé zlato vlasy tekou jí
na vonná roucha stříbrem protkaná,
a bezedný, jak ohvězděná noc,
je velkých očí tmavý, svatý div.
Když usměje se, podobá se líc
junému slunci, které nad hory
se vynoří z bledého úsvitu;
když promluví, zní sladce její hlas
a mohutně jak záchvěv zlatých strun
pod božskou rukou pěvce proroka.
Jak sosna stojí přímá, vysoká
uprostřed děv svých, vyšší o čelo
nad všechny ostatní... Teď pozvedne
své bílé ruce, z kterých line zář
jak z luny...

Popis Libuše věštící při zakládání Prahy (str. 102):

Tam na svém stolci kněžna seděla
bez známky života a zsínalá,
na hlavě zlaté vlasy ježily
se jako hadi jí a velký zrak
jak mrazem ztuhlá vodní hladina
bez hnutí upíral se v dolinu...

A ruce její čněly ku nebi
jak vytesané z bílých kamenů
a chřípě její sály zlatý dým...
Duch její s bledým tělem zápasil,
chtěl z lepých údů prchnout do navy,
a vzmachy jeho křídel hvězdnatých
tím krásným tělem občas zatřásly
jak burný vítr třtinou ve vodách.

Snivost Tetčina trefně zas líčena slovy:

Já ale stála vedle otce vždy
a naslouchala slovům jeho též,
však jejich smysl zůstával mi skryt;
já milovala temný jeho hlas,
pro jeho hudbu nedbala jsem slov;
já směla hlavu položiti mu
na prsa, v kterých srdce bušilo,
tak veliké, tak mužné, něžné tak,
a nedovedla na nic mysliti,
než na to srdce, jež jsem cítila...

Zeyer nastoupil Vyšehradem na cestu, na níž ho vítáme s odevřenou náručí. Má silného ducha a bohaté srdce: on půjde na té cestě dál. Máme vedle něho Čecha, Heyduka, Vrchlického a zakrátko může to v epickém historickém básnictví českém vypadat tak krásně a půvabně, jak bohudík vypadá již v básnictví reflexívním a lyrickém.

NÁRODNÍ LISTY 2. dubna 1880

Dle francouzských fejetonů o domácnosti Hugově, Daudetově, Sardouově, Zolově a také trochu dle pravdy

Otázka k obecenstvu: △

„Kdo je František Klinkáček?"

Jest to člověk, který napsal už řadu dobrých spisů, dějepisů, estetik, románů, básní, dramat. Jmeno jeho je v českém národě šíře známo tak asi dvacet let, z čehož následuje, že se Františku Klinkáčkovi v českém národě nenadává déle než právě dvacet let. Což je také zcela odůvodněno. Neboť ty dobré spisy odpustil by mu národ milerád, ale to mu nemůže přec odpustit nikdy, že nenapsal dosud nic špatného, nic, při čem mohou české rty radostně se začeřit a s veselým chechtotem pak vyrazit: „Vida, tedy přec jen ten Čecháček není takový talent!"

A poněvadž František Klinkáček za český národ myslí a tvoří a český národ mu za to nadává, má zajisté český národ právo, aby zvěděl, jak žije a tyje ten František Klinkáček. Vy- a popíšem mu to tedy.

František Klinkáček bydlí teď na Vinohradech. Bydlil už ledackde, v Bubnech a v Podskalí, na Novém Světě a ve vůkolí Sv. Petra, seznal už téměř všechna elegantnější bydliště pražská, ale nikde ho to neupoutalo. „Tohleto má *být byt*?" říkal vždycky vtipně a rýmovaně, a poněvadž se také vždy až do omrzení dostavovaly jisté dotěrnosti domácích pánů, vyhledal si před rokem byt zcela nový v jednom z činžovních paláců vinohradských.

Než se tam ale přestěhoval, najal řadu dovedných dělníků, dal pokoje malovat, kuchyň a předsíň bílit a podlahu drhnout. Teď je spokojen. Vidí na Prahu a žluté její páry a rád se na ni dívá. Někdy jí hrozí pěstí, někdy zas se na ni usmívá, dle toho, co právě píše.

Klinkáček obývá celé čtvrté patro, mající ve frontě do ulice dvě okna a ve frontě do dvora také dvě okna. Předsíní se vchází do pokoje; pak je ale ještě jeden pokoj. K bohaté

té řadě piéc druží se však také ještě pěkná místnost, upravená dole pod přízemím a mohoucí zcela dobře sloužit co „grenier au bois"; jenže Klinkáček nemiluje obvyklého a nebezpečného hromadění zápalných látek a dotýčným potřebám domácnosti své hoví u nejbližšího hokynáře. Nadto patří k bytu ještě i prostorný „galetas", obratně upravený v toituře paláce a sloužící k věšení prádla. Byt jakoby pro českého spisovatele a nejsubtilnější jeho potřeby zrovna stvořený.

Rozumí se samo sebou, že vnitřek bytu upraven pohodlně a co nejelegantněji zároveň. Hned v prvním salóně visí v okně, jímž je vidět ven na krásnou plechovou gouttièru pod střechou, skvostný šmelcový košíček. Po stěnách rozvěšeny obrazy, jichž cenu téměř není ani možno určit. V koutě stojí pěkná kachlíková kamna, která, když jsou vytopena, rozšiřují příjemné teplo salónem, jehož nábytek svědčí o rozdílných epochách výroby. U kamen, jakož obyčejem ve všech lepších domácnostech, stojí kleště a lopatka. Na kamnech je sádrová soška, dílo umělecké. Soška ta má zvláštní svou historii. Jednou — byly právě čtyřicáté narozeniny jeho — dovolil si Klinkáček extravagance a zašel k Primasům na džbánek piva. Přišel tam figurkář a dával sázet na sošku. Soused Klinkáčkův ji vyhrál. „Tak — to jsem potrestán," mínil dotýčný, Klinkáčkovi takto zcela neznámý soused, „teď abych ji nesl domů." — „Když vás mrzí, dejte mi ji," řekl Klinkáček. A soused mu ji dal a Klinkáček si ji hned odnesl. Rád vypravuje zajímavou událost tu.

Druhý salón je zároveň pracovnou Klinkáčkovou. Nebudem popisovat veškeré zvláštní a překrásné nářadí zde umístěné, musiliť bychom užívat názvů francouzských a obmezený čtenář by jim naposledy nerozuměl. V některém koutě stojí něco a v některém zas nic, což dodává celku ráz malebné nepravidelnosti. Hlavní místo zaujímá knihovna. Ta je Klinkáčkovou duší, jeho rájem, pokladnou, vším. Pořád si s ní hraje, přestavuje, zkoumá. Několikrát povolal již zvláštního znalce, takzvaného „antikváře", na ni. Ba stalo se již i, že když byl Klinkáček v pochybnosti

o zcela určité ceně knihy některé, vzal ji a doběhl s ní k antikváři sám. Rozmlouvají, smlouvají se pak, až se konečně na ceně ustanoví pevně a důvodně. Rozmluvy to jak pro obě strany intresantní, tak přísně věcnaté.

Pohlédněme ale zdí, jak český spisovatel František Klinkáček si s životem počíná.

V zimě v letě vstává o šesté hodině. Ihned se myje a češe. Při česání hledí do malého zrcátka naivní, starobylé formy; zrcátko je čtverhranné a má polírovaný rámeček višňové barvy. Pak jde s rodinou k snídani první. Rodina Klinkáčkova skládá se z paní Klinkáčkové, ženušky vtipné a svižné, z dvou pětiletých kluků Klinkáčků, dvojčat, a ze staré tety. Snídají den co den kávu; Klinkáček tuze rád kávu. A namáčejí makové rohlíky; Klinkáček miluje makové rohlíky.

Hned po snídani, při níž bývá přemýšlivý a malomluvný, dává se Klinkáček do práce. Stává se mu však velmi často, že bývá již na počátku vytrhován, že se dostavuje časná nějaká návštěva. Tu přijde krejčí, tu švec, tu hokynář — Klinkáček je napořád v přímém spojení s jádrem lidu, a to mu při jeho literárních kresbách napomáhá nesmírně. Rozmlouvá s nimi, vyslechne úsměvně malé jich stesky, těší je vyhlídkou na lepší časy a pranic mu nevadí způsob jich hřmotný a slova někdy jen málo volená. Ačkoli se ještě nikdy nebylo přihodilo, že by je Klinkáček výslovně k návštěvě zval, přece přicházejí často a on jim to nikdy nevykládá za zlé. Ba oni tak na něm visí, že nemohou-li sami, pošlou alespoň svého učedníka. Klinkáček už se pak napřed usmívá, že uslyší zas ten naivní starý úvod: „Pan mistr se nechá poroučet a kdy prý už...," a hladí hloupoučkého učedníka po vlasech a dá mu vždy nějakou drobnou minci.

Návštěvy ty Klinkáčka z práce valně nevyrušují. Máť on svou věc příliš promyšlenou, žije cele a cele v ní, a začne vždy zas dál od posledního slova, aniž by teprv četl počátek věty. Tak pracuje do desíti hodin, kdy beře vždy druhou svou snídaní: fajfku tabáku. Té užívá ale jen jakoby letmo, nepřetrhuje se v práci takřka ani na minutu až punkto do dvanácté.

Jakmile v elegantních švarcvaldských hodinách hrkne dvanáctá, dopíše Klinkáček až do puntíku, odloží pero a jde k diner. Tu se sesedne zase pak všech pět osob kolem stolu, nikdy víc, Klinkáček je zásadní nepřítel toho, aby u něho obědvalo ještě víc než pět osob. Zato si musí dát ženuška na obědě záležet — „Den je knihou plnou různých básní a oběd je mezi nimi dithyrambou," říká Klinkáček. Napřed přijde hovězí polívka, se závarem obyčejně krupičním kvůli dětem — dětem je krupice zdráva. Pak hovězí maso s omáčkou, každý den jinou — Klinkáček si zvlášť na sardelové pomlaskává. Pak ale musí přijít ještě něco. Klinkáček ukrutně rád zeleninu a ženuška zná tuto jeho zajisté nevinnou náruživost a hoví jí. Jeden den je kapusta se zápražkou, druhý den kolník, třetí vodnice, čtvrtý maštěné brambory, pátý zelí s rozpuštěným špekem, šestý třeba jáhlová kaše, sedmý pražená krupice, a tak se to střídá v pořádku co nejrůznějším a vždy překvapujícím. Pro vodu k pití musí služka chodit až do Václavských lázní — Klinkáček je gurmán.

Klinkáček jí s chutí, vypravuje ledaco, naslouchá vypravování ženinu ze sousedstva, baví se dětinskými nápady svých dvojčátek a o půl jedné je hotov. Pak čte noviny. Kterékoli, Klinkáček čte vždycky ty, které se jeho ženuška vypůjčí od souseda.

O jedné hodině sedí Klinkáček již zase u pracovního stolku. Odpolední práce je nejvydatnější, jak říká, bývá nejméně při ní vytrhován. Ledaže přijde na krátkou návštěvu některý z jeho bývalých domácích pánů, kteří s ním udržují napořád ještě jisté spojení. Pak trvá práce do pěti do šesti hodin — déle než 11 až 12 hodin denně Klinkáček nepracuje.

Ostatek dne věnován zábavě a otavě. V zimě běhá pak Klinkáček ulicemi a dýchá jich volný, svěží vzduch. Zjara již stávají se procházky delší a Klinkáčka lze vidět i na silnicích kolem Prahy, kráčejícího rychle, přímo hýřícího ve venkovském tom ovzduší. Někdy si dopřeje také Klinkáček sílící lázně v živé říční vodě, na Štvanici nebo na Císařské louce. Někdy se baví i lovením ryb a má k tomu

cíli zvláštní své nákladné přístroje, prut k sešoupnutí, vypadající jako španělka. A někdy také pozve ženu a děti s sebou a pak chodí pomalu po Řetězovém mostu sem tam a popřává svým milým té rozkoše, aby slyšeli hudbu hrající dole na Střeleckém ostrově — v jisté vzdálenosti vyjímá se taková plechová hudba velmi pěkně.

Víc však než všechny tyto rozkošné zábavy miluje Klinkáček rozmluvy a schůze se vzdělanci, s květem národa, se spisovateli, divadelníky, kněhkupci. Ale nepřeje si je mít smíšeny, má každé skupení rád zvlášť. Jednou jde návštěvou do redakce některého beletristického časopisu, a tu má vždy něco v kapse, čímž redaktora překvapí. Ať skromný redaktor chce nebo ne, Klinkáček mu své dobrodiní vnutí. V den jiný jde do divadelní kanceláře, obyčejně s vtipným dotazem, nemají-li tu zas nějakou vídeňskou frašku pro překlad. A ještě jindy zajde ke kněhkupci, nakladateli svému. Probírá se tu v nových spisech — někdy už pouhý titul knihy dá myšlénku na novou zas knihu —, ptá se ho soucitně po záležitostech obchodních, vyjeví mu přátelskou ochotu vzít si od něho část honoráře, třeba napřed, atd.

Po osmé hodině je Klinkáček zase doma. Dvojčátka obyčejně už spějí, Klinkáček zasedá k souper jen se ženou a tetou. Na stole je vždy něco vybraného, chléb s máslem, nebo chléb s tvarohem, nebo i chléb s kozími syrečky. K tomu se popíjí dobré obyčejné pivo — u Klinkáčků se denně při souper vypije masa piva, třeba celý litr.

Pak přinese Klinkáček, slibně se usmívaje, ze své pracovny rozličné papíry. Jeho žena tak ráda slyší ho číst vlastní jeho básně, a on jí předčítá, co má nejnovějšího. Ona si ihned sedá do pohovky zpět a poslouchá, sledujíc mohutný vzlet jeho poezie. Však on také umí předčítat, až se posluchači každý nerv rozkoší chvěje!

Znenáhla jí oči červenají, zapadají, a on se tiše sebere a ztratí se do své jizby.

Zde usedne při svitu zeleně ostíněné lampy a jme se volně přemýšlet. Někdy pak trochu čte. Někdy, když nemůže odolat bušícím křídlům svého génia, také ještě trochu pracuje. Zvláště se mu poslednější přihazuje častěji,

když se blíží podzimní doba, v níž se dotiskují kalendáře. Nebo když nastává nová sezóna divadelní a jedná se o rychlé překlady.

Péro pak lítá, papír šustí, stránky se plní.

Venku se tma stává vždy hustší, ticho vždy mrtvější. Klinkáček slyší jen svištění jezdícího svého péra a zdá se mu, že slabý, ale přitom ostrý ten zvuk musí vynikat až ven a píchat tam v noční páry.

Někdy pak to ve blízkém nádraží hvizdne ostře a pronikavě. Hvizdne zas a zas. Pak zazní zvonek a pak ozve se hukot vyjíždějícího vlaku.

Klinkáček vidí v duchu vlak, jak se temnem dere. Vidí rudá světla lokomotivy, žlutá v oknech vagónů.

Ten vlak jede někam k jihu. Sedí v něm as různá společnost.

Lidé musící obchodu svému po léta obětovat pohodu, celé noci. Mající ale pak za to jmění, stáří bez starostí, odpočinek.

Lidé jiní, těšící se majetnosti již od kolébky, jedoucí teď někam do krásné Itálie, do kyprých alpských údolí.

A péro padá pak Klinkáčkovi z ruky a oko jeho zadívá se ven, do pochmurného nebe...

Přítel jeho, známý romanopisec Pavel Rákos, má Klinkáčka teď pořád k tomu, aby se přec jednou odhodlal a šel s ním k Švertáskovi, k Meningrovi nebo do jiného chrámu skvostných vín, vybraných lahůdek a sterých jiných požitků.

„Budu ti vysvětlovat jmena a druhy pochoutek, vodit chuť tvou slavnou řadou řeckých a španělských vín jako cizince, jemuž se ukazují sbírky bohatého muzea," pravil mu teprve nedávno.

Klinkáček ještě váhá, avšak má velkou chuť odvážiti se toho jednou.

Bylo by zajisté zajímavo pozorovat pak Klinkáčka, jak si počíná v místech, jichž rozkoše byl nám tak krásně vylíčil v přečetných povídkách a básních svých.

NÁRODNÍ LISTY 11. dubna 1880

△

Země duní pod vojenským pochodem — krok — krok — a celá setnina spisovatelů stojí v přísném válečném šiku: epigramatisté co tirailleuři i co zdravotní sbor, pěšáci s torbami plnými myšlénkového náboje, dělostřelba prozaiků, praporečky veršovní kavalerie na okřídlených koních. Krok, krok a dusot, a místa svá zaujal již jenerální štáb, rozhodující o rozestavení válečném, imponujícím: architekti, sochaři, malíři, kresliči. Ba i svou válečnou hudbu máme, kapelu skládající se z muzikantů, aby takých ve světě pohledal!

Jdem v zápas. V zápas s národy velkými, silnými, dávno uznanými, abychom vyrvali na nich kus uznání také pro sebe. Na poli duševním tak váleční a bojechtiví Francouzové vystřelili své Paris-Murcie ven do světa, ovšem bez vyzývavosti, ale kdekterý národ cítí sílu, hlásí se do boje — kohoutí výkřiky ze všech konců širé evropské osady. Také my cítíme sílu, máme ji vskutku, vždyť ji máme již před sebou, „černé na bílém"! *Národ sobě* jmenuje se ten *portrét síly* české, ne portrét snad *veškerého života* českého — ó ne! *Tři* takové pamětní listy dovedli bychom naplnit drobounkými, mozaikovými příspěvky *jiných* ještě našich dobrých spisovatelů, umělců výtvarných, hudebníků než těch, kteří se dostavili do prvního hned šiku, a kdyby se jednalo o založení například české university — dejž již bůh! — a o vydání nějakého pamětního *Česká věda sobě, deset* je možno takových! — Paris-Murcie byl pravým výstřelem: myšlénka rychle vzrostla, rychle se vykonala, vše šlo rychle jako u novinářů. Vždyť jsou novináři známí obratní zahradníci: cokoli oni zasadí, ihned květe. A ten rychlý, novinářský ráz dle toho musily míti i všechny podniky podobné, také ten náš. Za 14 dní až 3 neděle musilo být všechno

pohromadě, a že v té závratně kratičké době již zde byla ta impozantní řada jmen, ta masa práce, v tom právě je důkaz naší duševní hotovosti, naší *síly*. Paris-Murcie je práce dobrá, ve mnohém výborná — osudem takových prací bývá, že vyvolávají práce podobné, ale často i slabé. Naše práce vedle Paris-Murcie *nebude* uznána za slabou.

Národ sobě je název práce naší, tím názvem dán již *celý program*, vyloučeno ale také všechno napodobování. Národ sobě věnován podniku velkému, jenž je jeden ze záruk české budoucnosti. Národ sobě vyloučil veškerou součinnost cizí a máme tu jen a jen práci českou, ačkoli jsme z bohatého života slovanského, nám zajisté ochotného, mohli přibrat celé poklady. Národ *sobě* zde vypráví, o čem sní a teskní, v co doufá, co se mu na něm samém líbí; národ *sobě* mohl ale také říci mnohou pernou pravdu a *řekl* si ji. Minulyť dávno ty doby rýmovaček „českých-hezkých", v Národ sobě je vidět ten velký, ba nesmírný krok, jakým je krok k *národní opravdovosti*. Mohu to říci vzdor tomu, že jsem sám byl redaktorem části textové, vždyť jsem jen sbíral a vybíral, co spisovatelé sami zaslali. A spisovatelé psali dle rozvoje ducha svého, jenž je zrcadlem doby. — Vše je zde zkrátka *české, naše*.

Snad bude Národ sobě příčinou, že se přikročí k dílu velkému, kteréž bude obrazem pak *veškerého života českého* a jež bude ovšem vyžadovat času značně více. Pak budou malíři pracovat z jádra života toho, spisovatelé podají obraz všestranný svého umění a hudebníci se dostaví všichni. Bude to *systematická, zcela* zaokrouhlená, vzájemně se doplňující práce.

Národ sobě má ovšem *předně* vztah k vznešenému svému účeli, k velkému Národnímu divadlu, podniknutému a provedenému s tímtéž zlatým heslem. Elegantní titulní kresba *Soběslava Pinkasa* nám předvádí *dobudované* divadlo naše. Na krásném obraze *Fr. Ženíška*, nazvaném *Zlatý věk* a k pamětnímu listu co zvláštní příloha přidaném, vidíme nástropní okrasu určenou pro příští divadelní foyer. Na Studii pro řecké spřežení od Bohuslava *Schnircha* vidíme vlastně studii pro ty velké *trigy*, které mají korunovat

divadelní věže; na kresbě *Tulkově* zas kompozici pro divadelní *lodžiu*, na *A. Liebscherově* kompozici pro *spojovací chodbu*. Ba i ty *žehrovické lomy*, z nichž postavena žebra pyšné budovy, vyobrazeny zde *Bedřichem Wachsmannem*. Nechcem zde vypočíst kresby všechny ostatní, dalekou většinou krásné, zajímavé, podaliť bychom pouhý rejstřík a připravili čtenáře o část rozkoše plynoucí z prohlížení a nalezání. — V *textu* je vztahů k Národnímu divadlu bezpočtu. Rovněž četný je vztah v *autografech*: rukopisné snímky osobností *historických*, kteréž známe z dramat na *českém jevišti provozovaných*; snímky mnohých, zemřelých již českých *básníků dramatických*; snímky českých *skladatelů operních*.

Redakce části obrazové a části textové pracovaly odloučeně. Přece však je i v obou těch hlavních částech vzájemných, doplňujících se vztahů hojně. Jmenujem ale jen *Heydukovu* krásnou báseň úvodní, sprovázející úvodní obraz. Povídku od *Karolíny Světlé* Na zdar důstojného, líčící vztah mnohých venkovanů k budově naší pražské. *Quisovu* baladu Žižkovo pole, korespondující zas s Žižkovým autografem. Z autografů vážila motiv svůj také básnička Staroměstská věž. Ovšem to motiv truchlý, elegický, stejně jako v Elzeově známé romanci Sekyře towerské. Týž motiv, který tak úchvatně působí na Alešově duchaplné kresbě Praha. Škoda, že Aleš nevřadil zde i vzácnou tu kresbu svou. Arci, takových přání by byla ještě dlouhá, nekonečná řada a z pamětního listu byl by se stal pamětní foliant v objemu Jungmannova Slovníku za stovku kus.

Z různých škol našich básnických — ano, my již máme i *několik* básnických škol! — dostavilo se na dvacet reprezentantů a z básní jich uvity dvě kytice. V těch kyticích jsou i některé botanické vzácnosti: slovenského básníka *Vajanského*, poetického nestora *Jablonského*, tklivého *Jahna*, jenž tak dlouho již byl se zamlčoval, ano i verše *Starého vlastence*, původce obdivuhodných našich nynějších sbírek divadelních. Na třicet jiných básníků — a věru že mezi nimi někteří z předních — dalo se s sebezapřením vřadit mezi epigramatisty — pravý ohňostroj myšlenkový je zde ten

vířící *Roj epigramů*. Aby v rubrice té bylo *všechno*, je zde i — tisková chyba, jediná snad značnější v listu celém, vzdor přísné stráži.* Avšak rubrikou tou, kde mnohý básník reprezentován čtyrmi jen řádkami, byla jedině podána možnost dostat do osmi těch stran (původně bylo jich literatuře přiřknuto docela jen šest!) aspoň dvě třetiny známých pěvců našich. Týž účel hromadný má oddíl *Různé myšlenky*. Jsou to samé „jen" aforismy, od dvou petitových řádek do půl petitového sloupce. Avšak mezi nimi pravé myšlenkové brilanty, stačící na rozvedení svazkové. S těmihle drobounkými literárními pracemi je to jako s dětmi: čím menší, tím více stojí práce. K tomu musí být i nejmenší aforism pln určité individuálnosti, a také jest: pod mnohými z nich stojí skvělá jmena. — Z četných našich novelistů jsou tu mimo Karolínu Světlou zastoupeni ještě tři — dík mistrovsky jich stlačené kresbě, která umožnila alespoň počet ten. Jsou to *Arbes* s kresbou divadelní, *Herites* s poetickou všeobecnou, *Jirásek* s vypravováním prostě dojemným, jehož paprsky, elegicky zbarvené, šlehají přes část rozervaných osudů našich.

Převracíme-li velké listy pamětního díla, zachytí se zrak náhle na zvláštních stránkách dvou. A tak brzy od nich se neodloučí. Jsou na nich *snímky rukopisné*. Především rukopisy „*osobností z dějin a dramat českých*", podpisy mužů historických, nám i z činoherního repertoáru českého divadla známých: Hus, Žižka, Poděbrad, Rudolf, Bedřich Falcký atd. Pak autografy *zemřelých českých spisovatelů dramatických*, alespoň většiny jich. V obou oddílech rukopisy markantní, na jediné straně kus dějin kultury české. Nahoře ta stará naše latinka, celá česká škola krasopisecká, pak cizí vliv švabachu, konečně zas vítězící latinka moderní. Osobnosti zvoleny jen vesměs u vztahu k účeli spisu, k českému tedy divadlu, a k tomu také jen osobnosti již zemřelé — jakmile by se bylo zasáhlo do řad živých, nebyly by stačily veškeré ani rozměry listu. Proto také položen do textu poslední podpis *Sladkovského*, o Národní divadlo tak zaslou-

* Epigram Nyní a jindy od *Fr. K. Drahoňovského* přisouzen při přelamování spisovateli jinému. Čtenář račiž si to laskavě opravit.

ženého, — jen o čtrnácte dní kdyby byl Sladkovský žil déle, byli bychom příspěvek jeho mohli vložit mezi aforismy.

Při hudebnících, u vztahu tedy k *mladé české opeře*, mohli jsme bohudík ovšem vzíti snímky skladatelů *živoucích*. Rej zahajuje mistr *Smetana* osmitaktovou maličkostí do F-moll pro klavír. Hudební kritik o tom píše: „Jednoduché, ale překrásné; zvláštní kouzlo, skutečně mysteriózní. Jediný motiv, skromný, a přece celek skutečné miniaturní dílo umělecké." — Pak *Fibich*: „Úplně zaokrouhlená, symetrická stavba. Něžný, vroucný lístek do památníku." — Pak *Bendl*: „Duchaplná, v sobě uzavřená skladbička, elegantní jako všechno od Bendla." — Nato píseň *Rozkošného* — „rázu prostonárodního, dobře deklamovaná a rytmicky živá". — Dále autografy miláčka našeho *Dvořáka*, vzdáleného *Šebora*, záhy nám odňatého *Blodka* a skladatele *první* opery české *Dráteníka* — „*Fr. Škroupa*. Op. I." Toto „opus první" Škroupovo je zároveň to „opus první" české hudby dramatické vůbec. Umístěno tedy zde také faksimile *divadelní cedule prvního představení Dráteníka* (2. února 1826).

Přestáváme na tomto referátu, ovšem až příliš stručném. Opakujem: je tu kus *české* práce. Vše dle pravidla, že „domácí chléb je nejlepší". A celkem vane dech *opravdový*. Zdá se, že jsme se konečně naučili, jak lid náš prostě, ale trefně říká, „chytat svět za pravé ucho". A tím je *práce*. „Pánbůh nedá *nic* ve spaní", ne jiným, ne nám. Z práce pak roste *důvěra*, z důvěry *síla*.

Letošní máj je pro to vše význačný. *Národ sobě* co reprezentant umění výtvarného, literního a skutečné výše naší typografie. *Akademie svatojanská* co reprezentant umění hudebního. *Schůze českých přírodozpytců* co reprezentant nejpřísnější snahy vědecké.

Včasná odpověď na velmi mnohé otázky *časové*!

NÁRODNÍ LISTY 16. května 1880

I

„Přičiň se a bude ti požehnáno.“ Přičinili jsme se a požehnání je již zde — bez jakýchkoli milostí, naprosto bez zázraku, jen po zákonu přírody, že símě se vyvíjí a práce musí mít výsledek.

V naší literatuře je teď doba květu a doba žní zároveň. Spis vychází za spisem — a můžem říci dobrý spis za dobrým spisem —, takže žurnalistika ani nestačí je dosti včasně sledovat. A není více, jako bývalo, že dobrý spis vyšel a zůstal nevšímán, jsa na radost jen malému hloučku lidí; ten hlouček cítil vždy pak posvátnou pýchu, že „národ náš má talenty, a *jaké* talenty!“ — ale ten národ nečetl. Dnes národ čte, se zanícením, s žízní, a není dobré knihy, aby neměla dobrého odbytu. V té šťastné produkci, v tom pilném čtení je na ten čas hlavní síla našeho národa. Věru že není frází, citujem-li: „Bez knih by ten český svět byl ztraceným světem, souzeným, bez vzkříšení!“

Pobavme se zde zas jednou trochu novými plody svých spisovatelů. Beřme knihu po knize do ruky a zahleďme se upřímně do ní — jeť v každé z nich, to můžeme bohudík říci ihned, vyjádřena plná individualita svého původce, věrně, plasticky, jako by byl původce tvář svou vtiskl do té naší zvučné, plastické češtiny co do měkkého vosku. *Všech* nových spisů beletristických — o něž se nám zde výlučně jedná — ovšem sem nezaberem, vezmemť jen po nějakém exempláři každého druhu, jako bychom zakládali herbář nynějšího poetického jara — do herbáře berou se také vždy jen exempláře nejvýznačnější. A saháme předně po spise, po kterém by sáhlo předně také celé obecenstvo české. Jeho název je: *Nová sbírka veršovaných prací od Svatopluka Čecha.** O Čechovi, přiznám se, píšu vlastně nerad.

* Nákladem knihkupectví dr. Grégra a Ferd. Dattla.

Předně bych měl prostě o každém spise jeho říci, co řekl Billroth o knize Petersenově: „Nemám co namítati proti knize této, leč to jediné, že nejsem bohužel sám jejím spisovatelem.“ A pak — *co* říci? Že je to spis dobrý, výborný, geniální, — a už jsem zase hotov, v rozměru novinářského článku totiž, kde přec nemohu Čechův poměr k celé básnické literatuře české a s ní k básnické literatuře světové vymezit a omezit do nejmenších podrobností. Mimoto je spis ten nový „sbírkou“, kyticí květů, na jichž kráse veškeré čtoucí obecenstvo nalezá radost svou a vítanou posilu již po delší dobu a o nichž má úsudek co nejlichotivější již ustálený, — já ale patřím přec také k obecenstvu! Jsou to básně arci vesměs známé, a *přec* je sebrání jich *literárním činem*. Líto nám těch výtečných věcí, dokud jsou roztroušeny, a o Čechovi platí jako o každém dobrém spisovateli, i tom nejplodnějším: rádi bychom měli vše, co napsal, ve svazku *jediném*, co možná příručném.

Čech je miláčkem českého obecenstva. V literatuře živě rozprouděné klonívá se živější přízeň obecenstva v různých dobách k různým osobnostem, dle toho, kdy který z odvážných její plavců přirazí s bohatým nákladem svým právě ku břehu, — dnes je „miláčkem“ ten, zejtra onen; Svatopluk Čech těší se ale té řídké výmince, že oblíbenost jeho od prvního vystoupení jeho je napořád stejně intenzívní a rozdíl že je jenom v rostoucí stále rozšířenosti její. Důvody toho pochopíme znovu, sledujem-li sbírku jeho nejnovější.

Nechme sobě jen několik veršů Čechových zazvonit sluchem! — Jazyk český, vzdor tomu, že je už dávno, už po více věků jazykem vzdělaným, je napořád ještě jazykem *mladým*, protože je jazykem mladé literatury. Čeština nám pro každou poetickou myšlenku poskytuje materiálu co nejbohatšího, co nejměkčeji, nejjemněji přilehajícího, který s myšlenkou roste, se mění a podává co nejplastičtěji a do nejmenších podrobností plný vždy její tvar. Ona nám — vyjma napodobení forem národní písně — nikde nevnucuje na myšlenku hotový už šat a má v poetické frazeologii dosud jen málo forem takových, nad něž síla jazyka už nemůže výše: klasických, akademických. Čeština není jazy-

kem již trnoucím, jako například němčina, o níž již Schiller musil pronést své známé: „Weil ein Vers dir gelingt in einer gebildeten Sprache, die für dich dichtet und denkt...“ U nás je znakem *dobrého*, vlastním a obsažným myšlénkám se těšícího spisovatele, že má svou vlastní poetickou řeč, a znakem *špatného* spisovatele, že malé, bezcenné myšlénky své halí v roucho vypůjčené od spisovatelů dobrých.

Čech má obsažné myšlénky své vlastní a k nim svou vlastní poetickou řeč. V řeči Čechově je půvab neskonalý. Jako by veškeré zvuky přírodní splývaly zde v harmonii jednu, od bouře mořské do prostičkého šelestění listů pohnutých dechem ranního slunce. Jeho formy jsou smělé a prosté zároveň. Tropů a vůbec všeho obrazného přesouvání myšlenek užívá se suverénností naprostou, a přece je přitom vše jasné, jednoduché, jako v přírodě samé. Jeho slovník má stejně mnoho slov pro bolest i radost, lásku i zášť, pro popis i reflexi.

A jeho verše zalahodí hudbou svou našemu sluchu, ale neodvanou jako hudba: obsah jich skane do duše naší a klíčí tam dál. Čech je pozorovatelem a myslitelem. Čech je vzdělancem a pojímá vše ze stanoviska univerzelního, světového. A přitom z každého slova dýše dech individuelně, plamenně český.

Rej nové sbírky zahajuje *Evropa*. Máme vyprávět děj té básně u nás každému známý? Evropou se nazývá koráb, na němž nalezá se transport vypovězenců evropských, přemožených to komunistů, nevolně putujících k vězeňským výspám zaokeánským. Ne nadarmo zvolen název pro koráb „Evropa“, obyvatelstvo jeho je fotograficky věrným obrazem Evropy nynější. Vše to, co z filosofie z věků vyrostlé přechází nyní v život praktický, co vyvinulo se v lidstvem přeplněné Evropě na otázku socialistickou, veškeré to kypění společnosti naší, její děsně vířivý var, vše to kypí a varem se hází také v Čechově básni. Básník problematů časových nerozlušťuje — „Evropa“ klesá na dno mořské —

A s troskou stěžně
vlnami tone prapor červený,

znak evropských bojů. Podlehl návalu náruživostí, s ním ale nepodlehly otázky palčivé —

Teď's prosta, společnosti, hlízy klaté
a klidně položíš, až zhasne den,
bezpečnou hlavu do podušky zlaté —
však bude kratičký tvůj hříšný sen.

Nás vyhnala jsi. Ale na tvém prahu
náš mstitel zůstal v dítka podobě
s hasnoucím okem, zestaralých tahů,
se zmijí hladu v choré útrobě.
Tvůj hedbáv zůstal, zůstaly tvé hadry...

Rozluštění přinese budoucnost, až nastane „sbratřeného lidstva šťastný svět". Idealism zvítězí, *pod praporem poezie* —

Ach, poezie!...
Toť prapor můj, jenž nikdy nezevšední.

Nebudem zde poukazovat znovu na známé krásy básně té, na její popisy, na to znamenitě romanciérské skupení nejrozmanitějších lidských náruživostí. Nebudem mluvit o krasách *Čerkesa*, o různě krásných barvách českého Dekameronu *Ve stínu lípy*, již po českých městech i dramaticky vyprávěného, skvostném *Handžaru*, o hluboce dojemných, ze slovanského srdce jak rubín rudě vyprysklých verších *Na hrob Havlasův*. Ani o tom, že litujem, *Žižka* že se nám tu jeví co pouhý fragment, nebo že *Zimní noc* střídá verš svůj a nemá hned od počátku ten let hymnu jaký konec její — my víme, jak blankvers bývá neodolatelně svůdný...

Skončíme krátce, abychom o Čechově knize nenapsali zase knihu.

II

Když jsme před osmi lety s Hálkem vzkřísili Lumír, obdržel jsem náhle rukopis od spisovatele mně neznámého, půlarch papíru popsaný řádkami hustými, písmem nepříliš vábným. Obsah těch řádek mne zarazil. Malý obrázek z přírody, že prý ze šumavské přírody, na všechen způsob ale s rozhodně reální pravdou kreslený, svěží, silný, plný individuálnosti. Přiznám se, že jsem se octnul na vahách. *Takhle* ještě nikdo u nás o přírodě nepsal. Jinde se už psalo podobně — kdož může veškerou knihovou a časopiseckou literaturu znát! —, naposled je to nějaká stať cizá, jen českým mladíkem na Šumavu přenešená. Neboť mladý, nezkušený ještě spisovatel to *musil* být, jistá neobratnost svědčila o tom na místě leckterém. Zas ale vyzíralo ze všeho oko s tak poctivou samostatností na svět hledící a vyznívala ze všeho mluva tak snažně pravý výraz hledající, že pochybnost byla brzy překonána. Po prvním článku následoval pak ihned druhý, třetí, a dnes leží před námi z nich i z jiných ještě seřaděna a spjata celá kniha a neznámý tehdá spisovatel náleží dnes mezi naše spisovatele nejznámější. V Lumíru svou činnost spisovatelskou *R. E. Jamot* (dr. Thomayer) začal a pomocí Lumíra, jenž už celé řadě výtečných spisů pomohl do obecenstva, vyšla teď zas první samostatná kniha jeho *Příroda a lidé*. Nechť takových vyjde ještě celá knihovna! —

V literaturách moderních vyvinul se zcela zvláštní žánr beletristický, pro nějž není právě jiného názvu než „beletrie přírodopisná“. Rádi bychom se pro něj z malířství vypůjčili výraz dosti přítrefný, totiž slovo „krajinomalba“, — výraz ten, jak známo, vyznačuje ve výtvarném umění jaksi *lyriku* a obmyká obrazy podávající přírodu v různých její *náladách*. Jenže dotýčné kresby literární podávají nejen náladu krajinnou, nýbrž také ruch živočišstva krajiny té, osudy a boje, radosti a útrapy jeho, ba i zase reflexívní obraz, jejž krajina i děje její počasové a živočišné vyvolávají v duši samého člověka. Je to lyrika popisná, spojená s ly-

rikou citovou, spojená také s momenty epickými, ano i dramatickými, a tedy nejrozmanitějšími cévami spojená se *všemi* ostatními beletristickými druhy. Dosud je obyčejným jejím rouchem próza, může být ale i verš — „ekloga" pak druhu nejdokonalejšího, nejobsažnějšího a nejumělečtějšího! A chcem-li pro ni hledat v literatuře paralelu, musíme ji stavět po bok moderním, novelistickým našim drobnomalbám ze společnosti lidské. Onyno stojí mezi empirickým přírodopisem a poezií reflexívní, tyto mezi empirií životní a opět poezií reflexívní. Oba druhové mají reální ráz, reální podklad, ale ozařují vše duchem pravé, živoucí poezie a formou dokonalého umění.

Nový tedy způsob poetů v tom zanášení se s přírodou. Příroda měla ovšem na poezii vliv od počátku světa. Syn Izaiův, pějící na purpurovém trůnu královském, stejně byl ve vlivu jejím jako zkoumaví Faustové středověku. Jenže téměř až do našeho století byl poměr poety člověka k přírodě as ten, jejž vyznačuje Schiller slovy: „Du liesest in ihr, was du selber in sie geschrieben." Nejprv v ní člověk viděl něco vyššího než v samém sobě, viděl ji prodchnutu nepřístupným božstvím; pak chtěl přistoupit k ní, stát se jí rovným, a rval se s ní o kouzelnické její umění; dnes v ní poeta vidí samou jen paralelu s člověkem samým, takým, jak právě člověk je, paralelu se všemi bolestmi a radostmi lidského života, a miluje ji co sobě sourodou. Naslouchá jí co své švitořivé přítelkyni, opěvuje ji co milenku svou. Vidí v každé travičce *umění dokonalé*, ve všech přírodních proměnách stálou, neunavnou *práci*, ve všech přírody zvucích a zjevech, lesku a žalu, ve všem zkrátka poezie zákon nejvyšší: *harmonii*.

Račte odpustit — vždyť jsme ale chtěli mluvit o kresbách Jamotových! Nu ano, ty jsou ale — aspoň v první, pro nás značně cennější části knihy *Příroda a lidé* — vesměs právě onoho žánru moderního, nového, jemuž se v pracovně lidského ducha vykázati musí teprv místo a v lidském názoru teprv porozumění pravé. Jamot je právě z těch, kteří kreslí přírodu, ale kteří jí pouze neokreslují, neopisují, nýbrž ji prociťují, promyšlují a pak dle celé individuálnosti

své ji obrozují. Kteří vyslyší z přírody každý, sebemenší hlásek, zároveň ale celou také její harmonii.

Jamotovy kresby jsou potuly po jakéms koutě naší Šumavy. Nikoli vysoký hvozd, dumný prales, sněžné čáry se dotýkající hora — našeho kresliče vábí jen skromné horské úpatí, několik lán polí, řídce porostlá stráň, odlehlý rybník. Zde naslouchá hlasům přírody, pro něž pak mluva jeho má co nejvýznačnější adjektiva, pozoruje dech kraje a obyvatelů kraje toho, nechť lidí, nechť živočichů nejdrobnějších. A pak to vykreslí reálně, na mnohých místech se skutečně uměleckou dokonalostí. Přečti si podrobný popis Ze života v trávě, abys viděl, jakým Jamot je výtečným pozorovatelem, přečti si krásný popis bouře na str. 78, abys přiznal, že jsi plastičtější slovní kresby ještě nečetl, a přečti reflexe „o bolu v přírodě" na str. 16, „o drozdu komponistovi" na str. 18 nebo björnsonovsky zvláštní poznámky „o tichém lese" na str. 83—84, abys viděl, že Jamot je pravý poeta.

A to *český* poeta. Vše je tu naše, *jen* naše. Začínaje od té různé šumavské flóry, jejíž jadrné názvosloví je nám ve mnohém nové, až po ty pověry lidu, po jeho prostonárodní léky atd. atd.

Potuly v okruhu zcela malém, avšak každý jinak a jinak kreslený a barvený. Zcela dle rozmanitosti v samé přírodě. „Kolik rostlin, tolik druhů poezie," — jak Rückert praví.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 11. června a 9. července 1880

△ *V Praze 30. října*

Je Dušiček. Beru lampičku a stavím ji do vlhké hřbitovní hlíny. Ne před mramorový práh pyšné krypty, ba ani ne na zvláštní, pro sedmiletí zakoupený hrob — jen na dlouhou, obecní šachtu. Bojím se, že má lampička bude na šachtě jediná, ačkoli tam dole leží mrtvol na sta a truchlících jich pozůstalých bloudí po povrchu české země jak by nasil. V té šachtě leží mrtvé *časopisy české.*

Věru je tomu už dvacet let, když tak myslím zpátky! Bylo tenkráte ticho, tichounko v Čechách. Sotvaže na duševním stromě českém dovolil sobě nějaký beletristický „list" se pohnout, mírně, odměřeně. O lesním bujném ševelu, jaký panoval v žurnalistice jinde, i v německé žurnalistice rakouské, nebylo u nás ani památky. Nebylo a nebylo lze dosíci povolení k vydávání jediného listu politického, denně, nebo aspoň týdenně vycházejícího — vždyť například pisatel těchto řádků byl i s žádostí stran vydávání *beletristického* týdeníku (Obrazů života) odmrštěn. Jen Posel z Prahy, více praktickým účelům věnovaný, objevoval se v lhůtách as pětinedělních, a denním listem byly jediné úřadní Pražské noviny — bůh jim dej lehce odpočinout, dávno už jsou tam v té šachtě!

Rok 1859 zachvěl vzduchem, italská válka zlomila Bachův systém, doba nastala nová. Prvním hned zjevem doby té byl *Čas*, jehož program byl nám k spolupracovnictví pozvaným předčítán — u pilíře pod Řetězovým mostem. Po Čase velmi záhy, za tři měsíce jen, objevily se *Národní listy*, hned po těch zas *Obecné listy*, týdeník I. L. Kobrem vydávaný, pak *Pozor* Štulcův — *Humoristické listy* přibraly do svého programu politiku, k nim připojily se „bledého" (jak jsme ho nazývali) Bedřicha Mosera *Brejle*, perné, kousavé, a v Čechách a na Moravě šumělo a vlálo listů pojednou plno.

Brzy se povznesl šum na rámus, že až uši zaléhaly a národ myslím často vlastního slova neslyšel.

Za dvacet let — co tu povstalo nových a nových listů! Každý z nich, *každý* vykročil do světa co ten pravý spasitel našeho českého lidu. Záplava růžových červánků ozařovala slibný program a z čela spasitelova šlehaly dva velebné, sluneční paprsky, zvěstující nový den. Když čte člověk novinářská oznámení o úmrtích, vidí, že umírají *jen* samí lidé výborní, — a když čte programy nových časopisů, vidí zas, že se ještě nestalo, aby se byl kdy narodil nějaký časopis špatný. Ovšem ale to se stává, že červánky pojednou zas hasnou, paprsky že zmizí náhle za jakýms duševním mrakem a den hyne vodnatelností, až domrká. Jeť žurnalistika o dobrých sto percent těžší, než jak divákovi vypadá!

Ovšem se stane také, že zahyne tak mnohý časopis „mladík, opravňující k značným nadějím," hříšnou jen nedbalostí jeho chůvy obecenstva. Nebo že zlá doba ubijí vše, jak slibného mladíka, tak osvědčeného muže. V každém případu se to umírá těžce — chorý je při úplném vědomí až do okamžiku nejposlednějšího, ba ještě po něm! A funus je žalostně krátký; někdy jde za rakví jen sám podnikatel, někdy také tiskař a papírník co „nejblíže dotknutí".

Dvacet let — když si tak vzpomenu na všechny zjevy a přeměny žurnalistiky české! Z Času se stal *Hlas* — bujná, svěží redakce, pověstná svým šumem a veselou svou prací. Zrovna polovička svižných jeho spolupracovníků je již mezi „dušičkami" — nejprv šel *Chocholoušek*, pak *Kořínek*, pak *Vincenc Vávra*, letos *Sladkovský*. Za tři leta spojil se Hlas, aby stejně smýšlející časopisy spolu nekonkurovaly, s pevnými *Národními listy*. Známy jsou těchto osudy dosavadní, přebohaté, tvořící kus historie české, známy jich nevolné přeměny například na *Naše listy*, na *Noviny národní* a zase zpět na Národní listy. Známy jsou jich redaktorské aféry — na sto zločinů dovedl spáchat jeden jediný redaktor jich, a to v obdivuhodně krátké době třeba jen několika dní! Byly to doby veselé! Kauce lítala za kaucí, každý den politický proces, každý týden jiný redaktor, a sedělo-li redaktorů u Sv. Václava méně najednou než

aspoň čtyři, byla v redakci hostina a připíjeli jsme na „užuž svitající lepší časy"!

Kdož by se mohl spolehlivě rozpomenout na všechny časopisy vzniklé během těch dvaceti let! Tolik lze i nám snad žurnalistům samým přece říci, že daleká, převážná většina časopisů povstala z úmyslu opravdového, aby české věci prospěly. Nemůžem zde vypočíst ani časopisy po českém venkově povstalé a zase snad zaniklé — jakož velmi záhy například již se objevil *Boleslavan*, pak v Písku *Zvon*. Ba ani k listům moravským nemůžem mít dnes zřetele, nebo k slovenským. A tím méně můžem se dotknout hojných českých časopisů, kterým bylo popřáno se zazelenat „na onom lepším světě", v Americe. Však i v Praze samé byl rej bohatý, jaro a podzim zároveň — listy pučely a padaly téměř o závod.

Jmenujem z *celé* té doby jen některé, nechť dodnes žijí nebo již odkvetly; však obecenstvo z nich zná své živé! Jistá jmena — jak známo, křtí se časopis, ještě než se narodil — opakovala se, jako se v českých rodinách opakují jmena Božena, Liduška, Otakar. Za doby nejtužší perzekuce ozval se *Hlas* a zazvonil *Zvon* zase ve Vídni, a opět se nyní ozývá tam *Zvon vídenský*. Také se ještě jednou ozval *Hlas* v Praze (za redakce † *Rob. Nápravníka* a † *Wilsdorfa*). *Obrana*, redakcí Viléma Erbena vydávaná v Pešti, přestěhovala se pak do Prahy. Nynější *Čech* měl předchůdce v sešitovém *Čechu* Em. Vávry a Frant. Pejška.

Záhy založen velký list *Národ* (redaktor † *Vilém Kienberger*), rovněž záhy ilustrovaná *Zlatá Praha* (redaktor † *Vítězslav Hálek*). Dále přišel *Pražský deník*, pak *Svobodná obec* (redaktor † *Vilém Foustka*), pak Barákova *Svoboda*, která se dožila osmi ročníků a jejíž Kukátko bylo zjevem naprosto originálním.

Uvádíme dále časopisy: *Světozor* (red. Em. Tonner), *Pravda* (red. Frant. Škorpil), *Noviny občanské* (Karel Müller), *Pokrok národní* (Aug. Tonner), *Pokrok* (Emil Hraba) — oba ty Pokroky s intermezzem chrudimským, nazvaným *Koruna* —, dále *Posel z Prahy* (nynější *České noviny*), letopis *Hlasy politické*, Vlčkova *Osvěta*, časopisy

Občan (Henčl), *Slovan*, *Vlastenec*, *Brousek*, předměstské listy *Český lev* a *Vyšehrad*, *Slovanský obzor*, *Slovanský svět*, *Vlast*, *Žižka* (red. † *Ed. Rüffer*). Konečně nejnovější efemérky *Pražské listy* a *Pražské noviny*.

Listy humoristické, s politikou se zanášející, byly v té době: Vilímkovy *Humory*, *Brejle († Bedř. Moser)*, *Bič († Ed. Just)*, *Blesk († J. R. Novotný)*, *Brejle politické* (Crha), *Šotek* (týž) a *Lístky veselé* (vydávané nejprv na Moravě, pak Krbkem v Praze). Listů dělnických byl věnec dlouhý, mnohé z nich byly jen efemérkami, jiné držely se již více let. Jmenujem: *Dělník*, *Dělník český*, *Dělnické noviny*, *Listy dělnické*, *Volnost*, *Budoucnost*, *Pravda*, *Právo* atd.

Bylo to věru bohaté jaro, to jaro nového českého politického života, a bohat byl vznik i zánik žurnalistických jeho plodů. Byli jsme všichni mladi, obecenstvo i my. Ano i my od kolébky „neomylní" žurnalisté pravíme: musili jsme se teprve učit. A obecenstvo bylo hodné a trpělivé, i když časopis mimo ty „chyby tiskové" míval ještě někdy chybičky jiné a když ráno — vázán jako dostavník k určité hodině — vyjížděl s prázdným. Vždyť vzdor dějinné bohatosti těch dvaceti let přece někdy „náš hlavní spolupracovník", *lidstvo*, nechával nás na holičkách.

A byly zlé, úmorné doby právě na žurnalistiku českou. Jsou známy — a my byli dosti mladi, abychom je snesli — třeba často až nohy drkotaly a kříž se lámal. Byli jsme také dosti zdrávi, abychom překonali i domácí své „boje občanské" a tu známou dobu „veselých", často ale také — velmi smutných praček českých.

Ovšem *všechny* časopisy doby té nepřetrvaly, ba poměrně jich „přezimovalo" jen málo, byť pravý *listopad*. — Přišly teď zas Dušičky, dvacáté, a my vzpomínáme. Nohy naše šustí ve svátém listí a je ho naváto po kolena! To myslím ale dotýká se jen mysli naší, mysl obecenstva odvrací se od listu, jakmile klesl. Nikdo ani nehlesne po něm více! Ovšem ale všimne sobě obecenstvo, padne-li, dokoná-li v žurnalistickém svém povolání *muž* sám. A skleslo nám jich už tolik, že bychom mohli věru založit již svůj zvláštní žurnalistický *Žalov*.

NÁRODNÍ LISTY 31. října 1880

Básně Jaroslava Vrchlického
(J. Otto v Praze 1880)

Malá knížečka, ale celý svět jasu v ní, jen krátký růženeček písní, ale mnohé z nich — řekněm to hned — čarovně krásny. Nic *nového* v nich, chceme-li, a přece zas *všechno nové*. Záchvěv jejich je týž, který chvěl lidskou hrudí za každého jara. Sny v nich obsažené jsou tytéž, které sprovázejí *každý* jarní rozpuk v přírodě, a tedy také v člověku. A krása jejich je tatáž, která k nám mluví už z poezie nejstarší, září ze soch helénských, usmívá se z obrazů šťastného italského věku, — krása mladé, květoucí a své krásy si vědomé přírody. Jakož Vrchlický sám poeticky praví, že zemi naší musí se as zdát, jako by po tisíce let bylo se nic nezměnilo —

Já vím, že ona posud v lesích vidí
pastýře Moschosa i Theokrita,
že zachvěje se slyšíc píseň drozdů,
mníc, Tytyrova píšťala zní z hvozdu,
kde jilmů do kůry jsou srdce vryta —

takž také z písní jeho vyznívají nám motivy staré, prastaré. *Jaro* s červenou růží ve štítu, řídící běh života kormidlem z květů spleteným, — *láska* přísahající před oltáři z brčálově zelených letorostů zbudovanými — a ten *tichý, prorocký duch* bezčetných nadějí, jaký za doby jara a lásky mluví z duše každé, toť jsou již veškery motivy písní těch.

Jestli kde, zdá se, že při těchto motivech je naprosto neplatné to staré pořekadlo: „Jiné časy — jiní pěvci." A přece je platno plně. Každý slavík pěje *svému* jaru a každý pěvec *své* generaci, a bylo by smutné jaro bez slavíků a smutné pokolení, jež by nemělo pěvců svých, *zcela svých*. Individualita pěvcova pronikne přece v motivu starém, a ozvěna jeho písní je také vždy jiná a jiná, a písně činí zas

jen dojem nový. Jenom nesmí právě nic strojeného být v písních těch a nic zděděného, jako také jaro samo má květy dítka vlastní a špatně by mu slušel šperk zděděný. To ale právě je význačnou známkou těchto písní Vrchlického, že jsou *svoje*, že je v nich čirá pravda, se vší výmluvností svou, a živá příroda, se vší rosou svou. Zde není věru jediný verš, aby nebyl obrazem dojmu skutečného. Vrchlický prožil *jaro života svého* a dává nám toho jara věrnou, jasnou a umělecky vyvedenou podobiznu.

Postup umělecké práce je ovšem pak zase podroben zákonům, samou přírodou nám již daným. Básník, chtěje pěti o jaru *svého* života, sahá nejprv k paralele přírodní, k jaru výročnímu. „Rád slýchám zjara bouřné větry váti," — začíná Vrchlický hned první píseň cyklu svého; ponořuje se pak v probouzející se hlasy přírody, cítí v duši své ozvěnu jich...

a jaro tu, ač neví o něm zima.
Tak přes rameno stařeně, jež dřímá,
se dívá smavý hošík zlatovlasý.

Ale rázem je jaro rozkvětlé, a vzduch se mu jen míhá slavíky a vlny jich zpěvu bijí mořem o jeho srdce.

Myšlenka je člunem malým
v tomto moři! Slyš ty tóny,
hned jsou stony a hned zvony
a hned perlí milióny!
Vzlykem teď a hymnem stálým
zní jak moře pod úskalím,
když dí k břehu: již se valím!
Pláčí, tlačí se a tísní,
plameny, v nichž rád své písni
křídla spálím.

Ale ve všech těch květech a zvucích, v té celé bohaté idyle jarní přírody, vidí a slyší básník jen ji, *milku* svou. Na ni myslí při každém po přírodě kroku:

„Zda byla tady již?“ se tážu stromů
i laní jdoucích z noční toulky domů.
Pod vrbou stojím, již kreslila včera,
jsem v křoví, kde jistě za večera
si sedla, azur v očích, květy v klínu.
Na stezce, plné paprsků a stínů,
zda vstříc mi přijde, sama paprsk zlatý?
Jak cítím hořce osten její ztráty!
Keř zachvěl se, kol voní tráva suchá...
Hle, krása přírody, sny mého ducha,
jak tíhnou k ní jen! První úsvit ranní
mně na průsvitné kmitá její skráni,
dech lesů jde z ní hluboký a svěží,
klid poledne na čele jejím leží,
a noc, když staví nad lesem spěch kroků,
jde na lov snů, jež bloudí v jejím oku.

Po způsobu všech Petrarků je mu milka tedy středem toho božího, krásného světa — „jinak se ty divy jara (a života) díti nemohou!“ *Ona* ukazuje, kráčejíc luhem, kde pták má hledat písně, kde včela med. Jasmín dýše jen tím tak mile a sladce, že ležel chvilku na jejích ňadrech bílých, divý nach planého máku — toť zardělost za ni, za polibky, jež ona dá jemu, pěvci milenci, v zmatku plachém. K ní se kloní samoděk větev květem obsypaná — „a vlaštovka, jsouc poraněna v letu, jde v měkké teplo její ruky mříti“.

Oba prociťují nevýslovné ty slasti „první lásky“. — „Cos dotknulo se její duše ve snu — i bylo jí, jak teď by teprv žila“; vždyť dosud „jak v klínu matky do svítání spala — a ve spaní se tiše usmívala. — Když vzbudila se, sama nevěděla, kdo oknem snů se v její duši díval.“ Bylo jí ale tak milo a tak snivě, „a její úsměv od úst letěl k čelu, — jak zlatý paprsk pad by do úbělu,“ nebyla si plně vědoma citu svého, cos na ni z něho kynulo —

I cítila to s vlhkou oka řasou
a věděla, že to je lidské štěstí,
a ptala se, až přijde, jak ho nésti.

A *on* zas?

A já směl z dálky patřit v nitro její,
myšlenky její v dálku doprovázet,
snů stopy hlídat v jejím obličeji,
jak lístky strom jí v cestu písně házet
a říci jí: „Co ve sny tobě svítí,
já mohu tobě pro celé dát žití.“

Sprovází každý krok její — „prosníti den parný a večer lapit úsměv tvůj — ne, věř, to nebyl den marný!“

A tak to bude, to se rozumí, „věčně“, po *celou* tu věčnost — lidského života.

Ach, jak starý to motiv písní, — ale to staré slunce lásky sálá celou jarně omladlou silou svou do nich! Bezprostřednost citu odychla je svěžestí. Ohnivost lásky zbarvila je nachem. A individuelní duševní síla pěvce umělce dala jim šperk původních, nových obrazů a výraz ve všem jasný, srozumitelný. Je zde plná plastika citu — smíme-li toho slova užíti —, v duši čtenářově budí se jasná, srozumitelná ozvěna toho, co cítil básník sám. Jen jedna báseň vymyká se a má obrysy mlhavé — totiž ty dedikační sloky v čele. Ale vyciťujem paralelní s básníkem náladu i z nich, rozumíme jim: obraz to milence mluvícího k bytosti, která mu rozumí *vždy* plně, ať mluví výrazem jakkoli neostře voleným, půlslovem nebo třeba jen pohledem.

Metrická forma těchto písní, vyrostlá z myšlenky samé a poslušná výrazu citem diktovaného, květe bujně, rozmanitě a přitom v přísně vedených tvarech. Vypisujem tu jeden z těch kabinetních kousků veršovnického umění, sedmou eklogu (str. 72):

Jak nevzplálo by srdce nadějí?
Kos hvízdá
a kolem ptačí hnízda
jsou plna velkých krůpějí.

Šli milující v les, a v tichu skal
jak spolu šťastni byli,
co snili,
smích hrdliček v svou píseň vtkal.

I řekli: Kdo zde může vidět nás?
Svým zlatem
vtom slunce paprsk s chvatem
se na spojených rtech jim třás.

Kdo zví, co řeknem si tu v důvěře?
Vtom s květu motýl slítnul
a chytnul
se v spletené jich kadeře.

Kdo slunce by si vším, kdo motýla?
Vždyť s nimi
pod stromy ztemnělými
je teprv celá idyla! —

A přece zas jinde vidíme, že klopýtnul domácí pán přes vlastní práh! Zarážíť nás počátek písně *Jak drahokam* (str. 66):

Věř, pel na křídle motýla,
lesk na višni
se, duše spanilá,
tak nepyšní...

no — ta škubanost přece není pěkná. Přiznáváme, že jsme cos podobného našli ve Vrchlického knížečce ovšem *jen jednou jedinkrát*, na místě právě citovaném, ale vytýkáme vadu vzdor tomu. Jeť psychologickou zkušeností, že právě tomu, kdož suverénem formy, namanou se okamžiky, kdy formou suverénně opovrhuje. Bývá v tom jakás neuvědomělá schválnost, zastírající se někdy tvrzením, že ta a ta myšlenka „ani nedá se jinak vyjádřiti", znějící ale vpravdě nejinak než: „Já si toho mohu přece dovolit — nebude přece snad u nikoho pochyby, že je v tom zvláštní úmysl!"

Ovšem, u mistra formy, jakým je Vrchlický, najisto není pochyby, že vše dovede říci i jinak a rozhodně dobře. Ale právě proto nám u něho vadí nedohlídnutí každé. Čtenář klopýtnuv stává se zkoumavým a počítá chvíli pak takty, místo aby prostě užíval a nechal se nést hudbou další.

A ještě si všímáme věci jedné: toho epilogu psaného „pod obrazem Danteovým". Mluví se v něm o básníkově „písni opuštěné, siré, *jíž nepochopil dav*", praví se: „co pak mi *škleb* a *závist davu*" — a třeba bychom básníku rozuměli, *nechceme* mu rozuměti. Ne, takový epilog s polemickými ostny nehodí se ke knížečce vyrostlé z nálady nejšťastnější!

Eklogy a písně jsou nejindividuálnější a nejdokonalejší produkcí Vrchlického.

Jan Neruda

OSVĚTA 1880, čís. 1, str. 79—82

MÝTY

Básně Jaroslava Vrchlického
Cyklus druhý (1875—1879). Nákladem J. Ottovým

První kruh „mýtů" obmyká básnické motivy domácí, do nichž ovšem Vrchlický vpletl i paprsky českému duchu cizí, v bájích jiných národů šlehající; druhý, právě vydaný kruh obmyká zas jen báje jinorodé, arci zas takové, jež svým čistě lidským, mravním a myšlenkovým jádrem staly se majetkem veškerého vzdělaného, poezie milovného, duševní vznešenosti se obdivujícího lidstva — tedy také majetkem naším. Každá z poezií v druhém cyklu obsažených je oslavou *poezie* a *poetických ideálů*, z nichž Vrchlický na první místo klade vítězící, vše, i samého boha, překonávající lásku ženy. Chcem-li tedy všeobecně, a přece krátce obsah nově vydané knihy té vyznačiti, můžem říci, že druží se ku knihám Duch a svět a Symfonie, — spisy Vrchlického jsou našemu obecenstvu tak známy, že jsme pouhým tím srovnáním řekli na vyznačení již dost.

Vrchlický zvolil pro své mýty formu poetické povídky, formu volnou, co nejvolnější, která nevyrůstá vždy nutně z předmětu, nýbrž visí jen na vůli básníkově: verš volně se proudící, obyčejně bez slokových pout, ano někdy i bez rýmových. Forma ta má nepopíratelnou výhodu, básník může hověti náladě své, šířit se v popisu, sledovat myšlenku až do nejsubtilnějších jejích záhybů; má ale také své nebezpečí: svádí básníka k šířce neplastické. Totiž nedovede-li básník odolat. A Vrchlický, jak známo, toho vždy nedovede. Známe mezi jeho četnými zpěvy výpravné básně plastiky naprosto dokonalé, kde není o jediné slůvko víc nebo míň, než právě třeba, a jež mistrnou svou ve všem mírou dojímají jako socha vyšlá z rukou antického sochaře. Ale jindy zas jako by ho bouře nesla: obraz se žene za obrazem, vířivě, téměř divoce, takže se vše mihá, myšlenka kutálí se za myšlenkou a jedna tísní druhou. Je pravda, ta poezie, kterou *vyciťujem* ze životných zjevů, z historie lidské,

z myšlenek v zašlých již věcích zrozených, nám ale zachovaných, má zcela tutéž formu; ale forma poezie umělé musí být článkovaná, dopodrobna zakulacená — to není požadavek pedanterie, podstata *umění* toho žádá. Jako žádá také umění hudební zcela určité, zakulacené formy, třeba bychom v přírodě slýchali „melodie nekonečné", a přec přitom dojemně krásné. Forma Mýtů, Vrchlickým zvolená, ovšem se také dobře hodí pro povídku poetickou, dovede-li básník nebo chce-li se dovést opanovat, nenechá-li proud epický téměř zaniknout v popisu a reflexi, dá-li světel a stínů, mnoho-li právě na poetickou plastičnost vypravovaného *děje* třeba. Arci je básník suvrénem a může nám například prostě říci: *chtěl* jsem napsat báseň reflexívní. My ale přesto můžem litovat, že básník Mýtů z některé té věci své neučinil báseň jinou, například baladní, a že nakupených zde a často vznešených myšlenek, jakož i popisů rozhodně skvělých neužil zas k básním jiným, *čistě* reflexívním nebo *čistě* lyrickým. Zkrátka: forma, jakou Vrchlický pro své Mýty zvolil, hodí se jen *k některým* z nich *zcela*, k těm, které jsou monologové — *Sandalfon* —, nebo k vypravování bakchanticky rozpoutanému — *Mýtus o víně* —, a ty jsou ovšem pak umělecky dokonalé, pravé poetické skvosty!

Druhý svazek Mýtů sahá již jmenovanými právě dvěma básněmi, vůbec pak bohatostí poetických myšlenek a poetických krás nad cyklus první. V poměru pak k ostatním dílům Vrchlického musíme říci, že ta malá jeho, skoro zároveň vydaná knížka, ty ondy uvedené Eklogy a písně sahají zas uměleckou svou dokonalostí i nad druhý cyklus Mýtů. Máme již naštěstí celou řadu děl Vrchlického a můžem sobě dopřát rozkoše, jaká plyne z porovnávání. Kdyby byl Vrchlický vydal jen Mýty, řekli bychom zajisté: máme před sebou básníka znamenitého. Řekli by tak i ve Francii, v Německu, všude. Avšak my, jak již jednou řečeno, kladem v některých poetických směrech již i vyšší požadavky, než je kladou například v Německu, na talenty velké *teď* chudém, a *můžem* je klást, máme poety dle toho. Například právě Vrchlického. On nám tedy odpustí, že porovnáváme, co z jeho děl stojí výš.

Myšlenka základní je ve všech těch básních druhého cyklu krásna. Nevíme, stalo-li se z úmyslu nebo náhodou, že dotčená již myšlenka o triumfálnosti ženiny lásky vyskytá se v básni hned první a pak zas poslední, takže tím jaksi dán celku rámec zvláštní barvy. V obou případech jedná se o muže anděla. V případě druhém jedná se docela o samého Satana. Eloa, družka andělských sborů, viděla Satana, jak smutně obchází kolem edenu, z lásky k němu opustila dobrovolně nebe a sdílí s milencem peklo, vědouc, že je s ním navždy zatracena. Velká, bezměrně obětovná láska její překonává konečně i sám soud boží, bůh se slituje a přijme oba zas na milost; se Satanem pak rozpadá se i peklo, přestává vina minulá, zamezuje se ale také veškeré budoucí zlo lidstva. Paralela tedy s křesťanstvím, jehož zakladatel také z lásky k trpícímu lidstvu nebe opustil. Avšak hlavní ta myšlenka stává se v Eloa skoro vedlejší, je tísněna celým nějakým stem myšlenek vedlejších. *Eloa* je vskutku fragmentární, je jen zrcadlem, jaké myšlenky řada mytických a historických událostí vzbudila v bohatě rezonující básníkově duši. Zato je báseň první, *Israfel*, celkovitá. Israfelovi vyňal bůh z prsou srdce a dal mu za ně lyru, aby o všem, co ve světě se děje, podával mu harmonickou, zpěvně slastnou zprávu. „První žena" zamiluje se do Israfela a tento, ač bez srdce — smělé to užití poetické licence! —, miluje také ji. „Za srdce lidské zatracuju božství!" volá v zanícení, trhá lyru z prsou svých a hodí ji k nebi zpět, kde podnes mezi hvězdami „u bran ráje visí". Ale boží hněv se nedostavil.

Nad hlavou jejich boží láska plála
hvězd úsměvem. Líp žena boha znala
a první muž pad v náruč první ženy.

Láskou stal se zde z anděla zas tedy člověk, „první muž". Vskutku to poetická a nová legenda o stvoření prvních lidí. Muži přisouzen poetickou hyperbolí původ přímo andělský, ženě ale zase, vlastně jejímu půvabu, moc anděla k sobě stáhnout z nebe a dát mu lidsky cítící srdce — pro koho

z obou je názor lichotivější? Škoda, že básni té, zvlášť na počátku, vadí nakupenost obrazů, při níž čtenář přec jen sobě neučiní obrazu *zcela* určitého a nabývá jen jakés nálady všeobecné. Snad chtěl básník docílit jen té nálady; avšak čteme-li například verš: „vše stopeno v *jas*, vše dřímajíc *v stínu*", přiznáme se, že sobě nedovedem tu současnost ani myslet.

Oslavě poezie samé, poetického umění, jsou také věnovány básně dvě: *Narození Šakuntaly* a *Smrt Aischyla*. Prvnější je romantického rázu a má některé části výbornou epikou obmyšlené; konec básně je v poměru k ostatnímu, k celému rozběhu trochu náhlý, řekněm příliš krátký. Také bychom zde básníka rádi ještě na jednu maličkost upozornili. Třebaby zřídkakdy, stane se mu přec, že při slokové formě zakončuje myšlenku a větu uprostřed posledního verše; druhou polovici verše toho přebírá pak co počátek nové věty již pro sloku následující. Při seriózním básnictví hříčka ta ale vadí. Rozhodně duchaplně je založena báseň Smrt Aischylova. Nesmrtelnost velkého básníka! Sami bohové, celý Olymp kvůli němu se rozdvojuje, a pak jej přijímají co sobě rovného bohové mezi sebe. Thanatos — Smrt — blíží se k Aischylovi, ale Eumenidy, jimž v básních svých žezlo dával, tvoří kolem něho ochranný kruh. Naproti myšlence té zlaté nevyjímá se dobře, že básník užil známé bájky o želvě orlem na lysou hlavu starcovu jakoby na skalní hrot spuštěné. Je pravda, i v tom je nepopíratelná duchaplnost, vždyť želva znamená lyru, ale přece je děj ten trochu anekdotní a dojem z toho plynoucí se jen ještě zvyšuje, praví-li Zeus k orlu: „leť... spusť želvu, *jak bys* kořist nesl sobě a chtěl ji rozbít!" Zajisté by krásná základní myšlenka básně té stála básníkovi za zpracování nové, a pak by vynechal také leckteré epizodní zpěvy a mytologické šperky, báseň, hned od počátku průzračnou, v letu jejím jen zdržující.

Pokání za lásku hříšnou mají za předmět svůj další dvě básně: *Pokání Don Juana* a *Maria Aegyptiaca*. Prvější je plna chmurných, a přece silných obrazů, a dojímá, třeba by to „pokání" nebylo vlastně rozluštěno. Marie Egyptská

— obdoba to Maří Majdalény, od níž v umění výtvarném často jen věkem se liší — má tragickou sílu a dobré výpravné rozměry. Z legend o Marii Egyptské přebral Vrchlický také Zosima. Patrně kvůli tomu, aby naproti Marii, u níž hřích minulosti i napotomní pokání klíčilo obé v srdci, byl protiváhou Zosimos, jenž zas rozumem došel k stejnému s ní cíli, ku zbožnosti. Jinak je tu téměř zbytečný, neboť básník nepoužil legendy celé, která vypravuje, že Maria byla Zosimem za pomoci lva v písku pouště pochována. Rozhodně poetičtěji ukládá básník pohřbívání to pouští samé.

A konečně jsou v cyklu tom věnovány ještě dvě básně lidské bídě a lidskému boji pro pokrok, štěstí, svobodu, pro všeobecnou blaženost. Kdekoli se Vrchlický dotýká oné bouře, která srdcem a mozkem lidským zmítá od počátku věkův, jsou jeho myšlenky nejvřelejší a slova jeho plamenná. Již jsme řekli, že *Sandalfon* a *Mýtus o víně* jsou pravé poetické skvosty. To jsou básně naprosto dokonalé, při nich oněmuje i kritika nejpřísnější. Kontury velké, nejobrovitějších rozměrů, forma jako palma vykvětlá ze zdravého jádra a nejkypřejší půdy, základ, rozvoj i dostup myšlenky původní a zralý, zralý jako ryzí zlato.

Sandalfon je týž anděl, který na rozkaz páně lidi vyhnal z ráje, — avšak jeho soucit šel za nimi. Těšil se, byli-li veseli, truchlil při smutku jejich. On ovlažil ret Hagary v poušti hynoucí proti vůli boží a za skutek ten odsouzen k věčné samotě, navěky má stát v oblacích mezi zemí a nebem. Vše ale cítí s lidstvem dál, od největších a nejtragičtějších lidstva bojů až po nejjemnější záchvěv dívčího srdce. Toť přespříliš pro bytost jedinou, Sandalfon volá smrt. Smrt nepřichází. Místo ní konečně přichází bratr sen. „Slyš, ty nejsi sám!“ praví k němu tiše, a hrdina Golgaty, pravzor lásky k lidstvu, praví, objímaje ho: „Bratře můj!“

Až z duše člověka
se smekne žernov mrzké poroby,
až z ruky jeho břitký padne meč
a s nohy jeho okov otroctví,

až náboženstvím bude láska mu
a svornost bude jeho zákonem,
pak ukončí se tvoje trápení;
ty v srdcích lidských budeš bydleti
a každá chýžka bude chrámem tvým.

Od chvíle té Sandalfon je tich a čeká, až čas dospěje soudu a člověk lásky.

Mýtus o víně má východiště stejné. Bohové v Olympu se smíchem vyslechli zprávu, že Prométheus člověk již na Kavkaze připoután. Jen Dionýs cítí s člověkem a smuten sestoupí k zemi, v samotu přírody. Zde je mu družkou nejmilejší najádka jeho. V slzách lnou k sobě, slza nájady splývá se slzou Dionýsovou a ejhle, vyrůstá z nich pojednou vinní keř. Silénové, satyrové hrozeň vytlačují do poháru, Dionýs posílen s celou družinou svou žene se ku Kavkazu — triumfální, bakchantický let! Vínem oživne zas Prométheus, sestoupí se skály, je zase schopen boje proti bohům — Olymp pustne, Dionýs setrvává mezi lidmi, radost rozestřela se po zemi. Ani není lze poetičtěji vyjádřiti myšlenku: životní rozkoš pudí a sílí člověka k boji a pokroku! Jak zde Vrchlický líčí a popisuje přírodu i náladu její, jaké zde Vrchlický má opojné rčení, — toť věru unikum. A nejen unikum české.

Jan Neruda

OSVĚTA 1880, čís. 2, str. 168—172

IMORTELY

Básně Irmy Geisslovy
(Nákladem knihkupectví dr. Grégra a Ferd. Dattla)

Písatel těchto řádek sám působil k tomu, aby vydán byl svazeček opravdových básní Irmy Geisslové. Má-li nyní podati zde o nich úsudek, je tedy písatel vázán úsudkem již dřívějším, řekl' již samému nakladateli jich: básně ty mají cenu svou. Také zde milerád úsudek ten opakuje. Ovšem jsou cenou svou velice rozdílny. Rovněž nejsou zrcadlem ducha ve všech směrech dozralého, v názorech ustáleného, cílů si zcela vědomého. Vidíme v nich více ještě stopy bojů než výsledky jejich, více snahu než její ovoce. Avšak ta snaha je ušlechtilá, a zápas zajisté s konečným výsledkem se setká. — Obzor básnířčin je obestřen ještě ranní chmurou, slunci odolávající, ale již je protkán také červánky; v básních jejích vidíme první jaro, jehož krásy ještě nerozkvetly, ale jednotlivých milých květů rozseto již přece také. Smutně se dívá Geisslová na svět, je pravda, ale myslíme, že nechybujem, klademe-li více příčin smutku toho do mladého věku, skorem vždy duševně neúkojného, než na zkušenost životní. Mnohé básničky, zvláště ty krátké, které mají formu lehké písně, jsou rozkošny a jsou svědky nepopíratelného talentu. Jiné, ne zcela abychom tak řekli ještě hotové a dozralé, jsou pro cituplný základ svůj, někdy i pro některou myšlenkovou zvláštnost svou zajisté zajímavy. Je třeba, aby Imortel sobě všimlo obecenstvo co možná široké.

Jan Neruda

OSVĚTA 1880, čís. 2, str. 172

△ *V Praze 28. února*

Poslední z těch pěvců našich starých, jichž čela byl se dotknul vpravdě bůh sám, klade se v hrob. Měli jsme jich hezkou řadu, těch bohem oduševněných, těch poetů pravých, jižto učinili, že znovu „rozkvetlo uschlé žezlo" našeho národa. Velebným chórem zaznívají zpěvy jejich z doby předbřeznové do dnů nynějších, přes nynějšek do časů příštích, a kdykoli bude české duši teskno, bude jim naslouchat vždy zase a nést se k nim pro nové osvěžení své — ale už nás opustili ti pěvci všichni. *Boleslav Jablonský* šel poslední. Náhle přišla zvěst o jeho smrti, překvapila každého, zarazila nám dech, ale kupodivu — my stojíme nad otevřeným hrobem Jablonského, a třeba slza náhle byla z oka vytryskla, — nám zdá se, že nevidíme rakev pro samé květiny a hrob jeho že je jen tůní růžové záře.

„My staří zahradníci," říkal Jablonský, když rozmlouval o nynější české poezii, jejíž pokroky sledoval přímo se zaníceném. Však to byl šťastný zahradník! Co on byl nasázel, květlo před vlastníma jeho očima po půl století, čerstvě a mladě, jakoby v prvním ranním rozpuku, a vzrostlo v celý háj, jímž zvonily zase písně *jeho*. Ze všech veršovců starých je Jablonský zajisté nejpopulárnější. *Pět* vydání jeho básní máme, zjev to u nás jinak nevídaný. A populárním je Jablonský k tomu ve všech vrstvách národa a stejně u starých jak u nejmladších. On mluvil ku všem, všichni mu naslouchali toužně, a vliv jeho na celé dvě generace je nezměřitelný.

„Pojď, můj synu, posaďme se kvetoucí tu pod jabloní," praví hned k malému žáčku školáčkovi, který z jeho Moudrosti otcovské učí se deklamovat první verše české, o té „velké hlavě v oboru nebeských těl", o tom, „co jest bůh" a cože je pravda a krása. Hoch deklamuje a opisuje si co perlu moudrosti, že „rubín nejkrásnější, jenž až k nebi

plamená, jesti krůpěj lidské krve z lásky k vlasti cezená" a že nad krásnou outlou růži, nad sladkého mladého slavíka „krasší — jest to srdce ve svém pro svůj národ tluku". A hned dále: „Pozdě, synu, lípa květe, má však sladký, vonný květ" — zrovna tak jako pozdě rozkvétající kmen slovanský — a z mladé duše nevyrve se již do skonání srostlé vědomí Čecha Slovana. Silou pravdy náboženské vryje se mu do srdce, že hřích na národu spáchaný je hříchem nejtěžším, že „zlosyn nejstrašnější, jakého zná příroda, zlosyn ze všech nejhříšnější jest — vrah svého národa!"

Mladík kráčí životem dál. Deklamuje s nadšením Tři doby země české, zpívá se slzou v oku „Hle ten kraj, ta zem nebeská — to má krásná, slavná vlast!" a čte v snivém zátiší lesním, v stínu vonných křovin roztouženě báseň tak lahodnou, tak krásnou, v níž psáno, že z jedné slzy krvavé, srdcem prvního člověka vyplakané, a z druhé slzy na nebi dlícího cherubína, na tu první skanulé, stal se Původ panny, — a zrak mladý zahoří láskou, v zanícení poetickém. Snad by nedovedl mladík sám nalézt pravých slov pro planoucí city své, ale Jablonský tak prostě, tak srozumitelně řekl již vše za něho. Kolik tisíc tisícůkráte pomohly as básně Jablonského, jeho Písně milosti, mladistvému ostychu přes obtížné vyznání lásky! Kolikrát as ten svazek veršů šel z rukou mužových do rukou dívčích, a u jisté písně, pod jistým veršem bylo nepříliš nápadné znamínko tužkou — jaká pak zvědavost při setkání nejbližším, jaká nedočkavost při návratu „jen zapůjčené" knihy!

Jablonský byl a jest *ideálem českých děvčat a žen*. Vždyť miloval a řekl to tak upřímně! A vždyť byl v lásce své tak nešťasten — jeho „Angelíno, měj se navždy blaze!" zní tak prostě a bolestně zároveň, jeho „Již jí není!" zrovna jako by byla vysténala umírající duše. *Musil* se odříci, beznadějně, provždy —

Jdi, Růže má! Tam, vše kde přijde k spáse,
kde Abelard s Heloisou objímá se —
sejdem se zase!

— „Snad se dnes již sešli," zašeptne si mnohý medový ret a trpká slza skane na něj z náhle zachmuřeného oka.

Jen se přiznejme — co mladíci jsme také snili o té nešťastné Jablonského lásce. Psali jsme pokračující písně jeho Písní milosti, psali o něm novely — já sám mám na svědomí dvě. Odlehlá poloha Strahova, lesnaté jeho stráně a tiché vinice, jimiž Jablonský se co kněz premonstrák procházel, zvyšovaly romantiku, a my se jí poddávali tak rádi — vždyť jsme šli takto ve šlépěji *jeho*. — Nevím, jak daleko naše sny dotkly se přec pravdy a jaké byly vskutku Jablonského „dějiny srdce". Jablonský vyšel na čas z kláštera, bránil se tedy proti poutům kněžského stavu. — „Velebný pane synu!" psal mu tenkráte prostoduchý jeho otec. „Já slyším, že jste vystoupl z kláštera. Nevěřím tomu, ale je-li to pravda, tedy se neopovaž více na oči mi přijít, Ty z..." atd. Ale bylo to as ještě něco jiného než jen vůle rodičů, co Jablonského vedlo za nějaký čas zase do kláštera zpět. Snad přece dal se do sepisování svých pamětí, do něhož jsme ho v přátelském kruhu, za loňského jeho pobytu v Praze, tak nutili.

Máme od něho jen jeden spis beletristický, jednosvazkový, jen ty *Básně*, formy prostoduché, tónu hlavně elegického. Jablonský nežil ve vlasti a „pěvec v cizině" vždy skoro umlkává. Sám praví v básni té:

Zpívej, zpívej! tak voláte
stále, moji přátelé!
— — — — — — — —
Ale ach, jak těžko zpívat!
— — — — — — — —
Vraťte mi otcovské nivy,
vraťte mi rodinnou zem...
a mé srdce hned své tísně
jako kouzlem pozbude,
a já budu zpívat písně,
jimžto rovných nebude.

Teď bude „pěvec v cizině" již „pěvcem na hřbitově".

Struny harfy v nočním kraji
labutí svou píseň hrají,
a jich ladič umdlen jsa,
klesnul náhle v lokte sna. —

Kde bude pochován? Zůstane i mrtev ještě „pěvcem v cizině"?

NÁRODNÍ LISTY 1. března 1881

△ *V Praze 7. března*

Ještě několik slov vyvolaných toutéž smutnou příčinou, pro kterou také dnes týden jsem bohužel vzíti musil péro do ruky. Jedná se opět o Jablonského, v přední řadě o něho, nikoli ale *jen* o něho. Vyvolána jsou ta dnešní slova vlastními Jablonského slovy. O Nový rok naposled sloužil mši a přál pak od oltáře shromážděné obci své štěstí k roku nastávajícímu. Ukončil slovy: „Těm pak, kteříž tohoto roku umrou *(mezi nimiž budu snad i já)*, přeji odpočinku věčného!“ Ještě toho odpočinku nedošel. Vynášejí ho z krypty a přivezou nám do české země. Kam ale jej uloží zde? Čtli jsme, že na Košíře, kdež mají bratří řádu jeho vyhražené místo své. V obecenstvě pak panuje přání, ano přesvědčení, že pochován bude na Vyšehrad.

Věc visí na všechen způsob na vůli sl. konventu P. P. premonstrátů pražských, předně na nejdůstojnějším jich panu prelátovi. Když zde mužové, kteříž převezení mrtvoly Jablonského sobě na starost vzali, žádost svou přednesou, není takřka pochybnosti, že slušné žádosti té bude vyhověno. Mohl-li Jablonský být pochován v Krakově, může ovšem tím spíše spočívat na Vyšehradě. Mohl-li by ležet v Košířích, jichž dny co pohřebiště jsou již spočtěny, může tím spíše ležet na Vyšehradě, kdež zakládá se hřbitov velkých českých mužů, chráněný právě tím cenným obsahem svým do budoucnosti provždy. Mimoto vyhoví se přání veřejnému, přání celého národa.

Hřbitov vyšehradský vyhlídnut za pohřebiště vynikajících osobností českého národa. Přiznám se, že mně kdysi pro účel ten tanulo na mysli místo jiné — nikoli snad lesklá, obtížná, nedostižitelného nákladu vyžadující fantazie, nýbrž nápad, jehož provedení bylo dosti snadno možno. Ne u vchodu ku Praze, na prahu města kypícího životem,

z něhož živá svěžest žene se celou vlastí, mělo mauzoleum české stát, nybrž po Vltavě dále, až za Prahou. Tam, kde už usnul poslední zvuk velkoměstského ruchu. Kam z Prahy nedohlédne žádné víc oko pozůstalých — tamhle za horou již modravou, jakoby rouškou život a sen od sebe dělící, — na Levém Hradci. Je tam tak ticho, ano romanticky pošmurno. Nalezá se tam jedno z největších pohanských našich pohřebišť, celé vůkolí je poseto památkami po dávných českých mrtvých, a místo samo má starý název Žalov — může-li být obsažnějšího, krásnějšího slova pro vůkolí českého mauzolea nežli *Žalov*! Dráha jde až pod Levý Hradec, doprava by nebyla tedy obtížna, aniž drahá. Mimoto tam jde také Vltava. Myslíval jsem si slavný pohřeb některého českého muže, vedený na Levý Hradec po Vltavě, za podvečerního šera. Velká loď, na níž rakev, kněží, zpěváci, přátelé. Jiné lodě, na nichž soucitné obecenstvo. Průvod není tížen ruchem těsných ulic, lodě plynou kupředu jako sen. Zpěvy se nesou po třesoucích se vlnách ku břehům. Po březích všude lid, němý, téměř nehybný. Záře pochodní šlehá večerem, a když průvod by připlul za Podbabu, mezi ty strmé, skalnaté, nahé břehy a zpěv by se odrážel od strmých stěn a záře by se plazila a šlehala po těch skalách nahých, byl by dojem až hrůzně velebný.

Zatím byla věc ale prakticky rozhodnuta jinak. Za Krolmusem, Purkyněm, Němcovou pochován na Vyšehrad Hálek, Levý ajj. a samo místo již vnuknulo myšlénku, aby tu během času povstal „Slavín českých mrtvých". Je vskutku důležito, abychom měli místo takové. Také ta mrtvá těla našich velikánů jsou kusem národního bohatství. Ti mužové, ty ženy byli životem svým příkladem nám, jejich hrob nám příklad ten připomíná. Ó — hroby jsou výmluvny! Hroby velkých mužů vypravují stále něco, jasně, přesvědčivě, s doklady nezvratnými, s doklady z historie. Směle můžeme se u hrobu zeptati: „Co radíš mi ty, muži šlechetný?" a v duši naší zazní odpověď jasná, zvuku kovového. Nechť se postaví ten, kdo *jest*, u hrobu toho, kdo *byl, na prospěch svých bratří, lidstva byl*, a za okamžik ucítí se sám lepším, odhodlanějším. U hrobu hrdiny pruží se

svaly jeho. U hrobu pěvce zazvoní mu duší ideál. „Šlechetní jsou věčně živi."

Je důležito, abychom takové místo měli. Pražan si tam dojde — na ostrov, odkud rozhled na život zas nový. Venkovan si tam někdy zaputuje do chrámu, kde modliti se bude české jeho srdce. Vyšehrad je k tomu místo příležité. Arci nebudou tam ležet nikdy *všichni* členové „mrtvé obce české", ale může se k tomu hledět, aby jich tam leželo pospolu co nejvíc. Košíře, kde leží Mikovec a Tomášek, Volšany, kde Havlíček, Jungmann, Čelakovský, Fügner, Sladkovský, Čermák a celá řada ještě mužů jiných, hřbitov evangelický, kde Šafařík, Smetana, nyní se zruší a nadejde čas, kdy budem musit kostry přenášet jinam. Bude-li na to pomyšleno tedy včas, bude dobře učiněno. Již se mluvilo o dokonalé úpravě hřbitova vyšehradského k tomu účelu, o „arkádách mrtvých", o přijatých již nákresech k nim. Ale podobá se, že věc zase usnula nebo že pokračuje velmi pomalu.

Jablonský přibude v pátek — kamž jinam bychom jej dle všeho toho sprovodili než na Vyšehrad — k odpočinku tedy již „věčnému". Jablonský, předchůdce Hálkův, vedle Hálka.

NÁRODNÍ LISTY 8. března 1881

CALDERÓN DE LA BARCA

(Ku dni 25. května)

Zcela zvláštní svátky určuje sobě nyní lidstvo. Dnes svátek Calderóna nebo Koperníka, zítra Shakespeara nebo Komenského, v den jich úmrtí nebo narozenin, a veškeré lidstvo uznává den ten co nový „den červený", je v nejopravdovější, nejpobožnější, nejjásavější náladě, *veškeré* lidstvo, po celé zemi, bez rozdílu náboženství. Vykvetlo nám během časův náboženství nové: my věříme všichni v titánskost ducha, jenž byl, jenž jest a jenž prověky bude. — Oslavujem vskutku Shakespeara nebo Calderóna? Co by těm byla oslava platna? Kdo by těm mohl podati slávy více, než sobě sami dali? Ve chvalozpěvích svých „vypočítáváme jen, cože vytvořili". *Lidstvo* oslavujeme *v nich*. Jásáme nad slunečnou výší, k níž může povznésti se duch náš lidský. Kloníme se géniu do lidstva vloženému.

Calderón byl jedním z nejpyšnějších květů lidských, květ slunečně velký — ale opravme se: nikoli „byl", on *jest*. Již v tom, že dnes slaví jej celý svět, je nový důkaz zázračných pokroků našich — jen o padesáte let zpátky, a apel Španělska k veškerým národům, aby sobě vzpomněly dne 25. května, byl nemožný. Dnes však bylo jen jediného slůvka madridské společnosti Asociación de Escritores y Artistas Españoles třeba, a národové veškeří, také ovšem náš český, zajásali ve společném porozumění.

Nazývají Calderóna „španělským Sofoklem", „katolickým Shakespearem" — výrazy ty jsou ovšem pouhopouhými pomůckami na označení jeho velikosti. Patříť Calderón v řádku poetů největších. Ovšem i jeho jmeno bylo ve vlasti samé na čas krátký poněkud zapomínáno, v té době, kdy velice pokročilé divadlo španělské začlo napodobit vkus francouzský. Avšak to byl mráček malý, přeletavý, slunce jeho slávy musilo brzy zas proniknout a zazářit tím skvěleji.

Jeť Calderón právě největším, nejsamostatnějším dramatikem národa španělského, reprezentujeť španělskou individualitu, dospělou již na sám vrchol vznešené poezie dramatické. Jakož krajan jeho Rodriguez Zapata* o něm praví:

Eres... un astro,
que en órbita inmensa gira,
y en la noche de los siglos
ni se amengua, ni se eclipsa.

(Jsi /v nejčistších sférách divadelních/ hvězdou, kteráž krouží v kruzích nezměrných a nocí věkův se nezatemňuje, aniž zeslabuje.)

Přebohaté kulturou svou Španělsko! Překvapilo svět svým malířstvím, svou poezií, svou historií. Žije v šťastné poloze své za Pyrenejemi život v sobě uzavřený, naprosto samostatný, o jehož bohatosti nemáme my ani dosti jasného pojmu.** Orient tam splynul s okcidentem, životem španělským jdou přemocné stopy ducha saracénského. Vyšli odtamtud Alba a Ignác z Loyoly a Arbues, ale také Calderón a Cervantes a Murillo. Již Goethe, unešen dramaty Calderónovými, jež svou obrovskou sílu osvědčily také na jevišti našem národním, pravil: „Skvěle vniknul orient přes moře Středozemní; jen kdo Háfiza miluje a zná, ví, co zapěl Calderón."

Sám život Calderónův jako by byl jedním ze skvělých romantických dramat jeho: byltť Calderón hrdinným vojínem, velkým poetou, nadšeným knězem. Jeho život byl pohnutý, slastný a šťastný. Laur poetův skvěl se v šedinách jeho s toutéž ještě svěžestí, s jakous kdys tak záhy v tmavých kadeřích jinocha. Životopisci jeho mluví o něm co o „ideálně krásném obraze španělské rytířskosti, učiteli kastilské cti, vzoru všech společenských ctností, dobrodinci chudých, nejrozumnějším rádci, muži prostém vší závisti, šlechtici

* V básni sdělené ve Fastenrathově brožuře o Colderónu.

** Připomínáme překvapení naše, když jsme ve výstavě českých typografů spatřili například jen tu sílu politických, ilustrovaných a humoristických *deníků* španělských.

rodem i smýšlením, zbožném, ale nikoli fanatickém katolíku, umělci nadšeném, poetovi bohorovném". Líčí ho co muže přívětivého, tváře opravdové, očí pronikajících, čela vysokého.

Don Pedro Calderón de la Barca narodil se 17. ledna 1600, z rodičů starošlechtických. Hoch pak devítiletý dán do jezovitské školy madridské, kdež činil takové pokroky, že jsa teprve patnácte let stár, zapsán již na vysokou školu v Salamance. Již také co hoch třináctiletý napsal první drama své, bohužel ztracené.* Stár jsa dvacet let dokázal však mystickou romantikou naplněným dramatem Pobožnost kříže plnou už sílu svého génia. Od roku 1619 do 1625 trávil v bujném Madridu, sdíleje se v nočních milostných potulkách, tenkráte tak oblíbených, zahalen v „kápi" (capa = španělský pláštík) a s toledskou čepelí za pasem, vždy hotov k lásce i boji. Hrál asi často tutéž roli, kterou hrají galánové v jeho nedostížitelných intrikových veselohrách čili „kusech plášťových" (Comedias de capa y espada).

1625 stal se vojínem a osvědčil se pravým synem země, kde meč a lyra vždy souzvučely a sláva vojenská se slávou literární nerozlučně spojena byla: spojovalť věrně službu Múz i službu válečnou. „Vždyť byli všichni vojíny, ti největší duchové Španělska: vojínem byl nesmrtelný Cervantes, ‚el Principe de los ingenios'; vojínem byl nejsladší ze španělských lyriků Garcilaso; největší španělský epik, D. Alonso de Ercilla, a otec španělského divadla, Lope de Vega; vojíny dějepiscové Mendoza, Moncada a Melo, a přílbou vojenskou kryl hlavu svou i nejpůvodnější španělský filosof, Raimundo Lulio." Calderón stal se vojínem, neboť kdo chtěl tenkráte slouti mužem dokonalým, musil stejně kordem jak perem umět zápasit, a patent poetického génia musil na poli bitevním být teprv potvrzen.

V letech 1625 až 1635 byl tedy v poli a za doby té provedeno od něho v Madridu 25 divadelních kusů, jež téměř všechny patří k dílům jeho nejlepším. Jmenujem z nich jen korunu všech kusů plášťových La Dama Duende (Dáma

* Sledujeme Fastenratha.

skřítek); poeticky svěží, půvabnou veselohru Peor está que esteba (Stojí to hůř, než stálo); okouzlující veselohru La Banda y la Flor (Šerpa a květina); skvostné drama Basta callar (Mlčení dostačí); obdivuhodnou truchlohru El principe constante (Statečný princ); drahokam La Vida es sueño (Život sen).

Po deset let stál Calderón v řadách udatného vojska, v Miláně a Flandřích; roku 1635 však, když otec španělského divadla, Fénix de los ingenios, Mónstruo de la naturaleza (Div přírody), Lope de Vega, zemřel a jen Calderón mohl jej nahraditi, povolán králem Filipem IV. ke dvoru, aby psal hry pro divadlo královské. Zároveň mu uděleno rytířské roucho řádu St. Yaga, kteréž ho tak těšilo, že červený z něho kříž nosil vždy na zbroji své rytířské a později i na černém svém plášti kněžském.

Až do roku 1640 setrval slavený básník v Madridu, čině se jen pro divadlo. Nechcem zde unavovati nadál jen pouhými tituly kusů jeho. Tu vypuklo povstání katalónské. Král nechtěl, aby milý mu básník šel do pole, a uložil mu sepsání kusu nového. Kus ten, Boj lásky a žárlivosti nazvaný a na velkém rybníku v Buen Retiro na plovoucím jevišti sehraný, bohužel také ztracen. Básník sobě přispíšil, aby přece jen mohl do bojujících řad svého řádu.

Od 1649 do 1651 napsal pak co dvorský básník 25 kusů, mezi nimi básnická díla první třídy, například roku 1651 také obecenstvu českému známého Sudího zalamejského. Téhož roku vstoupil do stavu kněžského. Od té doby psal hry světské již jen k rozkazu královu, takto věnoval se hlavně hrám duchovním, dramatům o mystériu Večeře páně, Autos sacramentales. Roku 1663 vstoupil do kongregace „de Presbiteros naturales de Madrid", kterouž učinil také hlavním svým dědicem. Po dvacet let byl ještě neunavně činným — pravá sopka Etna, na hlavě sníh a oheň pod sněhem.

Podotknouti snad sluší, že Calderón psal hry i ve spolku s jinými, takž například hru Věrný pastýř spolu se Solisem a Coellem.

Zajímavý je součet jeho děl. On sám neznal počet jich

určitě, udávalť v listu vévodovi z Veragna znějícím dramat 111 a aut 68; dle nejnovějšího zjištění obnáší však počet prvnějších 121 a poslednějších 73. Patrně opouštěla starce již paměť. V témž listu k vévodovi trpce sobě stěžuje, že vlastních kusů, jak je kněhkupci vydávají, pro různá zkomolení sám ani nepoznává, ano že vydávají i špatné hry cizí pod jeho jmenem. Mimoto sepsal ještě 200 „loas" (předeher) obsahu duchovního i světského, z nichž však zachovalo se nám velmi málo, a 100 „sainetes" (malých burleskních dramat s hudbou a tancem), taktéž většinou ztracených. Dále nesčíslný počet básní.

Tělo jeho pohřbeno v madridském kostele Vykupitelově. Později přenešeno ještě na různá místa, až loni umístěno v špitálském chrámě Calle de la Torrecilla de Leal, prý trvale.

Zvláštní vznešená síla Calderónových dramat oceněna na tomto místě několikráte již, hlavně po provedení některých kusů jeho na jevišti českém. Naše jeviště může z něho brát ještě obohacení a osvěžení mnohé. Předně ale může z něho čerpat české básnictví dramatické dobré naučení, jak z ducha českého národa, plným jemu porozuměním, lze k rozkvětu přivést drama ryze české. Předně ovšem třeba k tomu čilého a šťastného života politického.

Již během 14. věku navykal sobě lid španělský hry dramatické. Když pak na počátku věku 16. Španělsko stalo se velmocí, Nový svět bylo koráby svými objevilo a zbraní svou dobylo, počalo s pokračující vzdělaností také drama rozvinovati se co nejrychleji. Objevily se zároveň dva proudy: klasický, hledající spásu v napodobení vzorů starých, a romantický, sledující domácí tradice bez ohledu na pravidla a předpisy. Divadlo španělské bylo takto pravé chaos, až přišel Lope de Vega, zakladatel zlaté doby španělského divadla. Podivuhodným pudem, jenom géniům vrozeným, poznal ducha svého národa a dal dramatu formu podnes tam za jedině národní platící. Není v něm obsah výlučně pro jeviště koncipovaný, je to spíše epizodami naplněný, v dialog a děj uvedený román. Alberto Lista rozděluje Lopeovy hry v zrcadelné obrazy mravů městských

(comedias de capa y espada) a obrazy mravů lidu, v romány idylické, heroické, mytologické, mystické, tragické a filosofické. Lope sám napsal 1800 her a nástupci jeho rozmnožili komedie španělské až na počet báječný. Po půl století vládl Lope divadlu, umíraje odevzdal žezlo teprv jinému.

Lopeho nazývají Aischylem, *Calderóna* Sofoklem španělského jeviště. Vynalezavost tohoto není tak bohata jako Lopeova, zato jde více do hloubky.

Lope je básníkem úrodnějším, Calderón důmyslnějším, a větším myslitelem.

Řeč Calderónova je co nejdokonalejší, jeho kresba je naprosto správná, barvitost celku má sílu nesmírnou, nenapodobitelnou.

U Lopeho řídí se běh děje často dle náhody, dle okamžitého nápadu; u Calderóna je poslušen moudrého výpočtu básníkova, jehož dokonalé umění předvídalo vše.

Charaktery Calderónovy jsou mistrny, mravy své doby líčí s naprostou věrností, v tragédiích svých jeví se co velký lyrik a hluboký znatel lidského srdce.

Největší náš obdiv ale budí obě filosofická jeho dramata Život sen a Zázračný mágus. Pak jeho Autos sacramentalos, dramata bohoslovná.

Podotknouti sluší ještě, že Calderón po přísném vždy uvážení obsahu každé scény střídá přeuměle formu veršů. Hned má asonanční formu romance, hned zas rýmovanou redondillu, quintillu, oktávu, znělku, hned jamb a zas trochej.

Nejvíce hodny obdivu jsou ale jeho autos, tento prazvláštní květ dramatické poezie španělské. Calderón jej přivedl na vrchol dokonalosti. Autos jeho jsou hluboce důmyslny, bohaty, jemny v alegorických vztazích svých, prodchnuty zápalem posvátným, jsou nejskvostnějším plodem mystiky křesťanské. Dávány byly autos původně v kostelích, pak pod širým nebem, a neschází v nich ani španělský Gracioso, osoba veselá.

Calderón užíval i postav mytologických k analogiím geniálním a proniknul vše duchem biblickým. Ano, on byl tak smělý, že v auto El Verdadero Dios Pan báječného

pohanského boha Pana srovnal s bohem pravým, jenž podává se nám ve chlebě (pan)! Nejzvláštnější je ale snad jeho El Divino Orfeo. Orfeus je zde tvůrcem všech věcí, on vzbudí přirozenost lidskou, Eurydiku, a když lidstvo je knížetem temnosti svedeno a úpí v okovech, přichází zase Orfeus, aby je osvobodil. Charón jej ubíjí, smrtná lodice odváží Orfea, personifikované dny bědují — ale náhle počnou jásat, Orfeus vzkřísen se vrací a v jeho průvodu osvobozené lidstvo, Eurydika.

Mezi jeho ctiteli byli mnozí, kteří, ačkoli marně, pro něho se domáhali i pocty křesťanské apoteózy.

NÁRODNÍ LISTY 19. a 20. května 1881

POUTÍ K ELDORÁDU*

Básně Jaroslava Vrchlického

„...mysl má jest plna spících písní."

Nikdo u nás, ba nikdo teď snad také jinde nemůže tak oprávněně jako Vrchlický o sobě říci: „...mysl má jest plna spících písní." A stačí jediný polibek ranního slunce, jediný záchvěv hlohové větve, jediný někde kolem v přírodě vyprysklý zvonivý tón, aby písně ty probuzeny vznesly se až k veselému modru nebes. Básník Vrchlický — což ale to slovo básník je hluché a neobsažné! Stokrát raději bych Vrchlického nazval vždy *pěvcem!* — je pořád na „pouti k Eldorádu" a kroky jeho jdou samými květy a hlava jeho nese se samými písněmi — vždyť ani jinak nemůže být: na pouti k Eldorádu.

Přiznám se, že mne na počátku, kdykoli beru novou zas knihu Vrchlického do ruky, jímá vždy jistý pocit elegický. Nepopírám také, že je v pocitu tom cosi sobeckého. Ta sobeckost a ta elegičnost, jakou míváme při pohledu na štěstí bezstarostné, při němém poslouchání vesele si zpívajících lidí, při tom, když někdo v mladé, zlaté ještě sebedůvěře, ve svaté víře řekne: „Vždyť není ani jinak možno, než aby člověk až *po konec svých dnův vždy jen jarně zpíval!*" — Avšak pocit ten brzy mizí, jakmile jsem byl přečetl dvě tři písně jeho. Jako mizí ten pocit elegický, jejž míváme my zadumaní měšťáci při první vycházce do jarní přírody a kterýž mizí při druhém paprsku slunečním a při druhém skřiváňčím zaklokotání.

Nadepíše-li Vrchlický hned první báseň sbírky své Nový život, je to pouhá — licentia poetica. On je stále šťasten, život nového dne je mu jen pokračováním štěstí včerejšího. Tak šťasten, že nezávidí ani vší té kráse, do níž se širá země halí:

* U J. Otta.

Já, země, tobě nezávidím
ty květy, které všady vidím,
má duše tobě rovna v jaře
má písní dost.

Tak šťasten, že volá i na anděla:

Jaks ubohý, ty nevíš, co jest žití!

Ano tak šťasten, že v roztoužení praví o samém bohu:

Ó drahá, věř, kdybych já bohem byl,
mně andělé by širém po světě
všech milujících sladké polibky
jen sbírat musili a bezdnou číš
bych vyhloubil si z nebes azuru
a pil z té číše velké štěstí jich,
a vyprázdniv číš řek bych: Anděli,
svět krásný jest, sem jednu číši ještě!

Na jeho štěstí skví se blaženosti nejvlastnější pel: ta pevná důvěra, že ani nemůže jinak býti, ne až do sledních života dnů.

Svit blaha zlatý v svojí duši
a děcka úsměv, které dřímá,
sen květu, než jej slunce vzruší,
a kouzlo, kterým hudba jímá:
to cítím vše, že nezvím ani,
až na mém srdci, na mé skráni
se octne zima.

Poutí k Eldorádu rozpadá se na tři skupiny: Erós — Pan — Psyché. Na místě Vrchlického byl bych vzdor tomu, že názvy ty jsou obsažny, o sobě již celý program, přece volil významy jiné, české; to však je věcí vedlejší. Dle již řečeného je téměř samozřejmo, že oddíl Erós je — co do poetické síly — oddílem hlavním. Vrchlický je dokonale šťasten

láskou. On je štěstím svým opojen a poetické opojení to sdílí se čtenáři. Láska darovala mu nejlepší z jeho posavadních děl, skvostné jeho Eklogy a písně, a pravíme-li, že v díle novém vyniká oddíl Erós nad ostatní a že se krásy oddílu toho rovnají krásám Eklog a písní, řekli jsme pochvalu značnou. Zde nás Vrchlický skutečně unáší. My odpouštíme, nezachovává-li také on po právu všech básníků všude „šedou logiku", odpouštíme, není-li myšlenka vždy *naprosto* nova, jako odpouštíme jaru, že je znovu tak krásné, jak byla jara minulá, odpouštíme i nalezenou někde schválnost formy nebo obrazu — vše a vše je proniknuto krásným nadšením a to nadšení unáší nás. Erós je na vlajícím praporu básníkově a v tom znamení Vrchlický vítězí. Milovaná a milující žena učinila ho vítězem tím, neboť žena — jak Vrchlický krásně dí — „zná lásku líp než bůh".

Přečtěm sobě, jakouže například Vrchlický zapěl *Píseň o štěstí*:

Ta sladká chvíle opojného štěstí
u nohou tvých, ta musí v písni kvésti
a velebena býti po vše časy,
ta chvíle, když tvé rozpoutal jsem vlasy.

I ta buď s vděčnou vzpomínána chválou,
když poprv zlíbal jsem tvou nožku malou,
ten lístek lilje, kam svit luny skanul
a jejž mi v náruč dobrý anděl svanul.

Jak najít jmeno pro to okamžení,
když snivé oči tvé jsem zlíbal v snění;
jak pro to, líbaje tvých ramen ovál,
když ňader hrdličky jsem vyburcoval?

Jak odít v nach a blankyt, jas a slávu
noc, když jsi ke mně naklonila hlavu,
v mé náruči jak na hostinné sněti
si zdřímla, pták jak sedá ku ptáčeti?

Ó Píseň písní pro to slova nemá,
i zlatá struna Háfize je němá,
i starý Ronsard, ten miláček bohů,
by sotva řek víc, než já říci mohu.
— — — — — — — — — — — —

Je v tom pravý, plný let dithyrambický, cit čistý a skvoucí, a právě proto nepochopuju, jak možno někde vytknout Vrchlickému „erotičnost přílišnou".

Je přirozeno, že dle nynější nálady poetovy oddíl Pan staví se pak co do umělecké hodnoty své zase nad oddíl Psyché. Jeť Vrchlický beztoho mistrem v popisu. Nechť pohne jej k veršům jakýkoli motiv přírodní, temný les, daleký obzor, tichá pod mezí tůně, vždy dovede dát obraz plasticky a pravou lyrickou, řekněm „krajinářskou" náladu. Někdy to činí v nejhravější formě lehounké písně. Takž začíná jeho Jarní:

Skřivánek vylít do mraku
a jásá
a z lemu šedých oblaků
na svět, jenž plný zázraků,
dešť zpěvných perel střásá...

Podobně svěže dovedou u nás teď píseň zapět jen Čech, Heyduk nebo Sládek.

Ovšem má i oddíl Psyché svá luzná čísla. Také Vrchlickému nyní a napořád nepopřává duch vždy jen nejklidnějšího štěstí, samých jen chvil zcela klidných a naprosto každé tázavé reflexe prázdných. Nechť sama sebe poučuje: „Netoužit a nehledat!", přece zas označuje vlastní podstatu každé duše básnické slovy: „Ty půjdeš kol a *vždy se budeš ptáti!*" Arci je i nejreflektivnější báseň jeho vždy pak ještě skutečnou básní.

Jen bychom sobě v oddílu tom přáli místy formu ještě trochu úsečnější. Jeť Vrchlický uznaným mistrem formy, pomohl moderní české mluvě básnické „skokem o sto mil" a přivolal si právě tou skvělou formou svou nohsledů pře-

slonu, jenž s bojovními obyvateli svými vandroval po luzných pohořích Hindostánu.

Odpověď na otázku tu zní teď *Jangada*. Aby čtenář nemořil se zbytečným hledáním v slovnících a mapách, podotýkáme ihned, že „jangada" je jenom názvem obrovitých vorů, jaké po Maraňonu, později pak na svém toku Brazílií řekou Amazonskou zvaném, dopravují dolů k Riu de Janeiro různé zboží a dříví stavební.

Ani v Jangadě nesetkáváme se více s bývalou vynalezavostí Vernovou. Fyzikální, matematické, astronomické a jiné hypotézy jsou zde vyloučeny naprosto, a bývaly přec hlavní vnadou Vernových děl. Rovněž nesetkáváme se tu nikde s báječnou podnikavostí jeho hrdin, v Jangadě vidíme jen utrpení lidí dobrých, pronásledování člověka poctivého, a byl by mohl knihu tu právě tak sepsat Temme, starý spisovatel pohnutlivých novel kriminalistických jako moderní Jules Verne. Jediný motiv „vědecký" jsou zde — šifry. Osudy veškerých osob visí na dešifrování tajuplného písma. Motiv to tedy starý, jehož už sám Jules Verne užil co motivu vstupného při Cestě ku středu země, Dumas st. co vedlejší pomůcky při Monte Christu, motiv, z něhož Edgar Poe vyvinul svou rozkošnou malou novelu Gold bug (Zlatý chrobák), Jules Verne ale tedy teď Jangadu, celý dvousvazkový román. Ostatně lze hned zde říci, že Jangada přece jen je zase o něco lepším románem Jules Vernovým a že nad poslední díla jeho vyniká značnou zas obratností vypravovatelskou.

Položíme zde zcela stručně obsah. Hned stafáže první scény uvádí nám pyšné pralesy jihoamerické. Jsme v Peru, nedaleko brazilských hranic. Vidíme dosti mladého muže, jmenem Torres, bývalého „lesního kapitána", jak se nazývali dříve zaměstnávaní honci uprchlých otroků, — osobnost tedy nevalné mravné ceny. Nyní právě se honí Torres za velkým opem, jenž mu byl ve spaní uzmul kovové pouzdro s drahocenným obsahem. Opice vyběhla na vysoký strom a Torres, nemající ručnice, stojí dole bez rady a pomoci. Vtom padne rána, opice sletí k zemi. U mrtvoly její setkává se Torres s dvěma mladíky. Seznává v nich Benita

Garrala a vojenského lékaře Manoela. Od Benita obdržuje Torres své pouzdérko zpět a zároveň se od něho dozví, že otec Benitův, Joam Garral, hodlá zakrátko s celou rodinou svojí na jangadě se spustit dolů po řece přes brazilské hranice.

To změnilo původní plány Torresovy. Byl' měl namířeno právě k tomu Garralovi, nyní ale obrací kroky své rovněž zpět k brazilským hranicím. Torres zná tajemství pro Joama Garrala nadmíru důležité. V onom pouzdérku nalezá se papír šiframi pokrytý, šifry ty umí Torres luštit a byl sem přišel, aby tajemství své Garralovi prodal za peníz co nejdražší.

Joam Garral je rodem Brazilián, jmenuje se vlastně Joam Dacosta, byl státním úřadníkem v „okrsku diamantovém" a co takový odsouzen k smrti. Výtěžek z diamantových dolů odesílá se totiž vždycky do hlavního města, a to velmi opatrně. Čas zásilky znají jen dva tři úřadníci a průvodem je vždy vojsko. Zásilka ale jednou přepadena lupiči, vše pobito a démanty odnešeny. Jediný uteklý voják sdělil, že i úřadník průvodu přidaný, jakýs Ortega, padl. Mrtvola jeho sice nenalezena, ale voják byl jej viděl káceti se s koně. Podezření zrady trefilo Garrala, jenž odsouzen k smrti. V noci před popravou unikl z vězení a poštěstilo se mu, že dostal se pralesem až do Peruánska. Zde se dobře oženil a žil dosti spokojeně; jenom zadumanost jistá neopouštěla ho nikdy.

Až ho dohnala ku kroku rozhodnému. Lékař Marcel, přítel Benitův, zasnouben s Minhou, dcerou Garralovou. Celá rodina nalehala na cestu do Brazílie. Garral, jenž se byl dlouho proti každé cestě takové vzpíral, nyní svolil. Byl' se odhodlal, že učiní vnitřnímu svému nepokoji konec. Před delší již dobou byl psal jistému brazilskému soudci, jenž byl tenkráte jeho obhájcem a mravně byl o nevině Garralově přesvědčen, kdeže se zdržuje i že dostaví se dobrovolně, aby vyžádal sobě revize procesu svého. Nyní tedy šel s rodinou, netušící ovšem ničeho.

Po cestě vstoupil na volně plovoucí jangadu Garralovu Torres co host. Zamiluje se do Minhy a žádá ji za ženu.

Nabízí za ni Garralovi šifrovaný dokument, psaný oním Ortegou, vlastním strůjcem v Brazílii spáchaného zločinu. Ortega tenkráte byl uprchl, později umíraje odevzdal sepsané přiznání své Torresovi, aby je tento Garralovi — ovšem zdarma — odevzdal. Garral odmítá požadavek Torresův a tento vydává Garrala soudu.

Nyní začíná nejzajímavější a napínavá část povídky. Soudce a důvěrník Garralův náhle umřel a záležitost celá je v rukou soudce cizího. Rozsudek smrti byl svého času pronešen, nezbývá nic než jeho vykonání. Důkazů neviny není. Torres padne k tomu ještě v souboji rukou Benitovou a skácí se na dno řeky. Teď teprv zví Benito, že Torres měl u sebe důkaz bezviny otcovy.

Prohledávají po několik dní dno řeky, konečně najdou mrtvolu a při ní pouzdro. Ale schází k šifrám klíč. Soudce náhodou je náruživý dešifrovatel, sám se pokusí o rozluštění, ale nechť činí, co chce, nedochází cíle. Rovněž namáhají se zbytečně všichni ostatní, ano i veškeré, novinami zpravené obecenstvo.

Je poslední noc před popravou. Je již ráno — konečně klíč nalezen. Garral rodině vrácen.

Toť stručný obsah románu.

Vlastní půvab jeho leží v situaci poslední, velice napínavé. Ti, kdož znají způsob Vernův, budou ale překvapeni, že nenaleznou zde ani mohutnějších žádných popisů krajinářských, ku kterýmž bylo příležitostí zajisté dost. Plavíť se jangada po mnoho neděl Maraňonem-Amazonou uprostřed pralesů, a ty krajiny jsou přece již poněkud známy a častěji popisovány.

Zato nalezají v nejnovějším spise Vernově přátelé umění dešifrovacího systémy téměř veškeré.

NÁRODNÍ LISTY 26. listopadu 1881

I

Nevím, co mne nutká, abych pronesl dříve několik slov o kritice — totiž o naší české kritice —, než způsobem pouze referujícím promluvím o některých nových zjevech čilé naší literatury poetické. Snad toho příčinou, že kritika česká — až na málo výminek — netěší se u nás nyní zvláštní oblibě nebo úctě. Těch, kteří u nás čekají, „až co kritika nové knize řekne", je málo, ještě méně ale těch, kteří plně a uctivě věří tomu, co kritika byla již řekla. Podobá se, že česká kritika musí zrovna tak míti svou renesanci, jak ji mělo samo české básnictví. Především ale budou ještě naši básníci musit se dosti dlouho činit a veškera produkce básnická ještě značně se zvýšit, než nadejde kritice zlatá doba — té jediné pravé kritice, jaké žádá literární *dějezpyt*.

Nepřivolávám ji, přijde sama, co přirozený následek šťastné a všestranné produkce. U nás již navoláno se kritiky až dost — musili bychom po nadělaném kvůli ní hluku dávno míti kritiku na celou velkou a o sobě bohatou zas literaturu vzrostlou, kdyby byla vůbec taková už přijít *mohla*.* Bylo to někdy až komické. Na sklonku let padesátých a začátku šedesátých, když produkce básnická zabujela nově a výdatně, nastalo skorem zároveň téměř všeobecné a velice toužebné přivolávání „kritiky". Kritika pěstována až náruživě ve spolcích, jichž účelem byla zajisté daleko spíš činnost produktivní než rozborná, a zakládány co „přední spása českého písemnictví" ihned časopisy kritické. Nové knihy se nekupovaly, pro časopisy věnované beletrii původní se neagitovalo, pěstována jen kritika. Co byl následek

* Podotýkám, že ovšem znám a vážím sobě *jednotlivých* těch prací, které u nás ve směru kritickém se občas objevují a vskutku mohou býti *příkladem* kritiky dobré, chladné, na výši vědy a času stojící — pro budoucnost, ať už pro budoucnost bližší či vzdálenější.

toho? Vnitřní život spolkový — pro mladistvou vášeň z jedné a mladistvou citlivost z druhé strany — zkysal a utuchal. Důležité listy beletristické po krátkém životě krněly a zanikaly. A ty naše listy kritické, jakkoli také výborně redigovány, byly vůči těm čtyřem až pěti produktivnějším spisovatelům českým, o jichž plodech rozprávěti mohly, hezky brzy nasuchu a musily samy sáhnouti k produkci, k básním, povídkám, ano i překladům, jen aby tiskové stránky své vyplnily.* Pak ovšem zašly brzy dost.

To se od doby zmíněné dodnes ještě jednou dvakrát opakovalo. Jakmile šla vlna české produkce výš, nastalo ihned volání po kritice, když vlna splaskla, usínal hlas toužebný. Avšak zcela neusnul nikdy, panujeť mnohým již jednou náhled, že kritika je všemohoucí, že může z ničeho nic sama vyvolat svět, jako by nebylo pravda, že básník musí dříve napsat padesát stránek dobrých, než o nich může kritik napsat stránku jen jednu jedinou dobrou. Kritika může dle náhledu některých sama básnické talenty vyvolávat, jaksi dělat, a když už dělat, tedy arci také v libovolně slavné velikosti — jako by Gervinus byl teprv vyvolal Shakespeara, Düntzer Lessinga a Schillera, a Julian Schmidt celou německou literaturu. Kritika může dle náhledu zase mnohých — ovšem dle náhledu nezcela uvědomělého, a tedy také ne vysloveného — „pracovat", i když básníci vůbec nepracují, jako se dá anatomie provozovat i na preparátech — kteréžto „básnické preparáty" by byly ovšem českým nakladatelům zcela příjemny, ano snad by i „velké" obecenstvo často s nimi vzalo zavděk. A kritika má dle arci již uvědomělého, ale opatrně zamlčovaného náhledu českého sloužit též zábavě, má býti „řežbou" čili kritikou v „řeckém" smyslu — my Češi to vidíme tak rádi, my tak ochotně do vlastního masa řežeme, i když není třeba ani příčiny.

Jednu dobrou vlastnost má ta touha přece, tu, že se

* Literární historii, také jen rozpravám o produkci před rokem 1850 listy ty se vyhýbaly. Bylo to přirozeno. Doba znovuzrození našeho v prvních letech šedesátých měla interes jen pro zjevy mladé, pro události nové a literární otázky denní.

udržuje, ano i stále rozmnožuje interes o české písemnictví. Není téměř ani jediného, sebemenšího politického, beletristického a lokálního listu nebo lístku v Praze a na venkově, aby po svém způsobě nevšímal si literatury a „nepěstoval kritiky". Často ovšem podivně dost. Nejobyčejněji obmezuje se malý list na stručné uvedení titulu a obsahu — v době neplodnosti třeba jen na uvedení nových čísel časopiseckých; pak čteme, že *týdeníku Y.* vyšlo „již" 28. číslo (jeť právě 28. týden v roce) „s obsahem zajímavým". Jindy to jde výš. Pražský některý list, udávající v literárních věcech tón, pronese o novém spise jisté slovo, které pak opakuje většina* listů venkovských, s maličkými variantami; řeklo-li se v Praze, že „spisovatel dobyl si nového vavřínu", stojí pak jinde dle toho „vavřínový věnec", ještě jinde jen „vavřínový list". Je to jako v malých státech, které nerazí vlastní minci svou: kolují tam drobné peníze států cizích. Ostatně nejsou tito dobromyslní věncovijci snad jen u nás, jsou všude, a je zajímavo, jak dlouho někdy udrží se slovo takové, snad maně jen volené, důvěrně opakované; u Němců dostalo se mnohé takové slůvko až do literární historie a zdá se při jednotlivých spisovatelích a jednotlivých spisech přímo nevymýtitelné. Někdy dostane venkovský list i dobře míněný „krajanský" literární dopis z Prahy a horlivě jej otiskne. Dobře míněny jsou ty dopisy vždy, třeba by v nich často „tak leccos" stálo. Příklad (ale račte odpustit, že volím příklad ze zkušenosti osobní, nechciť právě sáhnout jinam): Vydal jsem Kosmické písně, z nichž v poslední, na rozloučenou, pravím, že až někdy umru... až i země se rozskočí... až někde rozmletý prach naší sluneční soustavy zase se po miliónech let zastaví, znovu oživne, že

pak snad zase drobounký atom můj
tam *zazvoní kosmickou písní* —

a k tomu, cituje ty sloky, dodal kdesi dobrý dopisovatel

* Opakuju: většina. Mámeť i také listy po českém venkově, které jsou redigovány samostatně, od prvního do posledního slova, v politické i literární své části.

z Prahy: „Kéž je to brzy"! — Nebo něco jiného, čeho si asi již mnohý všimnul, že je totiž každou chvíli některý jiný ze žijících, jmenovanějších básníků našich „*prvním* básníkem českým" — totiž vždy ten, který vydal právě svazek nejnovější. A dle obsahu toho *nejnovějšího* svazku je týž „naším" předním lyrikem, nebo předním epikem, nebo předním žánristou atd. — Nejprospěšněji sobě ještě počínají menší časopisy, přinášejí-li ze spisů *ukázky* dobré, co odporučení a místo posudků.

V Praze ovšem sahá se výš a přikročuje se zcela opravdově k věci. Ne vždy, ale zpravidla. Jeť tu po ruce dosti píšících sil a je tu předně *časopisecká povinnost*. Ani při nejlepší vůli však časopisy povinnosti své vůči literatuře nestačí. Naše časopisy politické jsou při přečetných službách, jimiž politice, národnímu hospodářství, spolkovému životu, denním událostem atd. jsou zavázány, v místě obmezeny; někdy ale, as dvakrát do roka, bývá literární produkce tak náhlá a četná, že jí těžko stačit, a co z ní „na později" v redakci odloženo, nehodí se později, není to více časové. Naše časopisy beletristické mají zase chválabohu tolik s produkcí co dělat, že kritickou část musí rovněž obmezovat na místo co nejmenší. Ale také ta kritika, která v pražských listech *jest* (nevyjímám naši Osvětu), neuspokojuje nijak českou, již vyznačenou kritikychtivost. A uspokojuje-li, tedy jen parcielně, jaksi po skupinách — dnes tu a tu „stranu" v čtenářstvu a literátstvu, jindy a jinde zas jinou. Že prý nejde dost do hloubky. Že prý jsou to dnes už jen samé reklamy. Nebo stranický úšklebek nebo docela umlčování. A tak dále, jakož už bývá.

Zkrátka: už prý zase jednou není žádná kritika česká.

Chcete-li, *není*. Ano, vy máte s výše uvedenými výčitkami v jednotlivých případech i plnou pravdu. Podívejme se ale na příčiny — možno že v některé alespoň „vadě" poznáme organismus zcela zdravý, přirozeně vzešlý a vzrostlý, do budoucnosti slibný. A v ostatním račte si vzpomenout, že mnohé se u nás stává a mnohé vypadá zcela jinak a mnohé vzroste ihned do náruživosti, z té pak do nechuti proto, že sobě — bydlíme příliš blízko. Citoval

bych starou věc, kdybych zde řekl, že „lidé a — řípy musí být rozsázeny v jisté vzdálenosti, aby vzrostli na velikost". Schází nám ta modravá rouška vzdálenosti, která předměty činí poetičtější a lidi příjemnější. Z druhé ale strany, pro naprosto nevyvinutý život náš společenský nejsme zas vzdor té nebezpečné blízkosti pořád ještě — dost sobě blízcí, abychom se dosti znali.

Tedy hlavní výčitka: že se píšou vlastně reklamy. Jinými slovy: že je na zábavu p. t. obecenstva (totiž toho jistého „literárního") málo „řeže". K řeži musí býti pro rozumného, zároveň poctivého člověka předně nějaký *důvod*. Důvodem ale pro kritickou řež může objektivně býti jen dvojí: buď že se tlačí slabost do popředí, impotence si hraje na potenci a také za potenci se uznává, čímž správnost veřejného úsudku mohla by vzíti zasvé; aneb že skutečný, blysknavý talent uvádí do literatury směr vpravdě nemravný, tedy národu škodný. Pak je nejen důvod, nýbrž i svatá povinnost vzít palcát. My jej ale můžeme zcela klidně teď nechat v koutě. Něco zcela slabého vyjde teď málokdy, a vyjde-li snad přec, nevadí při tom pretenze — mámeť pro poetickou knihovou produkci již řadu dobrých filtračních aparátů: přísně redigované beletristické listy, na dobré spisy již dosti bohatou literaturu, vytříbenou, ano již i zmlsanou krasochuť obecenstva, především pak opatrnost pánů nakladatelů, vzájemně konkurujících. O slabých věcech možno dnes i zcela pomlčet, nebo s nimi zacházet alespoň „lidsky", jako se slabým, ústrojně chorým dítětem — činiloť by i dojem surovosti, kdyby se jednalo jinak. Rozumí se ovšem samo sebou, že i v básnické sbírce spisovatele geniálního naleznou se někdy věci slabší, poměrně málo cenné. Kritika — třeba nejdobromyslnější — musí k nim poukázat, jeť to její povinnost, popřípadě i prospěch dotýčného spisovatele. Avšak k „řeži" proto nesáhne, kdo má takt. Původce prací dokonalých má zajisté právo žádat, aby o jednotlivé jeho praciče méně dokonalé mluvilo se as s tou slušností, s jakou se v dobré společnosti mluví o chybičkách lidí nám takto milých a vzácných. Naprosto ale směšným stane se, kdo nadutě

kantorským způsobem dává na srozuměnou: „Jsem to nějaký duch, čtenáři, je-li pravda? I na geniálním X. jsem našel vadu!“ — Co ale týče se „směrů“ — rád bych viděl toho, kdo by *upřímně* tvrdil, že v nynější původní produkci české jsou nějaké „směry škodlivé“. *Dnes* je otázka „směrů“ u nás již nadobro rozluštěna, ne teoreticky, ale prakticky, což je líp. Dnes oba směry hlavní, „moderní“ a „národní“, jsou jako ve všech jiných pokročilých literaturách také u nás zcela rovnoprávny, v obou vykonány u nás práce ve svém způsobě vzorné, na něž můžeme býti hrdi, oba rostou dál, proplítají se vzájemně, ano slučují se i v jedné a téže individualitě básnické. Dnes může jeden nebo druhý směr státi se směšným již jen nějakým epigonem, který lesklou slupkou nepronikne k jádru. Dnes má u nás jen to váhu, co je dobré: totiž vskutku poetické a umělecky dokonalé. Je to snad chyba? — Pro milovníky „řeže“ *jest* chyba aspoň ve zmíněném ohledu na práce slabší spisovatele takto mistrného. Měl by sobě milovník ten ale například všimnouti literatury německé, tak od staletí bohaté, tak ustálené, s jakouže tam šetrností, nebo řekněme slušností pojednává se dnes o pracích talentu zjevného! Ovšem, nynější rozvoj naší literatury jde odnedávna, snad dotýčný milovník řeže sám pamatuje se na dvacet, snad aspoň na patnáct let zpátky na ty veselé řeže tehdejší. Snad je sám schvaloval, sám viděl, že z nich pošlo vše dobré. Ano — ale tenkrát byly právě oba pro řež *důvody*. Bezmyšlenkovitost chovala se, *směla* se chovat nadutě. Vše moderní, každý pokrok lidský byl dán v národní klatbu. Tenkráte se musila arogantní bezmyšlenkovitost zdupat a čínská zeď kolem českého mozku budovaná strhnout. Což se stalo.

Snad by dnešní stav kritiky vyhověl mnohému, kdyby se aspoň psalo obšírněji. S poučným průvodem. Nejen aby se řeklo: „dobrá balada“, nýbrž co je vůbec balada, proč je tohle tedy baladou, vyhovuje-li zcela a všem požadavkům baladním, jaké poetika klade, v čem ano, v čem ne. Nejen aby se řeklo: „dobře volená a kulatě provedená forma,“ nýbrž *jaká* forma? Kolik stop ve verši, kolik veršů do

sloky? A že by bylo bývalo snad líp pro tu a tu část básně změnit verš, zkrátit sloku atd. Těm dobrým lidem mohlo by se vyhovět ihned, a také jednou až na ty podrobnosti dojdeme, jako na ně došli Němci, kteří mají o básnících *minulosti* napsány celé knihovny, každý jich verš probrán, až hravě dopodrobna probrán. Nepodceňuju vzdělavatelný význam spisů takových. Každý vzdělanec rád sáhne alespoň k jedné podobné knize a zbystří sobě minuciózním jejím vhloubáváním se do všeho vlastní soud svůj provždy. Kéž také již máme něco podobného, například co nejobšírnější studii o Kollárově Slávy dceři. Ale se zjevy současnými musí zacházet se trochu jinak: prakticky. Obšírné takové spisy nemají místa v listech denních, ne v týdenících a také ani ne v přehledech měsíčníků. Také by byly právě vůči současným zjevům nemožné, naproti našim *nynějším* zjevům českým — i když možny — zhola nepraktické. Mám poučit básníka, který by sám mohl býti profesorem estetiky? Mám a *mohu* určit, přesně určit výš i hloubi básníka, který je právě nyní v plném svém vzrůstu? Nebo poučit obecenstvo těchto spisů našich, kteréžto spisy mnohdy samy obsahem svým dějinným, veškerým poetickým svým aparátem, formou svou apelují na obecenstvo jen co nejvzdělanější? Posloužím *tomuto* obecenstvu, řeknu-li, to je ten a ten poezie druh, odpovídá pravidlům, rozměry jsou správné? Totiž *pokud* naše poezie pohybuje se ve formách také v poezii světové známých, v kruhu myšlenek vzdělancům dnes necizích (jinak ovšem, kde individualita básnická co do formy nebo co do poetického názoru pronikla naprosto nově, kde tedy třeba konstatovat, určit hned novost tu, ať již opět kratčeji či rozvedeněji). My, ještě jednou řečeno, musíme místo všeho toho věci dnes brát prakticky. My jsme v plném proudu, v mladém rozvoji, v slastně rozechvívajícím ruchu, až v zimničném ruchu produktivním. My jsme na ten čas v pozici zvláštní. A tím nepatrným slůvkem „zvláštní" jsem konečně došel cíle, břehu.

Zvláštní a *šťastné*. Kritika česká smí být uznalá, chvalná. Ano smí být i vyčkávavá. *Musí* se těšit z nynějšího a *smí*

se těšit na budoucí. Vyrojila se nám řada sil takových, že je můžeme směle odstupňovat do výší značných, že můžeme mluvit o talentovaných, o vysoce talentovaných, ano užít i vzácného výrazu „geniální". A ty talenty jsou vesměs mladé, v prvním, nejbujnějším rozběhu, nebo aspoň v nejplnější dosud své síle. Vidíme šířit se světlo, a jasné paprsky jeho jsou dlouhé — tak dlouhé — najisto kraj širý a daleký bude ozářen dnem tím novým! Slyšíme šum křídel, silný, bouřný — kam až zaletí okřídlenci ti!

Co zbývá v ruchu tom? Kritik co taký může býti třeba celý nešťasten, že nemůže vyhovět přání té jisté části obecenstva po důkladné řežbě, že musí až příliš často užít fádních slov chvalných, — ale kritik Čech musí si přec jen zamnout vesele ruce. Místo lučavé, rozborné, široké, slavné kritiky zbývá mu ovšem při té „zvláštní pozici nynější" pouhý jen skromný referát. Ale referát poctivý. Referát poukazující rychle k tomu, co by se objevilo v literatuře nového — myslím poeticky nového nejen pro nás Čechy, nýbrž pro svět vůbec. Sledující kroky našich básníků a sdělující, co znovu zas dobrého vykonali. Uvádějící ale také, že to ono není rovněž dobré.

Referát pro obecenstvo, aby seznalo směr, ráz i příbližnou cenu. A básník, chce-li, může poslouchat spolu.

Z osobní záliby sahám nejprv k epice. Také se mně vskutku zdá, že epikou snáze než lyrikou přispíváme k tužení, k ocelování českého ducha. Lyrika nám pomáhá odchovávat mladý svět předně ženský, pak také mladý mužský; z lyriky jen oddíl vlastenecký a časový, řekněme krátce politický, působí také přes svět mladý; epika působí na celý svět český. A my jsme již v poměrech tak zvláštních, že i moment podobný rozhoduje u nás pro výdatnější sympatii. Dobré drama, dobrý román, dobré epos — všeho toho dost na spotřebu obecenstva — a duševní život našeho národa zbudován na skále!

Nové básně epické. Napsal Jar. *Vrchlický.* (Vydal J. Otto.) — Asi již třináctý svazek poetických prací mladého autora — „a každá kniha jeho dobra". Nový ten spis je

organickým pokračováním spisů jeho dřívějších, rozhojněním starších básní epických, pokračováním Symfonií, doplněním Mýtů, ano můžeme říci také přízvukem k sbírkám jeho čistě lyrickým. Nepoznáváme zde nový nějaký směr, ale poznáváme celého zas Vrchlického. Také kde sebrat nové každým půlrokem směry! Dva směry již poeta vzdor svému mládí prodělal, ano prožil až zas na produktivnost, na skvělé ovoce z nich. To je mnoho, neboť krok každého, i sebebohatšího života má své tempo, a krok básníkův je přece týž — kam a jak život jeho pokročil, tam a tak postoupil básník. Nejdřív jsme pozorovali na Vrchlickém vliv, jaký měl na něho mikrokosmos: člověk — člověk zrcadlící se ve svých dějinách, nechť hmotně velkých, nechť myšlenkových a poetických, člověk velké posavadní skutečnosti i přebohatých snů. Pak jsme viděli směr zas subjektivní, vliv osobního, vlastního života, vliv lásky. Řekl jsem, že oba ty směry prožil, nemohu však říci, že se z nich vyžil, že se jich básnickou, na nich založenou produkcí zprostil. Oba zůstanou Vrchlickému mocnou, snad nejmocnější pakou až do skonání. Směr subjektivní byl pro činnost jeho dosavadní ještě šťastnější směru prvějšího, vzbudil nejkrásnější zpěvy jeho, kterým se rovnají leda zase zpěvy ty, v nichž pronikají a vzájemně ozařují se směry oba. V nových básních epických nalézáme krásné doklady spojení obou.

Kniha rozděluje svůj obsah na tři skupiny: *Nové romance a balady, Tři pohádky, Klášterní legendy.* Romance a balady mají přední místo a jsou v té sbírce přední i cenou svou. Slovo balada má vždycky zvláštní lahodu pro český sluch. Jeť právě na balady česká literatura rozhodně bohata, může se jimi měřit s mnohou literaturou velkou. Již proto, že mají svůj ráz, zcela český ráz. Balad tohoto rázu, vyrostlých z ovzduší specificky českého myšlenkovým základem svým i formou, není ale zde u Vrchlického mnoho; zato rozhojňuje sbírka jeho řadu českých balad a romancí, které mají literární ráz kosmopolitický. Balada anglická, romance francouzská, romance španělská měly a mají vesměs svým specifickým rázem velký vliv

na literatury jiné a vzbudily v těchto tóny souzvučné, formy paralelní. Pro toho tedy, kdo zná literatury cizí, má ovšem tento oddíl v knize Vrchlického o jednu zajímavost více. Však Vrchlický umí všude, i při látce cizí nebo do ciziny přeložené, nechat tak mocně rozzvučet se strunu čistě lidskou, dojemnou, že téměř zpěv za zpěvem poutá i toho, kdo nesrovnává, nesoudí, jen cítí. Také zamítl obratně strofické formy cizí, tam a tam po cizině národní, hlavně ale refrén slokový, působící na nás Čechy skoro vždycky cize.

Vrchlický sbírá zlato poezie, kde je najde. Jakož sám v Talmudské paraboli praví:

Vzal jsem pověst tuto, nezapírám, ano,
vzal jsem ji, jak včela z květin bere látky,
myšlenky však perlu vsadím do pohádky.
Vzal jsem ji, jak Jehovah vzal v dlaň svou hlínu,
člověka by stvořil, korunu svých činů,
vzal jsem ji — či hřích to, zvednout zlatou rudu?

Ve světě je celý oceán poetických dojmů, bije do duše poeticky vnímavé, a Vrchlický vrhá se nadšeně, s tvořivou rozkoší do něho. Je to tu zas přerozmanitý, bohatý kaleidoskop! Rej začíná opět až v ráji, jejž Vrchlický navštívil už tak často, a sice mýtem *Lilita*. Pravý tón romance nalezen hned v básni druhé, *Alkestis*, vynikající mimoto zvláštní noblesou myšlenkového proudu. Třetí báseň, *Leda*, je básněna patrně kvůli morálce, na konci proti všemu obyčeji romanciérskému přivěšené:

Volej lásku na své rety
a vždy zjeví se ti — bůh.

Ne bez úmyslu sáhl Vrchlický přívěskem tím k formě bájek, jako také úmysl podobá se býti v počátečním seřadění tří těch básní. Láska hříšná, volná — Lilita; láska heroicky odříkavá — Alkestis; nechť však je láska již jakákoli, v ní „vždy jeví se ti bůh". Také daleká většina básní

následujících vypráví jen o moci lásky, jsouť ty básně ovocem druhé tvůrčí periody poetovy a pronikají se v nich oba směry, o kterých jsem mluvil. Nejkrásnějšími doklady ale spojení obou jsou tu uvedená již báseň Alkestis, pak mistrně stavěná, okouzlujícím blahozvukem obdařená romance *Vlas královny Elzy* a velmi poetická, naivním svým přídechem skvělá *Ginevra*. Balada *Slza Tvardovského*, krásná a dojemná, uvádí nám lásku povznešenou nad lásku pohlavní, cit člověka vyšší a všeobsáhlou moc i cenu citu toho. — Co do látky sahá ještě romance *Hákon*, plná síly, v kraje mytické, a řada jiných, jako *Pomsta*, *Balada o šípu* atd., sahá zase do romantiky středověké. Vlastní českou baladu reprezentují čísla dvě: *Nekřtěňátko* a *Balada ze vsi*, tato v příšernosti své žánru Kalinovým Kšaftem vzbuzeného se dotýkající, ale ve formě ovšem hladká a souměrně srovnaná. Méně se nám líbí romance *Trut*, jejíž myšlenka, nebýt veršem spjata, by nijak neobstála ve srovnání s následujícím hned nato silným *Hákonem*. Rovněž slabší jsou *Peire Vidal*, *Romance* a *Balada o nosu*.

Moc lásky líčena a oslava lásky se děje také v Pohádkách dvou prvních, v hezky povídaném, ale přece jen jednoduchém *Merlínu* a ve vysoce krásné *Pohádce o zlatém klíči*. Této básně čtenář se nenasytí nikdy. *Pomsta gnómů* jde zase do hravých krajů romantiky, je napořád plasticky vedena a připomíná hezounkou svou stavbou nejpěknější epické hračky Wielandovy.

Nejkrásnější báseň z Klášterních legend, úvodní hned báseň *Amarus*, a skoro rovněž krásnou legendu *Večerní hovory* dlužno také uvésti na doklad výroku mého o rozvoji poetické činnosti Vrchlického. Legenda *Svatá Zita* působí rozkošně naivním tónem i aparátem svým, jako zas *Legenda ze Zlaté Koruny*, vzdor fragmentárnímu svému rázu, působí svou mužně drsnou silou, lze říci svou velebnou opravdivostí. Při některých legendách patrně básníkovi přece jen vadila zvolená prostá forma, prostá slokové i rýmové vazby. Forma ta letí, letí kupředu, strhuje básníka do většího vždy chvatu, takže došed ku pointě básně nemá jaksi na nejpůsobivější vyšpičatění její více trpělivosti a za-

končí obyčejně způsobem fragmentárním. Zdá se nám vždy pak, jako by ještě něco přijíti mělo, ba musilo. Jak ale i myšlence jen žertovné, lehce hravé zase prospívá pevně napjatá forma, lze viděti na zábavné *Opatovické legendě*. Je to žertovné rozluštění našeho mýtu o pokladech opatovických a báseň ta by stála za ilustrování šťastné. —

Pohádky o hloupém Honzovi. Napsal *Ladislav Quis*. (Vydal J. R. Vilímek.) — Věnec třinácti balad, které, jak sdostatek známo, vycházely loni v Humoristických listech. Je to první pokus, prozatím cyklický, spojiti různé naše pohádky o milém hloupém Honzovi v poetický celek, z něhož by vystupovala Honzova postava určitě ohraničena, řekněme s ustálenými životopisnými dáty. Je dosti podivno, že nestal se týž pokus u nás již někdy prózou. Nemáme ani veškery pohádky o Honzovi v řadu dosud sestaveny, jsou roztroušeny u Němcové, ve sbírce Slavií vydávané atd. Sestavit je dle jakés posloupnosti, nebo ještě líp vybrat z nich život Honzův „od kolébky až na máry" i vyprávět jej slovem prostým, ale ostře kreslícím — toť by musila být kniha, která by poutala vždy a všude, byla na radost mladým, na bystření důmyslu i nejstarších — české písemnictví bylo by bohatší o jedno „literární unikum". Zvláště kdyby k důmyslnému *českému* stylistovi, jakým byl as Erben, připojil se důmyslný *český* kreslič, jakým byl as J. Mánes, oba ovanuti dechem poezie. Ještě líp ovšem, kdyby se zdařilo — a jednou se zdaří epos Honza. Dovolil jsem sobě již v lednu m. r., a sice v Národních listech, říci: „Bude to báseň vpravdě národní, plná síly a plná hlubokého důmyslu. Pro nás Čechy to bude báseň nejnárodnější."

Již ta sbírka Quisových balad je *českou* literární zvláštností. Quis je ve strojení balad řídce obratný, dosti často se mu již podařily vskutku mistrovské balady, a kdyby byl na to dost trpělivým, myslím, že by se mu podařily vždycky. Také zde jsou zas toho doklady. Jsem přesvědčen, že kniha ta u nás se prozatím nedoceňuje. Hloupý Honza je právě hloupý Honza, s příznakem komiky, a přes vše, co má příznak humoru, klouže naše mysl až příliš rychle. —

Quis sestavil jaksi první životopis Honzův. Ale vzdor mnohým pěkným stránkám, vzdor výbornosti balad jednotlivých není celek dosti kulatý. Různost strofické formy vadí, někde i přílišná stlačenost toho, co se vypravuje. Quis také v rámci jemu určeném nemohl nijak bohatý zdroj honzovských pohádek našich vyčerpati, nemohl mu přijít až na dno. Snad by při novém zpracování sám leccos vynechal a jiné přidal. Není také pochybnosti, že předmět celý hodí se výborně pro cyklus, jaký zbásnil Quis, ještě méně ale může býti pochybnost, že *nejlíp* hodil by se na epos — ale na velmi pečlivě, velmi opatrně pracované epos, aby důmyslný základ toho našeho mýtu vyniknul jasně, avšak poeticky a bez vnucování se.

Dovolil jsem sobě poukázati k tomu, že národní Honza náš má zcela týž velký rozměr jako řecký Herakles. Jeho síla je báječna. On vyvádí nejtěžší úkoly. Lvové jsou jeho průvodčími a orel lékařem jeho zraku. On rozesměje toho, koho ještě nikdo nerozesmál, a ztrestá toho, koho ještě nikdo neztrestal. Přitom je jaksi zrcadlem všech našich ctností i nectností národních, skrznaskrz Čech. Jsme jako on: mají nás za hloupé, jsme neuvědomělí své tělesné i duševní síly, a když něčeho užuž si vydobudeme, necháme si to uzmouti zas od jiných. „Sám byl žádostiv," vypravuje pohádka o Honzovi, „když ho vyslali do světa, co z něho bude." Zkrátka, náš hloupý Honza má všechny vlastnosti, z nichž moderní, důmyslný básník — arci ne bez práce — mohl by vyplésti epos humoristické svým základem, romantické svou barvou a hluboce jinotajitelné svou myšlenkou. A pak, až bychom se zahleděli do svého Honzy, do zrcadla, vykonal by snad na národě, co Honza v pohádce, jenž přinesl „živou vodu" a uzdravil jí otce svého.

Světlou stopou. Básně *J. V. Sládka.* (Nákladem vlastním.) Titul neobyčejný, ale šťastně volený; básně ty jsou skutečně stopou nového obratu v životě i produkci Sládkově, nového kroku jeho ducha a citu: ze chmur do světla. Výdatná renesance! Ještě je vše v plném varu, vše rozkypěno, ještě chmurná minulost silou víru někdy strhne básníka do akordů z dřívějška známých, ale šlehavé paprsky

jasného světla vítězí, my vidíme: bude den — ba je již téměř po celém nynějším duševním obzoru básníkově zlatý den, a jen někde z údolu ještě šeří se chmura citu. Sládek vykročil teď do světa dle vlastních slov „tak lehký, tak volný, jak ve vzduchu pták" — on zdvihl skloněnou dříve hlavu, podíval se „tam k nebi vysoko, kde ani mrak: vždyť v duši mu bylo také tak!" — a ze rtů mu plynou a perlí se rozkošné písně.

...Den mladý jásá:
„Jsem žití zdroj, mnou vše se věci dějí!"
A bílým jasem zaskvěly se skráně,
a na zem shled: „Co tobě nesu?" pravil,
a usmál se, a k očím přitisk dlaně. —

Ten „žití zdroj, jímž vše se věci dějí", je jako u Vrchlického šťastná láska. Láska zaujala bytost jeho celou:

Tak moře není hluboké,
jak hluboká lidská je touha,
a přec mi z prsou zlovila
perlu ta ruka tvá pouhá.

A je-li tou perlou píseň jen,
je láska-li, slza-li pouhá:
v těch tmavých prsou hlubinách
pro tebe zrála tak zdlouha.

Teď ty ji nosíš na srdci,
a na prsa klesá ti hlava,
vždyť zrála ti tak hluboko
a je tak těžká a pravá.

Nálada téměř všech zpěvů je nyní u Sládka jiná. Předně vyvážil on z nového žití zdroje *poklid* duše, z něhož povstává zas *poklid umělecký*, bez jakéhož ani nemůže umělec býti, má-li produkce jeho blížiti se dokonalosti. Poklid ten jeví se tu ovšem nejprv a nejpřesvědčivěji v písních rázu subjektivního. Také umožnil ale dobré písně směru objek-

tivního: básník, sám v sobě šťasten, že přístupen dojmům z neštěstí jiných, a Sládek začíná zpívat písně sociálních point; on má také dosti klidu, aby nalezl jedním dvěma slovy pravou barvu pro obraz jakékoli zevnější nálady; a on za pomoci vnitřního klidu může se již i odvažovati dále a osvědčovati se v plastice, jaké vyžaduje epos. Pro ten vítězný klid subjektivní nemůže býti ani výmluvnějšího svědka, než je krásná jeho báseň Neděle v podjaří:

V slunečním svitu
v šíři a v dáli
dřímají pole,
lesy a skály;
nad ně se nebe
sklání tak zticha,
jako když ptáče
perutě šíří
a na svém hnízdě
v mechu a pýří
hledí a dýchá. —

Modlitbo svatá,
modlitbo tichá,
jež v tomto mžiku
v prsou mi dýchá,
jak také nade mnou,
dítětem zniku,
nebesa zticha
perutě šíří, —
dřímavou tiší
naplň mi duši,
hřej tam a bydli;
neleť mi k výši,
jediným hlesem,
který se slyší;
nebe tě tuší
pod svými křídly.

Ale jako pokračující denní světlo rozehřívá vzduch a rozpaluje kraj, také nový den Sládkův pokročil již až na sálající oheň, v písni až na žhavou vášeň a vášnivá slova: „tys jarní květ — a do ruměna tě zlíbám vždy, jak vlčí mák!“

Že pak Sládek dovede hravě, jediným tónem vyznačiti celou hloub nálady světa kolem sebe, stůjž zde místo četných jiných na svědectví ještě jeden citát — báseň *Smích*:

Tak perlivě jí úsměv ze rtů zvonil,
jak tisíc ptáků když se rozpěje,
a my jsme byli, jak když zavěje
přes klasy vítr, — tak nás všechny sklonil
ten její smích.

To děvče, bůhví jak to všechno bralo;
nám každému se, že nás má rádo, zdálo,
a ona jen se smála, tak smála!

Nic zlého jen si nemyslete o ní,
to byl by hřích!

Nám každému se dodnes stýská po ní,
z nás dodnes každý ztich,
když vzpomene kdo na ten dětský smích,
jímž zasmála se, a pak dokonala...

Kde Sládek cítí ještě pouta dřívějšího citového šera, ztrácejí jeho básně ihned zase jasnosti *(Kristova hlava, Půlnoční zvony, Tři jezdci* aj.*)*. Platí to také — ale jen místy — o jeho básních ze sociálních našich neladů a tužeb vyprysklých, v nichž sobě počíná poněkud dosud nesměle, jen co žalobný lyrik. Ty tužby ale ve světě skutečném vynikly nad pouhý již elegický pocit a nad pouhé povzdechy, vzbuzují už zjevné, veliké boje, stále větší a častější, pěvec jich musí již bojovněji do strun! A někdy ještě zaléhá zvláštní chmurný vír i do vypravování epického, takže pojednou musím velmi opatrně čísti dál a místy se i něčeho sám domýšleti. Je to zde týž aforistický způsob,

jaký vidíme na Bret Hartově próze, Sládkovi oblíbený snad studiem Bret Harta. Pohodlně vedená próza, se svými naprosto volnými větami, způsob ten lehce snese; tíže je však v kvapivé vždy básni, kde mne čtoucího plynoucí verš unáší a příští rým již volá dál. Ovšem nemůže býti nikoho, kdo by snad upříti chtěl delším těm epickým pracím Sládkovým *značné poetické síly*. Motivy jich jsou vesměs psychicky jemné, a přec se rozvlňují až na pravé citové bouře. Báseň *Anna Potocká* je pravým vzorem dobrého epea, báseň dokonalá, překrásná! Lituju, že mi nestačí zde místo alespoň na vypravování děje; překvapil mne naprostou novostí svou.

Mně osobně je však *Jan Lamač* ještě milejší, vzdor některým nedokonalostem svým. Mluví z něho tón drsný, je v něm zádumčivost a zamlklost českých horalů, ale je v něm kreslena povaha z těch, které jsme si zamilovali především povídkami Karolíny Světlé. Povídka vesnická je skvostem české prózy, může se stát i skvostem českých veršů. Dosud je pěstována dosti málo veršem, Svatopluk Čech, Antal Stašek mezi mladšími obrátili zřetel k ní, a to pracemi šťastnými. Jsem přesvědčen, že Sládek má pro žánr ten tak asi vše, čeho potřebí, v Lamači jsou toho výmluvné „světlé stopy".

Co do formy, téměř všude mistrné, měl bych přece poznámky dvě: metrickou a pravopisnou. Za prvé se mi zdá, že někde právě v básních *slokových* (uvádím například báseň *Hračkář*) děje se příliš volná změna metra od sloky k sloce, takže pak vítězí už jen všeobecný rytmus, jako v sborech starořeckých tragédií. A pak — pravopisně — bylo by zajisté dobře, kdyby zkrácené perfektum vyznačovalo se *vždy* apostrofem (spad = spadl), aby nenastala nejistota při básni nebezpečná, je-li tu sloveso nebo jmeno podstatné či docela přídavné (dech, tisk, tich). Formu *zasly* místo zasnuly Sládkovi tímto velikomyslně odpouštím — už pro překvapující smělost její.

Básně humoristické a satirické Antonína Koukla. (Nákladem dr. J. B. Pichla.) — Ještě jedna knížečka, která mne vábí epickým, z ní vyčuhujícím cípkem. Ale ještě

spíše ostrým, a někdy dosti jedovatým drápkem svým. Mladý spisovatel, dívající se na svět vesele čekavýma očima, ale přitom i jak náleží nespokojený s mnohými věcmi tohoto světa, zvláště tohoto českého. Mladý spisovatel, nemající vždy ještě dosti autokritiky po ruce a pokládající dosti často ještě pointu pouze hravou a nepatrnou za vtip a myšlenku zvěčnění hodnou. Malá kniha, nečinící ostatně žádných pretenzí. Ale knížka ta svědčí opět, že humor a satira nepočínají sobě u nás dávno už tak úzkoprse a ostýchavě jako kdys v době „deklamovánek" a že sahají směle po světě celém. A mladý spisovatel se tu osvědčuje, že až dospěje na autokritika — u satirika stává se to záhy —, bude dobrým, doufám velmi dobrým spisovatelem. — Kdybych chtěl zde vypočíst zrovna ty básničky, které v této knížce považuju za slabé, nemělo by to účelu. Jen kvůli spisovateli podotýkám například, že v básních jako *Přemýšlení o přírodě*, *Mé dvě duše* ajj. je myšlenková protiva, na níž vtip se zakládá, malá, vtip tedy slabý. Někde že je celá základní myšlenka básně jen skrovná, jako v *Můj andělíček*, *Rty krásné Jindřišky* atd. A ještě jinde, kde více písní v jeden cyklus spjato, že rozhodně dobrým mezi nimi sám ublížil spisovatel vedlejšími — abych tak řekl — „odbytějšími". Například v *Písních Ahasvera*, kde rozkošná píseň první poráží náuku samého Ben Akiby, druhá a třetí klesá, čtvrtá zas se povznáší, až pátá, poslední, je opět rozhodně dobrá. Kvůli čtenáři ale zas podotýkám, že jsou tu písně také zcela pěkné, stojící za vyhledání si jich, a jmenovitě mezi satirami že čtenář najde některé, jež opravdovostí svou mluví k citu a ostrostí svou působí dobře v době ochablosti nynější. Jak krátce, a přec přitom trefně je vyjádřena ta rvavá vnitřní nesvornost česká v zakončujících verších básničky *Čeho je nám třeba?*

... jenom najít lžíci,
na níž bychom mohli s duší plesající
jeden druhého utopit navzájem!

S čímž pro tentokráte literární hlídku končím.

II

Jihočeské melodie. Od Otakara Mokrého. (Nákladem knihkupectví dr. Grégra a Ferd. Dattla.) — Svazeček elegií i písně vykvětlé z rumu naší dávnověkosti, dojmy sebrané na pouti zadřimlým jihem českým a myšlenky vzešlé z pozorování a porovnání nynějška s minulostí. Z této půdy musí ovšem vzejít buď elegie, nebo — satira; satiře bychom neradi věnovali city své historické, české, zbývá tedy elegie. Také je potřebí na satiru více síly — rozumějme si dobře: více síly v hrudi celého národa, nejen v hrudi básníka jednotlivce, více síly k novým zase činům, než je u nás.

České dějiny vůbec spíš budí dumu než zvuky jásavé, mají ale přec doby své slunečně velké, jež by mohly básníka českého rozepět až na jásavost triumfální. Ale málo toho nalézáme stop v literatuře naší pěkné. Pochopitelno! Do včíra by byly básníka za nadšení stihly třeba ještě okovy, a dnes — také dnes je ještě pochybno, zda by se mu vedlo dobře. Nevyšli jsme v tom směru zkrátka dosud nad jakous všeobecnou náladu, jejíž základ je pocit elegický, a v té náladě jsou také drženy zpěvy Mokrého. Mají měkký ráz dosavadních českých elegií vůbec. Jsou jako noc: smutny a tichy. Ani ten předranní mráz jimi ještě neprochvívá, který sice člověka rozráží, ale přece jen zvěstuje jisté již jitro. Jen na jediném místě (str. 9) prolamuje se hrdost českého vědomí v plné síle.

Jihočeské melodie Mokrého mají vlastně mnohem menší zeměpisný obzor, než jaký je vyznačen v jich názvu. Mimo v básni U hrobu Jana XXIII., která scenérii svou má zase zcela jinde, je tu obsažen hlavně krásný, důležitý kout české země, v jehož středu leží Husinec. Bloudě kolem různotvarých břehů šumné Blánice snuje básník sny své truchlé, stavě se u rodiště Chelčického, na hradě Husi, v Prachaticích, na Libínu, na Helfenburku. Kdo kdy proputoval kraje ty — a měl by je proputovat co možná každý Čech uvědomělý —, rozumí básníkovým vskutku citu-plným písním zcela, rozumí mu mluvícímu o „líci Niobině", o „žhavém světle, které skýtá Kněžka — slepá". Nejsilněji

působí zpěvy, kde sáhl na básníka proud skutečného života, se svými obrovskými protivami mezi nynějškem a minulostí, kde mu pravda vynucuje slova až palčivě trpká: „Olbřímů starých — trpasličí plémě“ *(Na Libíně — Na pouti)*.

Mokrý vládne pěknými, trefnými popisy. Čtyřřádková krátká sloka, nemohoucí dosti mnoho obemknouti a přenechávající ostatek sloce zas sousední, někdy mu však popis trochu rozvleče. Jsou to ale básně, které vynikají zas vpravdě uměleckou mírou, úplnou zakulaceností svou. Poukazuju jen na perličku *Třístoličník*.

Mokrého básně zůstavují v čtenáři trvalý dojem a mají poetickou cenu svou. —

Z hor. Básně *Rudolfa Pokorného.* (Nákladem spisovatelovým.) — „Mladý muž, jenž sobě cestu hledá.“ Ještě jí nenašel, kráčí sice směrem určitým, ale krok jeho není dosud zcela pevný, hledá si opory. Ale je vidět, že cestu *svou* si najde. Známky individuelního talentu jsou tu *četné* vzdor tomu, že talent ten s plnou ochotou poddává se ještě vlivům cizím. Rudolf Pokorný náleží rozhodně ku směru „národnímu“, jak se u nás říká. A sice lze v jeho básních stopovat velký vliv, jaký měl na jeho básnický cit Cimbál Heydukův. To vše ovšem není žádným neštěstím a může být i rozhodným štěstím, až mladý básník spustí od plic.

Pokorný v básních svých i ostatním svém literárním snažení po příkladu Heydukově blíží se Slovensku — činnost to rozhodně záslužná. Napájí duši svou přírodními krásami Slovenska, je dojat osudy tamějšího lidu, sbírá si ze slovenských národních písní pěkné obrazy. Jeho dojmutí je opravdové, a ty obrazy vybírá s taktem — důkaz talentu. Ale někdy pak mu ta spousta obrazů, která ozvěnou se obrozuje v duši jeho a v ní zase další nové zvuky budí, myšlenku až dusí, pouhá okrasa, pouhá zdoba pak nedovoluje, aby plně vynikla plastičnost. Je přirozeno, že mladý básník, prší-li na něho síla pěkných dojmů, ztratí někdy uměleckou míru, že hledá a hledá, až to hledání nabývává třeba i rázu hledanosti, — ale lichotit mu může, praví-li se,

že je toho při něm škoda. Báseň jeho *Hrobník* je například úchvatna, ale v druhé a třetí hned sloce nahromaděno obrazů, že zarážejí přirozený proud, a dojem je tím zeslaben. Škoda!

Ještě něco! Heyduk v Cimbálu a huslích — také už leckdy dřív — užívá abych tak řekl zvláštního jazyka; uvádí k nám neznámější výrazy slovenské, mnohdy velmi pěkné, a užívá forem dialektních, arci působivých, když vždy trefně umístěných. Za ním jdou tou cestou jiní, hlavně Rudolf Pokorný. V principu ani nesmím proti tomu cokoliv namítat. My i potřebujeme osvěžení z těch křišťálových studánek krásné slovenštiny — proč bychom nesáhli tam pro obohacení jazyka svého, vždyť je to naše! Ale musí se to díti zvolna, dle skutečné básnické potřeby, aby tím jistěji přecházely ty výrazy do české literatury vůbec a pak do mluvy naší. Prozatím bych si mohl mysliti hojnější užívání slovenských slov například při epické básni, jejíž děj rozvinuje se na Slovensku, nebo při básni humoristické, připjaté taktéž k Slovensku (jakož tedy u Heyduka zhusta se děje); jinde však — ve verších — rád vidím ty výrazy jen různě. Jeť slovník při čtení básní náramně zlá věc. Je-li báseň výborna, stane se čtenář netrpělivým; je-li jen o stupínek slabší, čtenář se unaví. A žádati od něho, aby se naučil dřív slovníku nazad připojenému zpaměti, není právě žádost příliš skromná. Vůbec trochu opatrnosti s tím, trochu hudebního také někdy sluchu a vždy dobrý takt. Nemohu sobě pomoci, ale mému českému citu nijak se nelíbí slovo „hútati" líp než naše „přemýšleti", „ťažobečka" líp než „tíže" a „čučorědka" líp než „borůvka". Mně se nelíbí (v seriézní básni) slovo „cifrování" místo „vyšívání", aniž „frajerka", a docela už ne „frajeročka". A musíme-li už s českými diminutivy míti se na pozoru, aby se nám příliš nenahromadily, musíme býti zajisté ještě opatrnější s cizeji znějícími „uško", „duška", „hvězdka", „košulenka" atd. — Volím tu vesměs slova u Pokorného nalezená, aby Pokorný právě mi rozuměl.

Jsem s výtkami hotov. Nejsou takové, aby rozhodovaly celý osud básníkův, ale ve své upřímnosti dosti závažny,

aby je básník uvážil. Je-li kde talent, stojí za upřímnost a — stojí také o ni. U Pokorného, již jsem řekl, talent jest. Kdo přečte si hezké básně *Skon Mořanin*, *Jezero sní*, *Krajánek* ajj. nebo ještě hezčí *Obžinky*, nebo silnou, poutavou (epickou) báseň *Branko*, pronese sám soud ten.

Sbírka Pokorného rozpadá ve dvě části, z nichž první, z české půdy vyrostlá, je poměrně bohatší básněmi zdařilými než část druhá. Zkoumaje dosavadní ukázky talentu Pokorného soudil bych, že je spíš povolán k epice než k písním lyrickým. Ačkoli má zde také lyriku zastoupenu písněmi velmi dobrými. Uvádím jednu z jeho *Potulek* (slovenských), a sice druhou:

Což suslí sosny: „Vítej z dáli!“
A skály: „Dlouho nejdeš, hochu zlý!“
Hej, bystřiny se rozesmály:
„Jaj, svážem za tebou les na uzly!“

A jak mne vítá ptactvo lesní,
jak kvítek z mechu očka pozvedá!
Jak šuská mech: „Pojď, hochu, klesni
a zpívej, srdečko-li usedá!“

I sednu, zpívám, jsem zas dítě,
a zem i nebe vlídně poslouchá,
hej, ptáček ztichl okamžitě
a z houští září oči koloucha.

Tu každý kámen mluví rtoma!
Ó ticho, brati, slyším Tater tlum —
ó druhá rodná krajinko má,
jen vzpomenu — a blíž jsem nebesům!

Není to krásné? Hluboký cit, nestrojená slova — to jde ze srdce! Tak — myslil jsem slova svá počátečná — bude mladý básník zpívati napořád, až nabude plné sebedůvěry a bude pracovati vždy jen z individuality vlastní. —

Epigramy. Od dr. *Josefa Košína.* Sešit I. (Nákladem vlastním.) — Po léta již zásobuje Košín časopisy české svými epigramy, jichž nastřádal se mu již velmi hojný počet; spisovatel vykonal krok tedy praktický, že zásobu svou nyní pořádá a v skupinách vydává. Na samostatné *sbírky* epigramatické nejsme bohati a sešity Košínovy budou vítány, třeba by stál v čele hned sešitu prvého „v obvyklé spisovatelské skromnosti" bojácný nápis Na sebe:

Ačkoliv pocházím přece z Libenic,
bojím se, že toto veršování bude
mnohým z velké části, mnohým snad i všude
libé tuze málo nebo cele nic.

Obsah Košínových nápisů je pestrý. Někdy se vynořuje pravá „gnóma", vyhovující i co do poetického obsahu svého požadavkům na gnómy vznášeným, — například *Na srdce:*

Blahých citů pojme malá tvoje skrýše
víc než hvězd ta nebes nedozírná výše,
ale také více — mnohem více hoře
nežli hořké vody širošíré moře. —

jindy zase, a těch je většina, čteme nápisy kousavé, jaké asi české chuti odpovídají nejlíp. Tolik je jisto, že epigramatista Košín dovede býti jak náleží nezdvořilým (čehož doklady v nápisech: Na krásnou pleť, Na Auroru, Na Chionii, Na Domninu*, Na Johanu, Na Kateřinu, Na Angeliku atd.), jindy je aspoň ostrým (Na Alodii ajj.), ale přece ze všeho hledí dobré srdce. Třeba by například jmena jako Dafrosa, Donatilla ap. byla naprosto neobyčejná nebo ve skutečnosti aspoň řídká, přece věnuje každé té „ideální dámě" úšklebek jen jeden — snad pro případ,

* Na Domninu:

Když k někomu se přiblížíš,
tak milostně naň pohlížíš,
že rád by ihned do nebe
co pták se vznesl — od tebe.

kdyby přece taková se našla, aby její známí nemohli ji škádliti přespříliš.

Témata prvního sešitu, obsahujícího skoro 400 epigramů, jsou: krása a ošklivost; pýcha z krásy; rozpor mezi krásou těla a ošklivostí ducha; láska; vdavekchtivost; pohlavní vina i nevina; stud, nestoudnost; hloupost, chytrost; cit, bezcitnost; žvanivost; dětství, kmetství; konečně přátelství. Předně je tepáno pohlaví ženské, pak tepány paralelní vady mužského pohlaví.

Ovšem při značnějším takovém počtu epigramů přimísí se někdy některé opakovací, někdy také průpovídky méně obsažné, třeba i nenové. Rovněž je jisto, že kdyby byl Košín skupil epigramy stejné tendence na jedinou vždy ideální osobu (jakož u Němců učinil Hauff s panem Wahlem), byl by získal pro sebe mnoho: bylo by totiž i zběžnějšímu čtenáři jasno, jak mnoho různých nápadů má spisovatel z popudu jediného. Avšak dobrých, ostrých věcí je tu rozhodně více než slabých a ostýchavých, a jednu má Košín vlastnost výhodnou: mluví vždy jasně, nesahá k pomůcce tak mnohých, kteří krátkosti epigramům přiměřené používají k tomu, aby mimo mlhavá slova v nich neřekli nic, dovolujíce čtenáři, aby do nich vložil sám všecko. —

Slavia. Almanah ve prospěch Slovanů záhřebských. (Nákladem liter. řečn. spolku Slavia v Praze.) — Knížka to, jak známo, kvůli dobročinnosti nakvap uskutečněná. Přispělo k ní přes padesáte spisovatelů — jmena jsou tu našich básníků a básnířek nejlepších, a také jmena sil začátečnických, která bohdá pracemi pozdějšími a četnějšími poskytnou nám příležitost, abychom měřili jich sílu. Redakční kvap, účel dobročinný a skutečně různá cena prací nedovolují, abychom činili rozbor obsahu. V podobných případech je pro referenta jen dvojí možnost: buď *musí* se rozepsat velmi doširoka, nebo *musí* přestati na několika jen slovech — volím toto poslední. Jen tolik pravím, že jsou zde práce některé vskutku cenyplné, zajišťující knížce odbyt a oblibu.

Verše Karla Legera. (Nákladem knihkupectví Josefa Karníka v Kolíně.) — Leger není nám básníkem neznámým. Třeba byla dosti četná řada těch poetů mladých, kteří zápasí po časopisech a almanaších českých, Legera jsme z nich sobě vybrali záhy a vřadili mezi ty, jichž jmeno pod básní podepsané je vždy přímým a vítaným vyzváním, abychom četli. Dosud jsme pozvání toho vůbec ještě nelitovali nikdy, a proto také vítáme upřímně první, samostatně vydanou Legerovu sbírku. Verše obsahují samé básně *výpravné* a jsou — řekněme to krátce — skutečným rozmnožením *dobré* literatury naší romanciéřské. Balada a romance se tu střídají, romance má ale rozhodný vrch.

Vůbec se kloní individualita Legerova — dosud alespoň — k romantice. Ale obzor básníkův je široký. Vedle básní v starším, západním smyslu romantických (Romance, Zlato, Sluha, Z bouřlivých dob, Semiramis) nalézáme zde četněji ještě romantiku čistě slovanskou, jejíž dech k nám zavanul hlavně z ruských „bylin", ano nalézáme i tu hluboce cítěnou „romantiku otázky sociální", o níž Victor Hugo mluví. Lze vidět, jaký širý svět má ku svému rozletu básník slovanský, lze již nyní soudit, jaký obrovitý kruh zabéře — může zabrati poezie naše, vnímajíc do sebe vše, co západní veliké literatury přivedly již k poetickému květu, čerpajíc z nevyvážitelné studny básnických názorů vůbec slovanských a stojíc přitom uvědoměle a pevně na své zvláštní půdě české.

Téměř všechny básně sbírky Legerovy jsou dobry, jenom snad dvě nebo tři z nich označil bych co poměrně slabší. Hladký verš a rázovitá mluva vítají nás hned při vstupu do básně každé, děj pak se nerozbíhá nikde do zbytečných šířek a zakončující pointa není nikde všední. Ano ty samostatné, často o pravé myšlenkové noblese svědčící pointy dávají téměř všem básním zcela určitý *český ráz*. Vytvářiť český duch hravě pointy tak vtipné, a pointy u Legera dávají romanci k západnímu směru se klonící stejně jako romanci z okruhu ruského nebo srbského vážené korunku *vždy* českou.

Snadže někoho výraz „pointy vtipné“ *zde* překvapí. Ovšem jsou básně Legerovy dalekou většinou vážné, opravdové. Ale vždyť také vtip jde si vůbec dvojím směrem citovým: jedním veselým, druhým dojemným. Měli bychom se již zprostit jednostranného, z němčiny k nám přenešeného pojmu o vtipu. Německý Witz hledí arci jen k humoru, názor českého lidu dává ale vtipu význam velmi široký, obsáhlý, český lid vyciťuje a uznává „vtip člověka“ *stejně* ve směru rozmarném jako ve směru opravdovém. Má také plně pravdu: kdokoliv o věci té přemýšlí, přijde k výsledku, že to, co nás v písni k upřímnému smíchu nutí, i to, co nás v písni zase k slzám dojímá, pochází z matky vlastně jedné, z duševní potence stejné. Jsou to dva paralelní zjevy, vycházející z jednoho jádra, dva samostatně se pnoucí květné stonky z jednoho kořene. I ten, kdož navykl na vtip hleděti dle té známé a rozšířené definice „o spojování pojmů heterogenních, kteréž překvapuje a tím k smíchu nutí“, nalezne zcela totéž „překvapující spojování heterogenního“ v písni lyrické, hluboce dojemné.

Tolik jsem musil podotknout, aby se porozumělo, co jsem řekl o českých, vtipných pointách Legerových. Máť Leger ve sbírce své sice také básně veselé — například pěkný cyklus Jaro, léto, podzim, zima —, ale převážná většina básní je opravdová, a přec jen třeba mluvit o jich zakončení vtipném.

Odporučuje sbírku jeho všem čtenářům našim nechci vážiti a měřiti jednotlivá čísla její. Jak praveno, dvě neb tři mám za slabší. Některým opět bych vytýkal, že nejsou ještě dost vypracovány, že té oné části jich by prospělo trochu ještě hlubšího provedení. Ale jiné opět jsou velmi pěkny a těch je rozhodná většina. Uvádím předně Pustý mlýn, počítám sem všechny romance vážené z ovzduší jinoslovanského, a pak větší báseň Semiramis, v níž je hojnost popisů krásných a dikce co nejvytříbenější.

Jan Neruda

OSVĚTA 1881, čís. 3, str. 265—276, čís. 4, str. 370—373, čís. 5, str. 472—473

I

U nás je teď literární plození velmi živé, tak živé — avšak nehledejme teprv dlouho pravého přirovnání, řekněm krátce: u nás to klíčí a pučí, roste a květe jako *v mladém světě*. Jen oblečte se do redaktorského kabátu a zasedněte za stolek některého beletrii pěstujícího listu, do křesla časopisu hledícího sobě fejetonu zábavního, a za týden vám bude jako bludnému Sheridanu v báchorce: literární arabesky vám opletou nohy a ruce, obrovitě rozložené listy povídek vás v sobě pochovají, lyrické květy přes noc kolem vypučelých palem vás zasypou. Jedině víla Energie vás může snad zachovat, aby se neřeklo: zhynul literárním jarem, byl zardousen literáty „netištěnými".

Je to věru přirozeno. Duše mladého národa rozkvetává dvojím hlavně směrem: politickým, literárním. Kde se objeví více skutečných talentů a úspěch rozhodný, tam touží více zas talentů nových a pomáhají k úspěchům zas novým. Politický neúspěch našich vůdců je úplný, v politice jsme sklesli z výše ideálů až dolů na nulu, politika česká *teď* nevábí mláď českou, aby se jí věnovala nechť teoreticky, nechť prakticky. V literatuře však přiblížili jsme se k ideálním cílům o značný krok, v té se objevily talenty s úspěchem oslňujícím, literatura vábí.

Stará ovšem pravda: „Jedinou chybou vskutku dobrých spisů jest, že jsou obyčejně příčinou velmi mnohých spisů špatných nebo prostředních." Nuž — u nás není, také tak snadno nebude ještě zrovna hyperprodukce *knihová*, nebezpečí není tedy tak velké; skutečná pak vybíravost našeho obecenstva a téměř příslovná upjatost našeho nakladatelstva jsou závorou další. Tomu ale *není lze* se vyhnout, aby, kde jsou talenty skutečně tvůrčí, nebylo napodobitelů. A když už sobě jinak tedy pomoci nemůžeme, přejme

těmto jich drobnou „radost tvůrčí"; co „vytvoří, je ihned mrtvo", a tím jsou odbyti.

Není dosud hyperprodukce, pravím, ačkoli se mnohým vlasteneckým rodinám našim — alespoň někdy — tak zdává. Těm totiž upřímným duším, které žijí život jen český, přilnuly k tomu životu každým dechem svým a cítily by se nešťastny, kdyby jim ušel i nejslabší záchvěv jeho. Navykly sobě číst a znát *všechno*, mít o *všem* českém *vlastní* svůj úsudek — a všechno číst, co po česku napsáno, náleží dnes přec jen už k nemožnostem. I pak, když vylučujeme nejkrajnější vědecké výběžky literatury české. Přišlo by na každý den jedno alespoň číslo některého beletristického listu, někdy celý sešit, nu a to již je na tutéž čtoucí dušičku trochu mnoho; k tomu snad denně také beletristická jedna kniha, ať už přeložená nebo původní. Dejme tomu, že by stačil i čas fyzický, kdy ale tu spoustu duševně *zažít*, jak z ní mít tedy *pravý požitek*? A pro ty, kteří *tohoto* požitku jen dbají, kteří svou četbu jen s pravou gurmandizou na spisy vskutku vybrané obmezují, jen dobré knihy do ruky berou, uzavírám, není naše produkce přec jen ještě ani dostatečna. Ba ani ne pro známé ty, střed čtenářské inteligence tvořící „hltouny románové". Jakmile minul počátek zimní kněhkupecké sezóny, kdy ovšem produkce se jeví silně, trvává až bolestně dlouho, než vyjde zase kniha, o níž lze říci, že je zdatnou potravou ducha i srdce, přírostkem českému umění. To platí předně tedy o dílech veršovnických; o dobrých prozaických dílech *původních*, o novele, povídce, románu to ale platí mnohem ještě víc. Máme těch Benešů, Šubertů a Jiráskú, Světlých a Šmilovských, Arbesů a Lierů atd. ještě přec jen bolestně málo. Vlastně řekněm jinak a líp: Máme ještě bolestně málo nakladatelů, kteří rozumějí váze povídkové literatury a umějí ji pěstovat. Chce-li spisovatel novelista žít u nás jen literatuře, musí mít věru zcela jiné ještě prameny finanční, sice života neubrání — neníť hledán, musí spíše hledat sám, a následkem toho není též placen tak, aby mohl pracovat klidně a dle vůle. Naši nakladatelé či kněhkupci jsou ještě hezky vzdáleni onoho názoru, jejž němec-

kým kněhkupcům vštěpovával idealista Jahn; ten mínil, že kněhkupec má býti jen zprostředkovatel mezi obecenstvem a spisovatelem, jen jaksi spisovatelův kasír. Český kněhkupec je ovšem „kasír", ale jenom svůj, a to ne vždycky dosti obratný. — Zeptejte se pravé, pilné čtenářky české, která čte již po více let; s výrazem zoufalým si vám požaluje, *že nemá co číst*. Rozuměj knihového. A dobrá vlastní povídková strava je pro národ ještě důležitější než universita.

Lze všude slyšet, všude čísti, že a jak si libujeme co do kvality v nynější své produkci poetické. Také právem. A to plné právo nám neupře ani nejplesnivější šosák náš vlastní, ani nejurputnější německý nepřítel všeho českého. Klobouk dolů! Krásná literatura naše přiblížila se za necelé čtvrtstoletí k ideálním svým cílům o krok veliký! Dřívější užší obzor je protržen a dnes je nám obzorem šírý svět — dnes není nám žádný literární směr více směrem cizím, my dovedeme každým z nich zabočit do cesty své české; dnes jsme sobě již dobyli celou tu obrovitou arénu literatury světové a jedná se jen o silné páže, abychom v ní čestně se udrželi. My ty páže máme.

A nejen to! Literatura ta nová, třeba byla zabrala svět nejširší, zůstala čista jako křišťál! Mluvívalo se u nás o literatuře „panenské" a jezovitská ústa tím nemyslila vskutku pranic jiného než úzkostlivé vyhýbání se všem narážkám sexuelním, vyhýbání se sebemenšímu nárazu na náboženství — rozuměj na jedno jen náboženství — a důležitosti podobné. Dnes se o těchto důležitostech ani už nemluví. My ale můžeme říci, že česká nynější literatura *panenská jest!* Jeť prosta lživých frází. Všude v ní dýše svatá pravda. Je v ní upřímné, žhoucí zanícení pro svobodu, spravedlnost, šlechetnost. Naše literatura je *poctivá*, tedy *mravna*. Právě naši nejlepší poetové nynější zúplna vyhovují železně přísnému požadavku: cokoli třemi prsty napsali, mohou třemi prsty odpřisáhnout. Naše literatura je na čest národa.

Ráda se ale u nás nyní, při tom „libování si", měřívá přítomnost s minulostí, vlastně literární osoby žijící s oso-

bami již neživými. Přitom ovšem „má pravdu ten, kdo žije". Opět pochopitelno! Národ český vzrostl, uvědomělých, inteligentních Čechů je nepoměrně víc, z těch se valná část věnovala tedy literatuře — literární práce česká jeví se tedy širší, rozprouděnější. Je ale také přitom dosti hluboka, neboť objevily se nám talenty, které by nejen u nás, které by také jinde platily za talenty velké. A konečně má zde vážné slovo též *současnost*. Vadívá sice přesné kritice, nevadí ale čtenářskému zanícení, ano podporuje je velice, a tím více u nás, kde v literatuře jsou úspěchy, v jiném neúspěchy, a kde tedy pro literaturu mluví i pýcha národní. Ale dále probůh v té „samolibosti současníků" nejděm! My *máme* velké talenty — a my *měli* velké talenty! Kdyby dnes vystoupil nějaký Kollár se zanícenými, báječným ohněm planoucími počátky Slávy dcery, dnes kdyby přišel nějaký Čelakovský s perlami Ohlasů českého a ruského, dnes se objevil zas fenomenální zjev Máchův, my je zajisté ihned postavíme vedle svých žijících nejpřednějších. Nám beztoho, upřímně řečeno, ten tón Kollárův a Čelakovského nyní v literatuře schází. Pochopitelno již zase, neboť všechno *najednou* nebývá, i když je sebevíce sil. My ale toho tónu potřebujeme, my jej musíme zase mít v souzvuku současném. Aby nám literatura byla, čím býti má: aby nám byla pokladem — literaturou knih svatých, „z nichž, kdyby národu zhynulo vše ostatní, mohl by se obnovit zas celý". —

Konečný rezultát křížového mluvení: máme teď literární díla dobrá, nemáme jich ale ještě v množství žádoucím.

II

Zrovna z toho důvodu, že je zájem pro literaturu panující, žádá sobě národ náš teď sám už literární kritiky. Opakuju: národ, čímž myslím zde ovšem celou školami a čtením vybroušenější část jeho — ne pak jen kruhy zas literární, které u nás volaly po kritice, i když nebyla produkce, i když nebylo o čem psát, v bláhovém jakéms

domnění, že kritický článek je lůnem tím mateřským, z kterého se rodí básníci.

Dnes nejenže může, dnes již musí se tomu přání veřejnosti vyhovovat. Když domácnost něčím bohatne, nebo třeba jen bohatnouti se zdá, je nutno vést knihovou toho kontrolu; kritika pak je tedy takovou kontrolou bohatnoucí literatury. Povinnost ale předně připadá časopisům, ať již v jakýchkoli lhůtách vycházejícím. Novináři vůbec připadá kontrola všeho nového, i novinek tedy literárních — čímž zajisté nepravím, že nenovinář je z kritizování vyloučen. Novináři se každá nová kniha zašle, on každou čte a poznává — on, učiniv řadu nových těch „známostí", porovnav je mezi sebou i s požadavky estetickými, může říci, kterou tu „novou známou" uznává za hodnu, aby se stala až „přítelkyní" ducha a srdce jeho, a kterou poznal jen proto, aby ji zase zapomněl.

Během nynější zimní doby učinili jsme nových známostí dost: nových knih vyšla pěkná řada. Mnohé z nich měly známá již jmena v čele, taková jmena, že jsme důvěrně podávali obě ruce na uvítanou. Na jiných objevila se spisovatelská jmena nová. Takové čteme s jistou nedůvěrou, ano my je mlčky přečteme celé, a teprv pak, jsme-li spokojeni, pohlédnem ještě jednou na spisovatele a v duchu podáme mu ruku. Pak teprv je známost hotova, pak je rozhodnuto, že sobě povšimneme mladého spisovatele rádi také příště, ač „nezkazí-li si to zase s námi". Takových *dobrých* nových známých získali jsme bohudík letos několik.

Probéřeme se zde některými spisy letošní sezóny. Ne všemi a ne dle systému. Sáhneme prostě do hromady přečtených kněh a —

čteme: *Chladem a teplem.* Básně *Františka X. Svobody.* Knížečka nevelká, musíme říci „odvykle" jednoduchá, pěkně sice, ale s řídkou teď u nás ekonomií místa tištěná. Chladem a teplem je také poněkud divný titul, je-li pravda? Mohl by stát na sterých jiných knihách, nezavírajících v sobě zrovna básně, ano mohl by naznačovat i stať fyzikální — na básně má se brát název přec jen přilehavější! Nu — neškodí!

Z knižečky té je předně vidět — abychom užili vlastních slov Svobodových —, že „májové jitro" nynější poezie české přec jen už pěknou chvíli trvá, že už to trvá nějaký čas, co staří ptáci „nosí na hnízdo, ó příští pěvci, vám!" A pak, že se těch „příštích pěvců" zrodilo už několik, že se jim to jak náleží měkce leží v hnízdě připraveném a že budou oni po pěvcích starších zpívat věru zcela pěkně. Svoboda patří mezi tu nadějnou mládˊ.

Rádi bychom té literární mládeži ledacos řekli — Svoboda je první, s nímž zde mluvíme, nuž řekněm něco z toho třeba jemu, „ostatní ať poslouchají s sebou". Svoboda je rozhodný talent, může něco z něho být — my můžeme tedy některé slovo na jeho adresu napsat.

Rozhodný talent, ale dosud příliš zajatý obdivem dobrých vzorů českých, příliš unášen obdivem tím, než aby zjeviti se mohla vlastní individualita jeho. Nechť se jim obdivuje dál, upřímně, po celý život svůj, nechť ale hledí k poměrně stejné platnosti přivést také *sebe*, svou *zvláštnost* osobní, jako oni toho dovedli.

Dnes je Svoboda *jenom* lyrikem — nesmíme ale říci, že jím zůstane: neboť dnes je jím nejen pro mladistvost citů svých, nýbrž i proto, že lyrika poskytuje největší *volnosti formy*. Básnická forma je dnes *předním* cílem tak mnohých literárních začátečníků našich; přivedliť básnickou formu českou nynější přední básníci na výši obdivuhodnou, vládnouce ovšem zároveň skvělým bohatstvím vznešených myšlének, — forma ale klade začátečníkům větší obtíže než sama myšlénka, ji tedy, jsou-li puzeni, aby kráčeli za vzory svými, hledí přemoci nejprv, jí věnují někdy všechno ostatní. Myšlénku podřizují formě, ne naopak. Forma jim neroste z věci.

Svoboda například má cit přirozený, *opravdový*, také cit ten v jeho básních nezaniká, je ale hledanou často formou dušen a zahalován. Nedospívá na dojemnou jasnost, jaká je například u Vrchlického (jenž je nejen Svobodovi vzorem) téměř v každé, i sebeumělejší písni. Svoboda je také *samostatným* pozorovatelem, dokazuje to mnohými dobrými svými obrazy; ale těch obrazů je kvůli bohaté formě zase

tolik, že myšlénku až dusí, místo aby ji objasnily.

Většina básní dotýká se nás také tím napodobováním jaksi nenově, a přece dovede Svoboda psát vskutku *individuelně*, tedy *nově*, což dokázal leckterými, zde obsaženými písněmi, jako například Májovým jitrem nebo Křížem nebo Klamem — pravou to písní!

Dle řečeného rozumí se, že Svoboda tedy ještě nedocílil formy dokonalé, vzdor obětem, jež jí přinesl. Docílí jí, jakmile se stane samostatným. Prozatím nechť se střeží myšlénku natahovat na popisný skřipec, aby obsáhla více slok. Pak nechť se střeží myšlénku chtít přepěknět, abstrakcemi předůmyslnět, jako učinil například divnými slovy: „kdy *výší šíř* jde hvězd" (str. 16). A konečně nechť hledí právě v citové básni, tedy v písni, povždy sobě syntaxe co možná jednoduché. Čtem-li například (str. 19)

kde anděl *samý květ*
a samá naděje se dolů snáší bílý —

musíme při posledním slově náhle zastavit a pohlédnout zpět, kam slovo to vlastně patří, a taková zastávka je pro dojem básně osudná.

Česká syntaxe vyhovuje zajisté náhledům i nejliberálnějším. Není odstínu myšlénkového, aby mu slovosled náš nedovedl vyhovět. Avšak *veškerých* výhod z toho báseň česká ani nesmí užít, ona nesmí jít až ku krajnostem, nemůže jít až tam, kam například filosofova próza. Patříť báseň do umění a mezi předními zákony jejími tedy jest: ušlechtilá míra, jednoduchost. Proti té míře hlavně začátečníci hřešívají u nás. Jich slova jsou ovšem česká, jich slovosled nebývá vždy český. Jsouť jisté myšlénkové přechody a postupy, jichž by Čech jenom národně vzdělaný neužil nikdy, třeba jim, užije-li jich kdo, přece porozumí. V tom ohledu nezbývá začátečníkům než co nejpilnější studium české, moravské a slovenské národní písně a pohádky. Hlavně lyrik, chce-li být dobrým lyrikem, ani nemůže se obejít bez národní písně. Na ní se zakládá i dojemná jednoduchost písně Goethovy, i slzná prochvělost Heineova.

Kdo dovede k plné individualitě národní přidat plnou individualitu vlastní, může vždy se stát dobrým spisovatelem původním.

III

Na prahu ráje. Znělky *Jos. V. Sládka.* —

S jakýmsi ostychem přistupuju k rozpravě o této knížečce, totiž s ostychem tím, který je vždycky průvodcem úcty. Zcela maličká knížečka, ale při spisech měří se velikost, jak známo, dle obsahu. A hledě tedy k tomuto, musím výraz „zcela maličká knížečka" bohudík ihned zase odvolat. Na prahu ráje značíť zcela nepochybný pokrok celé literatury české. Nemohu odolat, abych zde necitoval slova Ludvíka Feuerbacha, jež jsem si byl kdysi co universitní student při přednášce Schleicherově do svého sešitu zapsal: „S knihami jako s dětmi, ty malé dávají člověku nejvíce práce." — Mohl bych o té malé knížce napsat úsudek rovněž malý, id est krátký: *je dobra.* Bylo by čirá pravda, ale znělo by jako čirá referentská fráze — a ona ta knížka žádné fráze nesnese! Jeť v ní ryzá pravda, ryzá poezie a vyspělá básnická individualita.

Co je obsah Sládkovy nové knihy? *Člověk* — vlastně jen drobty jeho srdce, z nichž ale lze soudit na celé citové bohatství lidstva. *Chudý člověk* — vlastně jen jednotlivé šlehy bídy, z nichž ale vychvívá žaloba veškeré drané a šlapané lidské chudiny. *Český chudý člověk* — vlastně jen jednotlivé zaúpění jeho, ale slyšíme z toho celou bouři bolu, vzkřek štvaného národa.

Krátký výtah z obšírných svazků života. Mohla by místo malé knížky být arci také celá obrovitá knihovna, kdyby na tak bohaté vnímání a pak teprv na poetické zpracování stačil život jednotlivého člověka. Neříkám, že nestačí Sládek dál než na tu jednu malou knížku, on stačí třeba na celou řadu takých; ale může je všechny vážit *zas jen* z plné životní pravdy, a to vyžaduje času a visí na náhodě. Na prahu ráje je váženo *vskutku ze života.* Jsou to dojmy, které se vtiskly během časů do duše a jimž básník umělec

dal dnes formu. Podle hloubky dojmů těch soudíme na hloubku básníkova srdce, podle zvláštního jich zrcadlení se na zvláštnost básníkova ducha — zkrátka na individualitu básníkovu. Sládek byl co do své individuality vždycky elegik; ale z čistě subjektivního elegika vyvinul se nám vzácný elegik *objektivní*. „Člověk si své místo vybojuje," dal Sládek za moto knížky své. Sládek si dnes vybojoval místo čestné, jedno z nejprvnějších v literatuře naší. A místo zcela samostatné, určitě ohraničené.

„Člověk si své místo vybojuje." Ale také může z něho zas nějakou píď pozbýt. V případu Sládkově mohlo by to pozbývání přijít, kdyby v druhu nynějších básní svých pokračoval z reflexe a jen z nálady, ne z dalších dojmů skutečného života, řekněm z fakt. Řeknu upřímně, že i básně v Na prahu ráje obsažené, o nichž bych nechtěl o žádné, aby byla zůstala nenapsána, rozdělil bych ještě na dva stupně: krásné a — ještě krásnější. K těmto čítám veškerá přední čísla prvých dvou oddílů knížky. Ta působí na mne dojmem mohutným, *bezprostředním*, kdežto pozdější většinou zdají se mi býti spíše již z reflexe vzrostlé; prvější bez těchto by docilovaly dojmu ještě žárnějšího. Ve svém osobním citu se zde nemýlím, přesvědčil jsem se o tom při čtení po nějakém čase opětovaném. Ovšem ale mohu se mýlit ve příčině. Ale i v případu tom přijde pak Sládek sám asi na pravou příčinu a porozumí pocitu mému. Podotýkám to ve prospěchu Sládkově, ještě více ale ve prospěchu naší literatury.

Básně Sládkovy zde obsažené spadají v takzvaný „žánr". Již jednou, při epických delších zpěvích Sládkových, jsem poukázal k tomu, že básník s velkým prospěchem studoval nynější prozaiky americké. Ti zavedli do literatury zvláštní způsob vypravování, řekl bych způsob „naznačovací". Řeknou jen něco a zůstavují čtenáři, aby domyslil a docítil se ostatního, hodí jen částku kontury a čekají, že sobě ostatek dokreslíš. Aby se řeklo to pravé a hodila částka nejvýznačnější, tak aby i podaný drobet působil dojmem nejpropracovanějšího celku, v tom spočívá právě jich básnické umění. Nebo charakterizujme tuto „poezii aforistickou",

jak bych ji nejraději nazval, ještě jinak. Básníka mysleme sobě co génia vznášejícího se nad mlhami, jež zahalují lidský život. On účelně rukou máchne, a jak ruka mlhou se táhne, rozvírá se za ní na okamžik pruh a my vidíme průlinou kousek života, úzký, těsně ohraničený, jenž ostře sice charakterizuje jen individuum jedno, ale určitý z něho na všeobecnost poskytuje soud, — do duše nám tryskne obraz nechť již veselý či trudný, ale jasný, na nějž nezapomeneme nikdy. Sládek míval jednu citelnou vadu: nejasnost, a to nejen v lyrice. Té vady se zde zprostil skoro* zcela. Ve vytčeném mnou právě způsobu kresby a vypravování, věru že nikoli snadném, vyspěl na mistra.

Také prozaikové ruští vždycky a dlouho před Amerikány tíhli k té „poezii aforistické", jenže ji neuvedli na tak zcela zvláštní cestu, na jakou s ní vkročil například Bret Harte. Turgeněv ale, se svými Básněmi v próze, již se také na cestě té octnul. A mnohé z básní Sládkových, prózou napsány, zcela by se hodily do té knihy Turgeněva, a mnohá ta báseň Turgeněva (jako například Vesnice, Polívka kapustová, Pověste ho!" ajj.), do veršů dána, zas by se hodila do knížky Sládkovy. Je v tom vidět oprávněnost stručnosti té, *časový* proud — nemáme dnes téměř času více na jiné než na aforismus. Ale věnujeme mu dnes tolik duše, tolik pojmutí, mnoho-li dříve tiskovým archům celým.

Podivnou náhodou — snad veden zdařilým nějakým pokusem — zvolil sobě Sládek formu znělky. Pokud básně jeho v knížce Na prahu ráje obsažené jsou převážně citové nebo podávají plnou náladu, nevadí znělka; avšak epice nebo třeba jen kresbě žánrové, žádající detailů, strojí nebezpeč. Nutí sice k úsečnosti myšlénkové, a hoví tedy vypravování aforistickému, ale klade zas někdy mez příliš těsnou, na úkor jasnosti.

Na prahu ráje má tři oddíly: *O dětech a s dětmi*; *Doma*; *Z lidu a pro lid*. Nevím, kterému oddílu bych dal přednost. Dojem řídí se asi dle osobnosti čtenářovy, ale i tentýž čtenář zajisté za dobu najde větší pojednou oblibu zas v oddílu jiném než dříve.

* Pravím „skoro". Někde ještě je stopa po dřívějšku, například hned v titulu knížky.

První oddíl bych nazval jaksi „poezií o sobě". Obrázky to z dětského života a na nich sluneční, rajský jas lidského štěstí. Pramalé myšlénečky, jako v básních Pampeliška, Děti v koupeli, Děti v práci, ale světlé jako den a modré jako nebe. Kdo dovede napsat básně, jako je zde Ještě o dědečkovi nebo Pohádka, je skutečně mistr.

Totéž bych musil opakovat o básních Ve mlýně, Dub, Mušketýr, *Hodiny*, *Srdečník*, *Vraní hnízdo* oddílu druhého. V oddílu tomto bije již lidské srdce vyspělé, bodané světským klamem, bolestí se zadrhující. Ano, zde cítiti lze již i zimničnou tepnu moderní společnosti lidské, otázku sociální, a slyšet kyklopické její bušení podzemní. Tutéž děsnou otázku, jížto se pro hrozivost její vyhýbávají nejen básníci, nýbrž i politikové a o níž Sládek později tak démonicky trefně dí:

Však přijde den, kdy bozi věkožízní
zblednou jak sníh, nad nějž ta sopka šlehne,
až kyklop vztýčí, tam kde oni trůní,
ta prsa huňatá, tvář zrytou trýzní
a s kladivem se zjeví na výsluní!

Oddílem třetím chvěje se otázka ta dál a k ní přistupuje rovněž dosud nedoluštěná otázka českého národa. Člověk musí sám číst ty básně nadepsané Kdo může za to..., Kancionál, Český granát, aby alespoň poněkud pochopil, jaké zoufalosti vlastenecké je schopna duše básnická, sám číst první a poslední báseň oddílu toho, aby cítil, jak divokou záští *musí* český básník planout proti „našemu" panstvu ve jmenu našeho lidu, sám číst například báseň Bílá hora, aby — nezná-li — poznal, jakáže velebnost je v té děsné tragice českého národu.

Ne, ne — zde není jedna jediná lichá fráze, není jedno jediné slovo, které krvavě nevyprysklo ze samého srdce!

Jan Neruda

NÁRODNÍ LISTY 28. února, 10. a 17. března 1883

KÉRABAN TVRDOŠIJNÝ

Nový román Jules Verna

Verne klesá — slyšeli jsme časté hlasy, hlavně ale když loni Verne vydal svůj román Zelený paprsek. Verne klesá!

Modifikujme výraz tento. Verne se mění. Ano, Verneovy romány není lze více poznati. Doznáváme to nepřátelům Verneovým: Verneovy romány pozbyly svého originelního, ryze vědeckého rázu. Avšak zajímavost jich přece se nezmenšila; spočívá v jiném. Čtenářům nervů otupených nové kouzlo románů Verneových snad uniklo. Kouzlo to spočívá v návratu k romanopisectví jemnocitnému, jehož mistrná technika nepotřebuje hromadění scén napínavých, jež poutá ovšem ladem, jemnou kresbou psychologickou, skvostným líčením a duchaplným, jemným, nikoli kousavým humorem.

Ano, v nejnovějším románu Verneově věda ustupuje rychle umění a spisovateli. Ani pointa románu ani zápletky nespočívají více ve vědě. Jen mimochodem — tam, kde romanopisec dějiště popisuje, Verne zabíhá v zeměpis. Zde však nejsou to problémy a záhady vědecké, jimž svou pozornost věnuje, ani detailovaný popis učence, — nýbrž malebné líčení, někdy až skvostné, pokud je romanopisec potřebuje, líčení dle zákonů harmonie v koloritu, bez ohledu na důslednost a význam vědecký.

Vše, co Verne popisuje a tvoří, jest skutečné a možné, a co více — poetické. Světy neznámé, tak trudné a nudné, nebezpečné bez dokonalých průvodcův, bez hostinců a hlupáků Verne opustil a přešel v svět kouzelný, lepý, poetických malebných postav v dýmu hašiše a opia.

Ovšem fantazie Verna dosud neopustila a on kupí dosud dobrodružství. Vernea z nebezpečí, že bystrost jeho v číslicích utone, vysvobodil duch francouzský. Přechod lze pozorovati i v tom, že pečlivě také i roucho zevnější je

utkáno, bez nejmenší nedůslednosti, bez zbytečností. I tím, že v románu zmíněném rozmluva převládá nad popisem, blíží se Verne románu a dramatu. Charaktery pak jsou rovněž románově ostře kresleny, tudíž nejsou nikoli pomůckou *vědeckým* problémům, ale *základem* celé osnovy dějinné. A jsou zvoleny s humorem a vkusem takovým, že čtenář se těžko — a zde to *není* frází — s nimi rozloučí. Zvláštní typy — ať již Holanďan flegmatický a povolný, ať starý Turek neústupný — ale vždy věrně do detailů *pravdivy*.

Avšak což čtenáře nejvíce upoutá a u románu takřka přidržuje, jest humor. Humor *vládne* knihou celou, jest duší a srdcem jeho. Spočívá v kontrastu ideálu a skutečnosti věrně vylíčené a nikdy v metafoře, často též v duchaplných poznámkách vhodně pochopené skutečnosti.

Van Mitten, bohatý Holanďan, čtyřicetiletý, rusý, modrých zraků, růžových tváří, krátkého nosu, velké hlavy, znamenitého těla a výtečného břicha, noh spíše solidních nežli elegantních — vydal se na cestu do Cařihradu, aby navštivil obchodního přítele svého Kérabana. Klidný to člověk Západu, vyhýbající se rozmluvě a sporu, flegmatický, jeden z těch, již nemají vůle. Pravý opak jeho jest sluha Bruno — čilý, vtipný, dotíravý. Oba ocitnou se v Cařihradě na sklonku ramadanu.

Příležitosti té — kontrastu: klidu ramadanu a bujnosti po něm následující — používá Verne, aby rozvinul před námi bohatou, zářivou, nádhernou orientální scenérii Cařihradu v celé sytosti barev. Jsou to nádherné malby života umělecky ladné, avšak živé, plastické, jako vůbec v celé knize.

Přihodilo se, že Bruno kouřil z dýmky, nedbaje ramadanu. Turek kýs vyrval mu dýmku. „Dýmku!“ volá Bruno, jejž pán marně tiší. — „Po ráně z děla, pse křesťanský.“ — „Pse turecký!“ — „Klid! Klid!“ dí Van Mitten. — „Nechť vrátí dýmku.“ — „Po ráně z děla,“ dí Turek a skryje dýmku v záhybech kaftanu.

Po různých příhodách konečně se Frankové setkávají s Kérabanem, známým i jim tvrdošijností svou. Postava jeho jest v celém románu nejzajímavější — majestátní,

originelní, uzavřená, nepoddajná. Jeden z typů, jež se nezapomínají nikdy. Starý Turek nenávidící civilizaci, železnici, parníky i daně. Byt jeho jest v Skutari, když však dovídá se, že uložena daň $1^1/_2$ kr každému plujícímu přes Bospor, z tvrdošijnosti, než by platil malý ten obol, chce dokázati komisaři tureckému, že dostane se do Skutari, aniž úřady z něho budou míti užitku. Skutečně vydá se na cestu kol Černého moře — v kalesce, neboť nenávidí železnici i dlouhé plavby — a donutí zároveň Van Mittena k cestě společné, neboť mu slíbil, že bude — s ním večeřet v Skutari.

Není to cesta — jest to pouhá jízda, již volí Kéraban, by mohl večeřet. Van Mitten mlčel a jel, Bruno „rýpal", leč pán vždy na to „Klid! Klid!"

Před odjezdem z Cařihradu odesílá Kéraban list svému kuchaři v Skutari. „Večeře, jakmile se dostavím. Menu: Polévka a předek skopčí." — — Šlehne se do koní, kaleska hne sebou. Na cestu kol Černého moře!

Jedná se o více než o pouhou cestu. Amasie, dcera přítele Kérabanova, již zasnoubena se synovcem tvrdošijného Turka Ahmetem, musí být oddána do 44 dnů, než jistý věk její totiž uplyne, jinak by velikého dědictví pozbyla. Do té doby musí tudíž Kéraban býti v Cařihradě, kdež svatba dle vrtochu jeho jedině a jen v přítomnosti jeho slaviti se může.

Nelze tudíž ztratiti jediného dne, když Kéraban železnici a moři tvrdošijně se vyhýbá.

Nyní míjí koleska různé země — Bulharsko, Rumunsko, Jižní Rus, Krym, Kavkaz, Malou Asii a pestrou scenérii jich, špinavé vesnice turecké, nádherné sněžné velikány kavkazské s šťavnatými údoly, život v bažinách. Líčení překrásné!

Dovídáme se přitom mnoho zajímavého; například vjíždějíce do delt dunajských, poznáme, že moskyti napadající člověka jsou pouze samičky.

V močálech delt vůz se zabořil. Přenocování je nutné. Bruno bdí venku s „útěchou", že moskyti „dvakrát v totéž místo nebodají". Leč spáči za noci přepadeni jsou kanci,

a jen divokým tryskem koní, již byli vytrhli vůz zabořený a bůhsámví kam pádí za tmy čiré — zda do Dunaje či do bezedných močálů —, zachraňují se. Při úprku tom hledá Van Mitten ve svém tištěném průvodci — cestu. Kéraban lituje, že nemá po ruce sluhu svého oddaného — leč obmezeného, by jej hodil kancům a je zadržel.

V Oděse seznamuje nás autor s Amasií — s jejími vnadami, orientálským kouzlem zraků její, s šatem nádherným atd.

Amasie laškuje milostně s Ahmetem i otcem Selimem, tu objeví se zčistajasna Kéraban se společností. Zajisté kvůli svatbě! Kéraban stiskne ruku všem a dí: „A nyní na cestu." — „Na cestu, strýče?" — „Ano — ihned." — „Vy jednáte trochu divně, strýče." — „Proměníte mi peníze v minci ruskou." — „V ruskou? Kam chcete? Proč přišel jste do Oděsy!" — „Nepřišel jsem. Jedu do Skutari." — „Do Skutari přes Oděsu!? Jak to! Z Cařihradu do Skutari přepluje se pouze Bospor." — „Bospor již není!" — „Bospor již není, strýče?" Sotva se z rozpakův probeřou. Ahmed přidruží se k cestujícím, by cestu urychlil.

Okamžiku toho použije kapitán Jarhud, jenž byl vyhlídl Amasii pro svého pána Saffara, a unáší opuštěnou děvu na lodi do Trebizondu, kamž rovněž Kérabanova kalesa cílí.

Kéraban cestu provází rozhořčenou mluvou, ač nikdo mu neodporuje. „Kvůli klidu" vypráví Van Mitten historii o tulipánech, jež ho zbavily paní Van Mittenové, — humoristická epizoda. Kéraban dotvrzuje, kdyby nebylo vozů, že by jel na koni, bez koně po oslu, bez osla běžel sám, bez noh by lezl po kolenou." — „Zadržte, proboha, příteli," volá Van Mitten, „bez kolenou po břiše plazil bych se kolem Černého moře. Ano, po břiše," dí Kéraban s uspokojením.

Míjejí Krym, kde stýká se život Rusův, Tatarův, Turkův, židův i Řekův; projíždějí háje stříbrolistých oliv, pronikají do bažin Azovského moře, kde seznáváme domácí zřízení, stravu i lože. Nemají koní, najímají dromedáry, když Kéraban již byl chtěl zapřáhnouti — poštmistra, projíždějí pusté pláně, poseté kurgany. Ač vědí, že Kéraban nepluje

rád, přivádějí jej ku průlivu Krčskému, aby se vyhnuli dlouhé cestě kol Azovského moře, a u průlivu předstírají řeku. „Měl by tu býti most," dí Kéraban. — „Ano, můj tištěný průvodce uvádí jeden — Pontus Euxinus," blabolí Van Mitten. Prámem přejíždí průplav a octnou se za noci v kraji posetém kopci, jež hořící plyny vydychují. Náhle vzňaly se veškery a celý kraj v magickém děsném světle hrozil zničením. Leč náhle — veškerý plamen zhasl, jakby sfouknut. Divadlo překrásné.

Divokrásná scenérie kavkazská záhy rozvíjí se před očima. Obydlí, oděv a zvyky obyvatelův líčí nám Verne příležitostně, rovněž rozkošné vesnice kavkazské v bující zeleni. V jedné vesnici také Kéraban pohádá se o přednostech tabáku skorem do krve s Van Mittenem, jenž opojen nargilém, podruhé v životě odváží se odporovat. Scéna ta jediná, jež končí všeobecným smíchem.

Ještě jiné dobrodružství malé, neboť napínavějším se Verne vyhýbá.

Kérabanův vůz pro tvrdošijnost svého majitele jest zasáhnut vlakem. Kéraban spoután kozáky a odveden, a když druzi jeho blíží se pěšky nádraží, zří v okénku vlaku již k Tiflisu jedoucího mezi kozáky Kérabana, jenž vlak vždy děsně nenáviděl, ztichlého, zkormouceného — mizícího v dáli.

Ubohý Kéraban! Zde další osudy a stopy Kérabanovy mizí v rukopise a mysli Verneově.

Čtenář bystrý domyslí se konce. Ahmet setká se v Trebizondu se Saffarem, urve mu nevěstu svoji a historie končí svatbou.

Ostatně si myslíme, že záhy pan Verne nám sdělí, co přece ještě o dalších osudech Kérabanových ví, a neopomineme čtenářům sděliti pravdivý osud ubohého Turka.

Ještě slovo.

Jules Verne, ač toto dílo jeho jako veškerá díla ostatní — 25 jich dosud — určeno jest pro *knihovnu vychovatelskou*, neštítí se zdravým humorem dotknouti se vad společenských, vládních i náboženských. Tak vychovává se generace francouzská — v pravém uvědomění svého okolí a ži-

vota. Tolik na adresu našich úzkostlivých, suchoparných spisův vychovatelských. Jest již čas, aby se přestala hledat v hlouposti — ctnost, v nevědomosti dětí — pedagogická nutnost — mravnost pojištěná.

NÁRODNÍ LISTY 28. června 1883

△ *V Praze 8. listopadu*

Amerling - Doucha - Tyrš — pravý dušičkový, listopadový týden — až do duše to mrazí!

Amerling — pouhý už jen obláček, vznášející se vysoko daleko na obloze nad životem našich dnů, slabě lesklý červánek dávno zašlých dob, vyhaslých, vzdálených — skoro až do zapomenutí. Kdo dnes ví, čím byl Amerling? vlastně: kdo to dnes cítí?! Ideální zakladatel Budče, která již před rokem probuzení, rokem 1848, ve velkolepém směru měla starat se o moderně české vychování našich synů i dcer. Ideál všech našich starších učitelů národních, jimž vdechnul lásku ku zpytovné vědě a nadšení pro duševní povznešení národu. Ideál nás všech, kteří jsme po roku jmenovaném žíznili po vědění, ale čerpaném z myšlenkových zdrojů českých. Muž geniální, jehož velkou chybou bylo, že chtěl příliš mnoho, na svou dobu, na síly teprv se probouzejícího národu, na možnost jednotlivcovu; muž, jenž vytknul sobě cíle příliš široké, a uštván, umdlen, orel s přetlučenými křídly sklesl a nemohl dále. — Po více než dvě desítiletí byl poměrně — teď už nečinný, a také zapomenut. „Kámen ležící pod proudem národní řeky," jak sám napsal upřímně a žalně.

Doucha — reprezentant oné velké naší generace spisovatelské, která dokázala zázrak, písmem vzbudivši národ. Pilný jako včela, čistý jako křišťál, neúmorný jako vojín. Stejně nadšený, nechť pěl krásné básně nebo se zabíral do nudných cedulkových prací lexikografických, nechť vzdělancům českým sděloval světová díla Shakespearova a Dantova nebo drobným dětem vypravoval události Robinsonovy. Dojemně žárlivý na jmeno své spisovatelské a dětinsky vděčný za každý úsměv uznávající, nechť zjevil se mu od

kohokoli. To oboje, že každou práci svou podnikal s veškerým zápalem, že do ní vkládal celou duši svou a že chtěl vidět, práce ta že je vskutku na prospěch národu.

Tyrš — reprezentant doby naší nejnovější. Té doby, za níž národ probuzený vstoupil do života praktického a poznal, že k nastávajícímu jemu boji třeba tužiti se, třeba stejně mít vycvičeny, v plný a krásný soulad uvedeny veškeré své síly duševní i hmotné, — ideál Tyršův. O Tyršovi právě dnes a na tomto místě napsána slova tak vřelá, ze srdce k srdci jdoucí, že nemohu k nim připojit slov již význačnějších. Tyrš byl miláčkem národa, a lze říci, že je pro národ náš ctí, že miláčkem může mu býti jen muž tak zářně krásný. Zachovejme sobě všichni to jeho nadšení, tu jeho čistotu, a budoucnost je naše.

Tři významné pohřby v jednom témdni. Amerlingův byl nejtišší a odbyt ve vzdálí velkoměstského hluku, na snivých Hradčanech našich — i ten pohřeb ještě jakoby zrcadlem odvanutých dob! Douchův pohřeb veden na Vyšehrad, za všech lesklých forem, kteréž jsme si ustálili na poctu zesnulých svých výtečníků. Tyršův pohřeb zejtra pak bude rozhodně nejvelkolepější, nejdojemnější; pro velký časový význam zesnulého, pro tragický jeho, mysl i cit rozechvívající konec.

Ty naše pohřby! Kdo takto ctí vojíny své padlé, je věru hoden, aby z boje vyšel co vítěz korunovaný! Kvetoucí život, jenž na okamžik zatajil dech a zarazil postup svůj, aby vzdal poctu bojovníku odstupujícímu, — toť ráz těch pohřbů. Jakkoli to divně zní, je přece pravdou, že ony jsou svědectvím plného našeho, na všechny strany se po svém a samobytně vyvinujícího života. Jsou to pohřby *české*, jež ani jinde nemohou se s tak zvláštním dojmem dít jako v české Praze. Kdo viděl kdy v Římě velký pohřeb s tím skvoucím církevním leskem a s těmi řadami „sacconů", bratrstev po věky již stávajících, kdo spatřil v Aténách pohřeb podobný významem svým, ale zas tak zcela jiný v rázu celkovém i ve všech jednotlivostech, nezapomene nikdy obrazů těch a jsou mu dokladem zvláštního života toho kterého národa. A cizinec spatřil-li některý ten pohřeb

náš v Praze, také na obraz ten více nezapomene a bude mu provždy upomínkou na samostatný život český.

Snad se změní časem svým nynější ráz pohřebních slavností našich, s postupem národního rozvoje a života; ale nechtěl bych mu prozatím — co do formy — ubrat rysu ani jediného. A přece bych zde řekl rád nějakou poznámku svou, zcela sice všeobecnou, nikoli ale snad neplodnou.

Naše „národní" pohřby bývají někdy příliš nádherny, příliš drahy. Totiž na náš národ chudý a na naše potřeby životní. Je to arci psychologicky pochopitelno a ovšem také velice omluvitelno. Sebechudší rodina vynaloží na úctu svého zesnulého peněz nikoli nadbytečných, jen aby ulevila citu svému a dokázala tu lásku svou. A manifestaci celého národa nedá se vůbec tak snadno určit mez, zvláště jedná-li se o nově vzbouřený cit, jaký se osvědčil při úmrtí mužů jako Hálek nebo Beneš, Palacký nebo Sladkovský, Barák nebo Tyrš ajj. Ale pocta konaná mužům těm, oslňující její lesk, nezmizí z paměti a lesk ten stává se pak *všeobecným* pravidlem, obyčejem, a sebemenší odchylka od něho považovala by se pak již co újma úcty. Jak praveno: poroučet se u věci té nedá pranic, ani tomu kterému jednotlivci, ani tomu kterému spolku, vůbec nikomu, kdo peněžitou obětí chce osvědčit míru citu svého. Ale již se ta přílišnost, ku které jsem poukázal, cítí v lidu a lid náš si hledá formy nové. „Místo věnců", „místo telegramů" atd. zasílá příspěvky na živé účele národní, určuje peníze nadacím blahodějným, dává je přímo na pomníky umělecké, jež ovšem památku zesnulých krásně udržují dál a zároveň nám živým v tak mnohém ohledu jsou na prospěch.

Také ale těmito cestami není pomoženo ve všem a předně není pomoženo důkladně. Pomník se postaví, ku poctě zemřelého, k duševnímu podnětu živoucím; ale — na jak dlouho?! a kde? Jeden na Vyšehradě, druhý v Košířích, třetí ve Volšanech, čtvrtý na Malvazince, pátý nad Šárkou, šestý pod Žižkovem atd. A všechny ty hřbitovy mají, smím-li se tak vyjádřit, „života" jen dočasného, velkoměstský vzrůst Prahy je za velmi krátký čas vytlačí již všechny dál, spojí někde ve velké pole „centrální", města

vzdálené, nové a pusté. Co by bylo těm našim hrobům platno, kdyby i za peníze k tomu obětované byly zakoupeny „provždy" nebo kdyby je všechny chránila munificence města Prahy a stály na jich pomnících nápisy tytéž jako na slavných hrobech pařížského Pére-Lachaise (proslulé to „concession à perpétuité")? Až bude hřbitov „uzavřen", bude dle našich norem ponechán pak ještě po dvacet let co veřejný sad — kosti můžeme ovšem jinam přenést, ale co *pak* s těmi velkými pomníky, jež vykouzlilo umění sochařské, a těmi nádhernými kryptami, jež nám vyzdobili stavitelé, umělci naši? Nové domy obklopí ten sad mrtvých, proudící život proklestí si jím dlážděné ulice — máme přijít o památky své? Těch případů je po světě velmi málo, aby byl uprostřed živého města ponechán celý památný nějaký hrob, jako učinili ve Frankfurtu s hrobem matky Goethovy! My ale nechceme mít jen hrob některý jednotlivý, my chceme mít památku zachovánu *všech* těch, kdož nám reprezentují zmrtvýchvstání, nynější jitro našeho národu!

My sobě musíme tedy vyhledat způsob svůj, způsob třeba ne snad zcela nový, ale zajisté zcela po česku modifikovaný. Máme už tolik národních spolků — byl by snad spolek nový, další zbytečným, který by věc tu určil, pořádal a řídil pro budoucí časy, který by nám daroval péčí svou nějaký tedy *Žalov, Slavín* neb jak by se to místo jmenovalo, určené na poctu *všech*, kdož vpravdě posloužili národu? — Podnik ten je národně vysoce důležitý: my jej *musíme* mít a *musíme* jej sobě jako vše ostatní sami provést! Nám nedaruje žádná kapitula naše nějaký pyšný Westminster, nepostaví žádná vláda nějaký Panteon, nevykouzlí žádný bohatec nějakou Walhallu — my si jej musíme postavit sami, ten Žalov českého srdce, ten Slavín českého ducha!

Zajisté nemyslím, aby proto *rovy* mužů našich zůstávaly nezdobeny, bez označení. Ve většině případů může ozdoba ta se ale zůstavit rodině a příbuzným zesnulého, jindy pak lze úpravu obstarat třeba i nějakým příspěvkem tedy národním, skrovným. Kdo stál kdy v tichém Ottensen u hrobu Klopstockova a viděl prostou tu kolem mříž a zelený ten

jednoduchý drn, přitom ale spatřil zde stále navštěvovatele pro památku básníka nadšené, snad pochopil, že mluvívá i hrob prostý řečí slavnou.

Úspory na pomnících hřbitovních, při pohřbu atd. učiněné odevzdávaly by se ale onomu spolku, který by dle potřeby sám k dalším ještě sbírkám veřejně vybízel a veškerý fond našeho Žalova vůbec spravoval. Spolek ten by musil arci také teprv rozhodnout, jakýmže způsobem by Žalov náš měl vlastně být zřízen. Sám jsem ve fejetonu zde svého času již upozornil na dva způsoby snadno možné. Předně by se mohly zvolit některé větší sady městské a vyzdobit hermami — mramorovými sloupky s mramorovými neb kovovými poprsími —, jako se stalo na římském Monte Pincio. Nebo by se mohly zbudovat krásné, volné arkády, do nichž by nastavěly se hermy ty celé nebo do výklenků alespoň poprsí pouhá. S myšlenkou touto souhlasil také Tyrš.

Se stavbou arkád mohlo by se začít dosti brzy; je třeba jen získat místo provždy zabezpečené a mít plán všem uměleckým požadavkům vyhovující, mimoto ale tak myšlený, aby hned prvně vyvedená částka arkád byla pro sebe celkem a každý pozdější přístavek aby organicky se k dříve vystavenému pojil. Stavěloť by se dle hotovosti peněžité i dle potřeby. Arci by potřeba hned na počátku byla značnější, neboť v Žalově našem by musili mít místo nejen oslavenci dnů nejnovějších, nýbrž i doby starší, bez ohledu na to, mají-li někde již pomník svůj nebo dosud rov prázdný.

A nejvhodnější místo pro Žalov český? — Vyšehrad?

NÁRODNÍ LISTY 9. listopadu 1884

ROZMANITOSTI O ADOLFU HEYDUKOVI

Kousek memoárů Jana Nerudy

I

Slavná redakce Zlaté Prahy mne vyzývá, abych jí napsal něco z toho, co vím o Adolfu Heydukovi. Že prý bude Heydukovi teď už padesáte let a Zlatá Praha musí přinést podobiznu jeho a nějaké říkání k tomu. Slavná redakce se snad mýlí — Heydukovi už padesáte let? Ty můj bože, a on mi připadá jako vloni vylíhlý slavík, který v plné tesknotě i síle mládí zpívá od soumraku do soumraku, klokotavě, horoucně, jak toho právě schopno jen hrdlo mladé! Ba připadá mi jako dnes ráno teprve rozpuklý květ, na němž se leskne ještě rosa prvního jarního jitra, rosa — slza. A kdyby teď vešel ke mně do dveří, věru že bych nejprv pohlíd, zdali mu neplanou tváře, že bych mu přihladil rozházené černé vlasy a káravě řekl: „Dolfi, milý hochu, — jsi mi příliš divoký — prosím tě, buď hodný!" — Jsem vám ve věčné starosti o něho. Myslím si: kdybych dnes umřel, co z toho hocha bude, — oni mi ho usouží, uštvou! Je tak citlivý, tak měkký — takto ovšem pravý démant, v českém svém chtění, v lásce své k vlasti, v přátelství svém naprosto spolehlivém, ale démant, jemuž přece jen může ublížit i každý oblázek bídný. A také mu už ty oblázky ublížily, už ho mnohdy pořezaly, že až krvácel! A já pak často krvácel s ním.

Abych položil zde o něm jakýs úsudek literární, abych pronesl o působení jeho soud jenerální, toho na mně nežádáte — viďte, že ne? Také jsem já k čemus podobnému nejneschopnější člověk českého národa! Já o Heydukovi nemám soud naprosto žádný! Zajímám naproti němu jakési málo odůvodněné stanovisko negativní, jakousi přísnost mentorskou, které, cokoli Heyduk napsal, nelíbí se pranic tak, „jak by mělo". A kdyby napsal něco *jako* Homér a

Pindar a Hugo, budu roztrpčen, že nevyniknul *nad* Homéra, *nad* Pindara, *nad* Huga. Jsem mu příliš přítelem, než abych mu mohl být soudcem. A přece mnou zachvěl tak často až do hloubi duše! A když jsem někdy při něčem zůstal zcela chladný, vzal-li jsem to později zas a znovu četl, byl jsem *pak* chycen jakoby teprv nejprvnějším dojmem! Člověk nemá pro lyriku vždy stejnou vnímavost — ale prosím, máme my mimo Čelakovského a Hálka většího lyrika nad Heyduka?

Zbývají tedy takzvané „osobní styky". Těch ale bylo tolik, že se mi před duševním zrakem mým přímo míhají, a musil bych psát knihu, ne článek o nich. Bojím se ale, že kniha *by byla* a článek že *bude* hluchý. Kteroukoli vzpomínku z té směsi vylovím, jakmile se do ní zahledím, zdá se mi, že je příliš nepatrna, než aby mohla zajímat veřejnost dnes či později. Ty vzpomínky jsou drobné, subtilní, schází jim dnes už rezonance časová, schází pro ně každému onen cit osobního přátelství, jenž je činí stejně mně jak Heydukovi tak zajímavy, tak vážny. — Co ale naplat: v nerozvážném okamžiku jsem slavné redakci některé ty drobty slíbil. Čtenář pak odpustí, budu-li přitom o sobě mluvit více, než bývá slušno.

První naše setkání se s Heydukem bylo najisto v salónech tanečního mistra Linka. Byliť tenkráte — nevím už dobře, kteréhože padesátého roku to bylo — dr. Julius Grégr a Šimáček spořádali tam cvičné taneční schůze, nadvakráte v každém témdni, a já byl do těch zábav pozván co soudruh i co tanečník známý — ano, ano, co tanečník známý, kde jsou ty časy! Prosím ale: tenkráte nebylo tak snadno získat si obliby tancem, třeba se dnes usmíváte nad tím. Tenkráte nestačilo ještě kadrilu chodit a kvapík lítat, na veřejných, elegantních plesech tančily se mimo různé druhy čtverylky také gavota, menuet, pericordina a tyroliena, anglaisa a kozák, „velký" a „salónní" mazur, i jiné ještě tance rázu zároveň řekněme až divadelního, baletního, značného cviku vyžadující. Velký mazur, položený vždy co poslední tanec před půlnočním odpočinkem, byl pak vrcholem každého velkého plesu. K tomu šetřil každý nejlepších

svých sil, k němu byly zámluvy tanečníků a tanečnic nejdůležitější. Byla-li dívka zvolena vyhlášeně dobrým tanečníkem mazuru, bylo to daleko větší vyznamenání, než byla-li zvolena za předtanečnici pro počátek plesu. Nejlepšími mazurkáři v Praze bylo ale právě nás několik Čechův, my proto dominovali i v plesích nejněmečtějších, veleli při tanci jen česky a vyloučili z mazuru, z „pýchy plesu", neuprosně každého Němce, který českému velení nerozuměl. Z tehdejších našich tanečních hodin udržován vůbec český živel na veřejných plesích pražských, z nich brala velká Národní beseda hlavní svou posilu, z nich vyvinuly se deklamátorní a taneční zábavy — Besedy — Přerhofovy a Švando-Hofovy, z nich vyšel tanec „beseda", jenž měl a má svůj úkol v životě národním atd. Podotýkám to jen mimotně, ačkoli ne z povídavosti pouhé. Ku charakteristice doby to patří.

V našem kruhu byli oba Grégrové, Šimáček, Hálek, Vilímek, Horvát Špun, Heyduk a jiní. Dlouhá, suchá postava Heydukova, navzdor své délce i v tanci obratná a elegantní, jeho živost, jeho výmluvné oko temné, jeho leskle černé, dlouhé vlasy odlišovaly ho od mnohých ostatních. Děvčatům byl pro svou dvornost, veselost i skromnost společníkem příjemným.

V zákoutí salónů Linkových ale mluvilo se již také o jiném než jen o tanci, rozmluvy nás mužských nesly se zájmem již literárním. Byl jsem vydal své Hřbitovní kvítí, Hálek svého Alfréda. Nepochodil jsem valně s tou knížečkou svojí ve veřejnosti. Mikovec chodil s ní po kavárnách a vyprávěl, že zamluvil již „číslo v blázinci" pro mne. Palacký byl řekl: „Vždyť je to prý tancmistr, ne básník!" Frič mi řekl v hostinci u Pěkného: „No, kvůli kuriozitě postavil jsem si to do knihovny, jako si přírodozpytec uchová abnormitu nějakou." Byl jsem podrážděn. A tu mi přišel do rukou Heyduk, který — znal jednotlivé básně zpaměti, ohnivě je všude deklamoval, a se slzami v očích mně v předpokoji Linkových salónů řekl: „Já půjdu s vámi — ať mne třeba kamenujou!" — Já mu nevěřil, přiznám se upřímně: zarazila mne náruživost jeho. Choval jsem se

odměřeně, chladně. Až mne mladě horoucí svou láskou překonal.

Brzy bylo v kruzích našich známo, že tedy také Heyduk dal se na veršovství. Přesvědčil jsem se v životě, že Heyduk každé svěřené mu tajemství dovede zachovat jakoby pod devaterým zámkem; ale každý, kdo ho osobně zná, přesvědčil se zas, že by *veršovství* své Heyduk nedovedl v tajnosti udržet za žádnou cenu. Je příliš sdílný na to. Připadá mi jako ten zpěvný pták, který letí vedle chodce, posedává a zase letí a přitom ho písněmi zasypává. Kdyby ho nikdo neposlouchal, myslím, že by Heyduk ani nepěl. — Bílé mramorové stolky kavárny, již jsme navštěvovali, byly pokryty jeho verši a kresbami; kde viděl Heyduk jen trochu zájmu, citoval své písně a vyprávěl obsah svých básní; mne, trpělivého posluchače, zasypával kataraktem písní. Ta ochota měla se mu ale v životě zle vyplatit! Kdo kdy potřeboval po těch třicet let nějaký verš, Heyduk mu jím musil sloužit; kdo kdy musil mít do svého časopisu ap. narychlo nějaký příspěvek, Heyduk musil čas a sílu nasadit: příležitých takových prací Heydukových jest legie. Často jsem mu již tu přespřílišnou ochotu jeho vytýkal, oustně i písemně; ale ku konci takového mého káravého dopisu stála obyčejně — zase žádost za nějaký „nutný" literární příspěvek. Nu ano, ke mně — myslil jsem vždy a myslím věru dosud — ke mně může být Heyduk úslužným, ochotným, obětavým; vůči jiným ale ať té ochoty šetří! Takoví jsme my lidé.

První verše, které Adolf Heyduk vůbec tisknouti dal, byly také jen výrazem podobné ochoty příležité. J. R. Vilímek a Jos. Svátek, bývalí spolužáci Heydukovi, založili sešitové tenkráte Humoristické listy, s hudební přílohou. A k první té příloze obdrželi tedy na požádání své Heydukův popěvek Kukačky, k nimž Zvonař napsal hudbu a König ilustraci připojil. Navštěvoval jsem tehdy pilně čítárnu Českého muzea a tu se mi Hanka projádřil: „Ta píseň Heydukova je tak zdařilá, že bych ji snadno měl za pravou píseň národní!" Sdělil jsem slova Heydukovi — Heyduk jásal.

II

Tenkráte ovšem již klíčilo símě, z něhož vzešel Máj. Almanah ten stal se pro dějiny literatury české zjevem důležitým — důležitějším, než jsme se my, zakladatelé jeho, navzdor mladistvému svému ohni, navzdor bezmezné důvěře ve vlastní budoucnost svou domýšleti mohli. Jména v něm skupená zněla českou literaturou, bystře a rychle se pak vyvíjející, přes půldruhého decennia téměř samojediná dál — však jsou to věci beztoho vůbec známé! Pochopitelno tedy je, že o původu Máje rozpředly se již i mýty, a snad jednám dobře, promluvím-li také jednou sám o tom původu několik slov.

Máj, což se rozumí ostatně samo sebou, nevzešel z jakýchsi snad prozíravých, důmyslných a dalekosáhlých plánů i zámyslů našich, Máj byl zcela nenuceným květem, zcela přirozeným výsledkem osobních a literárních tehdejších poměrů. Hálek a já byli jsme vydali po první, samostatné knížce své, s různým ovšem výsledkem okamžitým, a oba jsme toužili dokázat, že dovedeme i jiné ještě věci, než jaké byly v dotčených našich knížkách; jmenovitě pro mne byla nastala pravá nutnost, abych osvědčil, že vedle vytýkané mně „negace" dovedu i něco „pozitivního" podat. Ale poměry nakladatelské neukazovaly na nové hned zas vydávání knih, i kdybychom byli měli dosti básnického materiálu na celé tedy už zase svazky pohromadě, tehdejší Lumír pak byl nám sice přístupný; redaktor jeho Mikovec však málo sympatický, Obrazy života nebyly ještě na světě atd. Mimoto byli se již v soukromí skupili kolem nás mladíci jiní, lnouce jedni více k Hálkovi, druzí zas více ke mně, všichni ale píšíce a toužíce, aby aspoň ukázka jich talentu dostala se na veřejnost. Myšlénka vydati almanah byla tedy arci velmi blízka, zvláště že nepříliš dlouho předtím byly se objevily již almanahy jiné, Perly české, jež vydala Matice, a Lada Nióla, již vydal Josef Frič. Nevím věru již, kdo z nás dříve myšlénku hlasně proslovil; řekl bych, že já, jenž jsem dal podnět hned nato k vydávání Obrazů života s J. R. Vilímkem a později také podnět zas k vydávání

Květů a Lumíra s Hálkem, — ale možno také, že pronesl se nejprv Hálek: tolik je jisto, že jsme se na vydání almanahu usnesli my dva a hned v nejvšeobecnějších rysech spolu učinili plán.

Jakmile byli jsme se rozhodli, spěchali jsme k příteli J. Fričovi. Přijal náš návrh s nadšením a nastaly hned porady určitější. Smluven seznam přispívatelů a jednáno, kdo má být jmenován redaktorem. Já ten úřad přijmouti nemohl, abych knize již napřed neopatřil nepřátel, Hálek nechtěl z ohledu na mne a Frič nemohl z důvodů hlavně politických. Vyhlídli jsme sobě tedy přítele Baráka. Byl ochoten vzít na sebe obtíž tu — měla se mu nebohému později stát skutečnou tíží! Hálek a já jsme sháněli rukopisy, Barák jednal s knihtiskárnou Rohlíčkovou o stránce finanční, Hálek obstarával pak korektury atd. Vhodný zajisté název Máj přijat na návrh myslím že Fričův.

Tenkráte bydlil Adolf Heyduk v Myslíkově ulici, pospolu s Jandou-Cidlinským. Janda byl také pozván mezi přispívatele Máje a to dodalo Heydukovi chuti i odvahy. Opsal řadu svých básní kaligraficky a přinesl mně je do bytu. Ta kaligrafie mne zarazila, navzdor tomu, že jsem měl v Heydukův talent důvěru. Ale ochotně jsem rukopis přijal a vyžádal sobě hned, že učiním popřípadě na básních opravy, ve prospěch Heydukův i prací jeho. Nebylo ale oprav potřebí, jen výbor musil se arci učinit přísný — neboť Heyduk byl přinesl prací věru hned na svazeček celý. Vybral jsem pro Máj básně nesoucí se duchem národním a domlouval pak Heydukovi, aby co nejpilněji studoval národní píseň slovanskou, předně aby ale šel za Erbenem, jehož Kytici považoval jsem „za největší literární čin náš od doby Kollárovy Slávy dcery". Domlouval jsem Heydukovi hlavně proto, že talent jeho ve směru naznačeném byl patrný. Také se osvědčil.

Od oné doby byla ta milá, věrná duše zcela mou. Říkám to s pýchou — ne každému přáno mít přítele tak prostého všeho egoismu, tak ocelově pevného — mít přítele Heyduka. Hned tenkráte, dokud byl vůbec v Praze, Heyduk téměř ode mne se nehnul. Družil se jen ke mně, s onou horouc-

ností, která vyznačuje celou živou, na náruživou, cituplnou, bohatou povahu jeho. Bydlil jsem až u Hradčan: Heyduk den co den byl návštěvou u mne. Den co den mne v pozdní noci ze Starého Města sprovázel až k bytu. V hostinci, v kavárně nedovedl sedět jinde než vedle mne; bylo-li místo osazeno — což mu činívali schválně —, raději mrzut a roztržit postál, až jsem mu vydobyl zase místa jeho. Musil mnoho zkoušet pro tu neomezenou oddanost svoji. Jakkoli mezi mnou a Hálkem nebylo rozporu a vůbec jenom jednou v životě se stalo, že vlivem cizím později i mezi nás na dobu nějakou položil se stín, byl přece rozpor mezi „přívrženci Hálkovými" a „přívrženci" mými. Heyduk patřil ovšem k mým a musil jsem se ho častěji velmi energicky ujmout, aby netrpěla měkká duše jeho pod nájezdy mnohdy dosti bezohlednými. Byl jsem ale rvavý za deset a stačil jsem.

Mimo základní měkkost povahy byla ještě jiná příčina, která činila Heyduka tenkráte po nějakou dobu dráždivým. Kladu zde výpisek z jistého listu Heydukova ke mně — na charakteristiku toho zlatého Heyduka, jakým byl tenkráte a — jakým je dosud.

„Začátkem roku 1858" — psal mi v listu tom Heyduk — „účastnil jsem se vypracování projektu pro turnovsko-kralupskou dráhu pod vedením ředitele Kressa. Jednoho dne nařídil mně ředitel, abych jel, zdá se mi, do Slivna, kde se tenkráte vyměřovalo, a doručil inženýrům jakési písemné rozkazy. Přátelé měřiči uvítali mne, mladého druha, velmi vesele a odhodlali se jeti do Prahy pro instrukce ústní. Jeli jsme, já na kozlíku vedle kočího; ale v lesích kosteleckých zlá se mi stala nehoda: spadl jsem pod kočár. Utrpěl jsem dosti povážlivé otřesení mozku a byl jsem od té doby popudlivější a citlivější než kdy jindy. Tím stalo se, že jsem Tě jedinkrát čímsi pohněval a Ty jsi na mne se zlobil a nemluvil. To mně nedalo spát. Chodil jsem sklíčen. Toulal jsem se kolem Tvého bytu, až uzdála se mi příležitost vhodná. Chytl jsem Tě kolem krku a líbal — až jsi se usmál a domlouvaje mně pravil: ‚Ale nyní buď hodný!' A byl jsem..."

A byl vskutku! — Není ten můj Heyduk vtělená lyrická píseň?

Kladu zde ale ještě jedno místo z téhož Heydukova memoárního dopisu:

„Roku 1859 o Štědrém večeru pravili mně, že jsi mne hledal; pospíšil jsem k Tobě. Pozval jsi mne na ten den k večeři. ‚Maminka i já si toho přejeme, přijď jistě,' pravil jsi. To stačilo. — Ihned děkoval jsem se z pozvání ve vzácné rodině dvorního rady H. a spěchal jsem na Malou Stranu. Byl to snad nejblaženější Štědrý večer, který jsem mimo domov trávil, připomínalať mně přemilá matička Tvá, v tom bílém jako sníh čepečku a květovaném na ňadrech šátku, matku mou vlastní, a měla mne také tak ráda, vždyť jsem vždy držel při ní, kdykolivěk dostávals inkrepe, že se dlouho touláš, že kouříš mnoho viržinek na újmu svého zdraví, a že vzdal jsi se profesury oddav se spisovatelství, jež nenese chleba, atd. Bdělať nad svým jedináčkem jako kvočna nad svým kuřetem..."

Nebohý Heyduk! Vzdal se hostiny u dvorního rady kvůli nám! A my měli o Štědrý večer buď praženou polívku z vody a výražkové vdolky, nebo praženou polívku a hluchý svítek — jiného jistě nic!

Matku jsem ale na to upozorniti nesměl, byla by pak teprve cítila chudobu naši.

III

Máj vyšel a skoro se podobalo, že to kámen hozený do vody. Ten kruh nových lidí — člověk by čemus podobnému ani neuvěřil — byl tak mnohému domýšlivci, dovolujícímu sobě tenkráte i později komandovat rozvoj českého ducha, nepohodlný vzdor tomu, že potřebovala národní věc mladých pracovníků jako pole jarního deště. Vidělo se, že tihle noví komandovat se ani nedají, a to byl velký hřích.

Prahnuli jsme po kritice, ale nebylo téměř památky po ní. Lumír Mikovcův přinesl jakous parafrázi titulů jednotlivých prací, nic víc. Pražské noviny učinily podobně.

Jakub Malý zaslal do krajinských listů několik nadávek. Muzejník mlčel a — mlčel také dvacet let ještě později. Jediný profesor Hanuš v Kritische Blätter, nebo jak se časopis ten jmenoval, psal obšírněji; ale přiložil měřítko příliš přísné na práce přece jen začátečnické. Na neštěstí pochválil jediné mého Šimona, řka, že to práce „*poměrně* nejlepší", a tím by byl nevědomky a nechtě brzy pokazil nás májistů soulad přátelský.

Heyduka upřímně těšilo, že Hanuš zmínil se pochvalně o mně; ale byl hluboce raněn, že o něm není nikde zmínky srdečnější. Tenkráte jsem slyšel poprvé od něho, že „přec jen on není pro práci literární" a že „raději vším praští". Od té doby jsem to slyšel od něho jistě dvacetkráte, ale naštěstí to byla vždycky jenom slova. Heyduk musí mít kolem sebe samou zeleň a samý květ, samý smích a samé teplo, pak je mu volno, pak ochotně se přizná, že pěje rád. S láskou a bez závisti naslouchá, když pějou jiní, ale chce, aby jiní také s láskou naslouchali, když pěje on, Heyduk by se odmlčel jenom tenkrát, kdyby bylo *všude* kolem něho hlucho a pusto, kdyby v tom českém hvozdě měl zpívat sám a sám. Dokud tu bude pěvec jediný, Heyduk bude vesele či tklivě závodit.

Potřebovali jsme časopisu svého vlastního, založil jsem tedy s J. R. Vilímkem Obrazy života, kteréž vycházely ve lhůtách pětinedělních — již na měsíčník bylo třeba úřadního povolení a toho bych byl nedosáhl. Vilímek obětoval peníze a mohl jsem si počínat naprosto volně; jsem Vilímkovi dosud za to vděčen. Obrazy života vykonaly ovšem víc, než mohl Máj. Poskytovaly místa nejen literárním pracím a uvedly do veřejnosti celou řadu talentů mladých, ale mohly sobě počínat i polemicky, rozvinout, určit a obránit i *program* mladé školy, říci, co vlastně chceme.

Heyduk náležel k nejochotnějším spolupracovníkům, sloužil Obrazům života ale i jinak než literárně. Časopis náš byl totiž zároveň prvním, třebaže dosti chudým ještě pokusem *původního* českého časopisu ilustrovaného. O ilustrátory ale byla značná nouze. Heyduk byl kresličem, a pomáhal tedy i v tomto směru. Nakreslil nám nejprve

pomníky Slavíkův, Rubešův a jiné mimopražské. „My jsme plni ruchu, ale na mnohé před námi, kteří ještě více pracovali, zapomínáme," řekl jsem pak Heydukovi. „Vezmi mapu a půjdeme na Volšany." Šli jsme. Heyduk kreslil pomníky (Jungmanna, Havlíčka, Kaliny, Hněvkovského) a já psal texty.

Heydukovi ovšem nedalo a brzy musil mít také samostatně vydaný svazek svých písní. Omlouval a vymlouval a pojednou mi přinesl Cigánských melodií, že jsem se té haldy až zhrozil. Znal jsem svého Heyduka, probral jsem píseň za písní, polovičku asi jsem odložil na věčný odpočinek, druhou polovinu odporučil jsem tisku. Heyduk byl zcela spokojen, třeba mu snad v úkrytu dušičky jeho bylo o ty básně utracené líto. Tak ochotným, plným sebezapření a věru příkladné spisovatelské skromnosti byl ale vždy. Nikdy netrval ješitně na tom, aby neděla se změna ani nejmenší na pracích jeho: jen když mohl důvěřovat v upřímnost a srdečnost rádcovu. O té ochotě jeho přesvědčil se zajisté každý z redaktorů českých.

Rozumí se ale samo sebou, že brzy došel samostatnosti úplné, že záhy mu nastala doba, kdy znale i zrale byl vlastním svým, často dosti přísným soudcem. Samostatnost jeho nutně vyrůstala z osamělosti, do jaké dostal se přesídlením svým do Písku. Odešel tam koncem roku 1860, povolán na vyšší reálné školy; ale bylo mu před odchodem velice teskno. Chtěl' kvůli mně vstoupiti i do redakce Krásou založeného Času; rozhodně jsem se tomu však opřel. „Jsi dítě, Dolfi. Tvá povaha a měkká duše není pro trpký stav žurnalisty. Jdi, buď hodným učitelem a zpívej a buď šťasten!"

Aby nikoho nezaráželo, že cituju zde onde dávno pronešená slova vlastní, podotýkám, že ne já jsem si je pamatoval, nýbrž že zná je a má zaznamenány Heyduk, a často mně je již opakoval.

Nebudu psát o dalším literárním rozvoji Heydukově. Není dnes při vzpomínce na 50. rok života Heydukova k tomu čas pravý, volnost do všech směrů úplná, soud vůči všem lidem stejně nepodezřelý. Celá řada veršových jeho

sbírek stojí přede mnou, ty jsou „dokonaným skutkem" a zbytečnou frází by bylo říci: přál bych sobě tu řadu kratší či delší. Význam Heydukův je ustálen, o jednu knihu víc či míň nezměnilo by na tom významu ničeho. Tolik je jisto, že *každá* kniha Heydukova je bez fráze kusem jeho života: každý krok jeho, každá radost a bolest nalezly u něho ozvěnu v písni.

Největší radost dosud měl jsem z jeho sbírky Cimbál a husle; považuju ji — a jiní zajisté se mnou — za vrchol produkce Heydukovy. Snad bych i knize té přál, aby byla o nějakých deset básní tenčí; ale to, co by pak zbylo, náleží rozhodně již do literatury světové.

Roku 1876 vyšla ta kniha a téhož roku přeložena Heydukova učitelská činnost z Písku do Prahy. Přijel, zulíbal matku svoji a přiběhl hned ke mně. Obejmul jsem ho horoucně: „Dolfi, to byla nejlepší invaze, kterou Čech od dob *Jiskrových* udělal na *Slovensko*!"

IV

Jen ještě několik slov!

Roku 1876 — tedy téhož roku, když vyšly Cimbál a gusle — přeložen Heyduk z Písku do Prahy, na první gymnasium reálné. Ale vydržel tu jen rok. Heyduk říkal a říká, že pro tehdejší pražské poměry politické. Heyduk se v ledačem mýlí, co říkal a říká sám o sobě; ale v ničem se nemýlí — tak poeticky jako v tomto. Heyduk byl se zcela jednoduše v Písku zamiloval. Potřebuje jen nahlednout do svých tehdejších písní, tam to stojí psáno — tam stojí vůbec každý úhoz jeho srdce a každý ducha jeho krok a každý vzdech jeho rtů, již jsem to řekl.

V Praze nebyl té doby sice žádný ráj, bouří a plískanic politických bylo až dost; ale Heyduk stál opodál. Byl obtočen kruhy literárními, nehledal jiných a bylo mu v nich volno. Zvolen namístě zvěčnělého Hálka starostou literárního odboru Umělecké besedy měl sice za příležitosti oslavy Palackého se stranou staročeskou trochu kříže,

k němuž přišel řekl bych nevinně jako kotě; to by však věru nebylo ho vyhánělo z Prahy a vábilo do Písku zpět. Pravá příčina vyznívala z jeho písní. Nepřekonatelná touha, chvějná nejistota všech zamilovaných, radost jako raketa zářivě se vznášející a hned zase tesknost k smrti těžká střídaly se v strunách jeho, a výsledek byl, jaký musil být, — Praha prohrála, Písek zvítězil.

Rok nato Heyduk přijel do Prahy zas a přivedl si již mladou svou ženu. Krásnou Emílii, milounkou, s dětsky průhlednou pletí a tak zvláštním, tichým a hlubokým okem černým, že okouzlila nás všechny. Dívali jsme se na ni, jak vroucně a oddaně pohlížela k svému muži, — nebylo nejmenší pochyby: náš Heyduk byl šťasten.

Odjeli zas a po nějakém čase zněly již hájem české poezie písně Heydukovy zcela nové — písně o dcerušce Jarmilce. Klokotavě vřelé písně!

Byl jsem telegraficky požádán za kmotra. Vykonal jsem obřad ten ovšem také zas telegraficky, „v zastoupení". Ale umínil jsem si, že užiju první cesty feriální na návštěvu v Písku.

Kýžené mé prázdniny nastaly a vesele vybral jsem se z Prahy. Pozdržel jsem se ještě na Příbrami a pak na Vysoké u hraběte Václava Kounice a nato teprv zajel jsem do Písku. Dal jsem vak do hostince a pospíšil si k Heydukovým. S velkoměstskou nonšalancí vstoupím do dveří a volám: „Jdu navštívit kmotřenku svoji!" — Manželé seděli za stolem, každý v jiném koutě pohovky; oba se svislou hlavou, zadumáni. Byliť právě pohřbili Jarmilku svoji.

Listy a telegramy mně zaslané byly se minuly s cílem.

Zůstal jsem přes den u zarmoucených, abych je poněkud vyrval ze skleslosti jejich; pak jsem je zůstavil tiché dumě.

Znova se zamodralo nebe nad manžely: as po dvou letech narodila se jim druhá dceruška, Lidka. Co tu zase vyvíralo jásotu z básnické duše! Je-li pravdivo to krásné slovo, že v radosti otcovské jsou obsaženy všechny radosti jiné, jako jsou všechny možné barvy obsaženy v duze, nuž pak je radost otce básníka duhou tedy zvonivou, se všemi

sladkými zvuky tohoto světa, od nejtenčích hlásků stříbrných do nejmohutnějších zvuků rozechvělého kovu!

Lidka rostla a s ní rostly Heydukovy písně na celé svazky.

Však pojednou zavanul od píseckých lesů zase vzdech první. Nastalo teskné ticho, písně zmlkly. Zato v listech a vzkazech soukromých rozšepotal se zase strach, nedůvěra, ba již i obava smrtná. Lidka ochuravěla.

Není tomu ještě rok, co přijeli Heydukovi se svou holčičkou do Prahy, aby tu hledali lékařské rady.

Děťátko hezounké, jako květinka — ba spíš jen jako pýr na květince: slabé, chorobnou nevrlostí rozechvělé. Jen když ji otec vzal na klín a ona mu bílé ručky ovinula kolem krku a k prsům jeho se přitiskla, zalesknul se jí na tváři mír, ba i lehýnký na chvilku úsměv, jako když sluníčko mžikem přeběhne přes mrakem ostíněné pole.

Díval jsem se na Heyduka a na jeho dítě: bylo mně teskno — a přece jsem mu záviděl.

Odjeli plni klamné naděje. A teď jsou tomu už neděle a jsou už měsíce, co duní Heydukovy zpěvy Za Lidkou.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Osude, není dobře na pni, byť i byla silna, vynucovat ostrými řezy prýž, třeba vonnou, a na lastuře perly, třeba byly drahocenné!

ZLATÁ PRAHA 1885, str. 233, 251, 271 a 303

△ *V Praze 20. března*

Já nenutím nikoho, ale kdyby někdo byl, kdo by *chtěl* ode mne odkoupit mou živnost básnickou, smluvím se, dám ji lacino — já si vyhledám živnost jinou. Ani mi nemusí dát zrovna hotových peněz; má-li nějaké zaměstnání jen trochu živné, preclikářství s pěkným obvodem navyklých hospod, uzenkářství na chodníku před některým hodně navštěvovaným hostincem, já s ním měním. Mne už básnictví omrzelo zcela. Nejen proto, že zeměkoule naše nebude tedy už déle živa než těch vypočítaných 52 biliónů let a pak pojde i s veškerou lidskou slávou a nesmrtelností básnickou, nýbrž a hlavně, že nemohu dopídit se slávy, totiž pořádné slávy ani pro ten *nynějšek*, ani pro nejblíže dozírný čas! Nemám štěstí — snad se jinému povede líp na mém místě — spánembohem!

John Lubbock, Angličan a lord, sestavil skupinu kněh, které jsou prý nejkrásnější, nejnesmrtelnější, duchem nejtěžší. Kdyby prý všechno ostatní, co lidé napsali, se ztratilo, to sto by nás prý vytrhlo. A seznam svůj rozeslal po světě. Dostal jsem jej také. Přehlídl jsem jej, hledal jsem ovšem nejprv jmeno svoje — přehlídl jsem seznam podruhé, potřetí — *já tam nejsem!* Spočítal jsem knihy, zdali jsem snad tiskovým omylem někde nevypad, — sto je úplné! Ano! Vidím děsné ustrnutí na čtenářově tváři — je mi čtenáře opravdu líto, ale pomoci mu nemohu. A to se tedy mám dřít dál? Mám psát dál? Je pravda, jiní tam scházejí také — Calderón, Kálidása, Josef Jireček, Schiller, Mickiewicz — ale co je do toho *mně*?! — A také konečně ani netvrdím, že je počínání Johna Lubbocka snad zrovna hloupé, už v základu svém. Znamenitých spisů je ve světě vskutku málo. Kdybych vybíral já, vybral bych jich snad nejvýš padesát. Ba dokonce snad jen dvacet. Ale mých

patnáct spisů by bylo mezi nimi *jistě*! — No, když svět nechce! Vždyť já se nevnucuju!

Tak tedy — kdyby byla něčí libost! Uděláme to bez okolků: já ze své třínožky vstanu, on na ni vsedne, a je to. Nechť se nikdo neostýchá snad pro své zaměstnání posavadní; vždyť ani není možno, aby byl dělal něco *tak* zbytečného, jako jsou básně! A kdyby posud třeba byl pásl skopce po stráni, nuže tedy bude od nynějška pást beránky po nebi — stejná hodnost! Na básně není dosud státní monopol, na ně neudílí se žádná ouřadní koncese, na ně je nanejvýš takzvaná licenc — „licentia poetica" — a tu dostane každý!

Ať netrápí jen nikoho pochybnost, zdali má talent! Kdyby psali jen talentovaní, bylo by básní na světě po čertech málo! A rovněž nechť nikdo se nerozpakuje proto, že není snad *dost* obratným ve výrazu, v řeči; básnictví je *zpěv*, a to je přece známo, že i největší kokta, jakmile začne zpívat, má jazyk hned volný jako špaček. Dle Jungmanna „táhne se" básnictví „k mohutnosti cítící" a to je hlavní; *cítí* se kandidát? Jakož se také básnictví táhne ještě „k bavení", „k líbeznosti"; umí kandidát bavit? Ohánět se mezi ženskými? Být líbezným? Nu tak tedy!

Básnictví se dá dělit hlavně na dvě skupiny velké: opravdovou a rozmarnou. Buď je kandidát mrzout a *bude* psát do skupiny první, balady, ódy, hymny atp., nebo má to, co nazýváme humór (angl. „humour", vídeň. „hamur"), a *nebude* psát balady, ódy atp. Což obé bude nebo nebude dělat ovšem tedy v samých takzvaných *verších*. Z těch ale už docela nejde hrůza žádná! Slovo „verš" pochází od latinského „vertere", což znamená točiti, obraceti, nu a obraceti se kandidát přece dovede — ne? — K veršům obyčejně se pak užívá *rýmů*; není jich však právě třeba. Staří Římané a Řekové znali *dobře* rým, užívali ho však pramálo, a jsou *přece* „klasikové"! Ať tedy kandidát je klasikem také! Ostatně není ani rým věcí tak těžkou: Cecílie, konchylie, famílie, lilie — to jsou rýmy. — Pak je k veršům ještě třeba *rytmu* — to je jako muzika jejich. Prasnadná věc! Kdo jen jednou v životě poslouchal mlatce, jak jeden bije

naschvál silně a druhý slabě, a kdo pozoroval rozdíl ve zvuku, když těch mlatců bylo šest nebo čtyři nebo jen dva, ví už, co je rytmus. — Konečně je potřebí takzvaných *stop*. Ty jsou arci už těžší, ale lze je obejít. Ať jen píše kandidát vesele a bezstarostně, jak chce, a když mu pak přijde nějaký kritik a řekne: „Kandidát ani neví, co je to metrum!", nechť kandidát odpoví: „Inu to se rozumí! Co není psáno v jambu nebo trocheu nebo daktylu, tomu náš pan kritik ovšem nerozumí! Podobá se, že nějaký pyrrhichius a tribrachys, kretikus a choriambus, molossus a amfibrachys jsou panu kritikovi naprosto do dnešního dne neznámé pojmy! Dnes kdyby vyvstal zase Sofokles a psal k Antigoně chóry, v přerozkošném tom metru svém glykanejském, pan kritik věru taky řekne, že v tom není ani „poctivého metra"! A takovým lidem se svěřuje osud literatury české! — Jen nemlčet — odpovídat, pořád odpovídat — však já to kandidáta naučím! Nikdy se kritiky nebát! Mezi literáty je to jako ve Vircburku mezi kanovníky. Když je tam zvolen nový kanovník, musí se svlíknout a dostane na nahé tělo od každého staršího kanovníka metlou. Zrovna tak ale dostane od kolegů starších každý *nový básník* metlou — ještě to však nezabilo žádného, který měl kuráž.

Však já kandidáta v básnění vycvičím dobře! Sám ho posadím na třínožku svoji, dám mu nohy křížem a obrátím mu hlavu nadšeně k stropu. Okno zavěsím, flašinetáře z domu vyhodím a před kandidáta položím fotografii jeho milenky, aby do něho přišel oheň. A dám mu alespoň sto svazků nejrůznějších, dobrých a uznaných básní — byl by čert v tom, aby dle nich nedovedl napsat alespoň jeden „původní" svazek nový!

Takový svazek už něco vynese! Dnešního dne už máme nakladatele, kteří za jedinou stránku, na níž je čtyřicet veršů, platí — celou zlatku! Počítejme tedy, že básník den co den napíše jen dvacet veršů, a počítejme dále, že asi do každých dvou veršů dá jednu myšlénku, vydělá si český básník už za deset myšlének, jsou-li původní, novy a krásny, věru 50 kr denně! Čímž ovšem může živit se pak skvěle: snídaně 5 kr (čaj 3, chléb 2), oběd 15 kr (v obecné kuchyni

polívka 2, maso 7, příkrm 6), večeře 5 kr (pivo 3, chléb 2), na byt 10 kr (chodí-li totiž ještě s někým někam „na postel"), na prádlo 5 kr (chce-li totiž vskutku *každý* týden mít 1 košili, 1 podvlékačky, 1 límec, 1 punčochy, 1 kapesní šátek), na svítivo $3^1/_2$ kr ($^1/_4$ libry petroleje), na topivo 4 kr, na cigárko 2 kr — dohromady $49^1/_2$ krejcarů. A český básník může večer ulehnout s vědomím zajisté příjemným, že sobě pro případ nemoce a pozdní leta uspořil $^1/_2$ kr, může se vyspat po chuti a ráno vesel zase vstát, aby napsal 10 myšlének původních, nových a krásných. Ach ano — poezie je jako zlato: a dosti malý kousek stačí, aby se jím pozlatil svět skoro celý!

Snad ale je kandidát muž podnikavý, snad dovede vydělávat parou. Praha je velké město, ale pořád ještě jí schází nějaký básník „veřejný", na něhož by se mohlo s poetickou svou spotřebou obracet obecenstvo veškeré. Ať tedy kandidát si někde postaví tu boudu — „Zde se básní od 8 do 12 a od 2 do 8." — „Gratulace, přípitky, verše do památníků atp. solidně, rychle a za ceny co nejlevnější." — Snad se mu to povede, snad bude šťastnější než já. Kdysi jsem já na tomto místě oznámil už podnik takový a oznámil také už ceny; ale nepřihlásila se mi živá duše! Už je to tak, že některá věc musí se začít v Praze dvakrát třikrát, nežli se tu ujme. Dělo se to tak s pečením kaštanů po ulicích, s drožkářstvím — snad bude tak i s básnictvím.

Aby pak popřípadě, i když nedělá zrovna verše, neseděl básník v boudě na té třínožce své zcela přece nadarmo, mohl by například kolemjdoucím příštipkovat obuv, nebo — —

Zkrátka — myslím, že to půjde! A doufám, že se nějaký kandidát na mou živnost přihlásí brzy. Vždyť neuplyne jediný týden, aby alespoň dva tři kandidáti českého veršovnictví ke mně nepřinesli nebo neposlali začátečnické verše svoje, obyčejně ihned po celém svazku tlustém! Jsouť upřímně přesvědčeni, že nemám v životě ani nic rozumnějšího co dělat než číst a posuzovat ty lepé jejich „práce"!

Důvěra to pěkná, čestná a pohnutlivá — ale já jí mám právě už dost. Tedy: buď odkoupit mou živnost, nebo mi

dát s těmi začátečnickými pokusy ke všem šlakům už pokoj!

Jiného účele neměly tyhle dnešní řádky.

NÁRODNÍ LISTY 21. března 1886

△ *V Praze 27. března*

Zima je tedy opravdu již pryč; odbyla si svoje zcela již „neodvolatelně poslední vystoupení" a šla žehnána námi všemi. Šla za hlučné střelby z děl, za nesmírného rámusu sprovázejícího ji lidstva — dovedla odejít s efektem, svatá pravda, jakož byla dovedla užíti povolené jí doby až po minuty nejposlednější. A teď zavládlo tedy jaro. Nevím, jak působí na jiné; na mne jako by byla padla tíže, hlava je jarním vzduchem zabrána, po očích a lících hraje si rýma, údy jsou jako centy; je-li celý náš národ jako já, ani bych mu nepřál kýženého — politického jara.

Ale národ je teď rozhodně vesel. Na všech stranách se ozývá jeho řehtavý smích. V očích mu hrajou skotačivé jiskry. Ze rtů splývají vtipy. Humór se mu rozložil po všech údech. Není také divu: ty články v Atheneu o Rukopise kralodvorském jsou vskutku neodolatelny! Člověk se *musí* smát! Páni profesoři Gebauer a Masaryk sáhli tak do živého, že jsme jako rozlechtáni! — Vzácné talenty! Dar zlatého humóru udělen jim vrchovatou měrou a oni ho užívají způsobem jedině správným: na prospěch národu. — Kdo tomu nebohému, k smrti týranému národu opatří veselou chvíli třeba jen jedinou, kdo vyvolá jen jednu jiskru v jeho oku, shladí jen jednu vrásku na bledé jeho tváři, rozevře mu rty k smíchu třeba jen okamžitému, — bůh mu to zaplať! Pánové Gebaueře a Masaryku, co jste zde na národě učinili, zaplať vám to pánbůh stotisíckrát!

Veliké talenty, zcela neobyčejné! Na panu profesoru Masarykovi pozorovali jsme vzácný dar humóru ovšem už dříve. Hned když se jednalo o „nutnosti", aby pro vědecké práce českých učenců (rozuměj jistých mladších profesorů na české universitě) založena byla Böhmische Revue. Aby totiž pro případ, že by pánové tito mimo všechno

nadání věděli přece někdy něco cenného, mohli to psát — německy! Výborný vtip! Ale neproniknul do vrstev dosti širokých, snad pro žíravou v něm obsaženou satiru. I učinil tedy pan prof. Masaryk teď jinak. Myslil si: když nepůsobilo sólo, bude působit dueto, a vskutku povedlo se mu najít *ještě jednu sílu* nadanou, ba připojit k oběma sólistům ještě i celý sbor „veselých Aténčíků", malý, ale vybraný. A spustili tedy tu veselou „o Rukopise kralodvorském". Nemohli si ani vyhledat nic pro nás vhodnějšího. Otázkou Rukopisu byl náš národ už tolik týrán, tak dlouho mučen a štván, že zrovna žíznil v tom směru už po něčem veselém. A proto padla nová písnička nám všem hned tak do ucha a na všech stranách je teď tolik smíchu a radosti a blahosti obecné.

Totiž — obecné přece ne! Jsouť také u nás mrzouti, jimž ten náš lidský život je pořád ještě „málo opravdový", kteří pro nějaké to obratné a zdravé spojování „patetického s komickým" nemají ani nejmenšího smyslu! A jsou zase i lidé jiní, kteří nerozumějí vůbec žádnému vtipu na světě a berou vše doslova, jak je to psáno. Ti považují dotýčné články v Atheneu za články zcela opravdové — člověk by puknul! Je pravda, pan prof. Masaryk píše obratně. On užívá například slov „věda", „vědecky" atd. tak často, že naivní — ale *hodně* naivní — čtenář může snad na chvílku být v rozpacích. Zato však přece ještě častěji poodhrnuje se tu opona ta opravdová a zpod cípů její, hned zde, hned onde, vykoukne pak páně profesorova tvář pravá, tak veselá, tak rozmarná, že by ji člověk zlíbal. Děje se to arci jen na chvílku — tvář hned zase zmizí — ale ta chvílka na porozumění stačí!

Jakpak může člověk neporozumět například věcem následujícím:

Pan prof. Masaryk spor o Rukopise porovnává se sporem o sv. Janu Nepomuckém! Sebe porovnává s profesorem Tomkem, učencem, který, jak známo, nenapíše slova, dokud nemá na ně deset dokladů naprosto bezpečných, a nás ostatní porovnává s jezovitou páterem Votkou. Povedlo se — co?

Pan prof. Masaryk lamentuje ukrutně, že u nás dosud panuje zhoubná „víra v auktority", a napomíná — ovšem právem —, abychom se toho už propánaboha konečně střežili tedy! Ale *sám* píše o celém sporu *jen na základě auktority* pana prof. Gebauera! „Odstrašující příklad", že nemůže být přec ani vtipnějšího!

Pan prof. Masaryk nazývá sama sebe několikráte tam „laikem". Ale rovněž několikráte tam napsal, že laikové nemají se do té věci ani míchat! Koho to tedy odhání? *Sebe*?

Pan prof. Masaryk, aby docílil většího dojmu, napsal hned na počátku „vědecky" rozčlánkovaný plán, jakže hodlá u zkoumání Rukopisu pokračovat: I, II, ... 1, 2, 3... A, B, ...a, b, c... — a když to napsal, nechal všechny I, A, a atd. klidně stát, obrátil se k nim zády a šel vesele domů.

Pan prof. Masaryk žádá asi celého desatera znaleckých komisí na pergamén, na písmo, na inkoust atd. Načež pronáší se s nejopravdovější tváří na světě, že všechny ty komise, i kdyby dokazovaly jasně Rukopisu pravost, *jemu* nedokážou „*pranic*"!

Panu prof. Masarykovi je „nápadným" *veliký* počet razur, je mu „nápadno", že v Rukopise je *jediný* případ, „kde text z listu předcházejícího nepřebíhá na následující", a je mu „nápadná okolnost", že *čtyry slova* píšou se v rukopisech Kralovédvorském a pak ve Hradeckém *stejně*. Vskutku laškovná, rozmarná hra! Kdyby bylo *málo* razur: „Aha, protože Hanka opisoval dle předlohy *hotové*!" Kdyby bylo *více* případů, „kde text atd." — „Proč je jich pět, proč ne dva, ne čtyry?" A kdyby Rukopis *v ničem* nesrovnával se s pražádným jiným rukopisem *českým* — „Hola! To je přec podezřelé — ne!?"

Pan prof. Masaryk tvrdí, že *dosud* čeští kritikové to, co je krásné, považovali také už pro samu tu krásu za — epické a za — — starobylé, — a přitom se pan prof. Masaryk ani *neušklíbne*!

Pan prof. Masaryk tvrdí, že by žádný učený za úsudek svůj dožádaný Němec netroufal si pronést o našich Ruko-

pisech úsudek falešný, pan prof. Masaryk tedy *dnes ještě* věří v nějakého vůči nám poctivého učeného Němce — nu, čtenář už vidí, že je pan prof. Masaryk čtverák!

Neméně pěkně zpívá ale pan prof. Gebauer, jen co je pravda! On nemá sice tak vyškolenou myšlenkovou koloraturu, jakou vyniká pan prof. Masaryk, vládne ale zato komikou *velmi* působivou, takzvanou „suchou". Pan prof. Gebauer zase tedy dělá, jako by nevěřil *své* autoritě, *své* filologii pranic, a přijímá za rozhodčí zrovna to, co pan prof. Masaryk zavrhuje; tím se dostává do dueta motiv bez odporu pikantní, vábný, řekl bych dramatický. Velmi mile také působí, že pan prof. Gebauer žádá dnes nalehavě to, co mohl žádat už před několika lety, když byl podvakráte členem muzejních komisí, ale pro zatrolenou náhodu tam nikdy nemoh přijít. A obzvláště veselé je, když se pan prof. Gebauer tváří, jako by ho ten spor bolel. Škoda, že nevypráví také ještě, jak ho to bolí, že vystupuje zároveň proti svému kolegovi, prof. Hattalovi, zrovna *teď*, kdy Hattalovo dílo o Rukopise blíží se už svému konci! To by bylo najisto pěkné — tak milounké!

Povídám, vítězný humór! Musíme se mu poddat. Vždyť přece nesmíme o vlastenectví obou pánů pochybovat ani z povzdálí! Oni to *opravdově nemyslejí!* Sic by najisto byli počkali, až vyjde dílo Hattalovo, — tak ukrutně naspěch přece nebylo! Nebo kdyby neměli důvěry v dílo to, byli by si pomyslili: „*Nesmíme* vystoupit, dokud nemáme věc všestranně uváženu! Sic kdyby se i pak dokázala Rukopisů pravost, budou Němci se přece dovolávat *našeho* svědectví až do konce věků!" — a byli by se tiše uradili, jiných různých odborníků ještě sezvali, pak věc veřejně s klidem oznámili, třeba tedy i učenců cizích napotom přibrali, — národ by jim byl býval vděčen, ať už výsledek by byl jakýkoli.

Začali humoristicky a budou pokračovat humoristicky! Pan prof. Masaryk například už oznamuje rozbor „estetický". To může být tuze pěkné! On může například říci, že se mu z celého Rukopisu nelíbí báseň ani jediná, — proč by nemoh! Voltairovi se nelíbil Shakespeare pranic, a to

doopravdy. Polovici Němců se nelíbí Goethe, druhé polovici Schiller, rovněž doopravdy. Jakpak teprv, když se to vezme žertem! Je známo, že Ludvík Börne strhal kdysi Goethova Erlköniga tak, že na jeho nočním majestátu nezůstalo dobrého chlupu. Ku konci pak řekl Börne ovšem: „Vidíte, že lze strhat i věc *nejvznešenější*!" — A uvidíte, že pan prof. Masaryk řekne ku konci také něco!

NÁRODNÍ LISTY 28. března 1886

Někteří lidé naši rádi říkávají, že rukopisy Z. a K. „odporují tomu, co o kulturním stavu dávných svých předků českých známe". Nevíme, co tím *vlastně* říci chtějí a co všechno *oni* znají. *Stopy staročeské kultury smetlo křesťanství, smítaly neustávající téměř války, smetla tlačící se k nám kultura „západní", smetly půlstaleté bouře husitské,* smetlo děsné pronásledování všech duševních zjevů, vyhánění českých rodin, utrácení českých kněh atd. po třicítileté válce, a co o těch pradávných časech víme, sestavujeme teprve nyní, co nejpracněji, v mozaikový obraz z lingvistického badání, ze sporých některých svých písní národních, z vykopanin na žárovištích a hřbitovech, z paralel se životem ostatních národů slovanských atp.

Myslí-li ti páni ale výrokem svým, že nemohla u nás, v českém národě, býti poezie *tak* charakteristická, *tak* mohutná, jaká se nám jeví právě tedy v písních například RK, bylo by to ovšem tvrzení přímo lehkomyslné. Zajisté nebudou chtít snad tvrdit, že dávní praotcové naši neměli nadání poetického, že by národ náš snad tedy vůbec postrádal nadání toho. Naše dnešní poezie národní je v poměru k jiným kmenům slovanským arci dosti chuda, politickým útiskem těžkých věků vytlačen z ní téměř všechen motiv epický, silnější, zbyla jí jen lyrika; ale v té lyrice své národní máme takové perly, že nejkrásnější písně jiných národů, ba veškeré i umělé literatury světové smějí se k nim nanejvýš jen přirovnávat, nesmějí se ale nikdy *nadnášet* nad ně! Ale právě lyrické písně národní dědí se zpravidla po *otcích*, jsouť přídavkem a průvodcem věčně se obnovujícího, věčně pokračujícího života rodinného, a dávají nám tedy svědectví o poetickém životě otců našich. Že jsou naše nejpěknější písně lyrické stary, velmi

stary, tomu nasvědčuje již častá jejich podobnost s písněmi jiných slovanských kmenů.

A o poetickém nadání našich otců svědčí i písní těch velebné a zas dojemně půvabné roucho hudební — vždyť v hudbě je přec *také* poetická krása, je poezie!? Leda snad že by někdo povstal a tvrdil, že hudebním tím rouchem byly národní písně naše přioděny teprv později, v době, kdy slovo bylo nevolné, a duch tedy city a stesky své vyjadřoval nezávadnou, protože — cizími alespoň — neporozuměnou hudbou? Nuže také to bylo by přece jen důkazem poetické síly našeho lidu, která jevila se vždy tím, čím právě mohla!

Tedy i poetická síla zde *byla*. A jevila se ovšem vždy dle životních poměrů. Naši praotcové byli při vší měkkosti srdce, při vší náklonnosti ducha ku práci vznešené* lid na zevnějšek křemelitě tvrdý, bojovný. Důkazem toho jasným je, kdežto ostatní slovanské větve kolem padaly a přetvářely se již v Němce, my že při větších, četnějších a zuřivějších bojích s těmito jsme se zachovali. Napadali nás každou chvíli v zemi naší, a my nejenže jsme je statečně odráželi, nýbrž činili jsme i sami daleké válečné výpravy zase ven za hranice; k tomu pak družily se také ještě přečasté domácí boje. Takový lid zajisté že i o hrdinských bojích svých rád si vyprávěl, rád o nich zpíval, rád zpěvy výpravné poslouchal. Nemůžeme sobě věc tu ani jinak mysleti, než jak se děla a děje právě u národů také jiných. Kdežto lyrická píseň sídlí v rodině a s člověkem jde po všech jeho cestách sama již s sebou, báseň výpravná zase potřebuje jistého kultu: žádáť cvičené paměti, pilného zanášení se s ní, zvláště pak tam, kde dějů a vypravování o nich bylo tolik jako u nás. Jako Rusové mají své kobzaře a Srbové své guslaře, jako jinde byli trubadurové a bardové, my najisto měli také národní pěvce své výpravné, zvláštní stav pěvců takových. Byli to popřípadě čeští Tyrtaeové („Záboj"), kteří dovedli mečem zápolit jako varytem, lid k boji

* Karel IV. zajisté by nebyl dal universitu do Čech, kdyby tu průpravou k ní nebyla bývala již kultura velká a všestranná. České *školství* například pěstováno pilně již za nejstarších historických časů našich.

rozpalovat a sami do boje se vrhat, jak to činí podnes například pěvci černohorští; někteří z nich přirozenou měrou vynikli uměním svým nad jiné a jmeno jejich přenášelo se k potomkům („Lumír"). V postavách Záboje a Lumíra má RK o jedno nehledané svědectví více pro pravost svoji.

Staré ty písně naše výpravné byly i nebyly písněmi národními, byly i nebyly písněmi umělými, jak kdo chce. Byly národními, protože původcové jich vycházeli přímo z lidu a pěli písně své zase přímo lidu tomu, — a byly umělými, školskými, protože pěvci jich jako jinde také u nás skupili si jakousi svou „školu". Na písních obou našich Rukopisů pozorujemeť dvojí již druh poetický: jedny pohybují se formou nejstarší, *rytmem* z děje, z myšlénky samé vyrůstajícím, jehož oddíly a přechody označovány bývaly přednesem pěvcovým i zvuky varyta jeho, druhé pak užívají již z češtiny přirozeně se vyvinujícího trochaického *metra*, o čtyrech i o pěti stopách. Dvě ty formy trvaly as po mnohé věky klidně vedle sebe. — Pěvci ovšem skládali sami výpravné písně nové a učili se vzájemně písním starým. *Tyto měnily jazykovou svou formu v ústech pěvcových s pokračujícím časem* (jako si formu svoji /dokážeme to nezvratně/ také písně lyrické během časů v ústech lidu mění), k obsahu jich dějinnému i k ostatní poetické formě najisto u nás — jako i všude jinde — zachovávali ale pěvci *pietu*. Ta pieta sahává tak daleko v písních národních, že se tím tvoří a věrně pak udržují časem již i nejasnosti: slova zůstanou, smysl prchá. Je to věc vůbec známá, kdo jí ale *přece* nezná, nechť prohlídne si české naše hry dětské, počitadla, říkadla a písně výroční (hlavně jarní) atd. atd.

Rozumí se dále samo sebou, že vedle výpravných zpívali kočující pěvci i písně milostné, snad také své vlastní, nejobyčejněji ale národní. V kruhu posluchačstva nebyli jen mužští, byly i ženy, a těm musil pěvec také poskytnout písní. Ve věci samé tu přirozeně leží, že k písním milostným nebyla pak *zcela* tatáž pieta, jaká k výpravným. Jako všude, jako dnes ještě u nás, jako vždy bude do budoucna, také tenkráte činil pěvec posluchačkám koncese, snad někdy okamžité, snad někdy i připravené. Zpíval-li před poslu-

chači zemanskými, „upěkněl" pěvec píseň svoji trochu; místo prostonárodní „rozmarýny" dal panštější „violu a růži", místo „věder" dal „kovaná vědra" atp. Nebral ani sled slokový dost přísně — opět zrovna, jako se děje dnes — a přesmyknul třeba i postup myšlénkový; vidíme zajímavou ukázku toho na Kytici, kterou zkorigoval nám sám Goethe (předal dvouverš: „I je sě děva kyticu lovit, spade, ach spade v chladnú vodicu" až na konec písně).

Pravili jsme, že staré ty naše písně výpravné „byly i nebyly písněmi národními". Z toho vyplývá také osud jejich. Lid si jich vážil tak dalece, že šly z pokolení na pokolení; ale neváži si jich přece zvláště, jako si lid písní *svých*, národních, neváží podnes, a nepovažoval je za tak důležity, aby je byl chtěl zachovat jak se říká „pro všechny časy". Vzdělanější třídy pak teprve jim nepřikládaly váhy již žádné a kladly je hluboko pod veršovnictví umělé, deroucí se k nám z ciziny a po českém způsobě ihned váženější než všechno veršovnictví domácí. Z toho se vysvětluje, že máme několikeré zlomky rýmovaček Dalemilových, Alexandreidy, různých legend atd., ale jen jeden zlomek té sbírky, kterou nazýváme RK. Jeť vůbec zázrakem, že se zachoval i *ten!* Snad si tehdy přece některý, zajisté ale řídký jednotlivec sepisoval pro svou zábavu písně po vlasti zpívané — někdy to činí dodnes i některý venkovan náš —, ale najisto bývala každá taková sbírka vždy zcela samostatná, neopisovala se asi (aspoň jistě ne častěj), neprodělávala „několik recenzí".

Jak povstal tento náš exemplář, ten náš RK, ovšem těžko určitě říci. Snad si jej učinil takový jednotlivec výminkový. Snad v té době kočující pěvci již řidli, a přece někoho napadlo zaznamenat si zpěvnou zásobu jednoho neb více z nich. Snad se líbily písně (nebo i zpěvák) některé zemance a sbírka učiněna tedy pro ni, čemuž nasvědčuje formát, pergamén, zdobnost úpravy. Snad sbírku psal pak pěvec sám, snad někdo písma znalý dle jeho diktování, snad přišel k tomu pak i mudřec korektor. Tím vším zajisté jasně se osvětlují veškeré jak jednotlivé „nesrovnalosti" jazykové (i kdyby filologové na některou nevěděli výkladu),

tak jistá uniformita pravopisných zvláštností, jež některý pán nyní nazývá třeba „chybami", ano osvětlují se i razury tam nalezené. Byl by to *víc* než zázrak, aby sbírka povstalá kterýmkoli z uvedených a *jedině možných* způsobů vyhovovala požadavkům slovíčkářů nynějších. Snad a nejspíš nevyhovovala ani slovíčkářům svého věku!

Jan Neruda

NÁRODNÍ LISTY 15. dubna 1886

△ *V Praze 18. září*

Jako konec obrovského ohňostroje zahrály tyto neděle naše národní slavnosti české — právě jako *konec* ohňostroje, když ještě jednou, na rozloučenou, létají a víří ohnivá tělesa na všechny strany, bouchají a prskají, kmitají se a svítí. Všude hvězdy, všude jiskry, zrak je zmámen, nerozeznává více hvězdu od hvězdy a mysl při všem tom jasu přece jen cítí tíhu myšlenky, že v nejbližším as okamžiku bude po všem a kolem nás že se rozloží černá, mrtvá noc. Jen někdy z toho nesčetného houfu světel se odlučuje, odlítne jiskra jedna, letí pro sebe dál po temném nebi a zrak náš ji sleduje, nevšímaje si ostatních, a má radost z jejího světla, i lituje, když zhasne. Takovou samostatnou jiskrou v národním našem ohňostroji je teď slavnost v Králové Dvoře na oslavu nalezení Rukopisu. V programu svém má třeba mnohou podobu s tou onou slavností jinou, ale v základu, v původu je *svoje*: jeť jediným dokladem, že politické vědomí u nás neutuchlo již zcela. Je důkazem jediným, že letošní boj o Rukopis dotknul se také českého *lidu*, že lid porozuměl velkému politickému dosahu boje.

O politickém významu Rukopisu nemůže arci být pochybnosti. Jeť velký rozdíl v tom pro národ, možno-li dokázati, že měl od pradávných dob vlastní kulturu *svoji*, nebo smí-li se říci, že veškerá kultura buzena v něm pozdě, teprve vlivem cizím. Také ale samy osudy Rukopisu za posledních desítiletí jsou jakoby zrcadlem osudů našich ostatních, proudění politického, naší politické váhy, ba i politické naší obratnosti. Když domníváno se v letech padesátých, za rozkvětu bachovských názorů, že český národ leží již na zemi, že je již dosti zeslaben, aby se mu zasadila rána již nezhojitelná, učiněn první útok *známý*

na Rukopis. A jen tatáž myšlénka, že národ totiž je znovu teď dost netečný a lhostejný a okřičený, aby si nechal všechno už na světě líbit, mohla svést nejnovější, domácí odpůrce Rukopisu k tomu, že volili *způsob* útoku tak nehodný a frivolní. Také ale obranci Rukopisu chovali se dosti divně, řekněme, že *charakteristicky* pro nás Čechy. Je tomu již bezmála třicet let, co se stal útok první, co se také zjevila politická Rukopisu váha, a naši páni nechali tu dobu *celou* uplynout, aniž by se postarali, by útok nebyl ani více možný! A ještě nyní — část zkoušek sice předsevzata, ale oficielní ohlášení výsledku ponecháno až — — „po prázdninách", a na jiné ještě, například paleografické zkoušky, slyšíme, není prý dosti peněz. Stály by dva nebo tři tisíce zlatých. Tolik ale my na takové hlouposti nemáme, tolik také nám nedá na ně žádný z těch, jimž slouží národ v snahách jich politických, jimž upravuje krásné fideikomisy atd.

Stalo se arci, že pánové se dosud vždycky mýlili co do oné utuchlosti českého lidu. Pojednou vždy zas vznesla se odněkud jednotlivá jiskra živá; spojuje se pak hbitě s jinými, a netrvá to ani dlouho a národní život bují v síle zas nové. Takovou jiskrou je teď myšlenka slavnosti kralodvorské, a jiskra podobná, z téhož křesadla, vylétla také již kdysi dříve; snadže docela tato vzdor nevinnosti své zavdala tenkráte podnět k prvnímu útoku na Rukopis. Obě ty jiskry arci nazývám jen nového života *známkou*, ne snad původem.

Bylo tedy v těch smutných, úmorných letech padesátých. Blížil se den *17. září 1857* — čtyřicátá ročnice nalezení Rukopisu. Do nás „mladších", vlastně nejmladších, vjela myšlénka oslaviti den ten nějakým činem, ovšem jen činem literárním.

Avšak na vydání tiskopisu nebylo za tehdejší cenzury ani pomyšlení, usnešeno tedy podati Hankovi jen album psané, naplněné verši příležitými. Však to album psané vypadlo dosti ještě hubeně! Na starší veršovce jsme se s žádostí netroufali, obávajíce se odmítnutí jak z důvodů politických, tak i osobních — nebylť Hanka právě oblíben

u nich; zbyli jsme tedy jen ti „mladší" — malý tenkráte hlouček, tuze malý!

Album to — jehož nynějším majitelem je pan František Skrejšovský — leží přede mnou. V červeném kartónu, nesoucí zlatý nápis „*16. září 1817*", deset kvartových listů a na každém jedna báseň. Jmena básníků: B. J. *Cidlinský* (Janda), Gustav *Pfleger*, V. J. *Hálek*, Janko *Hovora* (Neruda), Vojt. *Lešetický*, J. V. *Frič*, Jos. *Kolář*, Jaroslav *Zásmucký* (Barák), Edm. Břet. *Kaizl*, Ferd. *Schulz*. Řeknu také ihned upřímně, že ani básnická cena veršů není právě zvláštní, jakož pochopitelno při práci příležité a z per mladých, málo broušených. Ale zajímavo to album myslím zůstává přece: za prvé tedy jakožto obraz tehdejší „literatury mladé", pak že právě letos Rukopis stal se předmětem tak citovaným, a konečně že většina pěvců neubránila se reflexí politických, a ty že znějí neskonale smutně, až dojemně — věrný obraz své doby. Jen dva básníci vyhnuli se časovosti té zcela: *Schulz* tím, že pojal význam slavnosti ze stanoviska čistě literárního a zahoroval si metrem antické elegie o úkolech a vznešenosti poezie, a *Frič*, jenž právě teprve z uherských pevností zase vlasti byl vrácen, že musil věru i v projevech poměrně soukromých vystříhati se přísně politiky veškeré. Frič tedy v básni své, Česká poezie nadepsané, jakési to poetické parafrázi Kytice z RK, vyslovuje jen dojemný dík Hankovi za osvěžení české písně.

Janda v úvodní své znělce velebí zpěvy Rukopisu, že z nich vyrůstá zpěv nové doby, a děkuje Hankovi nálezci, že spasil jiskru v krytu dřímající a Čechům nám „vrátil *minulost, sebevědomí*". — *Pfleger* má báseň nejen nejdelší, nýbrž myšlenkově i nejpropracovanější. Avšak neskonale dumnou, téměř beznadějnou. „*Nám hrozí Západ!*" ozývá se tu v truchlých variacích. Konec je však, se vzhledem k RK, přece nadějnější:

Ať Západ pustí již se v zápas s námi,
ať pozavládne vlasti dědinami:
ten poslední ostatek staré Slávy
nevyrve z úst nám jeho nápad dravý!

Chopme se ho, co silné, mocné zbraně;
ty drahé listy, časům odervané,
ať slouží nám co korouhev šumící:
a Bůh dá zdar v té vojně zbývající!

Kaizl podobně jako Pfleger hledí do budoucnosti jen pošmurně; vyslovuje však naději — zajisté tuze skromnou —, že Slovanstvo alespoň *českému jmenu* nedá zaniknout, a sice právě pro krásu a vznešenost RK.

Nevím, zda k životu Čech se vznese,
zda se hrůzou zdvihne jeho pěst,
jeho ducha dílo však víc nevyrve se
Slovanstvu, v němž čarovně má vzkvést.

Ještě také *Hálek*, avšak bez pesimismu, pronáší i myšlénku, že zmítanou, nebohou loďku českou RK zachránil před jistou zhoubou. — *Hovora* vidí v písních RK zárod oné bouřné, úchvatné síly, která později národ český proslavila pro všechny věky. Ale pro konec básně, kde staví tak okázale humanism nad národnost, bych se dnes skorem na něho trochu hněval, kdybych nevěděl, že to myslil upřímně a že byl přesvědčen, v případném okamžiku že by například „sousedé Němci" jednali *stejně* v ideální poctivosti s námi. — *Zásmucký* taktéž spatřuje v zpěvích R obraz dávné minulosti naší („jsou, jak otcové a matky byli"), ale doufá v jisté obrození síly té, a sice v obrození již brzké („Doplakali jsme a doželeli!"), — *Lešetický* vyzývá generaci mladou, aby obnesla se „bohem lásky, pravdy a krásy"; *Kolář* vyslovuje žal, že máme jen fragment, jen „ohlas libohlasu", atd.

Položím zde tedy kvůli přečetným přátelům Hálkovým u věrném opise ještě tu celou báseň jeho, pokud vím, dosud jinde neotištěnou.

Nalezená perla

Můj národ — z přístavu vyhnaná pramice,
že nemá poklad, jako tamty lodě,
a pozbavena plachet, vesla, kotvice
a všanc vydána spiklých živlů nepohodě,
mrskána krutým bičem vzteklé vichřice,
se pachtí za svým hrobem v širé vodě —
co zatím v přístavu bezpečné hrázi
s majetkem lichvaří si její vrazi.

Co zbývá plavci, nežli ruce složit v kříž
a smutný osud zažalovat nebi?
Však nebes sluch — ten hromy zatarasen spíš,
než slyšel by, co slyšet zapotřebí,
a plavec, v sobě duse losu krutou tíž,
zří v jícen, z něhož smrt se k němu šklebí.
Tu hle! Jaký to lesk tam povalený!
To — bože — — perla neskonalé ceny!

Vzchopil se jako blesk — bez plachty, bez vesla,
však mužnou páží loďce cestu razí,
a perla trojnásobnou moc v něm povznesla,
že plavby tíže lehce nazad hází,
že přes vln týmě slabá loď se přenesla,
že letí k přístavu bezpečné hrázi.
Aj div! Kdy znalcům do ruky ji vloží,
poznána za dražší než všechno jejich zboží.

NÁRODNÍ LISTY 19. září 1886

FERDINAND BŘETISLAV MIKOVEC

Vzpomínka Jana Nerudy

Malostranský hřbitov v Košířích již je také „na vymření". Leží tu již jako v agónii, „novým mrtvým" již po delší dobu zabráněn vstup a těm starým, zde usedlým, dána lhůta jen dvaceti — teď snad už jen osmnácti let, a pak převezou se kosti „k věčnému odpočinku" zde uložených zase někam jinam, k věčnému odpočinku novému — na jak dlouho? Kříže a pomníky se odklidí, rovy se zemí srovnají, ze hřbitova stane prý se veřejný sad — pak snad náměstí a ulice — a pak? Je již čas, abychom si hleděli alespoň obraz hřbitova zachytit pro památku věku pozdějšímu, abychom okreslili si pomníky a rovy spáčův alespoň těch, kteří měli vliv na život národa a jméno své činy svými zapsali do časů příštích. Bude po dvaceti letech státi někde již ten kýžený „Žalov", kam chceme, co do národní nekropole své, umístit veškeré nebo alespoň co možná mnohé vynikající muže české? Máme jich také v tom košířském údolí dosti! Ferd. B. Mikovec, Karel Jaromír Erben, Gustav Pfleger Moravský, hudebník Tomášek aj. mj.

Ovšem žije nás ještě dosti, kteří jsme znali zde vyjmenované — vyjma snad Tomáška — dobře osobně. Jak některé to jméno se vysloví, jako by na kláves uhodil, objeví se v paměti naší osobnost určitá, pevný obraz, jejž duch vytváří si okamžitě ve všech barvách živých, se všemi příznaky plného života. Nejurčitěji, nejživěji vystupuje každému v paměti asi postava Mikovcova. Byl to prazvláštní zjev, nikoli nepříjemný, ale nápadný. Již obrovitými rozměry svými. Kupodivu, ta starší naše generace literární jako by byla vyšla téměř celá z olbřího rodu — Mikovec, Klicpera, Šafařík, Čelakovský, Krolmus, Jablonský atd., samí velikáši co do mozků i co do kostí, ba i ten prostředně velký Hanka jako by byl býval alespoň ze žuly

tesán —, my literární generace novější jsme jen jako zdrobnělé vydání proti nim, snadže dle toho i to naše působení na národ se řídí.

„Jeho silná postava, výškou i hřmotností svou nápadná, jeho světlý vlas, za dřívější doby obyčejně velmi dlouhý, obličej plný a jasný poutaly pozornost. Zevnějšek jeho byl vždycky přísně elegantní, zvláštností pak bylo při něm, že v zimě v létě chodil s obnaženým krkem.“ — Kladu sem popis Mikovcovy postavy z Náučného slovníku proto, že je vskutku věrný; kde tu nějaké epiteton, je trefné. Nebývá přece ani obyčejem, aby konverzační slovníky mimo biografická dáta přinášely také popisy osobní; již to zajisté tedy svědčí o neobyčejnosti zjevu. Také kdo spatřil Mikovce jednou jedinkrát, nese si obraz pro celý život s sebou. A doplňuju tedy ještě několika rysy kresbu citovanou: Mohutná hlava mohutné postavy bývala vždy trochu nazad nakloněna, což dodávalo jasnému a pěknému, lehkým vousiskem nade rty a od spodního rtu dolů ku bradě ozdobenému obličeji rázu vzletného, opravdu básnického. Pleť Mikovcova byla v zimě v létě čista a jemna, přitom zdravě, růžově prokvětalá; každé dámě byla by pleť podobná ozdobou. Ruce měl masity a hebky, vždy glaceovanou rukavičkou obemknuty. Krok Mikovcův byl rychlý. — Jak praveno: kdo spatřil prvního a proslulého redaktora Lumíra jednou jedinkrát, nese si obraz pro celý život s sebou. Mám obrazů — vzpomínek na něho — celou galerii.

Vidím ho jako dnes před sebou, jak roku 1848 kráčel co praporečník Svornosti vedle praporečníka Concordie v čele průvodu, který ubíral se Prahou přes Malou Stranu a Hradčany do Stromovky, kdež slaviti se mělo velké „smíření“ Čechů s Němci. Praporečníci na chvíli zůstali stát na hořejším konci Ostruhové ulice, před zatáčkou ke Hradu, aby věčně tahající se průvod zase sešikovati se mohl. Ale než se došlo do Stromovky, byl průvod roztrhán nadobro a smíření také. Když tam pak před restaurací měla se dít vlastní smiřovací ceremonie a určený k ní svornosťák vystoupil na stůl, aby některému Němci veřejně dal hubičku, nemohli k tomu po celé Stromovce žádného Němce dostat.

Chytli konečně jakéhos studenta s červenou čapkou (legionáře právníka) a ten tu hubičku tady odnesl. Už tenkráte seznala smiřovací politika komických konců. —

Vidím Mikovce před sebou, jak při provedení Záhuby rodu Přemyslovců vyšel na jeviště, aby volajícímu ho obecenstvu se poděkoval. Vše pěkně upraveno, vše pěkně nastudováno. Černý kabát zapnut jen na dolejší knoflík, aby k výši malebně se rozevíral a vlnivé šmizetce dal průzor volný. Z levé kapsy kabátu čouhal dlouhý svitek pečlivě stočeného papíru — rola básnická. Pravá ruka mířila k srdci a pak obě ruce v elegantní paralele snesly se dolů úklonou před obecenstvem. —

Vidím ho, jak v odpůldne, kdy Kolár st. poprvé Koriolána hrál, upřímně nadšen a radostí jenjen hoře, letěl parterním koridorem, jak chytl potkavšího ho tu německého estetika Josefa Bayera a na něho mimovolně zahřměl: „Spielt der heute wieder — was? Genial!“ —

Vidím ho, jak mne na ulici zastavoval, lově z dálky už po mně očima i rukama: „Přineste mi zase nějakou pěknou báseň — rozumíte?!“, a pak mne prostě nechal stát a spěchal dál. —

Vidím ho, jak jsem mu tedy přinesl „tu pěknou“ báseň, a sice do bytu. Byl po odpoledním spánku, v županu; nahý jindy krk byl obnažen ještě — o půl lokte dál a mohutná prsa jeho svítila jako křída. Kdybych byl nevídal Erazima Vocela také doma vždy až běda upjatého, byl bych dle Krolmusa i Mikovce soudil, že nahá prsa jsou archeologův domácí oblek. — Po celém psacím stole byla navršena hromada papírků různých, malých a popsaných; Mikovec mně vykládal něco historického, sáhl do papírků sem a do papírků tam a podal mi vždy doklad. Měl systém v nepořádku svém a jeho paměť byla obrovská. —

A viděl jsem, když spadla bílá rouška s tváře jeho — s reliéfního medailónu jeho na pomníku košířském. Postaviliť jemu pomník tam členové Arkádie, jejímž byl předsedou. To bylo před dvacíti lety.

Mikovec byl ale nejen pro ten mohutný zevnějšek svůj, on byl *vůbec* zvláštním zjevem — řekl bych „pravým synem

své doby, zvláštních tehdejších poměrů společenských, národních i politických", kdybych chtěl tu sáhnout k zamilované u nás žurnalistů frázi. Pravá smíšenina extrémů, a mohl bych tu položit snad zrovna nekonečnou řadu antitéz, cituje prostě jen jednotlivé vlastnosti a zvláštnosti jeho. Mohutné tělo a přitom hlas měkký, dobrácky zachvělý. Elegant až do choulostivosti, ba až do titěrnosti zabíhající, a přitom opravdový, do hloubky pracující učenec. Zanícený starožitník, náruživý přítel zežloutlých pergaménů, a zase rovněž zanícený milovník umění nejmodernějšího, divadla, a rovněž náruživý přítel pleti mladé a krásné, pokud alespoň ta pleť počítala se k výkonnému dramatickému umění. Vlastenec ryzí, upřímný, obětavý — ale pohybující se nejobyčejněji jen ve společnostech německých. Dobrý český básník dramatický, obratný český redaktor — ale zápasící napořád i s gramatikou českou. Atd. Všeckny ty protivy ale byly vysvětlitelny, nebylyť vynuceny, nastrojeny: Mikovec, jak řečeno, vyrostl právě *takto* z poměrů časových a osobních, byl jejich synem, *nechtěl* býti nad nimi vítězem.

Nás literáty tenkráte mladší Mikovcův příliš živý styk s Němci mrzíval upřímně; slýchaliť jsme ho následkem styku toho příliš často pro naše gusto mluvit německy. Podobalo se nám, že bývalý praporečník Svornosti a redaktor Lumíra — praporečník tedy beletristů českých — měl by být „ultra" v každém ohledu národním. Proto jsme mu také přáli, nalezli-li jsme v některém listu německém, zvláště zahraničném, že ten onen Němec, který v Praze užíval Mikovcovy průvodčí ochoty a vzácné obratnosti, slovem dosti příkrým pak jemu se za to odměnil. Sloužil jim vydatně, pravda, mnozí vynikli články a celými velkými spisy, historickými romány (Rellstab, Oettinger) atd. jenom na základě informací jeho, ale leckterý se mu za to odměnil — po německu. Ida z Düringsfeldu například vylíčila ho v jistém listě zahraničném kousavě co muže snah dosti povrchních, jemuž přiléhavé rukavičky jsou nejpřednější životní potřebou, jehož největší rozkoší je zhlížet se po celý den v nějakém trumeau apod.

Jedné věci docílil Mikovec svými styky s Němci, však ne se zahraničnými, nýbrž se zdejšími; že v pražských kruzích německých udržoval se interes o minulost české země. Byl' Mikovec ve směru tom vskutku neunavný a dovedl například pro historickou výstavu, pro zachování staré umělecké památky vzbudit snahu všech. Kdysi pořádal i „staročeskou" hostinu pro tehdejší umělecké — recte německé — kruhy pražské. Vyšukal' zásobu starých kuchyňských receptů českých a dal v hostinci U černého koně dle nich řadu jídel upravit. Sezváno bylo asi třicet osob a usneseno při hostině té, že o výsledku má se zachovat — „nejpřísnější mlčení". Načež po nějakém krátkém čase z toho ovšem vylezlo, že to všechno nestálo zanic.

Ostatně, my vděčně víme, že podobné hry byly pro Mikovce vskutku jen hrami. Jeť z jeho péra tolik českých i německých monografií historických i archeologických, ano i děl obšírných a velkých, že se podobá, jako by za svého poměrně krátkého života nebyl se s praničím jiným zanášel než se spisováním dějin českých.

Mikovcův význam pro beletrii českou není doceněn. Jeho Lumír byl pro nás literárním činem první velikosti. Jsou to sice jen laciná slova, řeknu-li zde, že nemůže se nikdo z pozdějších ani domyslit, čímže nám byl Lumír jmenovitě v prvních letech padesátých, ale pravda je v těch slovech plná. Po Čechách bylo tenkráte ticho jako v poušti. Politický ruch, roku 1848 tak bujně vzkvetlý, byl utlumen, udupán. Nových knih beletristických, zejména básnických, téměř se ani neobjevilo, a v tom, co přišlo předně, — pouš' — pouš'! Týdeník Květy, Včela byly dávno zašly, politických listů nezávislých nebylo, ani ten Muzejník nebyl prve odolal proudu časovému, byl se roku 1848 spletl s politikou, potácel se teď a nevěděl, kam sáhnout. A do toho prázdna pojednou vstoupil Lumír, elegantní co do tiskového zevnějšku, živý a pěkný co do obsahu. Mikovec byl redaktorem vskutku svěžím. Ze starších, dotud píšících literátů dovedl získat téměř všech; slovenští beletristé (zejména novelista Kalinčák) pracovali pro něho ještě pilně; mladší síly české — kde byl jaký talent, mohl být

jist, že zaslaná práce jeho bude svědomitě čtena a uvážena; redaktor sám doplňoval list svůj zajímavými historickými studiemi a drobnostmi, staral se o pilný referát literární, divadelní atd. Bylo pak divu, že čtvrtek, kdy Lumír vydáván, byl vždy svátkem? Že v ten den před tiskárnou paní Jeřábkové ve Voršilské ulici bylo nás nedočkavých, mladých i *starých*, vždy celé procesí? Mikovec měl arci Filípka k ruce; ale byl sám posuzovatelem výborným, jsa rovněž výborným znalcem literatury souvěké, zvláště německé.

Tíže mohu posoudit, jaký vliv měl Mikovec na divadlo české — rozuměj na tehdejší české hry v nedělní odpůldne zimní. Byl' jsem světa zákulisního tenkráte zcela neznalý, v divadle jen divákem jako jiní. Tolik je jisto, že Mikovcův vliv na pražské ředitele byl velký a rozhodný; ozývaly se ale některé hlasy, že vliv ten podléhal někdy osobní nechuti atd. Mikovec byl na štíru nejprve s Tylem, později i s J. J. Kolárem. Ve trojím směru však posloužil Mikovec českému divadlu jistě: vymohl na řediteli Němci, že pro české hry sestavena společnost stálá; udržoval živý zájem v obecenstvě pro ně, přinášeje referát a zprávy v každém čísle svého listu; rozmnožil původní repertoár český vlastními dobrými hrami, Záhubou rodu přemyslovského, Dimitrijem.

V pozůstalosti Mikovcově nalézají prý se ještě dramata Bitva na Bílé hoře a Wallenrod. Učinil se pokus, aby byly divadlu získány a také provedeny? Nesmíme Mikovcova dramata podceňovat! Nemají francouzské rafinovanosti, nemají Schillerova vzletu, ale divadelních efektů je v nich věru dost a historický jich obsah může *jen* blahodárně působit na naše obecenstvo širší. Na to obecenstvo naše, velké a předůležité, které naslouchalo by dnes historickému českému kusu bez dechu, jako mu naslouchávalo druhdy. Pro lid ten nečiní se nyní směrného, účelného pranic. Od té doby, co si český národ divadlo dostavěl, nemá český lid divadlo žádné.

ZLATÁ PRAHA 1886, str. 219 a 234

△ *V Praze 24. září*

Už si ji odbyl, tu svou „mrtvých stráž", náš primátor pražský, ba odbylo ji sobě už také asi sto ještě jiných, kteří po něm prošli „černými vrátky", — neboť na stráž musí prý každý z mrtvých, až do vystřídání — také u mrtvých je „všeobecná branná povinnost", jak Hálek tvrdí. A Praha viděla zase jeden z oněch pohřbů „krásných", jež jsou naší specialitou a o nichž jsem ominózní náhodou právě před týdnem mluvil. Ty pohřby jsou jeden jako druhý, máme již svoji šablónu na ně, ale pohřeb primátora Vališe měl přece jenom jednu svoji zvláštnost. Z veřejných budov vlály prapory černé, vlály ze všech, vyjma německé kasino a — katolické chrámy pražské. Podivná kopulace, ale zajisté byla tu i tam příčina dobrá. Němcům dal primátor Vališ krásně upravit vůkolí jich druhého zdejšího divadla, musili tedy ukázat, jak dovedou si noblesy vážit. A katolickým těm chrámům je patrónem město Praha a protestant Vališ byl reprezentantem patronátu toho — prokázaly tedy asi „patřičnou" úctu patrónu svému. Ty neověšené budovy, tam i zde, mluvily velmi srozumitelnou řečí!

A také si už odbyl svoji „mrtvých stráž" Rudolf Pokorný, spisovatel, básník. Na hřbitově v bujném a krásném Polabí, kamž z Prahy byl se přesídlil teprve několik neděl předtím. Nejen ale tu stráž si odbyl, nýbrž i svoje nekrológy — bohudíky! —, na nichž bylo leckde vidět, že jdou dosti pracně z pera. Konečně — pochopitelno je i to! Spisovatel pilný, původce sice již celé řady různých spisů, ale přece ještě mladý a mající individualitu svoji rozvinout do leckterých ještě směrů. Také muž osobně trochu příkrý, drsný, a takové vlastnosti působí tuze u nás, v tom našem úzkém, malém kroužku. Přiznávám se, mně samotnému druhdy nebýval Pokorný zvláště sympatický. Jeho verše mně zpo-

čátku zněly drsně. Jeho polemikám byl bych přál více etického podkladu a méně osobní náruživosti. Ale rovněž rád se přiznám, že mne Pokorný později překonal. Svou neunavnou pílí. Svou českostí ryzou. Svou horoucí, do slz tryskající láskou k národu a vlasti. Odolej, kdo můžeš, vlastnostem takým!

Ostatně — nevhodná ovšem témata pro „nedělní" fejeton! Jen kdyby člověk mohl se vyhnout černým faktům, kdyby mohl zapomenout hned dnes, co tížícího stalo se včera! Nebo alespoň kdyby, odbyv si zmínku, mohl pak hned přeskočit v pravý opak, do světla ze tmy, z opravdové, ba až truchlivé úvahy do unášející veselosti! Ale cítím, že nálada potrvá, že znělo by nepravdivě, protivně, kdybych chtěl přechodem vynuceným — —

Není ho ani zapotřebí. Spisovatel Pokorný sám určuje přechod: k literatuře ovšem. Téma zcela časové. Podzimní počasí i nálada poutají zase k světnici a knize. Mrtvá, neplodná doba letní — neplodná co do vydávání nových kněh — skončena a mají se již objevovat spisy nové. Spisovatelé mají svou „ratolest" či „letorost" — překrásné slovo, kterým lid náš označuje soubor všeho, co za „letošní leto" narostlo, zkrátka celou letošní žeň — spisovatelé mají tedy svou „ratolest" dojmů a myšlének nyní začít třídit a zpracovávat. Obecenstvo má začít číst — ty večery, které byly tak krátké, že nestačily ani na zivnutí, jsou již delší a delší — dlouhy někdy až k zoufalosti — honem pomoc — knihy, knihy!

A tu, jako téměř teď ve všech směrech českého života, ozývají se stesky. Že prý se nám nerodí pěkných talentů nových. Že starší spisovatelské síly se unavují. Že obecenstvo pozbývá jaksi ku čtení chuti. Že tím také nakladatelstvo pozbývá pružnosti a podnikavosti.

Trochu nebezpečná věc, takovéto řeči, zvláště o tom obecenstvě! Řekni někomu: „Vypadáte trochu špatně!", on se zarazí, a cítí vskutku pojednou „tak něco" a trochu krve mu náhle ustoupí z tváře, byť vpravdě vypadal jako Bakchus. Řekni: „Nebolí vás hlava?" a otázaný ihned bude cítit v hlavě jakous tíži. A řekni obecenstvu: „Jsi unaveno —

nečteš už ani!“ a obecenstvo — vskutku nevezme knihu do ruky. Ovšem, na chvíli. Položí-li se mu na stůl kniha dobrá, zajímavá, na jeho srdce, na jeho duši klepající, je po únavě. A z tohoto stanoviska třeba hledět na ty nynější stesky.

Arci má stagnace v jiných oborech národního života, má děsný náš neúspěch politický a plynoucí z něho všeobecná rozmrzelost a únava také zde vliv svůj značný; ale *tato* únava nemůže mít potrvání, živý strom národní musí vždy znovu pučet do zeleně a do květu, a s chutí jinou musí se dostavit brzy zase též ta chuť ku čtení. Na *dobré* knihy, k nimž zajisté mnohý člověk i jinak ještě disgustovaný také teď hned co ku léku rád sáhne.

Myslím, je-li nějaké disgusto co do čtení, jež povstalo z literatury samé, že je jím vinno v přední řadě nakladatelstvo naše. Nechť páni nakladatelé nevyhrnou ret a neřeknou: „Nu ano, u spisovatele je předním viníkem *vždycky* nakladatel!“ Snad k následujícímu přikývnou přece. Dímť prostě: české nakladatelstvo přeplnilo knihový náš trh, a ne vždycky dobrými věcmi. Čtoucího obecenstva přibylo nám snad pateronásob, knih se ale vydalo dvacateronásob více než dříve. Nevzrostla ani tak činnost spisovatelská, jako spíše činnost vydavatelská, knihová, jakkoli to divně zní. Nakladatelů totiž nám přibylo značně, dobrých, činných, inteligentních. Jeden konkuroval s druhým; dařilo-li se jednomu v něčem, druhý hned napodobil. Každý například chtěl mít zvláštní svou „bibliotéku“, „knihovnu“, sbírku svazkově nebo sešitově pokračujících děl. Každý chtěl mít zde první všechna naše literární jmena, tedy tatáž. Každý spisovatele žádal, nutil, nabízel mu dobrého honoráře. A spisovatelé neodolávali, jak by byli měli; nebylať ještě na tom českém světě taková nabídka jako za posledních let a nebude hned tak brzy — těžko odolat! Sebrali, kde co měli, sestavili v knihu někdy i to, čemu prve sami nebyli přikládali ceny. Vydáno to skvostně, pod jmenem akreditovaným, reklama řekla: „Znamenité!“ a obecenstvo kupovalo. Arci dostalo se nám tou nalehavostí nakladatelskou mnohé knihy dobré, ale také mnohé slabé, velmi slabé,

a přišel-li kupec náhodou na dvě tři takové slabé, byl disgustován. Nevěřil více reklamě, ne spisovateli, ne nakladateli. Ty doby jsou dávno pryč, kdy „co české", také bylo „hezké", náš čtenář nemá právě peněz nazbyt a času nazbyt nemá dnešního dne už žádný čtenář na světě. K tomu se družilo vydávání velkých, nákladných, ilustrovaných děl, ilustrovaných časopisů atp., jež čtenář má také rád v majetku svém, a čtenář kvůli těm uskrovnil se tím spíše ve směru jiném, když v tomto byl tedy důvěry pozbyl. —

Hezký kousek viny na nastalém disgustu má ovšem také spisovatelstvo samo. Položme si ruku jen upřímně na srdce a řekněme: při rozvoji literatury *nedbali jsme* dostatečně rozvoje národního ducha. Nepsali jsme pro národ dle jeho potřeby, dle jeho ducha, jeho porozumění. Mnoho-li pak je toho, co z pěkné té naší literatury stalo se živým majetkem národu, co vštípilo se do jeho paměti, rozmnožilo vlastní jeho myšlenkový poklad, zachvělo mu srdcem!? Jediný z nás, který skutečně a v plném slova smyslu byl *českým básníkem*, stejně velký jako Čech i jako básník, znající spojit požadavek umělecký s požadavkem národním, byl ten nebohý kaplánek klecanský, záhy nám odňatý Beneš, — my ostatní nedovedli jsme spojit individuelní se všeobecným, rozvoj národu s rozvojem umění. Důležitá dvě desítiletí nechali jsme uplynout, aniž bychom zlatého toho času byli dosti výdatně použili, celou řadu značných talentů nechali jsme se utrmácet, aniž bychom jich byli řádně využitkovali, — *plnou* tíhou netrefí nás jednotlivé ta výčitka arci žádného, ale najisto všechny dohromady, každý má z viny část svoji určitou.

Pracovali jsme dosti, je pravda. Ale pěstovali jsme jakous „literaturu o sobě", ne literaturu českou. Napsána jsou díla krásná, trvalé a velké umělecké ceny; ale díla ta nemají vždy dosti význačnosti české, mohla vyjít u kteréhokoli národa jiného, a také tamten zas národ by nebyla označila zvláštností svou nijakou. Šli jsme kolem domácích svých pramenů, jako by jich ani nebylo, nedotkli se téměř ani velkolepých svých dějin, z nichž možno vyvádět jednotlivé heroy a heroické činy pro uměleckou tvorbu již jakoby ulité,

nevšímali jsme si svých kouzelně krásných mýtů, z nichž možno utvářet postavy přímo slunné duševní krásy a novosti nikde netušené, aniž mudrosloví svého lidu, z něhož možno uvést do světového básnictví etické názory rovněž nové jako démantově čisté. Ve své radosti, že zlomili jsme pouta dříve nás vížící, že strhli jsme zdi a valy, rozhled a procházku po volném světě nám zabraňující, zašli jsme mnohdy do cizoty zase příliš daleko, takže jsme v ní i tonuli, chuti k návratu, smyslu pro domácnost svou pozbývali. Vychovávali jsme literaturou „moderního Čecha"; ale často zapomenuli, že Čech ten má být ovšem *roven* všem lidem ostatním, nikoli ale s ostatními *stejný*. Odívali jsme se v jakous básnickou uniformu světovou, a oni jsou zatím do té velké básnické armády, do toho „básnictví světového", přijímáni jen ti, kdož přicházejí v kroji svém osobitém, řekněme národním.

Literatura češtěji, národněji se vyvinující mohla mít na rozvoj český za posledního času vliv nesmírný. My máme ovšem pro počínání své omluvu jednu vážnou. Myslili jsme zajisté upřímně, poctivě, že to půjde i bez nás „literátů pěkných". Byli jsme přesvědčeni, že politický život rozvine se až ke krásným nějakým cílům prací faktorů ostatních, a my zasedli opodál a oddali se svým fantaziím. Byla to, jak vidíme, mýlka, měli jsme se účastnit v boji, jak toho požadoval národ mladý, teprv rostoucí. A zabředli jsme do těch svých fantazií tak, že je nám návrat dosti obtížný. My se skoro bojíme už témat českých, zdáť se nám, upřímně řečeno, že nejsme na ně, na vskutku básnické a zcela samostatné jich zpracování, ani dosti více silni.

Ba my se rádi vyhýbáme i každé vlastenecké narážce, vlastenecké básni atd., ovšem že zase z příčin jiných. Myslímeť, že taková báseň nepatří ani do poezie. Papouškujeme po Němcích: „Ein politisch Lied — ein garstig Lied!" Nechme jim ale pořekadla jejich; vzdor pořekadlu uvedenému mají Němci sami přece překrásné básně vlastenecké, skutečné básně. Rád bych také věděl, proč by vlast a národ, rovnost a volnost měly být méně poetickými tématy než jaro a les, růže a slavík, měsíční svit, milost, přátelství atd.!

Jen když je to *skutečná, vpravdě krásná báseň* — vlasteneckou, časovou, politickou buďsi pak jakkoli! Vždyť proto nechci přece, aby poezie stala se služkou politiky, nýbrž jejím andělem strážným, nechci, aby utonula ve vášních časových, nýbrž aby nás sprovázela věrně při bojích našich, nadchla nás, šlechtila nás, udržovala nás na pravé lidské výši. Nastane-li mír, oddejme se třeba hrám a fantaziím; teď ale jsme v boji. —

To vše jsou myšlenky jenom porůzné, nesystematické, jak právě tryskají z duše, jež je jimi plna. Mnohé slovo není tu snad zcela správné, je opravitelné a leckterý výrok snese ještě další a obšírnou diskusi. Snad také někdo, komu právě vhod, použije výroku ve smyslu zpátečnickém a bude z něho dokazovat zhoubnost volného moderního literárního směru vůbec, prospěch obmezeného horizontu zvlášť. Neškodí. Chci jen, aby básníci a spisovatelé naši o pronešeném přemýšleli se mnou, a vím: pravý básník, opravdovou snahou se nesoucí spisovatel mi porozumí.

Tak jako bych naší mládeži neunavně a rok co rok připomínal, aby se učila šermu a byla si jista ramene svého pro všechny těžké případy, které by mohly kdy nastat národu, takž bych také poetům, „mladíkům věčným", „bojovníkům duševním", připomínal stejně neunavně, že jejich slovo je ve službě vznešené věci mečem nejpádnějším, jejich velitelské heslo v dobách svatého boje komandem nejmocnějším, vedoucím voje nejnadšenější, rozhodujícím bitvy nejtěžší a nejkrutější!

NÁRODNÍ LISTY 25. září 1887

SLUNCEM A STÍNEM

Básně Jos. V. Sládka. Salónní bibliotéky čís. 52
Tiskem a nákladem Jana Otty v Praze

Již první sbírkou Básní, vydanou před lety, postavil se *Sládek* mezi lyriky vyvolené, lyrice zůstal věren po celou dobu své literární dráhy a vyspěl v ní na mistra. Nová jeho kniha Sluncem a stínem je novým toho dokladem. Všechny stránky, jež činí poezii Sládkovu milou a sympatickou: vroucí, hluboký cit, novost myšlenek, hojnost nových obrazů a obratů, stručná jadrnost mluvy, ostře vyhraněné pointy a nedostižený půvab žánrové drobnokresby, to vše nalezne čtenář v knize nové, která rozdělena jest ve tři oddíly: první nadepsán jest *Písně*, druhý obsahuje *Znělky* a připsán jest Jaroslavu Vrchlickému, třetí má titul *Jiné básně*.

Nejvíce zavděčil se nám Sládek částí prvou, neboť v moderní tvorbě básnické, jež se zálibou stále rostoucí zahaluje se v těžký, složitý verš reflexe a popisu, stává se zdařilá, prostá píseň vítanou, osvěžující vzácností. A zdařilé jsou písně Sládkovy všechny. Zvláště rozkošné jsou: *Když jsme prvně sami byli*, *Nechoď k nám*, *Spala a nespala*, v nichž velmi šťastně vystižen jest prostonárodní tón. Lze s jistotou očekávati, že v kruzích našich hudebních skladatelů dojde tento první oddíl náležitého povšimnutí.

V cyklu znělkovém, obsahujícím čtrnáct čísel, vynikají originální invencí *Komáři*, *Měkkejši* a *Čtyři české znělky*, v nichž promluvila satira trpké, leč pravdivé slovo o stinných stránkách našich společenských a literárních poměrů.

Třetí oddíl, jenž jest nejobšírnější, přináší bohatou žeň básní citových a přírodních nálad, intimní obrázky rodinné, několik baladických motivů, mezi nimi duchaplně koncipovanou a výrazně pointovanou *Kde je máma?* a na Goethova Krále duchů maně upomínající *Ledovou královnu*.

Dále sluší vytknoutí: ráznou a svěží *Píseň oráčovu*,

přemítavou *V nočním tichu*, *Spasitel*, *Láska*, *České krajině* a *Pole* a snad nejskvělejší číslo celé sbírky *Ve hvězdné výši*. V době, kdy hnuto u nás otázkou „hladových dětí", má jmenovaná báseň význam svrchovaně časový. K básníku, jenž na perutích fantazie vznesl se v nadhvězdné regiony, vešlo chudé, opuštěné, zimou a hladem plačící děcko. Prosilo o přístřeší. Básník končí hluboce významnou apostrofou:

Ó lidská bído, v podobě děcka,
v podobě každé jak obcházíš zem,
co je ta moudrost nebeská všecka,
dokud ten stesk je v oku tvém!

Tajemství nebes — co nám je vás třeba,
dokud zde musíme v mrákotách žít,
dokud zde nuzní nemají chleba,
dokud zde trpící nemají klid.

Té noci, jak děcko dřímalo v klidu,
básník se v nebe nevrátil již —
jen cítil, jak k srdci tisk lidskou tu bídu,
že k nebeským branám — je na zemi blíž.

Knihou Sládkovou jest literatura obohacena, toť nepopíratelno, — bude obecenstvo ochotno o tom se přesvědčiti?

-e-

NÁRODNÍ LISTY 17. listopadu 1887

△ *V Praze 18. října*

Josef Frič dobásnil. Nechci tím ovšem říci, že nebude psát více žádných veršů, nýbrž že dožil. Jakoby do měkké bavlnky zabalen do svých zářivých ideálů předl si z nich verš po verši, sloku za slokou, zpěv za zpěvem: den po dni, měsíc po měsíci, rok po roku, a byl pořád mlád, neboť s každým ideálem je spojeno věčné mládí.

Žil a snil. Snil s odevřenýma očima. Často ho chopil osud kostnatou svou rukou hrubě za prsa, ale Frič se probudil leda na mžik. Udiven pohlédl na vůkolní svět; ale již zase byl přesvědčen: ta hrubá, ta drsná skutečnost kolem nás, *ta* že je vlastně snem, — a blaženě snil dále. Je-li pravda, že život všech nás lidí je jenom sen, — ten sen Fričův byl z nejzlatějších. A je-li pravda, že na snech člověka poznáš, je-li člověk zlý či dobrý, Frič byl z lidí nejlepších. Jeho snem bylať svoboda, bylo v té svobodě štěstí všeho lidstva, a on snil, že štěstí to nastane již zejtra.

O jeho šlechetnosti, o té vznešené dobrotě jeho nemůže být ostatně dnes žádný rozpor; naslouchej, co lidé o něm píšou a praví: byl démant! Zaživa ovšem neměl všude přátel: bývá idealista lidem i pro výsměch, a snílek naráží na všechny strany; ale dech smrti má podivnou tvarnou sílu: ještě před minutkou byla krajina pod těžkou mlhou — a jenom zadechnutí, a krajina skví se před námi v bohaté, netušené kráse!

Nazvali jsme Fričův život básní — ale jakého druhu tedy básní? Mnoho, náramně mnoho v ní lyriky, jako u všech idealistů; také dosti výjevů úchvatně dramatických, byť Frič povahou podnikavou, muž rozhodně statečný: já bych ji však označil co román. Tak pestrého, tak vskutku romantického života nezažil mimo Preise v tomto století as žádný Čech!

Kdysi jsme si byli spolu usedli na „imperiál" pařížského omnibusu a tu Frič jal se vypravovat o jakéms našem krajanovi, roku 1848 uniklém z Rakouska. „Vidíš, zrovna tadyhle to bylo, na té linii k Vaugirardu! Vylezl jsem na omnibus a — on tu sedí; poznali jsme se okamžitě. Měl kufřík vedle sebe. ‚Kampak tady?' — ‚I jsem zrovna na obchodní cestě z Londýna do Cařihradu a zkombinoval jsem si nejkratší cestu přes Paříž!' Není to originální?" — Ale Frič sám byl zrovna tak „originální", pořád na cestách mezi světovými body, pořád na imperiále časového omnibusu!

Mám ovšem tisíce vzpomínek na Friče, a každá je různorodá, různolící, různého dojmu. Mozaikový obraz zajímavosti nevyrovnatelné! A živý — kouzelně živý! Račte dovolit? — jen tak se dotknu — přes časy a kraje —

R. 1848. Jeviště: Císařský mlýn. Den: kdy ve Stromovce slavilo se „smíření" a nespokojenci odtamtud odcházeli a bavili se a rokovali pod kaštany mlýnské restaurace. Konečně přibyl také Frič, asi se dvěma soudruhy, a tu jsem ho spatřil poprvé v životě. Mladík devatenáctiletý, svěží, jiskrný. Na hlavě měl rudý fez, s dlouhým hedvábným třapcem modrým vzadu, s velkou stříbrnou hvězdou nad čelem; snad hvězda dovršovala trikolóru nebo byla spolkovým znakem. „Eh, co je tam do toho! Žádný to nemyslí se svobodou poctivě!" a mohutný jeho „ziegenheimer"* letěl a bouchnul na tabuli prázdného stolu. —

R. 1850. Jeviště: hořejší část Jeleních příkopů. Prostý myslivec napřed, desátník myslivec vzadu, vězeň Frič uprostřed. Prochází se tak sem tam hned tou první pěšinou dlouhou, oddělenou od stráně živým plotem. Sedím uprostřed cesty, v rondelu pod lipou, držím knihu v ruce a dívám se na ně, jako na kývadlo. A když se obrátím a pohlédnu dolů, zahlédnu občas také tam stromovím problesknout vojenský bodák, nebo postavu lidskou — tam zas prochází se Sladkovský. —

R. 1856. Jeviště: hostinec „otce Pěkného", v Jilské ulici vedle Železných dveří. Den: kdy jsem měl zase jednou půl

* Studentská pádná hůl.

zlatky, abych mohl do hospody, do kroužku známých. „No víte," povídá mi Frič trochu stranou, „já jsem si vaše Hřbitovní kvítí arci postavil do knihovny, kvůli kuriozitě, jako to dělá přírodozpytec; ale básník nejste. Hálek — vidíte — to je jiná! Jakpak kdybyste se zkusil v něčem tedy jiném?" —

R. 1858. Jeviště: Fričův byt na Vodičkově ulici, v nynějším Hlávkově domě. Čas: březnové odpoledne. Osoby: Frič, jeho choť („Anna Sázavská"), Hálek, já. Frič (drží papíry v ruce): „Anna, prosím tě, uvař nám černou kávu, — dobrou! Podívej se, ti pánové chtějí vydat almanach! A přišli se se mnou radit, že prý mám dobré zkušenosti už s Ladou Niólou — hehehe, *dobré* zkušenosti! A už mají taky něco rukopisů — a prý asi tucet mladých spisovatelů! Co říkáš? — pustíme se do toho? — Ty pomůžeš taky, viďže —?" —

O den později. Jeviště: můj přízemní bytek v Ostruhové ulici. Osoby: Frič, já; po chvilkách vejde také moje maminka z krámku a dá se do prádla. Má naspěch; ale prací necky stojí zrovna až vedle mého stolku — neníť jinde vhodného světla — a musíme mluvit hlasitě, abychom si dobře rozuměli. Friče to tísní — dívá se — zajiká: „V sobotu ke mně na večer tedy přijďte! Bude čaj — a chci předčítat vašeho Šimona." Zakoktal se trochu: „Ale vy jste chudý — takhle jsem si vás nemyslil!" — Začervenal jsem se jako pivoňka. Byl jsem ještě v tom mládí, kdy člověk si myslí, že chudoba je hanba. Ale nevadila, ta chudoba! Frič přicházel přece často tam nahoru ke mně, a Hálek a Heyduk a Rudolf Mayer a Alfred Waldau, všichni! A snědli nám třeba celé prkno povidlových vdolků, nebo vyjedli pekáč s „hluchým" svítkem — maminka pekla tak znamenitý —, Heyduk by měl věru jednou tu melu popsat, já nesmím!

O pět měsíců později. Letní odpoledne. Jdu po schodech ku Fričovu bytu. Na schodech mne potká muž, divně drzý, a změří mne od hlavy k patě. Na chodbě druhý, a změří zase. Vejdu. Paní Fričová v největším chvatu; rozkládá prádlo po stole a židlích. „Snadže ho chtějí odvézt z Prahy — musím honem trochu tohoto prádla — —" Připadalo mně to zde jako po vyhoření. — A o dvacet let později byl

jsem při tom, když v Knoblochově restauraci v Liliové ulici F. Fischer, rada pražského vrchního soudu, bývalý auditor v sedmihradské Deési, a J. V. Frič, spisovatel, bývalý vězeň v Deési, podali si ruce na poznanou —: „Vždyť jste byl internovanec tak hodný, — upřímný, kavalírský...“ —

R. 1862. Sedím v redakci a upravuju rukopisy pro sazárnu. Držím v ruce modravý, tenký papír, na jakém právě psával Frič. Byl na Kapréře, popisuje nám návštěvu u Garibaldiho — přemýšlím, dumám — závidím —

R. 1863. Čas: májové dopoledne. Jeviště: pavlač 3. patra v domě č. 14 v ulici rue de l'Ouest, Paříž; zrovna pod námi vlní se a šumí zahrada Luxemburská. Osoby: Anna Sázavská, které vypravuju o Praze; Frič; malý jeho Pepík — „Donnez moi le nožík, je veux faire tříšťky!“ —; a ještě menší klučínek druhý, dosud beze jmena — ponesu prý ho ke křtu a dáme mu jmeno Jeník. „A teď pojď, abych ti ukázal, kde jsem ti najal byt; budeš bydlit u madame Lacour, a ta béře jen Poláky — teď jsi Polák!“ — A pak neděle a neděle společného obcování, po celé Paříži a celém její vůkolí, po sbírkách a kostelích, v divadlech i v kavárnách na bulvárech, v přednáškách Sorbonny i v studentských plesích — nabral jsem si duševního kapitálu pro celý život! —

A pak tedy zase tichý můj stolek redakční, v podřímlé Praze. Pročítání dalších četných dopisů Fričových — nová závist — —

R. 1866. Pruská okupace. Je noc. „Ťuk, ťuk, ťuk!“ pojednou na moje přízemní okno. Probudím se. Kdo to asi? Vždyť je ještě tma, jen takové slabounké letní šero — nejvýš že je snad asi tři hodiny ráno! — „Ťuk, ťuk, ťuk!“ Otevru okenici. „Pan... dává se poroučet. Abyste ihned k němu přišel, čeká tam někdo.“ — „A to musí být hned?“ — „Hned!“ — Obléknu se a jdu. „Ach, dobré jitro! Jen tam do druhého pokoje!“ Vejdu — přede mnou stojí Frič! Byl válečného zmatku použil, aby navštívil Prahu. A za půl hodinky jsme se zase rozloučili, pro leta.

A pak přicházely od Friče zprávy z Berlína, pak z Petro-

chaloupce i v kterémkoli bytu vysokého městského činžáku totéž lidské srdce? Snad a najisto jeví se na zevnějšek poezie ve městě *jinou formou*; čistě lidský základ její je ale *tentýž*. Rozdíl spočívá jenom v tom, že na lidech venkovských pozoruješ poetické zjevy a údaje ovšem mnohem snáze, různost povah že je tam ihned nápadna, že obyčejně celý nějaký děj můžeš sledovat od počátku po konec, vidíš původ a příčiny, vidíš lidem až na dno duše. Na venkově jsi právě na venkovském sadě: stromy stojí dále od sebe, je jich málo, každý je ti ihned svojí zvláštností nápadný. Město ale je les: charakter jednotlivých stromů ztrácí se v charakteru celku. Uniformující, egalizující velké město vyrovnává i veškeré projevy citové — musíš ten zevnější lak teprve pracně odklípnout, abys přišel na povahu fládru. To ovšem vyžaduje určité vůle, veliké píle, času, talentu. Ano — *talentu*. Nemá ho každý!

„Jen sáhni v plné lidské živobytí žhavé,
co vylovíš, to vše je zajímavé!“
Jak rád bych podle Goethe jednat chtěl,
jen kdybych Goethovu též ruku měl! —

volá Schönthan za jiné i — za sebe.

Přemnohý prostě řekne: Nevidím povrchem toho moře až dolů na dno, „*tedy* tam perel není“. A když někdy životní bouře vyhodí perlu na břeh a on přes ni zrovna až klopýtne, řekne: „Výjimka! Případ jednotlivý, osamocený!“ A snad dodá: „Zde místo citu panuje čiré sobectví! Jeden nedbá druhého, ne jeho života, ne jeho smrti!“ — Ano, takový je ve městě skutečně ten povrch! Truchlivé klinkání umíráčka každou chvíli padá z některé věže dolů do ulic; ale nikdo si ho tu ani nepovšimne, smích, hovor a hluk nese se dál, snad chodec ani neslyší. Ale vejdi do domu; nepozorován vnikni do domácnosti. Sotva zvonek cinknul, sklesne drhnoucí, pracující ruka: „Někomu se zvoní do hodinky!“ — oko se upře do kouta a rty se chvějou modlitbou za něho, toho — zcela neznámého!

Já pravím: Ve velkém sídle lidském žije *nepoměrně více*

poezie nežli v malém sídle lidském! Je to tak přirozeno, že to lze i matematicky dokázat. Vždyť se to má věru jako s loterií: již s hrstkou devadesáti čísel, co dá se s tou již amb a teren, kvateren a kvinteren dokázat! Co vše tedy „se vykombinuje" v městě ze statisíců lidských srdcí a myslí!

A kde by bylo lidstvo dnes bez velkých měst, kde veškerý jeho pokrok, kde jeho *umění*, a tedy i *poezie*! Vždyť jsme přece slyšeli z jeviště, že sám básník uznal:

„— —obchod a průmysl,
a věda, umění, jež jedině
nám lidem pomáhají ku pokroku,
těm nedaří se na šlechtických hradech,
ne v uzavřených kobách klášterních!
Ty v městě květou, tam, kde v tlačenici,
jak když se jiskra křeše z kamene,
ve lidských zracích, stále buzených,
se jiskry ducha bujně pošlehují,
kde každý soused je ti soupeřem
a každý budičem tvé vnitřní síly!"

Spíš nežli „Ve velkém městě není poezie" lze věru říci: Je jí zde na *moji* sílu, na *moji* vnímavost příliš mnoho! Pravý oceán — a moje myšlénkové veslo není dost pevné, moje citové kormidlo není dost jemné!

Co o jiných velkých městech, platí pak ovšem stejně o Praze. Také to, že každé město má ke všemu ještě svoji zcela *zvláštní* poetickou barvitost, dle rázu obyvatelstva, které to město z venkova doplňuje, dle svých dějin, dle krajinářského svého půvabu atd. Na Praze je ráz tedy veskrz *český*. A povídám: Přenést ten její ráz do literatury, dovést jej slovně, umělecky obrazit a zapevnit, znamenalo by totéž jako dosáhnout již té kýžené „českosti", tj. originálnosti našeho písemnictví.

Arci, ani Praha o sobě nestačí ještě cele na zmíněnou naši původnost. Větší polovinu musí přičinit český venkov. Lid náš vesnický, jeho způsob myšlení a cítění, jádro jeho obyčejů, živý duch jeho mluvy, jeho způsob života, jeho

tisícileté zkázky a báje, jeho snění a bdění. *Studovat český lid*, nechť na venkově, nechť v městě, toť úkol našeho spisovatele! A zajisté že ta druhá, řekněme třeba tedy ta menší polovina oné původnosti v Praze se pak najde: Praha ji chová, poctivě ji dodá!

Jaké tu bohatství! Ten obrovský, všemi barvami hrající vír života! Ta historie dalekosáhlá, velkolepá, a tak pestrá — jenom se proberte Tomkovými dějinami, přece tak suše psanými: tisíce tu poetických motivů na epa, romány, dramata, na co chcete! Ovšem — *našich* motivů! Na něž *musí být tvůrčí síla*, kteréž se *musí* zpracovávat původně, pro něž není ve světové literatuře „předložky, šablóny, vzorku" a jež by se staly literárně ihned bezcennými, jakmile by se k nim užilo šablóny cizí. Jenom ty motivy *studujte*, českou duší se do nich zahloubejte, však vám pravé, původní umělecké dílo vyroste samo!

A což teprve ten skvostný, přírodou darovaný rámec! Ta krajinářská krása, architektonická zdoba, ta různost pohledů, ten přebohatý profil Prahy! V tom souhlasí as každý, že přírodní krásy naší Prahy nebylo v literatuře ani ještě co stafáže užito vděčně. Jaké obrazy by tu podal nějaký Scott, Bulwer, Rzewuski, Gogol!

Co v Praze vidíme při prosté jen procházce, jsou přec hotové básně! Nechť Praha chvěje se životem při plném denním světle, nechť zadřimuje už pod clonou noční nebo v ranním šeru zvolna se budí!

Postavme se třeba jen navečer k Můstku a pohlédněme vlevo na moderní Příkopy, kde tisícové lidí všech stavů se hemží a tísní, sterá světla šlehají, kočáry hrčí, těžké vozy haraší, lidské hlasy a šum kroků v jedinou mohutnou vlnu hukotu se slévají, — a pohlédněme zase vpravo na to širé, tiché, jakoby opuštěné a promrzelé náměstí Václavské, chaře se rozkládající a volně postupující až k temné výši, kde povznášejí se mohutné obrysy Muzea jakoby strážného hradu — Akropolis české země!

Projděme se od vltavského břehu u Štvanice, cestou mezi Prahou a předměstími, až dolů ku Botiči a zase k Vltavě, i přes ni pak dále až ku Děvínu — téměř mílová cesta, a po

ní nádraží za nádražím, samé jen hučící stroje, pískající lokomotivy, napomínající zvonky, tlupy hrnoucích se cestovatelů.

Vystupme na Vyšehrad, procházejme se jeho mlčelivými, jakoby otrouchnivělými prostranstvími, a ubraňme se — ubraňme, můžeme-li, aby mysl naše nezakolébala se pojednou na vlnících se dumách, aby nad naší hlavou náhle do závratné výše se nevzklenul chrám českých dějů a zrak náš se nezabořil v minulost, přes věky a věky, až do té mlhavé, šeré dálky prvního českého rána —

Vyjděme si jednou třeba také z města ven a zatočme hned za hradbou do Kamenných lomů — pouště, jako bychom byli sto mil ode všeho společného života, rozvaliny jako z nějakého obrovitého města, a potkáme-li přece někoho, je to leda učenec, kterému zde ta bělavá opuka šepotá o životě zhynulém před statisíci lety, nebo nějaká postava sešlá, strhaná, rozsochatá, zpustlá, že ihned sobě vzpomeneme, jak Sue a Chateaubriand tu holotu montmartrských lomů líčí, — až mráz nám přeběhne záda!

Sejděme pak zase Malou Stranou a kráčejme znovu volně Petřínem vzhůru, až ku „vyhlídce". Ticho — posvátné ticho, jakoby v chrámu! Zdola, jakoby z nedozírné hloubi, vznáší se široký, velebný zvuk, slévající se z hukotu živého města, šumotu velké řeky, hřímotu rozpěněných jezů — jako když moře v dálce se bouří! A před námi tedy ten luzný, nevýslovně dojemný, vzduchovým šlojířem ověšený obraz Prahy! Viděl jsem věru mnoho, *podobného* dojmu užil jsem ale jen ještě jednou: když jsem z pobřežní asijské výšiny hleděl zpět do Evropy, na Cařihrad, div světa. — A když je právě předvečer svátku a ku výši petřínské letí sbor pražských zvonů, — tu se ti zadrhne v hrdle dech — oči se pohnutím tlačí až z důlků —!

Postavme se za letní noci, při měsíčním svitu, na Kamenný most a dívejme se po Vltavě vzhůru, na ty široké, bílým světlem poseté proudy, na ty do vod ponořené, temnomodré ostrovy, vypadající jako do stříbra zabrané drahokamy, jako safíroví obři!

Zajděme si kdykoli na nábřeží a pohlédněme odtud

k Hradčanům, k svatovítské věži, z níž jakoby dávná, veliká minulost hleděla do nynějšího našeho života, — a k tomu budovnímu lešení, vršícímu se tam za tou věží, z něhož zase jako bychom my sami, tiší a zadumaní, hleděli do své budoucnosti dálné!

Zajděme si tamtéž pak zase kvečeru, když slunce zapadá za Petřín a dodnes ještě čistým tam vzduchem poslední paprsky tak zlatě, tak jasně prostřelují, když z nich plamenná, krásná gloriola ovíjí naše Hradčany, jako by to věčné, to světové slunce samo spěchalo vystrojit apoteózu českých dějin, ozářit slávou snahy poctivého národa —

Atd. — atd. — ba desetkrát ještě „atd.“! —

Na Praze tedy vina není. Musí být jen na spisovatelích. Že mezi námi, v spisovatelském kruhu našem, není dost české opravdovosti, ne dost národního vědomí, ba ani ne dost vědomostí a píle. Český spisovatel zpravidla Prahu ani *nezná* — jakž by mohl tedy bohatství jejího užít!

Přišel do Prahy snad co studující mladík, asi po gymnasiu, a víme, co v Praze takový mladík! Přijel, obdivuje se Praze, a obětuje si půl dne na Hradčany a na Malou Stranu. Jednou. Pak snad za dvě leta zase jednou. A pak už tam přijde jen, když musí.

Aby ale studoval kynoucí *život* kolem sebe, pozoroval společnost, vnikal do ní rozumem i citem, stále a stále a nejen na nahodilých potulkách nočních, ani ho nenapadne! Je to namáhavé. Pohodlnější je mu studium v knize. Už je napsáno ve světě tolik kněh, však ona se v nich nějaká poetická nálada k básni, nějaká myšlénková pohnútka k novele najde!

Nejraději berou si naši spisovatelé nějaký „mýtus“. Obzvláště takhle starořecký! Už sám titul — „Odysseus“, „Ariadné“ — tak půvabně zní, je akreditovaný, a čtenář si při něm sám už hned ledacos, ano i ledacos už zcela plastického myslí. A to je od čtenáře hezké.

Většina našich mladých básníků mně připadává jako skupina žáků výtvarné akademie. Studijní sál. Uprostřed sádrová socha nebo skupina, řekněme Laokoon. V kruhu či polokruhu kolem sedí mladíci a kreslí. Všichni ovšem

kreslí totéž: Laokoona — zase Laokoona — věčně Laokoona. Jenže jeden trochu v plnějším světle, druhý se širším stínem, dle toho, jak sedí. Něco přidávat, něco jinačit ovšem žádného nenapadne: zkazil by klasický vzor —

Zrovna tak má básník omluvu, když nepřidá k mýtu nic svého, „nic nového". Když jenom pevným, pěkně se nesoucím veršem znovu kreslí, co zná třeba už každý.

Vyšly básně od básníka A. Podívejme se na obsah! „Sapfó" — „Médea" — „Nioba" — „Pan" —

Od básníka B. — „Sapfó" — „Médea" — „Nioba" — „Pan" —

Od básníka C. — „Sapfó" — „Médea" — „Nioba" — „Pan" —

NÁRODNÍ LISTY 16. listopadu 1890

Podepsaní hodlají za společné práce vydávati bibliotéku sešitovou, jejíž název:

POETICKÉ BESEDY

Neníť asi uvědomělého Čecha, aby s nadšením nepohlížel na bujný rozkvět nynější poezie české. Zcela přirozeným ovocem květu toho jsou ale tyto naše *Poetické besedy*.

Poetické besedy mají hlavně dvojí účel. Předně aby prospěly samé básnické té produkci české, jížto nakladatelstvo naše sotva již stačí. Pak aby českému básnictví klestily cestu a získaly obliby v národních kruzích *nejširších*. Posledněj šího účelu chceme docíliti hlavně *výpravným* obsahem sešitů či svazků svých a rovněž poměrnou lácí jejich. Redakce přitom arci z obsahu nijak nevylučuje ani dobré, hlavně časové *lyriky*, aniž *překladu* zdařilého a vhodného.

Přesvědčeni, že podnik náš vlastní jen hodnotou svou odporučovati se *má* a také odporučovati se *bude*, vyhýbáme se zde všem slibným frázím. Podotýkáme jen, že pro první sešity buď nám již práce odevzdali, nebo najisto slíbili básníci: *Svatopluk Čech, Adolf Heyduk, František Kvapil, Ladislav Quis, J. V. Sládek, Ervín Špindler, Jaroslav Vrchlický, Julius Zeyer*. S jinými poety se ještě jedná nebo bude jednati. Hleděti budeme k tomu, aby každý básník vyplnil sobě vždy alespoň jedno *celé* číslo *Poetických besed*.

Poetické besedy budou vycházeti v různě velkých sešitech či svazcích, ve lhůtách asi měsíčních. Rychlejší či pomalejší vydávání bude viseti jak na součinnosti spisovatelstva, tak na přízni obecenstva. Sešity formátu šestnácterkového, velmi příručného, budou již oříznuty a také hned kartonovány.

Odporučujeme samostatnou práci svou, kteráž zajisté není konkurentem s ničím českým již stávajícím, aniž napodobením jakéhokoli podniku cizího, lásce českého národa.

JAN NERUDA,
redaktor

EDUARD VALEČKA,
vydavatel

POETICKÉ BESEDY, čís. 1, r. 1883

nar. dne 9. července 1834 v Praze, kdež také odbyl gymnasijní a universitní studia svá. Je od r. 1854 literárně, od r. 1856 žurnalisticky činný. Vykonal několik velkých cest. Redigoval Obrazy života, Rodinnou kroniku, Květy a Lumír, předně ale věnoval síly své po téměř již dvacet let *Národním listům*, jimž rediguje fejeton*.

Hlavní jeho spisy jsou:

Knihy veršů (básně)
Písně kosmické
Arabesky (povídky)
Malostranské povídky
Různí lidé
Fejetony (Studie — Žerty — Cestopisy). Dosud pět svazků.

Mimoto vydal týž několik *divadelních her* (Prodaná láska — Ženich z hladu — Francesca da Rimini atd.), sbírku *Divadelní táčky* a jiné spisky drobnější.

POETICKÉ BESEDY, čís. 1, r. 1883

* Učinili jsme sobě pravidlem, že ku každému sešitu Poetických besed připojíme kratičká životopisná data o spisovateli, jehož práci týž sešit sděluje. Proto zde i dáta o samém redaktoru PB.

narodil se dne 7. června 1835 na Rychmburce. Hlavní školu odbyl v Poličce, odkudž přestoupil na novou českou reálku do Prahy. Absolvovav reálku odebral se Heyduk na ústav technický do Brna, nepobyl zde však dlouho, navrátiv se již druhý rok zase do Prahy. Dokončiv studia technická stal se asistentem stavitelství na c. k. české reálce v Praze, odkudž r. 1860 do Písku s prof. Krejčím na nově zřízenou školu reální se odebral, kdež až podnes působí, s výjimkou r. 1876, kdy byl přestoupil na reálné gymnasium ve Spálené ulici v Praze, aby po roce opět na své dřívější místo se navrátil.

Heyduk psal dlouhou řadu básní, najmě lyrických. Od *Básní* z r. 1859 (u Renna, dvojí náklad), které již tehdy vynikaly daleko nad prostřednost, prozrazujíce rozhodný talent původce svého, až po básně *V zátiší*, jež dle času jsou poslední publikací Heydukovou, stopovati lze vývoj básníkův zřejmě a jasně. Básnická činnost Heydukova je veliká i co do vnitřní ceny své; je to kus poctivé práce české, jejímuž původci náleží obdiv i úcta. Co hlavně karakterizuje Heyduka, je srdečnost, pravá slovanská líbeznost, přístupná žalu i radosti. Jadrnost a ryzost mluvy, originálnost každým veršem, krásná forma — to vše činí díla Heydukova trvale cennými plody domácího umění a četbou vezdy milou a hledanou.

Po *Básních* z r. 1859 vydal Heyduk samostatně: r. 1864 *Básně*, sbírky II sv. 1, jichž převážnou většinu zaujímají *Jižní zvuky*, a rok později *Básně*, sbírky II sv. 2, obsahující básně milostné, rozpravné a ohlas; r. 1875 *Lesní kvítí*, r. 1876 *Cimbál a husle*, r. 1878 *Mahomeda*, zvěst z Orientu, r. 1879 *Dědův odkaz* (dvojí náklad), r. 1879 *Dudáka*, r. 1882 *Dřevorubce*, r. 1883 *V zátiší*. Z básní v časopisech otištěných

dlužno jmenovati *Milotu z Dědic* (r. 1875 v Lumíru), *Píseň o bitvě u Kressenbruna* (tamtéž r. 1877), *Oldřich a Božena* (r. 1879 v Osvětě), *Za volnost a víru* (r. 1881 v Osvětě), *Pod Vítkovým kamenem* (r. 1881 ve Květech), *Bělu* (r. 1882 v Osvětě) a nepřehlednou řadu drobnějších lyrických a rozpravných básní, z nichž vyjdou ještě tento rok šumavské motivy pod názvem *Hořec a srdečník*. K tisku přichystal básník dva svazky *Snů královských*. Prózou psal Heyduk *Nástin bájesloví slovanského a germánského*, stať *O stavitelství 19. století* (v Osvětě r. 1871) a popsal *Vltavu* pro Ottovo velkolepé dílo Čechy.

POETICKÉ BESEDY, čís. 2, r. 1883

narodil se dne 21. února 1846 v Ostředku u Benešova v Čechách. Otec jeho, František Jaroslav Čech, byl tehdáž hospodářským správcem a dostal se později do Litně, kde Svatopluk Čech školu obecnou navštěvovati začal. Z Litně povolán byl otec jeho na kapitolní statky do Vraného, kdež jmenován byl zakrátko hospodářským ředitelem a kde Svatopluk Čech obecnou školu dále navštěvoval, až pak poslán byl na hlavní školu do Litoměřic. V Litoměřicích odbyl také 1. třídu gymnasiální, ostatní pak třídy v Praze na gymnasium novoměstském. R. 1865 vstoupil na fakultu právnickou v Praze.

Veršem psal již za let studijních a uveřejnil v té době také již některé básně, a to ve Květech *Kandiotky*, v almanahu Ruchu *Chaloupka* a *Husita na Baltu*, v Almanahu českého studentstva delší báseň *Bouře* a satirickou báseň *V klášterním sklepě*.

Po odbytí studií právnických (r. 1869) byl nějaký čas druhým fejetonistou Pokroku, pak členem redakce Světozora, v němž uveřejnil r. 1871 řadu humoristických povídek.

Nato byl rok u svého otce na Vraném, odkud zaslal báseň *Snové* do almanahu Máj.

Pak vstoupil do advokátní kanceláře ve Slaném, kdež napsal báseň *Adamité*, v 7 zpěvích, uveřejněnou r. 1873 v *Lumíru*, jehož spoluredakcí r. 1873 převzal a až do konce r. 1876 vedl. V časopise tom uveřejnil také rozličné práce beletristické prózou, zejmena delší povídku *Jestřáb kontra Hrdlička*. R. 1874 vydal *Básně*, obsahující mimo *Bouři*, *Sny* a *Adamity* ještě delší báseň *Anděl* a verše drobnější. Téhož roku vykonal cestu na Kavkaz a navštívil na zpáteční cestě Cařihrad. O cestě té napsal *řadu fejetonů* do Národních listů. Od r. 1876 do r. 1879 zabýval se praxí právnic-

kou. Od r. 1879 až potud rediguje s dr. S. Hellerem *Květy*. R. 1880 vydal *Novou sbírku veršovaných prací*, obsahující delší výpravné básně *Evropa*, *Čerkes*, *Ve stínu lípy*, pak menší *Žižka*, *Handžár*, *Zimní noc* a *Na hrob Havlasův*. Mimoto vydal od r. 1878—1883 *čtyři* svazky *Povídek, arabesek a humoresek*. R. 1880 uveřejnil ve Květech báseň *Václav z Michalovic*, jež vyšla nedávno o sobě u vydání skvostném a ilustrovaném. Roku 1881 dostalo se mu *ceny* za konkurenční báseň na oslavu Calderóna. Ve Květech r. 1882 napsal delší báseň *Slavia* a uveřejňuje nyní šíře založené, hned svým počátkem okouzlující epos *Dagmar*.

Podali jsme přehled posavadní literární činnosti Čechovy stručně, ano co nejstručněji (celá řada drobných a různých prací není zde jmenována). Avšak českému obecenstvu jsme i těmi několika slovy řekli zajisté dost. Kolik děl, tolik démantů řídké velikosti a kouzelné čistoty. Čech byl hned od nejprvnějších počátků svého literárního působení zcela samostatnou básnickou individualitou a tou zůstal také a zůstane povždy. Předměty jeho básní jsou s jemným taktem vybírány, neobyčejnou silou básnickou prodchnuty a ve skvoucí, zcela samostatnou, jakoby ulitou a přitom co nejryzejší českou formou oděny. Jeho myšlénky jsou velké, jeho slovesné roucho je nevýslovně lahodné. Čechově poezii neodolá srdce žádné.

Osobu Čechovu zná v Čechách málokdo, jeho poezii zná každý! Spisovatel Čech je sympatickým každému, o jeho velkém, zcela neobyčejném významu literárním není disputu ani nejmenšího. A nebylo — jak již praveno — hned od počátku u nás. A nebylo by také jinde! Všude by stejně jako u nás, ano jinde snad i ještě více obdivovali se jeho hloubce a jeho vzletu, jeho ryzosti a jeho nadšení.

POETICKÉ BESEDY, čís. 3, r. 1883

(Emil Frida) narodil se dne 16. února 1853 v Lounech. Gymnasium studoval v Praze a v Klatovech, filosofii v Praze. Rok 1875-6 strávil v Itálii. Po návratu svém byl rok učitelem na ústavě učitelském, načež jmenován r. 1878 sekretářem české techniky v Praze, který úřad posud zastává. Mimo menší cesty po Čechách a Německu navštívil přispěním Svatoboru roku 1882 Holandsko, Belgii a Paříž.

Původní jeho spisy jsou: *Lyrické: Z hlubin*, 1875 — *Sny o štěstí*, 1876 — *Symfonie*, 1878 — *Duch a svět*, 1878 — *Rok na jihu*, 1878 — *Dojmy a rozmary*, 1881 — *Eklogy a písně*, 1880 — *Poutí k Eldorádu*, 1881 — *Co život dal*, 1882 — *Panteon* (ve prospěch Národního divadla, 6 vydání).

Epické: Epické básně, 1876 (mezi nimi Satanela) — *Vittoria a Colonna*, 1877 — *Nové básně epické*, 1881 (mezi nimi Pohádka o Merlinu, Pomsta gnómů a Pohádka o zlatém klíči) — *Hilarion*, 1881 — *Mýty*, sv. I, 1879 (Legenda o sv. Prokopu) — *Mýty*, sv. II 1881 (Eloa) — *Twardowski* (Lumír 1880).

Dramatické: Drahomíra, 1880 (Květy 1882, poprvé hráno 10/3 1882) — *Smrt Odyssea*, 1881 (Lumír, poprvé hráno 21/6 1882) — *V sudě Diogena*, 1881 (Květy 1883, poprvé hráno 10/1 1883).

Prózou: Giacomo Leopardi. Studie — Různé *studie literární* a *fejetony* v Lumíru a Národních listech — V díle *Čechy* báseň úvodní a část Šumavy (Královský hvozd).

Překlady: Básně *Viktora Huga*, 1874 — Básně *Giacoma Leopardi*, 1876 — Poezie *francouzská nové doby*, 1878 — Kain, báseň *Leconta de Lisle*, 1880 — Nové básně *Viktora Huga*, 1881 — *Dante*, Božská komedie (Peklo, Očistec, Ráj), 1878—1882 — *Háfiz*, Básně (společně s dr. B. Košutem).

Četné básně drobné z literatury francouzské, italské, anglické a německé.

Třicet básnických děl za deset let! Ta báječná plodnost, kterou vyniknul Lope de Vega nebo Calderón, přestává nám být báječnou, vidímeť ji se vyvíjet zrovna před očima; obdivuhodnou zůstává ovšem i zde.

Třicet básnických děl, z nichž každé o sobě by stačilo, aby založilo jmeno básníka. Mezi nimi ovšem také některé překlady; ale lze říci *jaké!* Za překlad Danteho jsou v pyšné německé literatuře jistá jmena čestně zapsána *provždy*, reprezentujeť překlad ten dobrou životní práci celého spisovatele — a Vrchlický vykonává takovou práci jen jakby mimochodem — notabene mistrně ji vykonává!

Třicet výborných šachovních tahů ohnivého hráče — a veškeří protivníci jsou šachmat! Měl ť jich Vrchlický dost, protivníků těch; dnes ale básnické jeho individualitě neodpírá už nikdo rozměrů velkých. A my jsme toho určitého mínění, že Vrchlický v brzké době vynikne ještě mnohem, mnohem výš. Počíná nyní se zabývat s dramatem a jeví i v tom talent skvělý. Jakž jinak možno, než že velké české děje se svou úchvatnou, všeobecně lidskou tragikou, daleko mohutnější než veškeré děje starých národů, musí v té bohaté duši básnické obrodit se na díla, jichž síla křísivě zachvěje se národem a oslňujíc šlehne v šírý svět!

POETICKÉ BESEDY, čís. 4, r. 1883

Ladislav Quis narozen 5. února roku 1846 v Čáslavi, kdež otec byl městským lékařem. Zde navštěvoval hlavní a reální školu. R. 1855 zemřel mu otec a matka krátce potom se přestěhovala do Prahy, kdež Quis dán do školy týnské, pak na gymnasium staroměstské. Když se matka do Čáslavi vrátila, poslán Quis na tehdejší nižší gymnasium v Německém Brodě do IV. třídy a přešel odtud na reálné gymnasium do Tábora, kde také maturoval. Na tomto mladém ústavě, vedeném † ředitelem Křížkem, sestoupili se studující v malý kruh literární; mezi nimi Miroslav Krajník, Bohuslav Čermák, Aug. Nevšímal a Quis. Vydáván po leta psaný list, pořádány rozpravy atd.

Poté oddal se Quis studiím právnickým, po absolvování těchto pak žurnalistice. Byl za Sabiny zaměstnán v Slovanu, později stal se členem redakce Národních listů. Trvalá choroba oční přinutila však Quisa vzdáti se dráhy žurnalistické, načež r. 1874 se stal doktorem práv, a odbyv v Praze a po krátký čas též v Pardubicích soudní i advokátní praxis, usadil se r. 1881 co advokát v Čáslavi.

První literární pokusy Quisovy spadají do roku 1863. První básně své uveřejnil r. 1865 a přispíval od té doby do různých listů beletristických, zejmena do ilustrovaných Květů Hálkových, do Lumíru, do Květů (Čechových), do Palečka, Humoristických listů, pak do Svobody ajv. Též přispěl do almanahu Ruchu (I a II), do Almanahu českého studentstva a do Máje (Umělecké besedy). R. 1873 vydal sbírku nejvíce lyrických básní *Z ruchu*, pak r. 1880 cyklus balad *Hloupý Honza*. Quis psal také různé fejetony do Slovana, pak do Národních listů *(Z právnického života)*. V Slovanu uveřejnil řadu článků literárních.

Ve Světové poezii vydal překlad balad Goethových a

mimoto přeložil větší řadu starých balad skotských, jež v Lumíru uveřejněny byly. Posléze přeložil pro divadlo Gozziho *Hlasité tajemství*, Deroulèdova *Hetmana*, Goethova *Fausta* díl II a Schillerovu *Marii Stuartku*.

Literární význam Quisův spočívá hlavně na baladě. Quis je baladista přímo vzorný. Předměty, které on volí, jsou pro tento druh epického básnictví co nejvhodnější: jsou národní, z českých mýtů vyrostlé, českému lidu sympatické. Forma pak je dokonalá; proud vypravovací vždy jednoduchý a přitom verš i rým pečlivě broušeny. Nikde žádná zbytečná šířka, slušící snad velkému epu, zajisté ale ne baladě.

Kdo sledoval Quisovu činnost, najde ve sbírce, kterou tuto podáváme, některé sice starší balady téhož, avšak přepracované, zdokonalené. Vedle těch pak řadu balad zcela nových, rozkošných.

POETICKÉ BESEDY, čís. 6, r. 1883

náleží do takzvaného Lumírova kruhu českých literátů, totiž mezi ony, kteří po vzkříšení Lumíru Nerudou a Hálkem prvotiny své literární hlavně do jmenovaného časopisu vkládali a dosud předními a oblíbenými jeho přispívateli jsou. Zeyer začal již co třicetiletý muž, tedy celkem později psát, než bývá u nás a také jinde obyčejem; ale jmeno jeho označovalo ihned spisovatele zralého, mnohostranného a veskrz samostatného. Dnes pak jej počítáme k nejlepším literárním silám svým.

Julius Zeyer narodil se 26. dubna 1841 v Praze. Studoval nejprv na reálce, pak na gymnasiu, konečně na filosofii. Konal velké a úrodné cesty po Německu, Francii, severní Itálii, Švýcarsku a Skandinávii. Dvakráte pobyl také delší dobu v Rusku, a sice v Petrohradu a na Krymu.

První prací jeho byla povídka *Duhový pták* v Lumíru (r. 1873) a od té doby sledovalo jedno pozoruhodné dílo za druhým. Převážnou většinou obohacoval Zeyer pracemi svými českou prózu. Uvádíme o sobě vydané jeho *Novely* (nyní vyjde 2. jich díl nákladem Ed. Valečky), výtečný román *Černyšev, Amis a Amil, Dobrodružství Madrány, Báje Šošany, Fantastické povídky.* Velká část prací těch byla Sládkovou péčí otištěna v Lumíru a tamtéž nalézáme ještě novely: *Teréza Manfredi, Donato a Sismonda, Darja, Zrada v domě Han, Blaho v zahradě květoucích broskví.*

Mezitím vyzrával Zeyerovi velký epický, dodnes věru nedoceněný cyklus *Vyšehrad,* básně to koncepce obdivuhodné a plné vznešených poetických kras. Veršem pak uveřejnil Zeyer v Sládkově Lumíru ještě *Igora, Helenu* atd.

Také v dramatickém oboru zkouší se Zeyer šťastně *(Blanka, Bratři, Stará historie)* a je známo, že práce jeho i na jevišti obstály s výsledkem krásným. V dramatu a v ro-

mánu historickém, v němž učinil Zeyer Černyševem počátek tak šťastný, tedy ve dvou hned oborech pro náš život národní tak důležitých, očekáváme od Zeyera ještě mnoho.

Julius Zeyer je veškerou spisovatelskou podstatou svou *romantikem*. Jeho fantazie krystalizuje se do forem zcela původních a poetický vzlet jeho je unášející.

POETICKÉ BESEDY, čís. 7, r. 1883

narodil se dne 21. září 1859 v Kolíně. Studoval gymnasium v Klatovech a v Praze; pak usadil se, přejav od otce statek, v Kolíně zase.

Dosud vydal — vesměs v Kolíně u Kárníka — veršované spisy: *Verše* (1881), *Zapomenuté sny* (1882) a *Pohádka z naší vesnice* (1883).

Hned prvním spisem upoutal pozornost kritiky na zjevný svůj talent. Báseň jeho nejnovější, námi zde vytištěný, rozkošně vypravovaný Všední život, pokládáme však za nejlepší z dosavadních Legerových děl, a sice za dílo, dle něhož směr i sílu talentu lze posouditi již určitě.

POETICKÉ BESEDY, čís. 8, r. 1883

narozen 30. prosince r. 1857 v obci Velké Králice blíže Uhlířských Janovic; gymnasium studoval v Hradci Králové, filosofii a klasickou filologii na pražské universitě.

První větší báseň jeho *Píseň o carevně* a *Vězeň* otiskla Pichlova Česká včela, *Roháč z Dubé* Sládkův Lumír. Od té doby přispíval do všech skoro větších časopisů našich. Od dubna r. 1880 až do 1882 spravoval časopis Ruch, kamž vedle beletristických prací napsal značnou řadu pojednání, úvah a recenzí jak literárních, tak uměleckých. Drobné výpravné básně jeho shrnuty jsou ve sbírce *Bohatýrské zpěvy*, veršované obrázky z vesnického života v cyklu *Naše ves jindy a dnes*, lyrické a satirické v sbírkách *Cestou života* a *Z nebeklíče lásky*, kteréž jsou uchystány do tisku. V Osvětě uveřejňuje báseň historickou *Siroty*. Mimoto obírá se překladem novějších plodů ruské poezie a překladem elegií Tibullových a Ovidiových Metamorfóz. Z řady povídek jeho zaznamenáváme větší: *Pastouška*, *Sirota*, *Posada*, *Ze spálovské kroniky* v Ruchu, *V dolejším statku* a *Ejhle, dřevo kříže* ve Světozoru. Z ruštiny překládal Uspenského (Jíra pasák), Markovičovou, Dostojevského a Samsonova (Žena padla do moře, Pohozené dítě aj.). — Chalupa obírá se také studiem historie literatury české. Mimo menší práce uveřejnil studii *Karolína Světlá* ve Světozoru r. 1880, pojednání *Obrany jazyka a národnosti české*, *O našem básnictví za posledních let* v Ruchu. Co nejdříve vyjdou: *Jan Neruda*, obraz literární, *O české beletrii historické*, dějiny a rozbory estetické, životopis *Prokopa Chocholouška*.

POETICKÉ BESEDY, čís. 9, r. 1883

narodil se 16. února r. 1855 ve Žherách u Českého Brodu. Gymnasium absolvoval v Praze, kdež konal i studia universitní. Zpočátku studoval práva, ale záhy přestoupil na fakultu filosofickou a věnoval se moderní filologii. Po ukončení triennia odebral se r. 1879 do Paříže. Navrátiv se zpět r. 1880 působil při reálných školách v Jičíně, nato pak při ústavě ku vzdělání učitelů tamže. Roku 1878 vydal s Františkem Ulrichem almanah *Máj*, obsahující prvotiny většiny mladší naší generace básnické. Roku 1880 uveřejnil v Ottově Salónní bibliotéce překlad *Vybraných spisů* Zygmunta Krasińského. Mimoto literárními pracemi přispíval do všech čelných beletristických časopisů českých.

POETICKÉ BESEDY, čís. 10, r. 1883

rodinným jménem Pechova, narozena 18. listopadu 1847 v Praze. Otec byl průmyslníkem, ale velikým přítelem malířství, matka venkovankou ryzího jazyka českého a mysli poetické! Otec zemřel r. 1850. Eliška vyrostla uprostřed četného kruhu, rodinného i přátelského, v němž vládl směr ideální vlastenecký a snahy umělecké. Měla i to štěstí, za oné doby nevšední, že prvního vzdělání školského nabyla českým jazykem v soukromém ústavě pana Antonína Svobody a choti jeho; teprv ve vyšších třídách vyučováno tam německy.

První básnické pokusy vznikly vlivem mladých hudebníků s rodinou spřátelených; byly to písně a libreto Bendlovy opery *Lejla*. Na dráhu literární uvedena teprv šlechetnou svou přítelkyní Karolínou Světlou. Odebravši se r. 1867 s matkou svou do Plzně, vrátila se r. 1874 do Prahy, aby po vybídnutí Světlé redigovala Ženské listy.

Eliška Krásnohorská napsala výtečné básnické sbírky *Z máje žití*, *Ze Šumavy* a *K slovanskému jihu*, dramatickou báseň *Pěvec volnosti*, dramata *Harantova žena* (pomocí Fr. Dvorského) a *Dědic ducha*, libreta *Lejla* (dle Bulwera), *Hubička* (dle K. Světlé), *Tajemství*, *Blaník*, *Čertova stěna* i jiná dosud neuveřejněná. V časopisech a bibliotékách uveřejnila řadu různých básní, novel a dětských povídek. Zpracovala také překlad Mickiewiczovy básně *Pan Tadeusz* krom menších překladů účelu literárního aneb hudebního. Dále sepsala řadu článků o literatuře, hudbě a umění vůbec, část *Šumavy* v Ottových *Čechách* a četné články didaktické, zvláště otázky ženské se týkající.

POETICKÉ BESEDY, čís. 12, r. 1883

Redakcím časopisů

KNIHKUPECTVÍ
DR. ED. GRÉGR & ED. VALEČKA
V PRAZE

Slavná redakce!

Dovršili jsme již desáté číslo svých Poetických besed a dovolili jsme sobě číslo to, rovněž jako svého času již čísla ostatní a dříve vyšlá, Vašemu blahorodí k laskavému oznámení a posouzení zaslati.

Myslíme, že jsme v desíti dosavadních svazcích rozvinuli program svůj úplně a dokázali, že jsme s to vyhověti programu tomu v celém širokém dosahu jeho.

Jsouť Poetické besedy literárním podnikem tak cele svým a samostatným, že bys mu podobného marně jinde hledal. Jejich dráha jest tedy obtížna a potřebují ovšem všestranné a co nejpřátelštější podpory literární.

Poetické besedy přinesly celou řadu básní *epických*, velkých i drobnějších, vykvětlých jak z českých dějin, z českých pověstí, z nynějšího českého života, tak z dějin a pověstí slovanských a z duševního oboru lidstva vůbec. Vedle původní epiky nalezla ovšem také původní lyrika místo své. Důkaz zde řečeného jest podán, uvedeme-li prostě obsah svých Besed.

Obsahujíť posud vyšlá čísla:

I. Balady a romance od Jana Nerudy
II. Oldřich a Božena od Adolfa Heyduka
III. Petrklíče od Svatopluka Čecha
IV. Staré zvěsti od Jaroslava Vrchlického
V. Prosté motivy od Jana Nerudy
VI. Balady od Ladislava Quise
VII. Griselda od Julia Zeyera
VIII. Všední život od Karla Legera
IX. Záviš od Františka Chalupy
X. Zpěvy knížecí od Františka Kvapila

Pro čísla nejblíže příští pak jsou již zabezpečena poetická díla Svatopluka Čecha, Elišky Krásnohorské, J. V. Sládka, Ervína Špindlera, Antala Staška, Fr. Kvapila a jiných vynikajících básníků našich.

Vznášíme tedy jak jménem redakce, tak jménem nakladatelství Poetických besed k Vašemu blahorodí uctivou žádost, abyste ve ctěném listu svém ráčili sobě *nyní* podniku našeho povšímnout i celkově a — jak doufáme — také vřele.

Znamenáme se v dokonalé úctě

Jan Neruda,
redaktor

Eduard Valečka,
nakladatel

narodil se 27. října 1845 ve Zbirově. Studoval na Akademickém gymnasiu v Praze. Po dokonaných studiích na filosofické fakultě pražské university odebral se do Ameriky, kdež strávil dvě léta. Vrátiv se r. 1870 vstoupil do redakce Národních listů, kdež vytrval do konce roku 1875. Zatím stal se profesorem anglického jazyka na Československé obchodní akademii a učitelem na české polytechnice. R. 1883 ustanoven za lektora angličiny na české universitě. Literární činnost svou zahájil Sládek vydáním almanahu české omladiny *Ruchu* r. 1868. R. 1875 vydal první sbírku veršů *Básně*. Potom následovaly roku 1880 *Jiskry na moři*, r. 1881 *Světlou stopou* a r. 1883 *Na prahu ráje*. Z hojných překladů Sládkových z jazyků anglického, ruského, polského, dánského, švédského a španělského uvádíme pouze *Píseň o Hiavatě* od H. W. Longfellowa, vydanou v Poezii světové. Jiné překlady veršem i prózou vydal většinou v beletristickém časopisu Lumíru, opět založeném od J. Nerudy a Hálka. V druhé polovici r. 1873 ujal se Sládek zároveň se Sv. Čechem, dr. S. Hellerem, dr. J. Gollem a dr. Ot. Hostinským vydávání tohoto listu, při němž vytrval do konce r. 1874. Začátkem r. 1877 uvázal se opět v samostatné řízení Lumíru, kterýž rediguje až do té doby stále.

POETICKÉ BESEDY, čís. 13, r. 1884

(pravým jménem JUDr. Ant. Zeman) narodil se 22. července r. 1844 v Stanově, vesnici podkrkonošské; gymnasium studoval v Jičíně a Krakově, universitu v Praze. R. 1874 a 1875 byl soukromým učitelem na Rusi, od roku 1878 jest advokátem v Semilech.

Jsa individualitou naskrze vlastní a v literatuře naší vzácnou vyznačoval se A. Stašek ve svých pracích vždy nevšední hloubkou myšlenky, bohatou krásnou reflexí, ve verši pak mohutnou, poněkud drsnou, však té poezii cele odpovídající silou u výrazu. První jeho báseň tištěna byla ve Květech r. 1866 pod názvem *Z horské krčmy*, po ní následoval roku 1872 I. díl veršovaného románu *Václav*, jenž zůstal bohužel nedokončen, pak báseň *Kralovrah* v Osvětě (1872), *Běla* v Lumíru (1873), *Vichrové* v Almanahu akademického spolku (1874), *Král Juan* v Osvětě (1875) a dva svazky *Básní* (v Roudnici 1876 a 1880), z nichž najmě první svazek obsahuje řadu výborných drobných básní, druhý pak epické básně Varoň a Bořek, překrásné v jednotlivostech. — Prózou psal Stašek krkonošský obrázek *Švec Matouš* (Lumír 1875), některé vesnické črty pro fejeton Špindlerova Podřipana a nejlepší na ten čas dílo své vesnický román *Nedokončený obraz* (v Roudnici 1878), vedle Babičky Boženy Němcové a Vesnického románu Karolíny Světlé nejcennější to plod naší vesnické literatury románové. Z divadelních her provozovala se od Staška *Smlouva s lichvářem* (r. 1880 na pražském divadle, dosud netištěna), jež se vyznamenávala několika výbornými novými figurami veselohernímí, trpěla však nedostatkem scénickým, při vzdálenosti básníkově od divadla pochopitelným. Pro Osvětu napsal Stašek studii o Słowackém a Turgeněvu, z francíny

pak přeložil *Poslední den odsouzenců* od V. Huga (v Zlaté Praze 1865) a z polštiny Słowackého *Anhelliho* (v Květech r. 1873).

POETICKÉ BESEDY, čís. 16, r. 1884

narodil se v Praze 25. září 1846. Prvních deset let svého života strávil na statku svého otce, JUDr. Václava Červinky, v Ostředku blíže Sázavy. Pak studoval a absolvoval gymnasium staroměstské v Praze, načež poměry nucen, po krátké návštěvě filosofické fakulty, věnoval se studiím hospodářským na vyšší škole v Táboře. Po obdrženém absolutoriu přijal místo v Oujezdě blíže Mladé Boleslavi u knížete Hugona Taxise, od roku 1872 pak až do dneška zastává místo účetního při velkostatku vrutickém.

První literární vystoupení Červinkovo bylo v almanahu Ruchu, redigovaném J. V. Sládkem a uveřejněném na památku kladení základního kamene Národního divadla r. 1868. V letech 1869 a 1870 přispíval do almanahů studentských. Roku 1871 uveřejnil báseň *Jan z Dubé*, r. 1874 *Žižku*. Od té doby měl v Osvětě, Lumíru a Květech celou řadu básní různých. R. 1881 uveřejnil báseň *Aleš Romanov*.

POETICKÉ BESEDY, čís. 19, r. 1884

narodil se r. 1847 dne 16. ledna v Hlubokém, v Nitranské stolici. Otec jeho je dr. *Josef Miloslav Hurban*, proslulý slovenský vlastenec, spisovatel také v Čechách na slovo braný.

Svetozár studoval gymnasium v Německu v Stendale (Altmark), pak práva v Prešpurku a Pešti; složiv advokátní zkoušku usadil se v Uherské Skalici. Okupací byl vytržen z praxe své a po okupaci věnoval se Národním novinám, jejichž je duší.

Hlavní díla jeho jsou: básně *Tatry a moře*, pak dva svazky *Besed a dum*. Nyní píše román dvousvazkový. Svetozár Hurban náleží rozhodně mezi nejnadanější spisovatele naše.

POETICKÉ BESEDY, čís. 20, r. 1884

narodil se 15. ledna r. 1861 v Náměšti na Olomúcku. Gymnasijní studia odbyl na gymnasiu v Olomouci, kdež — poměry nucen — vstoupil také do bohosloví. Po dvou letech Procházka zase vystoupil a studuje nyní filosofii na universitě pražské.

Literárně objevil se na veřejnosti roku 1882 v brněnském Obzoru s několika drobnými básněmi, pak ve Zlaté Praze. Samostatně vydal ve prospěch brněnského Národního divadla „Pod základní kámen Panteonu moravského". Příspěvky jeho čteme též v Zoře na rok 1885, vydané Moravskou besedou.

Poetické besedy přinášejí zde první Procházkovu báseň větší. Redakce je přesvědčena, že do kruhu českých poetů uvádí sílu opravdovou, vyššího cíle sobě vědomou.

POETICKÉ BESEDY, čís. 21, r. 1885

*Dodatek životopisný k svazku 4**

Jaroslav Vrchlický vydal dále: Roku 1883 sbírku básní *Sfinx*. Roku 1884 sbírku básní *Perspektivy*, *Výbor básní Tom. Cannizzara* a počátek velkého díla *Poezie italská nové doby*. — Na divadle provedena také roku 1884 jeho veselohra *Noc na Karlštejně* s úspěchem značným.

POETICKÉ BESEDY, čís. 22, r. 1885

* Staré zvěsti.

narodil se dne 25. května r. 1854 v Českých Budějovicích. Studoval tamtéž gymnasium, pak v Praze práva. Od r. 1884 je c. k. notářem ve Vodňanech. Cestoval r. 1873 po Slovensku, r. 1875 po Itálii, r. 1882 nákladem Svatobora mezi Slovinci.

Vydal: R. 1876 a r. 1880 *Básně Julia Słowackého*, 2 díly, v Poezii světové. — R. 1880 *Jihočeské melodie* u Grégra a Dattla, r. 1883 *Selské básně* v Ottově Salónní bibliotéce, r. 1884 *Povídky a arabesky* ve Vilímkově Nové bibliotéce spisů veršem i prózou. Druhý díl uchystán k tisku tamtéž. R. 1884 *Básně samouka Chládka* jmenem lit. odboru Umělecké besedy.

R. 1884 psal do Ottových Čech článek Prachatice a obšírnou partii Vltava od Vyššího Brodu ke Zvíkovu, obsahující popis Vyššího Brodu, Rožmberku, Krumlova, Menštejna, Budějovic, Hluboké atd.

R. 1883 redigoval obrázkový čtrnáctideník Domácí krb. — Od r. 1880 rediguje Ottovu Lacinou knihovnu. Kromě toho sepsal celou řadu článků a studií, literárně historických a kritických, týkajících se české i polské literatury; dále množství překladů z polštiny a francíny. — Přispívá do všech téměř listů českých již od r. 1873.

POETICKÉ BESEDY, čís. 23, r. 1885

narodil se 18. dubna 1853 v Heřmanově Městci v Čechách. Po skončených studiích na reálném gymnasiu v Chrudimi, na vyšších reálných školách v Pardubicích a na obchodní škole v Praze (otec chtěl z něho míti obchodníka) strávil několik let ve vojsku. V Praze Vítězslav Hálek uvedl Pokorného do Umělecké besedy již r. 1869. Tehdy již začal Pokorný otiskovati po časopisech své první veršované pokusy. Vrátiv se z vojska do Prahy, stal se úředníkem samosprávným, po několika letech však vzdal se úřadu svého, aby se věnoval cele literatuře. Činnost jeho přerušována byla několikerou těžkou chorobou.

Pokorný studoval již v útlém věku národní písně a jazyky slovanské, konečně obral si zvláště za předmět své práce Slovensko, počav vydávati Knihovnu československou.

Za posledních patnáct let psal Pokorný téměř do všech našich časopisů, kromě básní dříve i drobné povídky, články symbolické (v Obrazech života), kulturně historické (ve Světozoru aj.), jakož i překládal z rozličných básníků. V Palečku a v posledním Šotku otisknuto pak od něho mnoho prací satirických i humoristických. (Redaktorem Palečka stal se Pokorný ke konci r. 1876.)

Prvotiny své vydal Pokorný již r. 1873 s názvem *Z jarních luhův* a r. 1877 ve vojsku nastřádané *Básně*. Po nich následovaly sbírky: roku 1879 *Pod českým nebem*, r. 1881 *Z hor*, r. 1883 *S procitlým jarem* a *Vlasti a svobodě*; krom toho r. 1874 překlad *Písní moskevských cigánův* a r. 1881 *Básní* Bohdana Zaleského (v Poezii světové), dále r. 1879 *Povídky* I (Domácí obrázky), brožura *Literární shoda československá*, *Nemilostné písně*, *Vlastenecké šlehy* a konečně prvý díl *Z potulek po Slovensku* (druhý je v tisku), kterážto práce přijata byla i ruskou kritikou příznivě.

POETICKÉ BESEDY, čís. 24, r. 1885

narozen 24. prosince 1846 v Jindřichově Hradci. Tamtéž studoval gymnasium, universitu pak v Praze, načež byl učitelem domácím u barona Villaniho a u jisté polské rodiny ve Vídni. Působil jako profesor v Litomyšli, Olomouci, Prostějově, Pardubicích a je nyní na obecném reálném gymnasiu v Praze.

Literárně byl velice činným. První básně jeho tištěny v Hálkových a Nerudových Květech r. 1866 a od těch dob přispívá do všech téměř časopisů českých, nyní hlavně básněmi a referáty literárními. Vydal také již některé spisy samostatné, které došly obecného povšímnutí a uznání; takž 1868 v Praze báseň *Márinka*, 1869 v Praze *Básně*, 1879 v Kolíně povídku *Mezi vůlí a činem*, 1882 v Pardubicích *Básně*, 1882 v Pardubicích *Povídky a kresby;* redigoval také časopisy Tábor, Lužničan, Besedu a Prostějovské noviny. Nyní nalezají se od něho v tisku *Nové básně*, které vyjdou zase u Hoblíka v Pardubicích, a *Kresby a povídky*, určené pro Ottovu Lacinou knihovnu národní.

POETICKÉ BESEDY, čís. 25. r. 1885

Podařilo-li se našim Poetickým besedám, že vpravdě staly se obrazem pokroku v moderní poezii české, konáme povinnost svoji, vřaďujíce mezi básníky živoucí také jednoho z těch básníků svých již zesnulých, jež třeba považovati za předchůdce, za otce moderního toho směru. Není jich mnoho, předchůdců dotýčných; neuvádíme-li je zde ale přece jmenovitě, činíme tak jen, abychom vyhnuli se nezbytné sic paralele mezi nimi. Chcemeť, aby V. B. Nebeský stál tu o sobě. Však také smí a může o sobě stát.

Že Nebeský byl poetou pravým a celým, tomu nasvědčuje každý verš básní jeho původních, každá jeho kniha naplněná překladem díla cizího, poeticky význačného, každá z jeho četných, hluboce myšlených i cítěných, překrásných studií literárních. Bohužel mezi jeho pozůstalými pracemi básně původní jsou počtem nejslabší. První básně Nebeského dostaly se kdysi na veřejnost proti vůli a mimo vědomí básníkovo, a také později jen nerád uveřejňoval verše své, ba i jen poskrovnu sám je skládal: jeho duch obepínal veškeru, obrovitou již poetickou literaturu světovou, on žil a opájel se její krásou, a básník Nebeský jako by se bál původními pracemi často předstupovat před Nebeského znalce. Jmenovitě v letech padesátých, kdy u nás nové pokolení básníků hlásilo se k práci, nebásnil Nebeský téměř již ničeho více. Avšak působil na generaci tu přece jen i novými pracemi mocně, byť to byly třeba bývaly překlady pouhé. Jeho sbírky *národních písní novořeckých* a *romancí španělských* měly velkou zúrodňující sílu a vedly mladého ducha k pravým, nejčistším zřídlům poezie veškeré.

Co ale veršem z péra jeho původně vycházelo, mívalo obecenstvo své vděčné, ano nadšené. Jmenovitě ženám

a dívkám českým byly básně jeho přemily — budou jim přemily také ještě dnes. Tvar veršů a slok byl sice vždy jednoduchý; ale dikce byla ozdobna, květnata, obsažna, a cit vždycky hluboký. Lnulť Nebeský přátelstvím osobním i literárním k německým poetům tenkráte v Čechách houfně se ozývajícím, bez odporu velice talentovaným, ale někdy až v přílišnou senzitivnost zapadajícím; jmenujeme z nich zvláště F. Bacha, jenž nezůstal beze vlivu i na mnohem ještě později se probouzející pěvce české. Nebeský vlivu svých současníků krajanů se nevyhýbal, ale on zachoval sobě osobní ráz svůj, samostatnost svoji. Však celý ráz Nebeského stává se zjevným již po přečtení jediné a kterékoli básničky jeho, a ponechali jsme zde schválně i mnohé zvláštnosti jeho gramatikální aj., jakých sobě tenkráte pěvci dovolovali více než nyní.

Knížečkou tou malou, obsahující hlavně kytici *písní lyrických* plníme tedy povinnost, kterou mělo písemnictví české k Nebeskému i k sobě.

O literárním významu Nebeského vůbec nehodláme se zde šířit, sáhať význam ten daleko přes každou krátkou, třebaby obsažnou frázi. Také životopisná dáta můžeme podati arci jen co nejstručněji.

Nebeský byl českému národu jenom náhodou zachován; ale poznav lásky k české věci a oddav se literární práci pro ni těšil se pak takým životním poměrům, že v oné době nebylo stejně příznivých pro žádného jiného spisovatele u nás.

Nebeský narodil se 18. srpna 1818 poblíž Kokořína, na rozhraní národnosti české a německé. Byl zpočátku, ba dosti dlouho vychováván po německu, až pak přišel na filosofická studia do Prahy a zde seznal český život i jeho snahy. Nebeský se zálibou studoval hned na gymnasiu básníky starořecké, v Praze pak přilnul k studiu literatury německé vůbec, k studiu nejrůznějších německých filosofů pak, ano i k studiu věd medicínských zvláště, a položil si takto široký základ pro příští působení svoje. Stav se vychovatelem ve Vídni sepsal a vydal svou báseň *Protichůdci* (1844), kterouž Antonín Zawadzski převedl na jazyk pol-

ský. Z Vídně přišel do Prahy a byl zde taktéž po šest let vychovatelem u rytíře Neuberga. Rok 1848 strhnul i Nebeského do svého víru a učinil z něho redaktora politických novin, poslance na říšském sněmě atd. Roku 1851 stal se Nebeský po Erbenovi sekretářem Českého muzea, od r. 1850 do r. 1861 byl také redaktorem Muzejního časopisu. V letech padesátých vydal překlady některých komedií Aristofanových, v letech šedesátých pak některé tragédie Aischylovy. O jiných důležitých jeho pracích literárních zběžně jsme se již zmínili. — V. B. Nebeský skonal po nemoci dlouhé a velice trapné v Praze dne 17. srpna 1882.

POETICKÉ BESEDY, čís. 27, r. 1886

narodila se 17. června r. 1863 na Smíchově. Absolvovala ústav učitelek v Praze, působila na obecných školách v Mladé Boleslavi a v Praze a vyučuje od r. 1886 na měšťanské škole malostranské. — Roku 1882 vytištěna první její báseň *Pozdrav Praze slovanské*, kteráž vyšla ve prospěch Ústřední matice školské. Další práce veršované byly věnovány mládeži a vycházely hlavně v Jarém věku. Od roku 1887 uveřejňují ale od Jesenské — a sice pseudonymem „Eva z Hluboké" — také Lumír, Květy a Světozor různé práce, které budí pozornost opravdovou hloubkou citu a velice lahodnou formou svojí. Lyrika zdá se dle dosavadního býti vlastním i šťastným oborem nové básnířky naší. Zanedlouho vyjde od Jesenské, nákladem Vilímkovým, nový svazek veršů věnovaných mládeži, nadepsaný *Pohádky*.

POETICKÉ BESEDY, čís. 39, r. 1889

Vypisujeme tímto pro Poetické besedy

cenu dvou set padesáti zl

na nejlepší novou

báseň epickou

váženou *z dějin českých aneb vůbec slovanských.* — Rozměr básně: *nejméně* 4 archy (64 strany), *nejvíce* 8 archů (128 stran) Poetických besed.

Cena ta, kterouž věnovala *dáma nejmenovaná,* bude dotýčnému spisovateli vyplacena ihned po učiněném rozhodnutí soudcovském. Mimoto obdrží také spisovatel obvyklý honorář po vytištění básně v Poetických besedách, jež sobě vymiňují právo ku prvnímu její otištění.

Rukopisy buďtež zaslány do 31. ledna 1891 a opatřeny buď jménem spisovatelovým, nebo heslem.

Za soudce budou dožádáni dva páni spisovatelé čeští, jichž jména později uveřejníme. Kdyby pánové rozcházeli se ve svém úsudku, podá taktéž redaktor Poetických besed hlas svůj ve prospěch jedné z obou těch básní, jež byli soudcové označili za nejlepší.

Za Poetické besedy

Jan Neruda,
redaktor

Eduard Valečka,
nakladatel

POETICKÉ BESEDY, čís. 41, r. 1890

Loňského roku v dubnu vypsali jsme cenu 250 zl, jež byla věnovala nejmenovaná dáma na nejlepší novou historickou, epickou báseň českou. Došly nás celkem básně čtyry. P. T. pánové Bohuslav Čermák a Jaroslav Vrchlický, kteří se vzácnou ochotou převzali úřad soudcovský, nepřiřkli ceny žádnému ze zaslaných těch děl.

Redakce Poetických besed, podepřena další benevolencí nejmenované dámy, určila pak aspoň pro poměrně nejzávažnější a nejzajímavější z dotýčných prací odměnu jednoho sta a dvaceti pěti zl. Práce ta je nadepsána *Sláva. Literární burleska z r. 1829.* Spisovatel její nepoložil jmeno své ani na rukopis ani do nějaké zapečetěné cedule; žádáme ho tedy, aby sobě neobtěžoval a kvůli záležitosti té — možno-li — osobně přišel k podepsanému nakladateli. — Tamtéž mohou sobě také ostatní p. t. zasílatelé vyzvednouti své rukopisy i s přiloženými hesly. —

My pak vypisujeme tímto pro Poetické besedy znovu cenu dvou set padesáti zl za nejlepší novou českou báseň epickou, váženou z dějin českých aneb vůbec slovanských. Rozměr básně: Nejméně 4 archy (64 strany), nejvíce 8 archů (128 stran) Poetických besed.

Obnos bude cenou poctěnému spisovateli vyplacen ihned po učiněném rozhodnutí soudcovském. Mimoto spisovatel obdrží také obvyklý honorář po vydání básně v Poetických besedách, jež sobě vymiňují právo ku prvnímu její otištění. Rukopisy buďtež zaslány nejpozději do 15. října 1892 podepsanému nakladateli a opatřeny buď jménem, nebo heslem.

Za soudce budou dožádáni tři páni spisovatelé čeští...

Za Poetické besedy

Jan Neruda,
redaktor

Emil Valečka,
nakladatel

EDIČNÍ POZNÁMKY

Svazek *Literatura III* obsahuje Nerudovy literární články, kritiky, fejetony a poznámky z posledního období jeho života, tj. z let 1878—1891, a to z Národních listů, z Vlčkovy Osvěty (1878, 1880 a 1881) a ze Zlaté Prahy (1885 a 1886). Na závěr zahrnuje Nerudovy literární profily, jimiž v letech 1883 až 1890 doplňoval jednotlivé svazky svých Poetických besed. Ve svazku otiskujeme jen ty články nebo glosy, jež jsou buď podepsány Nerudovým jménem, jasně šifrovány, nebo u nichž lze Nerudovo autorství jinak bezpečně prokázat. Nepodepsané články nebo poznámky, u nichž je Nerudovo autorství sice velmi pravděpodobné, ale u nichž lze popřípadě připustit i jinou možnost autorství, otiskujeme zde v edičních poznámkách:

Václav Beneš Třebízský dobyl sobě svou několikaletou veleplodnou činností spisovatelskou důstojného místa mezi novověkými novelisty českými. Prací jeho, roztroušených po všech časopisech beletristických, co jich u nás od desíti let vychází, jest už takové množství, že sebrání jich v celek jevilo se už i povinností vůči literatuře. Vítáme tedy s upřímnou radostí podnik, jenž názvem *V červáncích a lesku kalicha* počíná pořádati Benešovy historické obrazy v jedinou sbírku, aby literární důležitost spisovatelova v plné jasnosti vynikla. Umíť Beneš Třebízský vypravovati z minulosti české, vzdálenější i bližší, tak půvabně, že každá jeho skladba při svém prvním vyjití doznala od přátel krásného písemnictví českého, jichž nyní bohudíky jest velmi značný počet po celé vlasti, uvítání velmi pochvalného. Sebrané jeho novely budou i starším, i novějším čtenářům opravdovou a ušlechtilou zábavou.

Národní listy 16. října 1879

Cesta po Španělích. Vypravuje Ota Pinkas. — Předběžně námi již oznámené dílo to právě vyšlo a jsme jím překvapeni. Je to dílo skutečně skvostné. První dílo svého druhu v literatuře naší. Praví-li spisovatel ve své předmluvě skromně, že doufá vzbudit chuť v obecenstvu českém ku čtení a odbírání knih podobných, těšíme se naději té s ním. A přijde-li tedy chuť ta, nebudou zajisté otálet nakladatelé čeští, aby následovali co nejdřív a co nejhojněji příkladu páně Pinkasova, jenž nelekal se podniku toho ani co nakladatel soukromý. — O Španělsku není dosud v české literatuře téměř ničeho, je ale například i v literatuře německé jen málo a Němci nemají o něm ani jediného spisu souborného, jakým je náš český. Spisovatel popisuje a vypravuje cestu svou slohem prostým a jasným, vzdáleným vší strojenosti. Ta cesta jeho šla z Francie přes San Sebestian

a Valladolid na Madrid, zatočila se pak na Toledo a Gordovu, na Sevillu a Granadu, známé z přečetných romancí i čtenářstvu českému, dotkla se v poslední době tak smutně proslulé Murcie a končí Valencií a Barcelonou. Vložené do textu a na samostatných listech k němu připojené ilustrace jsou *vesměs* práce umělecké, provedení vzorného. Již viněta sama, složená z motivů maurických, je vkusna. Pohledy na krásné, dávné stavby, vnitřky i zevnitřky jich, na nichž možno studovat architekturu saracénskou i gotickou, delikátní obrazy krajin a obrazy z lidu střídají se co nejhojněji. Ovšem tu ani nescházejí motivy také známější, i zápasy s býky, španělští cigáni, žebráci, vodáci, sedláci atd. Však se také spojily síly výtvarné co nejlepší: *Hynais, Liebscherové, Mrkvička, Mukařovský, Zillich, Fr. Ženíšek* a provedení svěřeno našemu *Husníkovi* a drážďanské firmě Römmler a Jonas. Mapa a plány (od *Proška*) dovršují praktičnost i poučnost vzácné knihy té.

Národní listy 28. ledna 1880

Básně na oslavu Calderóna

Španělské vyslanectví vypsalo, jak známo, čestnou cenu za báseň na oslavu Calderóna de la Barca, a sice za báseň v jazyku českém, polském a maďarském. Do prvního dubna zasláno bylo vyslanectvu 17 maďarských, 12 českých a 4 polské konkurenční básně. Poetické práce tyto odkázány byly ku posouzení zvláštnímu sboru soudcovskému.

Národní listy 7. dubna 1881

Tato zpráva byla otištěna v Denních zprávách. Členem soudcovského sboru pro české básně byl prof. A. V. Šembera (viz Dop. II, dop. 443 a 444 a pozn. k dop. 447).

Při jazykové úpravě textu jsme se řídili zásadami, jež se postupně ustálily při vydávání Nerudových Spisů se zřetelem k Pravidlům českého pravopisu z r. 1957.

Textové opravy jsme provedli na těchto stránkách:

79 přijít *na* úmysl m. ... *za* úmysl;
158 o jeho Párním *slonu* m. ... *domě*;
271 u *Renna* m. u *Brna*;
294 básně *samouka* Chládka m. ... *Samuela*...

Za pomoc při vydávání a vysvětlování tohoto svazku děkuji: Ludmile Hýskové, Ljubě Klosové, Vladimíru Müllerovi, Miloslavu Novotnému, Karlu Pošvovi, Hynku Šikovi, Otakaru Vočadlovi a pracovníkům Ústavu pro českou literaturu Aleši Hamanovi, Miroslavu Heřmanovi, Rudolfu Skřečkovi a Jarmile Víškové.

Jan Thon

7: *Duch a svět* — kniha vyšla jako čís. 4 v Salónní bibliotéce (nakl. J. Otty) 1878;

9: *Přešly věky...* — z básně Pýthie (str. 50); *Však ty tóny...* — z básně Pýthie (str. 50); *Já viděl zase člověka stát v boji...* — z básně Poslední klas (str. 122);

10: *Ó přírodo, na tvojí hrudi...* — (str. 141 a další) stereotypní čtyřverší jako refrén; *Faust pochybuje, Kain se rouhá...* — z básně Géniům (str. 110); *René trpí* — R., hlavní postava stejnojmenné povídky franc. básníka Fr. R. Chateaubrianda (1768—1848), symbol melancholie a pesimismu; *Šimon z Cyreny* — helénistický žid, rodák z Cyreny v sev. Africe, ve dnech Ježíšova procesu snad přišel do Jeruzaléma a římští vojáci ho přinutili nést Ježíšův kříž; *Ó, znám již síly pramen...* — z básně Géniům (str. 110); *A v strachu..., Ó byť i vzpjal se člověk...* — z básně Na prahu ráje (str. 104—105);

11: *Hermann von Ling* (1820—1905), něm. básník; *Legenda světa* — Hugova sbírka epických básní La légende des siècles (1858, 1877 a 1883), známá u nás pod titulem Legenda věků; Nerudovy překlady z tohoto díla viz B* 1, str. 525 sl.; *Ahasver prostoru* — z přeložené básně Vlasatice; *Motivy helénské* — v knize titul zní Helénské motivy;

12: *Tvář Jidášova* — v knize se jmenuje Tvář Jidáše; *Den mladý sluncem na svět zírá* — závěrečné verše z básně Neznámým bohům (str. 145);

13: *Gellert* — Christian Fürchtegott G. (1715—1759), něm. básník s moralistním zaměřením; *lapsus calami* — přepsání, přeřeknutí, myšlenková chyba;

14: *Svatý Prokop* — Legenda o sv. Prokopu, poprvé vyšla tiskem r. 1878 v Lumíru (od 10. května, na sedm pokračování); *Poezie! Mluvíš ze sna...* — z básně Pýthie;

16: *Slavnostní řeči dr. Karla Sladkovského* — vyšly r. 1878 nákl. spisovatelovým, tiskem dr. Edv. Grégra; „*V době smíření*" — uprostřed let sedmdesátých vyvrcholil boj mezi staročechy a mladočechy o pasívní nebo aktívní opozici proti vídeňské vládě rozštěpením. Po smrti Fr. Palackého (26. května 1876), tvůrce programu pasívního odporu, došlo však k opětnému sblížení obou buržoazních táborů a k revizi

* Označením *B, MC, Lit., Div., Spol., Pod., OC, Umění* odkazujeme na svazky *Básně, Menší cesty, Literatura, České divadlo, Česká společnost, Podobizny, Obrazy z ciziny, Výtvarné umění a hudba* ze Spisů Jana Nerudy.

programu. V září 1878 vstoupili i staročeši do českého zemského sněmu a připojili se k poslancům mladočeským; *Vyšli jsme si na Říp* — výlet pražského Hlaholu a Sokola 27. dubna 1862; *na Kunětickou horu* — 27. července 1862 (viz MC, str. 402);

17: *Zasvěcení praporu... Hlaholu* — 14. července 1862; *na památné slavnosti borovské* — 19. srpna 1862; *oslava Hanky... v Hořiněvsi* — 7. září 1862; *oslava Rukopisu... v Králové Dvoře* — 28. září 1867 (viz Lit. II, str. 21); *Slavné položení základního kamena Národního divadla* — 16. května 1868;

18: *oslava Husa* — slavnost 500leté památky narození mistra Jana Husa v Husinci 6. září 1869; *oslava Komenského* — při odhalení pomníku J. Á. Komenského v Brandýse nad Orlicí 5. září 1865; *Hegner* — Ulrich H. (1759—1840), švýcarský něm. spisovatel a politik;

19: *Matice lidu* — zal. na jaře 1867; *Libuše* — (Matice zábavy a vědění) zal. r. 1872 jako spolek určený zejména ženám; *Belletristisches Ausland* — vycházel od r. 1843 ve Stuttgartě řízením Carl Spindlera (1796—1855) s podtitulem Kabinetsbibliothek der classischen Romane aller Nationen; *Laboulaye* — Edouard René Lafèbvre L. (1811—1883), franc. spisovatel a politik. V Matici lidu od něho vyšla r. 1868 Paříž v Americe (Paris en Amérique, 1863); *Verne* — viz Lit. II, str. 104; *výtečné romány Světlé* — Kříž u potoka (1868), Vesnický román (1869), Zvonečková královna (1872); *povídky Šmilovského* — Kmotr Rozumec (1872) a Martin Oliva (1874); *Ferdinand Schulz* (1835—1905) otiskl v Květech v l. 1865 a 1866 novely Mladá žena (na pět pokračování) a Rok v Praze (na sedm pokračování); v Matici lidu vydal poučné knížky: Jiří z Poděbrad (1868), Josef Jungmann (1873), Čeští vystěhovalci (1876) a v r. 1880 Povídky;

23: *Nedokončený obraz* — vyšel r. 1878 nákl. A. Mareše v Roudnici, kde tehdy Antal Stašek (1843—1931) působil jako advokátní koncipient; *Václav* vyšel (I. část) r. 1872 (nákl. dr. Grégra a Dattla) a byl věnován „Janu Nerudovi, spolubojovníku v českých Thermopylách"; o Antalu Staškovi viz též str. 343;

26: *Lamartine* — Alphonse Marie Louis L. (1790—1860), franc. básník a myslitel; jeho Historii girondinů přel. Václav Vojáček a vydal (v 8 dílech) 1851—1852 nákl. Jar. Pospíšila;

27: *Patnáctiletý kapitán* — Neruda tímto článkem o novém románu Vernově (Un capitaine de quinze ans, 1878) pokračuje v záměrné propagaci četby Vernových spisů. Zahájil ji v NL 15. října 1874 a pod čárou jí věnoval řadu svých článků a zároveň řadu přeložených ukázek z jednotlivých Vernových děl, jak postupně vycházely v českém překladu (viz Lit. II, str. 104 sl.). První překlad Patnáctiletého kapitána do češtiny „pro mládež a dospělé vzdělal" P. J. Šulc (Bibliotéka zábavných spisů, čís. 36, nákl. F. Kytky v Praze 1880). Úplný překlad pořídil Gustav Janda a vydal ve 2 dílech r. 1884 (nákl. Al. R. Lauermanna v Praze ve Výboru románů Jul. Verna sv. 7); *Dva sirotci* — Obraz ze života od Adolpha Philippa d'Ennery

(1811—1899) a Eugèna Cormony (nar. 1811). V Paříži poprvé dáváno 5. června 1875. Pro česká ochotnická divadla upravila a tiskem vydala Eliška Pešková (1833—1895) r. 1877 nákl. Mikuláše a Knappa v Karlíně (ve sbírce Divadelní ochotník, sv. 144);

28: *Kurýr lyonský* — drama o 3 jedn. Napsali Emil Moreau (1852—1922), Paul Siraudin (1813—1883) a Alfred Ch. Delacoure (1815—1885). Do češtiny přel. Jan B. Kühnl (1848—1904), který psal, překládal a upravoval kusy hlavně pro Prozatímní divadlo. Celkem tak zpracoval na 450 divadelních kusů; viz též Div. V;

29: *Sue ho ve Věčném židu předešel* — Eugène S. (1804—1859), plodný franc. spisovatel, proslul dobrodružnými romány. Jeho desítisvazkový román Juif errant (z r. 1845) vyšel v čes. překladu Václ. Bambase jako Věčný žid r. 1850 a v druhém vyd. 1864;

33: *nejbližší nám krví jsou zas zabráni vlastním politickým bojem* — týká se revolučního boje balkánských Slovanů, zejména v Bosně a Hercegovině, proti nadvládě turecké, jenž byl dočasně ukončen tzv. berlínským kongresem šesti evropských velmocí a Turecka v létě 1878;

34: *jiným dílům jeho byl písatel... již jinde práv* — Neruda psal o Vrchlického sbírce Z hlubin r. 1875 a r. 1876 o Epických básních (viz Lit. II, str. 162—168 a 226—227); o sbírce Duch a svět viz str. 7; *„nic lidského nepovažuje sobě za cizí"* — překlad lat. úsloví Homo sum: humani nihil a me alienum puto (P. Terentius, Heautontimorumenos 3, 1, 94);

35: *v letošním Lumíru* — Lumír VI, 1878, str. 193 sl.; *Duch a svět* — viz str. 7—15;

36: *před svou zářivou Colonnou* — Vittoria C. vyšla r. 1877 v Lumíru (V, 1 sl.);

37: *Máchovo „Marné volání"* — moto Dalekáť cesta má! Marné volání! k Máji a k Cikánům; *„ex ungue"* — ... leonem, po drápu (poznáš) lva;

38: *breughelovský* — ve stylu nizozemských malířů Breughelů (z rozmezí 16. a 17. stol.);

40: *Samuel Butler* (1835—1902), angl. spisovatel, protidarwinistický filosof, vnuk angl. satirika téhož jména. Jeho román Erewhon, or Over the Range (1872), líčící příběh cesty do imaginární země, dosáhl světového ohlasu; *Swift* — Jonathan S. (1667—1745), angl. satirik, autor Gulliverových cest;

42: *vinklář* — pokoutník;

49: *prakratičká, praskromná básnička* — v čele 16. čís. Lumíru (10. června 1879) vyšla Nerudova Česká balada, ne však jako otisk sazby, ale jako faksimile Nerudova rukopisu (viz B II, str. 70); *Václav Zelený* (1825—1875), lit. historik a politik, působil jako profesor na Akad. gymnasiu, kde Neruda od r. 1850 studoval; *první samostatně vydané básně* — Hřbitovní kvítí, vyšlo v prosinci 1857 tiskem Karla Bellmanna; *Mikovec* — Ferdinand Břetislav M. (1826—1862), zakla-

datel Lumíru (od 6. února 1851); Nerudovy vzpomínky na Mikovce viz str. 242—247; *první verše* — báseň Oběšenec v Lumíru 25. května 1854 pod pseudonymem Janko Hovora;

51: *Livius* — Titus L. (59 před n. l.—17 n. l.), římský historik, autor dějepisného díla Ab urbe condita libri;

52: *„chleba — soli neokusil..."* — obměněné, ale nedoložené zakončení, typické pro ruskou národní pohádku; *Abrahamova Sára* — žena A., teprve v devadesáti letech porodila Izáka a tak se stala matkou syna „zaslíbení" (Genesis, první kniha Mojžíšova);

53: *Siegfried Kapper*, nar. 1821 v Praze na Smíchově, zemřel 7. června 1879 v Pise; *Ondřej Orcagna* — Andrea di Cione, zvaný Arcagnolo (1329—1376), ital. malíř; freska Il triomfo della Morte (Triumf smrti) byla mu připisována neprávem; *Za zemřelým v cizině* — Zpěvy lidu srbského II (Poezie světová, sv. 11, 1874, str. 171);

54: *Přímořské povídky* — spr. Pohádky přímořské; vyšly r. 1873 tiskem a nákl. dr. Ed. Grégra; *Lazar, der Serbencar* — kniha se jmenovala Fürst Lazar. Epische Dichtung nach serbischen Sagen..., Leipzig 1851; *některé české částky Lazara* — v Lumíru 26. března 1874 (II, 145—147) s poznámkou pod čarou, že „báseň celá vyjde nákladem knihkupectví dr. Grégra a Ferd. Dattla". České zpracování však souborně nevyšlo;

55: *Grün* — Anastasius G., vl. jm. Anton hr. Auersperg (1806—1876), něm. básník; *Beck* — Karl B., německo-rakouský lyrik (nar. 1817 v Baji v Uhrách, † 1879). L. Quis ve svém vydání Nerudových Spisů neprávem jméno Beck nahradil jménem Petöfiho; *Bach* — Friedrich B. (1817—1868), rodák z Hradce Králové; sbírka Die Sensitiven vyšla v Lipsku 1839; dvě české básně otiskl v Květech 1843, 29; *Hartmann* — Moritz H. (1821—1872), něm. básník, rodák z Dušník u Příbramě; *Meißner* — Alfred M. (1822—1885); jeho něm. báseň Žižka vyšla r. 1846 v Lipsku; *Frankl* — Ludwig August F. (1810 až 1894), nar. v Chrasti u Chrudimě; *Böhmische Elegien* — cyklus básní ze sbírky Kelch und Schwert (Kalich a meč); *Slavische Melodien* — vyšly r. 1844 v Lipsku nákl. W. Einhorna; *České listy* — vyšly r. 1846 nákl. Calveho v Praze; *Zpěvy lidu srbského* — 1. sv. vyšel r. 1872 a 2. sv. r. 1874. Poezie světová vycházela nákl. dr. Ed. Grégra a redaktorem sbírky byl také Neruda; *Gusle* — vyšly r. 1875 nákl. J. Otty;

56: *„Jak stromy nade mnou zašuměly..."* — citát z básně Návrat k Vlasti (České listy, str. 14 a 15); *věnovaných souvěrcům židům* — dedikace zní: Synům kmene mého (str. 5); snahu o splynutí židů s českým národem, jak ji Kapper vyjádřil v této sbírce, tehdy ostře odmítl K. Havlíček v České včele 1846, str. 355 sl.; *Ben oni* — zlomky této ještě neukončené básně otištěny na str. 19—30;

58: *Ludvíku Franklovi* — v básni psané v Chrasti, rodišti Franklově, 1845 a opatřené vysvětlující poznámkou, již Neruda cituje;

60: *Cartouche* — Louis Dominique Bourguignon C. (1693—1721),

franc. lupič; *Schinderhannes* — Johannes Bückler, zvaný Sch. (1779—1803), něm. lupič; *Petrovský* — jméno pohádkového loupežníka; vyskytuje se od 17. století;

61: *Tschabuschnig* — Adolf ryt. Tsch. (1809—1877), rak. státník a spisovatel; *Scheibe* — Theodor Sch. (nar. 1820), rakousko-něm. spisovatel senzačních a veselých románů; *řepským jeptiškám* — v Řepech (okr. Praha-západ) byl klášter milosrdných sester Karla Boromejského a ženská trestnice;

62: *Ivanhoe* — vyšel r. 1821, do češ. přel. r. 1865 František Šír (1796 až 1867);

63: *„Jízdy za milou"* — např. podle vzoru básně Fr. Lad. Čelakovského Jízda k milé v Ohlasu písní českých (1839);

64: *Jan Bohumil Ceyp z Peclinovce* (1835 — 22. VIII. 1879), lékař psychiatr a básník, přítel a osobní lékař Nerudův. Po vydání Zvuků večerních uveřejňoval ještě další básně v Zlatých klasech, Lumíru, Poutníku od Otavy, ve Světozoru. Od r. 1866 pracoval v ústavu choromyslných v Praze, kde se nakonec stal primářem. Nerudovi byl poradcem při tvorbě některých patologických typů (v Arabeskách a Figurkách Povídek malostranských) nebo při jeho hodnocení cizí psychiatrické literatury, například: Kterýže národ je duševně chorý, Spol. III, str. 255—262, nebo: Francouzové jsou na mysli pomateni, Lit. II, str. 69—72; *tak to stálo v novinách* — například v Pokroku 24. srpna 1879 a v Pražském deníku;

65: *Mickiewiczova slova* — z básně Konrad Wallenrod IV (Uczta);

66: *Slepá pěvkyně* — na str. 15—17;

67: *zavládla stranická zpustlost* — narážka na politické rozbroje mezi staročechy a mladočechy v sedmdesátých letech; *když zase svitá nové ráno* — obrat čes. politiky na sklonku sedmdesátých let a rozmach kulturního úsilí vrcholící dokončením stavby Nár. divadla; viz Spol. IV;

69: *z jeho proslaveného Cimbálu* — Cimbál a husle, 1876 (viz Lit. II, str. 212—219, 270—271); *Šťasten, kdo v jitru poznání* — na str. 86; *Bylo to v jaře podvečer...* — na str. 7;

70: *Štěstí! Co je štěstí?...* — na str. 32; *Bystřiny kvapí poskokem...* — na str. 24;

73: *Jiskry na moři* — sbírka vyšla nákl. knihtiskárny Militký a Novák; *Básně, vydané na počátku roku 1875* — viz Lit. II, str. 168—173;

74: *vždyť někdo musí žít...* — na str. 16; *v té krásné romanci na str. 97* — Starý kantor;

75: *Vidím tě ve bdění, vidím tě v spaní* — moto k II. oddílu knihy Jiskry na moři (str. 29); *Vlast* — Neruda pod tímto názvem má na mysli celý III. oddíl knihy;

78: *Pět set miliónů begumy* — Les cinq cents millions de la Bégume (1879). Česky vyšlo v překladu J. Entlichera pod titulem Ocelové město;

79: *plán Richardsonův* — míněn snad Henry Hobson R. (1838—1886),

americký architekt a proslulý urbanista; *paramythie* — druh básnické formy, jež se látkově připíná k jiným útvarům;

81: *Číňanovo utrpení v Číně* — pod titulem Číňanovy nehody v Číně přel. J. T-ý (nákl. Rathouského v Rychnově n. Kn. 1888);

86: *Eklogy a písně* — viz str. 1;

87: *Berta Mühlsteinová* (1847—1887);

89: *Irma Geisslova* (1855—1914) — viz Pod. III, str. 32;

90: *Jaroslav Vrchlický* — viz str. 7; *mýt Sisyfův* — v starořeckém bájesloví zchytralý král korintský Sisyfos, který dovedl přelstít i Smrt, byl v podsvětí potrestán tím, že musel bezúčelně válet balvan do vrchu, odkud se balvan zase svalil dolů;

92: *Josefa V. Friče Sebrané spisy* — Frič se po dvacetileté nedobrovolné emigraci 22. října 1879 nadobro vrátil do vlasti. Jeho dlouholetá odloučenost, ale zejména také jeho časté zvraty v politické taktice způsobily, že přátelské vztahy některých osobností k němu doma ochably, zlhostejněly. Také zájem širší čtenářské obce o jeho literární činnost vychladl. Přesto se Frič po svém návratu s obvyklou energií a vytrvalostí pustil do vydávání svých Sebraných spisů, a to vlastním nákladem (tiskem a v komisi J. Otty). Ještě r. 1879 vyšel sv. 1 (truchlohra Svatopluk a Rostislav) a sv. 2 (Povídky a fantazie I) a r. 1880 vyšly sv. 3 (Různé básně I) a sv. 4 (Povídky a fantazie II). K vydání dalších svazků však již nedošlo pro nedostatek předplatitelů. Neruda, třebaže se v minulých letech Fričovi vzdálil pro jeho politický postup, napsal do NL tuto doporučující glosu, zatímco jiné, literární časopisy Fričův podnik ignorovaly; *byl dáván před 21 lety* — 29. listopadu 1857 ve Stavovském divadle; *Ač při dramatu neklade se obyčejem váha na tendence* — Nerudova reakce na Fričovu větu z jeho „Přípisku" k této truchlohře: „přiznám se — — co rozhodný přívrženec tendenční poezie..." (str. 144);

94: *Mně je to naprosto lhostejno...* — Celý tento fejeton se vztahuje k veršovanému cyklu České pohádky o hloupém Honzovi, jež anonymně otiskovaly Humoristické listy vždy na začátku měsíce po celý rok 1880; ilustroval je Karel Krejčík (1857—1901). Teprve na konci ročníku v 50. čísle v Listárně byl uveden autor cyklu Ladislav Quis (1846—1913). Knižně vyšly v pěkné úpravě na konci téhož roku jako novoročenka (viz též Dop. I, str. 605);

95: *„o srbském králi"* — Der Wendenkönig, této postavě z lužické mytologie věnoval velkou pozornost ve své sbírce Wendische Sagen, Märchen und abergläubige Gebrauche dr. Edm. *Veckenstedt* (Graz, Verlag von Leuschner & Lubensky, 1880), stejně jako „hloupému Honzovi" (Der dumme Hans); *Dahak* — v staroperské mytologii jméno báječného draka; *Pelops* — syn Tantalův, jejž podle starořecké báje předložil otec bohům za pokrm, ale bohové Pelopsovo tělo zase oživili; *Romulus* — podle starolatinské mytologie zakladatel Říma; *Tullus* — T. Hostilius, podle pověsti římský král, který vydobyl Římu prvenství mezi italskými městy; *Siegfried* — hrdina staroněm.

básní, který zabil draka a sám byl nezranitelný; *Artus* — (Artuš, Artur), bájný král Britů ze 6. stol., který porazil Sasy a obnovil v Anglii křesťanství;

96: *Eurysthenes* — podle řecké báje, ač tělesně slabý, převzal úskokem své matky Héry vládu v Argolidě a tělesně zdatný Herakles musel za něho konat těžké práce;

97: *erymanthský kanec* — tj. vepř, jejž Herakles chytil živého a přivedl k Eurystheovi; *stymfaličtí ptáci* — ptáci z jezera Stymfalis, kteří měli kovové zobáky, drápy a křídla a péra mohli vysílat jako šípy; *hydra lernajská* — had o stu hlavách, kterého se Heraklovi podařilo zdolat; *Geryon* — obr s třemi těly, hlavami a perutěmi; *jablka Hesperidek* — podle řecké mytologie nymfy Hesperidky střehly zlatá jablka, symboly lásky a plodnosti;

98: *Od časů bratří Nejedlých* — Vojtěch N. (1772—1844), děkan v Žebráce, autor epických básní, např. Přemysl Otakar v Prusích (1835), Karel IV. (1835), Vratislav (1836), Václav (1837), a jeho bratr Jan N. (1776—1834), právník, autor kratších básní epických a překladatel, např. Homéra, Gessnera aj.

104: *grenier au bois* — dřevník; *galetas* — podkrovní světnice; *toiture* — střecha, krov; *gouttière* — žlab na střeše; *k Primasům* — do pivovaru na Václavském nám. (roh ul. Štěpánské) v Praze 2;

106: *do Václavských lázní* — ve Václavské ul. (v Praze 2) pod Karlovým nám.;

108: *Pavel Rákos* — snad jen fiktivní jméno, jehož Neruda použil např. v rébuse Humoristických listů 19. července 1862 (str. 352): *Rákos*, a rozluštěné 26. července 1862 (str. 360): *Neruda* (Rákos není ruda) (viz Život J. Nerudy III, str. 278); *k Švertáskovi* — do vinárny v Praze 1 v ul. Martinské; *k Meningrovi* — do obchodu zbožím koloniálním, vínem a lahůdkami Friedricha M. v Praze 1, Železná ul. č. 1;

109: *Národ sobě* — pod tímto heslem konány byly od let šedesátých peněžité sbírky na stavbu Národního divadla v Praze. Po prvním nadšení však zájem o ně ochaboval, zejména pak v letech sedmdesátých, když došlo v české společnosti k roztržce na dvě politické strany, na frakci mladočeskou a staročeskou, zdálo se, že pro nedostatek finančních prostředků nebude lze stavbu divadla v dohledné době dokončit. Teprve r. 1877 se oba politické tábory dohodly a společným úsilím se snažily získat potřebnou sumu. K oživení zájmu veřejnosti směřoval i návrh Umělecké besedy z r. 1880 na vydání pamětního listu Národ sobě. Vzorem tu byl příklad z Francie, kde francouzští žurnalisté v prosinci 1879 pod titulem Paris—Murcie vydali list ve prospěch obyvatel španělského města Murcie, jež bylo postiženo velkou povodní. Tato propagační publikace se pak stala vzorem řadě jiných příležitostných publikací a také pamětnímu listu Národ sobě, jenž byl vydán péčí a nákladem Umělecké besedy ve prospěch Národního divadla. Sborník redigovali Otakar Hostinský, Jan Kou-

la, Jos. V. Myslbek, Jan Neruda, Soběslav Pinkas a František Ženíšek. Autoři přispěli svými pracemi bez honoráře, papír dodaly zdarma některé papírny a tisk zdarma opatřily některé české knihtiskárny; *tirailleuři* — harcovníci; *o založení... české university* — snaha osamostatnit českou universitu od německé se politicky projevovala již od let čtyřicátých, ale uskutečnila se až říšským zákonem z 28. února 1882. V r. 1882/83 zahájily činnost fakulta právnická a filosofická, 1883/84 fakulta lékařská;

110: *Soběslav Pinkas* (1827—1901); *Fr. Ženíšek* (1849—1916); *Bohuslav Schnirch* (1845—1901);

111: *Tulka* — Josef T. (1846—1882); *Adolf Liebscher* (1857—1919); *Bedřich Wachsmann* (1820—1897); *Staroměstská věž* — báseň od Nerudy, ale otištěna pod pseudonymem Josef Vorel (viz B II, str. 215); *Elze* — Friedrich Karl E. (1821—1889), něm. anglista, autor např. sbírky Engl. Liederschatz; *Vajanský* — Hurban Vajanský Svetozar (1847—1916); *nestor Jablonský* — Boleslav J. (1813 až 27. února 1881); viz též vysv. k str. 138; *Jahn* — Jiljí Vratislav J. (1838—1902), spisovatel a chemik; *Starý vlastenec* — patrně Josef L. Turnovský (1837—1901), herec, spisovatel a žurnalista. Ve sbírce Divadelní ochotník (vycházela od r. 1861) a v Divadelní bibliotéce (vych. od r. 1864) uveřejnil na 40 svých překladů divadelních her. Na konci života vydal Paměti starého vlastence (1900);

112: *Roj epigramů* — obsáhl 45 epigramů od 30 autorů; *tisková chyba* — epigram Fr. K. Drahoňovského (1812—1881) připsán Em. Zünglovi (1840—1895); *Různé myšlenky* — rubriku zahajoval příspěvek Fr. Lad. Riegra, pak následovali Jul. Grégr, L. Hajniš, Jos. Fořt, Jos. Holeček, Třebízský, Arbes, Jamot, F. A. Šubrt, V. Vlček, Tyrš, Goll, Hostinský, Jirásek aj.; *Arbes s kresbou divadelní* — Jakub A. (1851—1916) otiskl divadelní „idylku" V zákulisí; *Herites... Jirásek* — František H. (1851—1929) otiskl úryvek Z mého herbáře (Campanula, Zvonek, zvonky, zvony) a Alois Jirásek povídku Mudrcové; *podpis Sladkovského* — Karel S. zemřel 4. března 1880, sborník vyšel v květnu t. r.;

113: *Bendl* — Karel B. (1838—1897); *Rozkošný* — Richard Josef R. (1883 až 1913); *Šebor* — Karel Š. (1843—1903); *Blodek* — Vilém B. (1834 až 1874); *František Škroup* (1801—1862); *Akademie svatojanská* — pořádal ji Spolek českých žurnalistů 16. května v Novém českém divadle s řadou symfonických skladeb od Fibicha, Smetany, Bendla a Dvořáka. Na závěr předvedeny živé obrazy k básnickým skladbám V. Hálka, jež uspořádal Fr. Kolár s hudbou J. R. Rozkošného a s básní Ad. Heyduka; *Schůze českých přírodozpytců* — ve dnech 15.—17. května konán v Praze II. sjezd čes. lékařů a přírodozpytců. Předsedou sjezdu byl aklamací zvolen významný čes. chirurg prof. Eduard Albert (1841—1900) z Innsbrucku; *otázky časové* — šlo o manifestační projev vyspělosti čes. lékařů a přírodních vědců před zřízením samostatné čes. university (viz pozn. k str. 109);

115: *Billroth* — Christian Albert Th. B. (1829—1894), vídeňský chirurg; *Petersen* — Christian Ferd. P. (nar. 1845), něm. chirurg;

116: *Weil ein Vers...* — ježto se ti podařil verš ve vzdělané řeči, která za tebe básní a myslí;

117: *Na hrob Havlasův* — Bohumil H. (1852—1878), spisovatel a novinář. Když r. 1877 vypukla válka rusko-turecká, H. vstoupil jako dobrovolník do ruské armády a 25. listopadu 1878 zemřel v Alexandropoli na Kavkaze a tam byl pohřben;

118: *Když jsme před osmi lety... vzkřísili Lumír* — nový Lumír začal vycházet r. 1873 pod redakcí Hálka a Nerudy do č. 27, pak převzali redakci Sv. Čech, Jar. Goll, J. V. Sládek a S. B. Heller. Starý Lumír vycházel od r. 1851 do r. 1862 pod redakcí F. B. Mikovce, r. 1862 v redakci Hálkově; r. 1865 vyšel Lumír v redakci Em. Petříka a Edv. J. Valečky a r. 1866 za redakce Jar. Martince (Jos. Martina), pak zanikl;

119: *syn Izaiův* — David, král izraelský (v l. 1013—973 před n. l.), původce náboženské lyriky izraelské; *Du liesest in ihr...* — čteš v ní, co jsi sám do ní vepsal;

120: *Rückert* — Friedrich R. (1788—1866), něm. básník;

121: *Je Dušiček* — názvy časopisů a novin, dnes často již těžko dostupných, ba nezvěstných, čerpal Neruda patrně z archívu Spolku českých žurnalistů, založeného r. 1877, jehož byl spoluzakladatelem a tehdy právě i předsedou (1879—1881). Kromě toho roku 1877 uspořádala Typografická beseda v Praze Světovou výstavu časopisů a rukopisů, na níž se shromáždilo na tisíce časopiseckých titulů, domácích i zahraničních. Neruda se tehdy pilně zúčastnil sběru těchto výstavních dokumentů (viz Lit. II, str. 263—269). Materiál takto sebraný byl pak uložen např. v archívu Náprstkova muzea (nyní v lit. archívu Památníku národního písemnictví v Praze); *pisatel těchto řádků byl... odmrštěn* — Neruda chtěl od 1. ledna 1860 vydávat Obrazy života dvakrát měsíčně, a to tiskem a nákladem Ant. Augusty v Litomyšli. Žádost Augustova o udělení koncese byla však ministerstvem zamítnuta; *Posel z Prahy* — „Spis užitečný zábavně-poučný pro město i ves" vycházel od r. 1857 zprvu desetkrát ročně za redakce a později i nákladem Vojtěcha Běláka (pseud. Františka Šimáčka, 1834—1885). Všímal si hlavně praktických otázek hospodářských, školských, jazykových a dělnických. Později deník s titulem České noviny. Zanikl r. 1883; *Pražské noviny* — zanikly 30. června 1864, jejich pokračováním se stal od 16. června 1866 Pražský deník; *italská válka* — r. 1859 zjara vypukla válka mezi Rakouskem, které dosud drželo severní oblasti italské, a Sardínií, která vedla boj za svobodu celé Itálie. Porážka Rakouska u Magenty a Solferina přispěla k pádu Bachovy vlády; *Čas* — vycházel od 2. října 1860 za redakce dr. Al. Krásy; v jeho redakci byl i Neruda, avšak již r. 1862 přešel do nově založeného deníku Hlas; *Národní listy* — vycházely od 1. ledna 1861; *Obecné listy* — začaly vycházet 5. dubna 1861, zanikly koncem

r. 1862. Ignác Leopold Kober (1825—1866) byl i nakladatelem, i redaktorem; *Pozor Štulcův* — vycházel třikrát týdně od 5. dubna 1861, později jako večerník, za redakce Václava Štulce (1814—1887), básníka, od r. 1860 kanovníka na Vyšehradě; zanikl 24. prosince 1861; *Humoristické listy* — vycházely od 3. února 1858, od 24. června 1861 se staly i listem politickým ; *Bedřicha Mosera Brejle* — vycházely od 19. února 1849, ale týž rok zastaveny; znovu povoleny 20. října 1861. O Bedřichu Moserovi (1820—1864), jenž zemřel na souchotiny, viz Lit. I, str. 406—408;

122: *Hlas* — vycházel od 1. ledna 1862; *Chocholoušek* — viz nekrolog Nerudův v Lit. I, str. 415, 418; *Kořínek* — František Bronislav K. (1831—1874) působil do r. 1867 v Záhřebě jako středoškolský profesor a dopisoval odtud do českých listů. Zbaven profesury vstoupil do redakce Národních listů; *Vincenc Vávra* (1824—6. srpna 1877); *letos Sladkovský* — Karel S. zemřel 4. března 1880; *nevolné přeměny* — tiskový zákon z března 1863 dával zeměpanským úřadům právo přísně zakročovat proti politicky nespolehlivému tisku, popřípadě listy zastavovat. Opoziční vydavatelé přistupovali k změnám názvů časopisů, takže například místo zastavených Národních listů vycházely od 1. května do 31. července 1867 jako suplující orgán Národní noviny a od 1. listopadu 1868 do 31. července 1869 Naše listy; *kauce* — podle tiskového zákona ze dne 17. prosince 1862 byl vydavatel novin povinen složit jistotu, aby z ní stát mohl hradit všechny peněžité pokuty a náklady za případné trestní řízení; *u Sv. Václava* — ve Svatováclavské věznici v Praze na Novém Městě ve Václavské ulici;

123: *Boleslavan* — „Časopis naučný a zábavný", vycházel týdně v Mladé Boleslavi od 5. října 1865. Zanikl koncem r. 1867; *Zvon* — vycházel v Písku dvakrát měsíčně od 16. ledna 1864 do 19. června 1864 (nakladatel a vydavatel J. F. Hase); *zazvonil Zvon* — za redakce Vratislava Kazimíra Šembery vyšlo ve Vídni 1. čís. 31. října 1868, ale bylo konfiskováno. 2. čís. vyšlo 5. listopadu, ale také konfiskováno. Tím časopis zanikl. Měl být náhradou za časopis téhož jména v Praze, ale nepovolený; *Zvon vídeňský* — Vídeňský zvon vycházel od 12. března 1878 do 29. června 1879; *Hlas v Praze (za redakce † Rob. Nápravníka a † Willsdorfa)* — Hlas jako týdeník vycházel od 26. června 1865 do polovice dubna 1867 za redakce Roberta Nápravníka (1840—28. února 1877); za redakce Bern. Willsdorfa od 2. do 28. července 1868 (o Nápravníkovi viz Lit. II, str. 353—355); *Obrana* — vycházela od 1. prosince 1868 v Pešti, od 2. září 1869 v Praze, dvakrát měsíčně; zanikla 18. prosince 1871 (Vilém Erben zemřel 1889); *nynější Čech* — politický týdeník, pak deník katolický, vycházel od 22. dubna 1869 (od 30. prosince 1870 denně); *sešitový Čech* — vycházel dvakrát měsíčně od 5. září 1864, zanikl 20. dubna 1865; *Emanuel Vávra* (1839—1891), bratr Vincence Vávry-Haštalského; *Národ* — vycházel nákl. I. L. Kobra jako deník od 15. prosince 1863, zanikl 15. května 1866. Jeho redaktor Vilém Kienberger (1843 až

1879) proslul jako odpůrce mladých českých básníků, zejména Nerudy. Později působil na Moravě, překládal z jihoslovanské poezie a nakonec převzal po Fričovi redakci Agramer Zeitung v Záhřebě; *Zlatá Praha* — vycházela od 1. ledna 1864 dvakrát měsíčně za redakce Vítězslava Hálka, pak Boh. Jandy. Zanikla 1. června 1865. Hálek zemřel 8. října 1874; *Pražský deník* — počal vycházet 16. června 1866; *Svobodná obec* — list tohoto znění nezjištěn. Redaktor Vilém Foustka (1836—1880) redigoval např. časopis Jistota (1876 až 1877) a v Brně Zábavné večery (1864—1866); *Svoboda* — vycházela dvakrát měsíčně od 15. ledna 1867 za redakce Jos. Baráka (1833 až 1883), později za redakce Alfonse Šťastného (1831—1913); *Kukátko* — Barák záměrně řadil do této rubriky zprávy často úřední, zaznamenávající pouhá fakta, ale v takovém pořadí, aby zdůraznil rozpornost současného života politického, hospodářského i společenského, jak se v oficiálním zpravodajství líčí a jaký ve skutečnosti je; *Světozor* — vycházel jako týdeník od 13. července 1867, zprvu za redakce Emanuela Tonnera (1829—1900); *Pravda* — vycházela od 12. července 1867 místo dočasně zastavené Barákovy Svobody. Redigoval mistr krejčovský Fr. Škorpil. Zanikla 25. září 1867; *Noviny občanské* — vlastně Občanské noviny, vycházely místo zabavené Barákovy Svobody dvakrát měsíčně od 22. dubna 1867 nákl. Mikuláše a Knappa. Zanikly 25. září 1867; *Pokrok národní* — správně Národní pokrok, vycházel denně místo zaniklého listu Národ od 19. prosince 1867. Majitel J. S. Skrejšovský, red. Aug. Tonner (nar. 1823); *Pokrok* — staročeský deník, vycházel od 25. dubna 1869 místo zaniklé Koruny, která vycházela denně v Chrudimi od 1. listopadu 1868 do 20. dubna 1869. Zprvu redigoval Emil Hraba; *Posel z Prahy* — vycházel třikrát týdně od 16. června 1869, od 13. července 1879 pod titulem České noviny; *letopis Hlasy politické* — spr. Politické hlasy z Čech. Letopisy vydávané od kruhu politických spisovatelův. Vycházely od 30. května 1869 v neurčitých lhůtách. Byl to sborník publicistických a vědeckých studií o státním a mezinárodním právu se silnou tendencí rakouskou; *Vlčkova Osvěta* — měsíčník Osvěta (od 25. března 1871) založil a vydával Václav Vlček (1839—1908) jako list „pro rozhled v umění, vědě a politice";

124: *Občan* — vycházel dvakrát týdně od 25. listopadu 1868. Redaktorem a vydavatelem byl Ant. Henčl. Zanikl 15. června 1869. Místo něho pak vycházel Posel z Prahy (třikrát týdně); *Slovan* — „Časopis sociálně politický", vycházel dvakrát měsíčně od 11. září 1869. Majitelem byl dr. Fr. L. Chleborád (1839—1911). V redakci se vystřídali např. také Karel Sabina, J. L. Turnovský aj. Zanikl r. 1876; *Vlastenec* — časopis s tímto titulem dnes nezvěstný; *Brousek* — politický deník prostonárodní, vycházel od 13. září 1874. Majitel J. S. Skrejšovský; *Český lev* — „Pražské noviny předměstské", vycházely od dubna 1873 a zanikly 3. července 1876; majitel a redaktor Frant. Srbenský; *Vyšehrad* — „Pražské noviny předměstské", vycházely od července

1874 a zanikly v únoru 1875. Red. Mat. Jan Balák; *Slovanský obzor* — čtrnáctideník pro slovanské záležitosti, vycházel od února 1873 v Praze a zanikl v lednu 1874; *Slovanský svět* — Česko-rusko-německý čtrnáctideník, vydával v Praze od 1. ledna 1872 ruský Čech dr. Vincenc A. Günther-Prelučev (nar. 1844 v Přelouči); zanikl v prosinci 1872; *Vlast* — Českomoravský vojenský týdeník, vycházel od srpna 1871 do září 1873, vydavatel a redaktor Eduard Rüffer (1835—1878); *Žižka* — Českomoravský vojenský týdeník, vycházel od února 1870 do září 1871; *Pražské listy* — pondělník, začaly vycházet 4. října 1880 za redakce Gotharda Beitla, ale týmž číslem zanikly; *Pražské noviny* — pondělník, zanikly opět prvním číslem z 11. října 1880. Red. Frant. Jos. Petříček; *Vilímkovy Humory* — Humoristické listy, jež od 5. února 1858 vydával Jos. R. Vilímek a jejichž stálým spolupracovníkem byl i Neruda; *Brejle* — viz pozn. k str. 121; *Bič* — náhradní časopis za dočasně zastavené Humoristické listy v roce 1864 za redakce Eduarda Justa (1836—1879); *Blesk* — stejně jako předcházející Bič střídavě vycházel za dočasně zastavené Humoristické listy v roce 1864. Redaktorem byl Jos. Raimund Novotný (1830 až 1878); *Brejle politické* — vycházely od ledna 1864 jako pokračování Mosrových Brejlí (viz pozn. k str. 121) za redakce Václava Ant. Crhy (1836—1905); *Šotek* — vycházel od 1. dubna 1863 nákl. a za vedení B. Mosra, od prosince 1863 za vedení V. A. Crhy. Zanikl v únoru 1864 úmrtím B. Mosra; *Lístky veselé* — správně Veselé listy, od listopadu 1866 vycházely v Brně, od počátku 1868 v Praze; v Brně je redigoval František Vymazal (1841—1917) a pak Jan Krbek; v Praze vycházely u dr. Frant. Skrejšovského; *Dělník* — čtrnáctideník založený dr. Fr. L. Chleborádem (1839—1911), později mezi přispívateli byl také Jos. Boleslav Pecka-Strahovský (1849—1897). Vycházel od 1. prosince 1867 do prosince 1871; *Dělník český* — správně Český dělník. Vycházel od května 1869 jako čtrnáctideník místo zastaveného časopisu Oul, orgánu družstva dělníků pražských, karlínských a smíchovských. Zanikl v září 1869; *Dělnické noviny* — vycházely od července 1870 jako čtrnáctideník. Později majetek katol. dělnického družstva. Zanikly v dubnu 1875; *Listy dělnické* — spr. Dělnické listy; vycházely od ledna 1872 dvakrát měsíčně; založil je Josef Barák, později se staly orgánem sociálně demokratického dělnictva. Zanikly v únoru 1876 (srov. Lit. II, str. 130—134); *Volnost* — list radikální; vycházela jako čtrnáctideník od března 1877; v březnu 1878 splynula s časopisem Pravda; *Budoucnost* — sociálně politický časopis pro pracující lid; vznikla 1. října 1874 odštěpením od Dělnických listů; redaktoři Lad. Zápotocký (1852—1916), J. B. Pecka (1849 až 1897) aj. Zanikla v lednu 1882; *Pravda* — orgán sociálních radikálů československých; vycházela od března 1876; v redakci se vystřídali např. Jos. Bol. Pecka, Lad. Zápotocký aj. Zanikla r. 1880; *Právo* — politický list, vycházelo dvakrát měsíčně od poč. listopadu 1878. V redakci se vystřídaly osobnosti jako v Pravdě (Jos. Svobodoslav Čada,

Frant. Mráček, Lad. Zápotocký aj.); zaniklo 26. června 1880; *vyjížděl s prázdným* — tj. vycházel po konfiskaci s prázdnými sloupci; *zlé, úmorné doby* — zejména v l. 1868—1870 byly české protivládní časopisy konfiskovány, ukládány jim z kaucí velké peněžité pokuty, redaktoři a vydavatelé časopisů žalařováni; *i domácí své „boje občanské"* — politický boj mezi stoupenci pasívního odporu proti rakouské vládě na vídeňské říšské radě, hájený zejména tzv. staročechy, a mezi mladočechy, kteří vyhlašovali politický boj na parlamentní půdě. Tento politický boj byl hnán do všech důsledků i v oblasti národního společenského života; *zvláštní žurnalistický Žalov* — Neruda zde obrazně pomýšlí na archívní dokumenty zaniklých časopisů;

125: *Moschos* (150 před n. l.), řec. básník, autor pastýřských zpěvů, epigon Theokritův; *Theokritos* (z 3. stol. před n. l.), řec. básník, zakladatel bukolické poezie;

137: *Irma Geisslová* (1855—1914);

138: *Poslední z těch pěvců našich starých...* — Boleslav Jablonský (nar. 1813 v Kardašově Řečici, vl. jm. Karel Eugen Tupý), člen katol. premonstrátského řádu, zemřel po krátké nemoci 27. února 1881 v premonstrátském klášteře Zvěřinci u Krakova, kde působil jako farář. Jakmile došla do Prahy zpráva o jeho onemocnění, ihned se za ním do Zvěřince rozjel spolupracovník NL Emanuel Tonner (1829 až 1900). Jablonského již naživu nezastihl. Zpráva o jeho smrti českou veřejnost rozrušila. Ihned se ozvaly hlasy žádající, aby byl Jablonský pochován v Praze, a to nikoliv na košířském hřbitově (kam by tehdy jako člen Strahovského kláštera náležel), ale na Vyšehradě. Spolek Svatobor vyslal do Krakova Eduarda Jelínka (1855—1879) a pověřil ho, aby celý převoz mrtvoly do Prahy slavnostně zorganizoval. Pohřeb v Praze pak konán s velkou pompou v neděli 13. března, a to ze Strahova na Vyšehrad; *Moudrost otcovská* — obsáhlý cyklus didaktických básniček, v nichž Jablonský spojuje pohledy do přírody s mravním poučením; *Pět vydání jeho básní...* — páté vydání vyšlo r. 1872 nákl. Jaroslava Pospíšila (str. 448). Podle něho Neruda cituje;

139: *Tři doby země české* — báseň (z r. 1846), oslavující českou zemi a národ v duchu tehdejšího vlasteneckého nadšení; *Hle ten kraj, ta zem nebeská...*" — úvodní verše z 8. básně Písní milosti podle 5. vydání, str. 178 (ještě ve 4. vyd. tyto verše zněly: „Jako krajina nebeská/ jesti krásná moje vlast"); *Kolik tisíc tisícůkráte pomohly as básně* — zde Neruda vypráví z vlastní dávné osobní zkušenosti, jak dosvědčuje jeho životopisec Boh. Čermák: „Donesl' (Neruda) totiž slečně Holinové své vyznání lásky v slušně vázaném exempláři básní Boleslava Jablonského..., poznamenav nepříliš znatelně tužkou v části Písní milosti některá slova, jež v souvislosti čtena jí city jeho zřejmě jevila, čímž se do rodiny uvedl..." (Květy 1895, XVII, I, 28); *byl v lásce své tak nešťasten* — jeho láskou byla dcera královéhradeckého nakladatele Jana Hostivíta Pospíšila;

140: *jen jeden spis beletristický* — modlitební knihu Růže sionská (1846), Slova vděčnosti a lásky (1836) aj.;

141: *Struny harfy v nočním kraji...* — str. 200;

142: *Ukončil slovy: „Těm pak...“* — Neruda cituje Jablonského slova, jež v témž čísle NL obsahovala zpráva Emanuela Tonnera o Jablonského skonu; *na nejdůstojnějším jich panu prelátovi* — byl jím P. Zikmund Starý. Na něho se v té věci obrátilo např. dvacet českých poslanců telegrafickou žádostí z Vídně, Svatobor a Český klub v Praze vyslali k němu své deputace;

143: *Krolmus* — Václav K. (1787—24. X. 1861), kněz a archeolog; *Purkyně* — Jan Ev. P. (1787—28. VII. 1869); *Levý* — Václav L. (1820 až 30. IV. 1870), sochař;

144: *Mikovec* — Ferdinand Břetislav M. (zemř. 22. IX. 1862); *Tomášek* — Václav T. (1774—3. IV. 1859), hudební skladatel; *Volšany* — viz Lit. I, str. 160—168; *Fügner* — Jindřich F. (zemř. 15. XI. 1865); *Čermák* — Jaroslav Č. (1831—23. IV. 1878), malíř; *hřbitov evangelický... se zruší* — hroby např. Pavla Jos. Šafaříka (zemř. 26. VI. 1861), Augustina Smetany (1814—30. I. 1851), filosofa, přeneseny na obecní hřbitov na Olšanech;

145: *Calderón de la Barca* — Neruda, podnícen mezinárodní akcí na oslavu španělského básníka (viz glosu na str. 304), napsal tento článek a použil k němu brožurky něm. spisovatele dr. Johannese Fastenratha (1839—1906) Von Calderón de la Barca. Festgabe zur Feier seines 200 jährigen Todestages (25. Mai 1881), která vyšla v Lipsku; *Asociación de Escritores y Artistas Españoles* — Spolek španělských spisovatelů a umělců;

146: *Alba* — Fernando Alvares A. de Toledo (1508—1582), špan. vojevůdce a státník; *Arbues* — Petr A. de Epila (1441—1485), člen řádu sv. Augustina a špan. inkvizitor; *Murillo* — Bartolomé Estéban M. (1617—1682), špan. malíř;

147: *Alonzo de Ercilla* (1533—1596), básník a válečník; *Mendoza* — Diego Hurtalo de M. (1503—1575), novelista a diplomat; *Moncada* — Francisco de M. (1586—1635), vojevůdce a historik; *Melo* — Francisco Manuel M. (1608—1666), básník a historik, psal španělsky a portugalsky; *Raimundo Lulio* — vl. jm. Raimund Lul (1235—1315), náboženský mystik a scholastik, jenž se snažil některá náboženská dogmata prokázat filosofickou pravdou;

148: *se Solisem* — Antonio de S. († 1686), špan. historik a dramatik;

149: *Zvláštní vznešená síla Calderónových dramat oceněna na tomto místě* — o dramatu Sudí zalamejský Neruda psal v Našich listech 1. listopadu 1868, o poetické skladbě Život je sen v NL 22. května 1869, o dramatu Lékař své cti v NL 2. března 1870 (viz Div. IV, str. 21, 56 a 120);

152: *Poutí k Eldorádu* — vyšlo jako 20. sv. Salónní bibliotéky;

153: *Já, země, tobě nezávidím...* — z básně Jarní motiv; *Jaks ubohý, ty nevíš...* — z básně Večerní modlitba milujících; *Ó drahá, věř, kdy-*

bych já bohem byl... — z básně Rozmluva; *Svit blaha zlatý v svojí duši...* — z básně Štěstí;

155: *Ronsard* — Pierre de R. (1524—1585), franc. básník; *Netoužit a nehledat!* — závěr básně Rezignace; *Ty půjdeš kol a vždy se budeš ptáti* — z básně Zas kvete kaštan;

157: *o jeho Párním slonu* — týká se fejetonu „Dr. G. Jules Vernův román Parní slon" v NL 29. prosince 1880; *Temme* — Jodicus Donatus Hubertus T. (1798—1881), něm. profesor trestního a soudního práva, vedle toho autor oblíbených kriminálních povídek;

161: *Nevím, co mne nutká...* — úvod této recenze je reakcí na polemiky Lumíra a Osvěty z konce let sedmdesátých a počátku let osmdesátých a počátku bojů o realismus v literatuře; *ve spolcích... spíš činnost produktivní* — Neruda má zřejmě na mysli činnost literárního odboru Umělecké besedy (1862) v šedesátých letech; *zakládány... časopisy kritické* — od 5. listopadu 1863 začala vycházet Kritická příloha k Národním listům zprvu jen pro odběratele těchto novin, od dubna 1864 jako samostatný časopis. Od počátku r. 1865 vycházela s titulem Literární příloha k NL a od dubna t. r. jako Literární listy, časopis věnovaný literatuře, umění, poučení a zábavě. Zanikly v listopadu 1865;

162: *Důležité listy beletristické* — např. Rodinná kronika od ledna 1862 do února 1865, Zlatá Praha (red. V. Hálek) od ledna 1864 do června 1865, Květy (založeny Nerudou a Hálkem) od listopadu 1865 s přestávkami do července 1872; *Gervinus* — Georg Gottfried G. (1800—1871), zakladatel něm. vědecké literární historie. Mj. napsal také spis Händel und Shakespeare (1868); *Düntzer* — Johann Heinrich Josef D. (1813—1901), něm. filolog, dogmatický vykladač básnických textů; *Julian Schmidt* (1818—1886), něm. literární dějepisec, odpůrce něm. romantiky a Mladého Německa;

164: *„Kéž je to brzy!"* — na tento povzdech nezjištěného dopisovatele reagoval např. dopisovatel pardubické Stráže na východě (2. XI. 1878) v referátu o Hálkově posmrtné knize a Nerudových Písních kosmických závěrečnou poznámkou: „...jedna [Hálkova kniha] je tryznou básnickou zhaslému, druhá [Nerudova] laurem na skráň básníka (kéž ještě dlouho) žijícího";

166: *„směry škodlivé"* — narážka na polemiky májovců s Jakubem Malým na sklonku padesátých let (viz Lit. I., str. 90—99); *dotýčný milovník* — Jakub Malý (1811—1885);

168: *Nové básně epické* — vyšly jako 18. sv. Ottovy Salónní bibliotéky;

171: *Kalinovým Kšaftem* — Josef Jaroslav Kalina (1816—1847), čes. básník, napsal baladu Kšaft (viz Lit. I, str. 165—166); *epické hračky Wielandovy* — Christoph Martin W. (1733—1813), něm. básník; jeho Komische Erzählungen z r. 1765;

172: *Pohádky o hloupém Honzovi* — srov. str. 96—97; *nestal se týž pokus... prózou* — takový výbor z lidových pohádek vydal až r. 1940 Jiří Horák: Český Honza, s obrázky Josefa Lady (Praha 1940, Orbis);

ve sbírce Slavií vydávané — literární a řečnický spolek Slavie vydával od r. 1875 po sešitech Národní pohádky, písně, hry a obyčeje, zprvu nákl. Jos. R. Vilímka, později nákl. vlastním a konečně nákl. A. Reinwarta;

173: *(Nákladem vlastním)* — na titulní stránce otištěno: Nákladem časopisu Lumíra 1881, který ovšem vycházel nákl. Sládkovým;

174: *„tak lehký, tak volný..."* — z básně V mlhavé touze; *„tam k nebi vysoko..."* — citát z téže básně; *„Jsem žití zdroj..."* — z básně Den; *Tak moře není hluboké* — báseň Píseň;

177: *Antonín Koukl* (1860—1884), autor básní, veseloher a libret;

178: *v době „deklamovánek"* — v první polovině 19. stol., kdy se teprve budovala česká národně uvědomělá společnost, čeští básníci skládali kratší básně, často vtipně pointované, určené k přednesu v besedách, při tanečních zábavách apod. Tak vznikly např. knížky: Karla Simeona Macháčka (1799—1846) Krasořečník (1823), Frant. Jaromíra Rubeše (1814—1853) Deklamovánky a písně (6 sv., 1837—1847), Václ. Kl. Klicpery Deklamovánky (1841) aj. Tento typ společenské poezie se pěstoval i v letech padesátých, jak dosvědčuje např. Společenský český krasořečník od Jos. B. Pichla (1813—1888) z l. 1852—1859, Besedník od Jos. Baráka a Jos. R. Vilímka z r. 1861 aj.; *Ben Akiba* — Josef B. A. (z konce 1. stol. n. l.), učený rabín, který tvrdil, že nemůže být na světě nic nového, protože tu vše již bylo;

179: *Otakar Mokrý* (1854—1899), básník a překladatel (viz též str. 294); *Jen na jediném místě (str. 9)* — v básni U rodiště Chelčického čte se sloka: Kalicha, jehož víno žhavorudé / vzplá ještě v dějin poháře, / až purpur knížat zas jen cárem bude / a kovadlinou oltáře!

180: *Rudolf Pokorný* (1853—1887), spisovatel a redaktor (viz vysv. k str. 240 a str. 295); *Cimbál Heydukův* — Cimbál a husle (viz Lit. II, str. 212—219);

183: *dr. Josef Košín* (z Radostova, 1832—1911), spisovatel a právník. Později psal zejména pohádky pro mládež. Epigramů vyšel pouze tento 1. sešit;

184: *Hauff* — Wilhelm H. (1802—1827), něm. satirik a povídkář; *Slavia* — pořádali: Karel Dvořák, Jaroslav Haasz, Jan Herben, Josef Jakubec a Arnošt Schwab-Polabský;

185: *Karel Leger* (1859—1934), básník a rolník v Kolíně n. L. (viz str. 281);

187: *bludný Sheridan v báchorce* — vůdčí postava divadelní hry Richard Sheridan od franc. spisovatele Aylica Langlé (1829—1870); přeložil Jos. V. Frič (viz Lit. I, str. 450); *politika česká teď nevábí mládˇ českou* — žurnalistické potyčky mezi oběma politickými tábory, mezi staročechy a mladočechy, poutaly pozornost jen starších vrstev občanstva, zatímco zájem mládeže se hodně soustřeďoval např. na rozvoj a působení právě založené české university (viz pozn. k str. 124);

188: *máme těch Benešů, Šubertů... Lierů* — Václav B. Třebízský (1849 až 1884); František Adolf Š. (1849—1918); Jan L. (1852—1917);

189: *idealista Jahn* — patrně Friedrich Ludwig J. (1778—1852), zakladatel něm. turnéřstva, nesmluvný, mravně hluboce založený vlastenec; *Mluvívalo se u nás o literatuře „panenské"* — viz Lit. I, str. 56 a B I, 44;

191: *básně Františka X. Svobody* — (1860—1943) vyšly 1883 nákl. I. L. Kobra;

194: *Jos. V. Sládek* — viz str. 73. Na prahu ráje vyšlo nákl. Lumíra (autora) 1883, v komisi J. Otty; *slova Ludvíka Feuerbacha* — Ludwig Andreas F. (1804—1872), něm. filosof; *Schleicher* — August Sch. (1821—1878), profesor srov. jazykozpytu na pražské universitě;

195: *prvých dvou oddílů knížky* — tj. O dětech a s dětmi, Doma; *již jednou ... jsem poukázal k tomu* — viz str. 177;

196: *Bret Hart* — Francis B. H. (1839—1902), amer. humorista a novelista. První z něho do češtiny překládal v letech sedmdesátých právě Sládek;

197: *Však přijde den, kdy bozi věkožízní...* — z básně Kyklop;

198: *Kéraban Tvrdošijný* — Kéraban le Têtu (1883); český překlad (P. Petrové) Tvrdohlavý Turek (1903) a Paličatý Kéraban (přel. A. Tvrdek, 1913);

204: *Ideální zakladatel Budče* — V l. 1839—1842 Karel Slavomil Amerling (1807—1884) vybudoval v Praze na rohu ul. Žitné a V tůních ústav k všestrannému vychování vzorných učitelů, průmyslníků a žen; podnik však hospodářsky ztroskotal; *pěl krásné básně* — František Doucha (1810—3. XI. 1884) napsal na osmdesát veršovaných knížek pro mládež, r. 1865 vydal obsáhlý Knihopisný slovník česko-slovenský... od r. 1771 až do nejnovější doby (nákl. I. L. Kobra), ze Shakespeara přeložil Romea a Julii (1847), Život a smrt Richarda III. (1855), Koriolána (1858), Julia Caesara (1859), Večer třikrálový (1862), Krále Jana a Sen noci svatojanské (1866), Dvé šlechticů veronských (1869); ukázky z Dantovy Božské komedie uveřejnil v Čas. Čes. muzea r. 1854. R. 1857 vyšla jeho knížka Robinson a jeho divoká dobrodružství (nákl. dr. Grégra a Dattla);

205: *O Tyršovi právě dnes... napsána slova* — v úvodníku NL o Miroslavu Tyršovi (1832—8. VIII. 1884; utonul v Oetzu v Tyrolsku); *na snivých Hradčanech našich* — Amerlingův pohřeb se konal 5. listopadu z chrámu sv. Víta na hřbitov v Kovárech u Budče; *Tyršův pohřeb zejtra* — průběh Tyršova pohřbu vylíčily NL v pondělním čísle (z 10. listopadu). Pohřbu se zúčastnilo přes 20 000 lidí a praporů se neslo na sta; průvod se konal ze sokolovny ulicí Žitnou, Štěpánskou na Václavské nám. a na Olšany; *řadami „sacconů"* — bratrstva oblečená v nejrozmanitější hábity (viz OC, str. 193);

206: *při úmrtí mužů jako Hálek...* — V. Hálek a V. Beneš Třebízský pochováni na Vyšehradě, Fr. Palacký v Lobkovicích, Karel Sladkovský a Jos. Barák v Praze na Olšanech;

207: *concession à perpétuité* — povolení navždy; srov. MC, str. 81; *Slavín* — o jeho zřízení Neruda psal ve fejetonu „Návrh na dobrou uváže-

nou" (v NL 13. listopadu 1878; viz Umění, str. 333—335). Slavín na Vyšehradském hřbitově vystavěn až v l. 1889—1890 nákl. Petra Fischera; *Westminster* — čtvrť v záp. Londýně, sídlo starého opatství s katedrálou a parlamentní budovou; *Panteon* — starobylá budova v Římě, proslulá svou architekturou; pohřbeno tam několik slavných mužů a mučedníků; *Walhalla* — pohřebiště něm. slavných mužů a žen nedaleko Řezna nad Dunajem. Stavba dokončena r. 1842; *Ottensen* — město v Holštýnsku, kde byl pochován něm. básník Friedrich Gottlieb Klopstock (1724—1803);

209: *redakce Zlaté Prahy* — Ferdinand Schulz (viz str. 19). Redakce pod čáru k tomuto Nerudovu článku připojila poznámku: Ctěné čtenářstvo naše zajisté s radostí uvítá zprávu, že Jan Neruda slíbil pro Zlatou Prahu spisovati své memoáry, paměti z literárního, divadelního a společenského života českého za celou dobu, co sám v něm měl účastenství. Důležité toto dílo literární a vlastenecké bude vycházeti ve Zlaté Praze ve volných kapitolách. Redakce;

210: *Link* — Karel L. (nar. 1832), majitel soukr. taneční školy, kde roku 1863 spolu s Nerudou a Ferd. Hellerem vytvořil taneční Besedy; *dr. Julius Grégr* (1831—1896), politik, zakladatel NL; *Šimáček* — František Š. (1834—1885), novinář a pak nakladatel; *tyroliena* — kdysi oblíbený tanec v tříčtvrtečním taktu; *anglaisa* — franc. lidový tanec tříčtvrteční;

211: *Přerhof* — Heřman P. (1831—1867), humorista a deklamátor. Od r. 1859 pořádal české besedy; *Švanda* — Švanda Pavel ze Semčic (1825—1891), spisovatel, režisér a ředitel divadla; *Hof* — patrně Karel Vít H. (1826—1887), spisovatel a publicista. Redigoval např. Rodinnou kroniku 1862—1864 (před Nerudou). Byl také činný v lit. odboru Umělecké besedy; *z nich vyšel tanec „beseda"* — viz Umění, str. 453; *oba Grégrové* — JUDr. Julius G. a MUDr. Eduard G. (1827 až 1907); *Špun* — Dragutin Špun-Strižič (nar. 1819), charvátský básník; *v hostinci u Pěkného* — v Jilské ul. na Starém Městě;

212: *Josef Svátek* (1835—1897), spisovatel, pracovník v redakci Krásova Času, od r. 1866 redaktor Pražských novin; *Zvonař* — Josef Leopold Z. (1824—1865), hudební skladatel; *König* — Antonín K. (1836 až 1911), malíř a grafik;

213: *Obrazy života nebyly ještě na světě* — začaly vycházet od počátku roku 1859; *Perly české* — vydal r. 1855 sbor Muzea Král. českého redakcí Ant. Jaroslava Vrťátky na počest příjezdu císaře Františka Josefa a císařovny Alžběty do Prahy; *Lada Nióla* — Almanach na rok 1855, redigoval Jos. V. Frič, tiskem Bedřicha Rohlíčka;

214: *Květy* — obrázkový týdeník, začaly vycházet od 30. listopadu 1865 za redakce V. Hálka a J. Nerudy; *Lumír* — viz vysv. k str. 118; *knihtiskárna Rohlíčkova* — tiskárna Bedřicha Rohlíčka (později Rohlíček & Sievers), bývalého faktora Kat. Jeřábkové v Praze I; *Janda-Cidlinský* — Bohumil J.-C. (1831—1875);

216: *Lumír Mikovcův přinesl jakous parafrázi* — v čís. 20 z 20. května

1858, str. 477—478; Pražské noviny učinily podobně 17. června 1858;

217: *Jakub Malý zaslal do krajinských listů* — týkalo se jmenovitě Poutníka od Otavy, jenž vycházel od r. 1858 a odkud Malý soustavně útočil proti mladým básníkům (viz Lit. I, str. 61—67, 90—99, 119—123); *Muzejník mlčel* — Časopis Muzea Království českého (red. Václ. B. Nebeský) v té době proslul jako konzervativní a těžkopádný orgán vědeckých a literárních pracovníků. O novější literatuře (referentem byl Jakub Malý) psal málo a vždy nepříznivě; *profesor Hanuš* — Jan Ignác H. (1812—1869), prof. filosofie na universitě. V Kritische Blätter für Literatur und Kunst, jež vydával I. L. Kober a redigoval prof. Hanuš, vyšel r. 1858 v II. roč. v 2. sv. (str. 260—262) referát o Máji, podepsaný šifrou „Dr Náj". O Nerudově příspěvku píše: Unter den Poesien ist von relativ meisten Belang Neruda's Šimon Lomnický voll grübelnden, träumerisch düsterer Bilder des Herbstes und Winters in der Natur und im Leben, doch auch ohne heitere poetische Aussöhnung und Erhebung, die auch einem unerfreulichen, um hier nicht zu sagen „tragischen" Ausgange in echter Poesie nicht fehlen darf; *Nakreslil nám nejprve pomníky Slavíkův, Rubešův a jiné mimopražské* — Josef S. (1806—1833), vynikající houslista. Heydukova kresba jeho pomníku na str. 104. — Kresba nadhrobku Fr. J. Rubeše ve Skutči na str. 229. — Jiným mimopražským pomníkem míněna patrně kresba nadhrobku Jos. K. Tyla v Plzni (str. 180);

218: *já psal texty* — článek „Na volšanském hřbitově", otištěný v Obrazech života 1. ledna 1859 (viz Lit. I, str. 160—168);

219: *v Praze nebyl té doby sice žádný ráj* — bouřlivá atmosféra mezi oběma politickými tábory, staročechy a mladočechy, pronikala i do oblastí kulturních a dokonce vyhlašovala i bojkot podniků, jež toho času byly ovládány nebo byly dílem příslušníků druhé politické frakce (např. v divadle, v literatuře, v hudbě); *měl sice za příležitosti oslavy Palackého... trochu kříže* — 23. dubna 1876 pořádal Český klub na Žofíně velký banket na počest Palackého, který právě vydal V. díl Dějin národa českého. K banketu nebyli připuštěni zástupci Umělecké besedy Heyduk a Fr. Dvorský, kteří v Besedě hlasovali proti tomu, aby Beseda vydala Palackého portrét. O tom pak novinářská přestřelka mezi NL a staročeským Pokrokem;

220: *hrabě Václav Kounic* (1848—1913), JUDr., pocházel ze staročeské šlechtické rodiny, ale vlivem svého vychovatele, spisovatele Ferd. Schulze, se přiklonil k mladočeské straně a byl zvolen poslancem do říšské rady. V Brně svým odkazem založil tzv. Kounicovu studentskou kolej;

222: *John Lubbock* (1834—1913), angl. přírodovědec a politik; *Calderón* — viz str. 145; *Kálidása* — indický básník ze 6. stol. n. l., autor dramatu Šakuntala; *Josef Jireček* (1825—1888), právník a filolog, r. 1871 rakouský ministr kultu a vyučování;

223: *Dle Jungmanna „táhne se" básnictví...* — z definice básnictví v Slovesnosti (1845);

224: *pyrrhichius* — stopa veršová; *tribrachys* — stopa trojslabičná; *kretikus* — verš dvojměrný; *choriambus* — stopa čtyřslabičná; *molossus* — stopa sestávající ze tří dlouhých slabik; *amfibrachys* — tříslabičná stopa, v níž první a třetí slabika je krátká, prostřední dlouhá; *metrum glykanejské* — (podle řec. básníka Glykóna) trojstopý verš s daktylem volně posuvným;

227: *Zima je tedy opravdu již pryč...* — Otázka pravosti či nepravosti RKZ provázela Nerudovu literární činnost po celý život. Když se r. 1857 blížilo čtyřicáté výročí královédvorského „nálezu", Neruda byl jedním z nejhorlivějších organizátorů mladých básníků, kteří se hlásili k Hankovi jako „nálezci" RK samostatným básnickým almanachem (viz str. 232—236). Když r. 1858 něm. liberální deník Tagesbote aus Böhmen, v jehož redakci mladý Neruda pracoval, přinesl několik článků o podvrženosti Rukopisů, Neruda ihned svou spolupráci s časopisem přerušil, bez ohledu na existenční potíže, jež pro něho z toho vznikly. — V prosinci 1885 vyšla v něm. encyklopedii Ersch-Gruberově stať prof. Jana Gebauera (1858—1907) o RK, o poetické ceně jeho písní, ale po pravdě také o jeho velmi četných jazykových odchylkách a chybách a o oprávněném podezření ze spolupráce již jinde usvědčeného falzátora V. Hanky. Na tento Gebauerův článek ihned velmi podrážděně reagovaly NL. Kampaň zahájil jazykozpytec prof. Martin Hattala (1821—1903) 29. prosince 1885 otištěním „druhé ukázky" obrany RK pod titulem „Protivníci Královédvorského rukopisu dovolávají se i zázraků proti němu".*

Hattalova druhá „ukázka" vycházela v NL na pokračování i v příštím roce, 6. a 16. ledna. Přitom redakce NL v poznámce pod čárou omlouvala toto zpoždění a dodala: „Přáli jsme a přejeme sobě i sami toho, aby čím dříve byla přítrž učiněna dosavadnímu balamucení ct. obecenstva našeho ve příčině tak nesmírně důležité, jakou je otázka o pravosti RKho."**

V 5. čísle Athenea z 15. února prof. Gebauer uveřejnil dva články „Potřeba dalších zkoušek rukopisu Královédvorského a Zelenohorského". Připojen byl i list redaktora Athenea prof. T. G. Masaryka (1850—1937), jímž Masaryk v lednu 1886 Gebauera žádal o tento příspěvek ve věci pravosti, resp. nepravosti RKZ. Gebauer ve svých článcích upozorňoval na jazykové nepřesnosti a chyby a zároveň důrazně žádal o chemické a paleografické prozkoumání obou Ruko-

* První ukázku své „v české veřejnosti dychtivě očekávané obrany RK" otiskl r. 1885 ve Vlčkově Osvětě (str. 1013—1030). Slibovaná Hattalova Obrana jako celek však nikdy za jeho života nevyšla.

** V té době měla redakce NL stále ještě kladný poměr ke kritickému měsíčníku Atheneum, jejž za redakce prof. T. G. Masaryka vydával nakl. J. Otto. Svědčí o tom i referát o Atheneu podepsaný šifrou J. L. (= Jan Lier) a otištěný v NL 31. ledna a 3. února 1886.

pisů, jak se o tom usnesl Správní výbor Českého muzea již v květnu 1880. — 4. března zahajuje v NL Julius Grégr svůj cyklus polemických článků „Na obranu Rukopisů", v němž pokračuje 7., 9., 10. a 12. března. Tento cyklus Neruda redigoval a vzhledem k němu upravoval i svůj fejeton (viz Dop. I, str. 298—301). Týž den (4. března) NL uveřejňují zesměšňující fejeton, v němž se šifra -a (Vilém Ryba) dovolává Matyáše Kocourka a jeho úsudku o RK. 9. března se redaktor NL Jos. Kuffner (šifra β-) ve fejetonu začínajícím slovy: „Prosím vás, jak smýšlíte o RK?" také snažil zesměšnit vývody Masarykovy. — Do polemiky proti odpůrcům RKZ zasáhl i chemik a agrotechnik prof. Julius Stoklasa dvěma články o chemickém zkoumání RKZ (13. a 26. března). — Také literární odbor Umělecké besedy svým usnesením znovu připomenul rukopisný spor z r. 1858 a jeho soudní dohru a žádal o zachování úředních dokladů z tehdejšího soudního procesu. — A konečně 23. března NL otiskly zasláno muzejního bibliotekáře Adolfa Patery, v němž se opravovala některá osobní tvrzení z Masarykova dopisu. — *o „nutnosti", aby pro vědecké práce českých učenců* — o event. vydávání cizojazyčného časopisu pro práce českých učenců Neruda psal již r. 1877 v článku „K otázce spisovatelské" (viz Lit. II, str. 289—290); *Böhmische Revue* — záměr vydávat tuto revui se tehdy neuskutečnil;

228: *spor o sv. Janu Nepomuckém* — šlo o legendárního dvojníka historické osobnosti Jana z Pomuka (1345—1393), arcibiskupského notáře, kterého dal král Václav IV. utopit, poněvadž zmařil jeho plán o obsazení nového biskupství; legenda, která později vznikla, týkala se Jana Nepomuckého, který nechtěl vyzradit zpovědní tajemství královny Žofie. Spor o existenci těchto dvou Janů rozvířil českou veřejnost, zejména v boji proti návratu jezuitů do Čech; *prof. Tomek* — Václav Vladivoj T. (1818—1905), archivář města Prahy a univ. profesor; *páter Votka* — Jan V. (1825—1899), původně spolupracovník Havlíčkův, vstoupil r. 1854 do řádu jezuitského; napsal např. knížku Skřipec na české nevěrce... čili... Lež a pravda o sv. Janu Nepomuckém;

229: *„vědecky" rozčlánkovaný plán...* — v 6. čísle Athenea (z 15. března) Masaryk otiskl článek, jenž obsahoval Všeobecná pravidla, dle nichž veřejná kritika literární má posuzovat zkoumání rukopisů KZ (str. 188—192);

230: *Masaryk... už oznamuje rozbor „estetický"* — týká se IV. kap. Masarykova článku, jíž Masaryk končí větou: K samému rozboru estetickému přikročíme budoucně; *Voltairovi se nelíbil Shakespeare* — v posledním období svého života se Voltaire neobratně pokoušel zabránit, aby se dostaly na francouzské jeviště některé výjevy ze Shakespeara, kterého tehdy pokládal za barbara;

231: *Ludvík Börne* (1786—1837), něm. spisovatel a radikální publicista. Jeho původní obdiv ke Goethovu géniu se změnil v odpor k „otrockému dvořanství";

233: *Tyrtaeové* — Tyrtaeus, řec. lyrik ze 7. stol. před n. l.;
235: *zkorigoval... sám Goethe* — Goethe báseň Kytici přebásnil, používaje něm. překladu Václava Aloise Svobody-Navarovského (1791—1849) (viz Arnošt V. Kraus, Goethe a Čechy, 1886, str. 139—142);
237: *naše národní slavnosti české* — v té době se konaly na českém venkově četné oslavy spisovatelů a slavnostní shromáždění celonárodních organizací. Např. v Písku byl odhalen pomník Palackého, v Příbrami deska osvětovému buditeli J. K. Škodovi, ve Veselí spisovateli Václavu Filípkovi, v Plzni konána slavnost ve prospěch nedávno založené Ústřední Matice školské, v Heřmanově Městci všestudentská slavnost ve prospěch Akademického domu. Vrcholem byla oslava nalezení RK ve Dvoře Králové (viz též Spol. V a B II, str. 217); *za rozkvětu bachovských názorů* — Alexander B. (1813—1893), rakouský státník v l. 1851—1859, představitel politické reakce; *učiněn první útok na Rukopis* — články v něm. deníku Tagesbote aus Böhmen r. 1858 (viz pozn. k str. 227);
239: *František Skrejšovský* — JUDr. Fr. S. (1837—1902), průmyslník a politik. Album je dnes v rukopisných sbírkách knihovny Národního muzea v Praze; *B. J. Cidlinský (Janda)* — viz str. 214; *Vojtěch Lešetický* (1830—1908), spisovatel a pedagog; *J. V. Frič* (1829—1890); *Josef Kolář* (1830—1911), slavista, překládal hojně ze slovanských jazyků; *Jaroslav Zásmucký* — Josef Barák (1833—1883), rodák ze Zásmuk; *Edm. Břet. Kaizl* (1836—1900), advokát a spisovatel. Překládal hlavně z angličtiny; *Ferd. Schulz* — viz vysv. k str. 19; *jenž právě teprve z uherských pevností... byl vrácen* — Frič byl 24. dubna 1854 amnestován a vrátil se z pevnosti v Komárně;
240: *Hovora* — viz B I, str. 469, báseň Dvojí ráno;
242: *Ferdinand Břetislav Mikovec* — jeho nekrolog viz Lit. I, str. 326 až 330; *„Žalov"* — viz str. 207—208; *hudebník Tomášek* — viz pozn. k str. 144;
243: *popis Mikovcovy postavy z Náučného slovníku* — Riegrův SN IV, 316; *Svornost* — sbor národní obrany, vzniklý po březnu 1848 odštěpením od Concordie, která byla sborem umělců a spisovatelů, zpočátku bez národní příslušnosti, jehož původním účelem byla ochrana uměleckých a historických památek;
244: *Záhuba rodu Přemyslovců* — Mikovcova tragédie o 4 jedn.; poprvé hrána 9. ledna 1848; *Kolár st.* — Josef Jiří K. (1812—1896), divadelní herec, spisovatel a překladatel Shakespeara, Goetha aj.; *Koriolán* — Shakespearova historická činohra, poprvé hrána na čes. jevišti 1. března 1857 v překladu Fr. Douchy; *Josef Bayer* (nar. 1827), něm. spisovatel, autor knihy Ästhetik für weitere Kreise (Prag 1855); *„Spielt der heute wieder..."* — Ten zas dnes hraje — co? Geniálně. — O tomto Kolárově vystoupení Mikovcův Lumír referoval: „...po dlouhém ochabování ve své herecké činnosti opět se co pravý umělec objevil a svým Koriolánem nejvyšším požadavkům zadostučinil." (Lumír VII, 235); *Jan Erazim Vocel* (1803—1871), spisovatel a archeolog;

Krolmus — Václav K., viz str. 143; *Arkádie* — utrakvistický umělecko-literární spolek, který byl založen r. 1860, hlavně z Mikovcova podnětu; *Postaviliť jemu pomník* — pomník byl odhalen 20. října 1864 pouze s latinským nápisem (viz Lit. I, str. 455—457);

245: *Rellstab* — Ludwig R. (1799—1860), něm. žurnalista a spisovatel; jeho román Bílá hora či Tři léta z třiceti přel. do češtiny V. L. Moser; *Oettinger* — Eduard Marie Oe. (1808—1872), něm. žurnalista a humoristický spisovatel; *Ida z Düringsfeldu* (1815—1876), něm. spisovatelka, která chtěla do němčiny přeložit Babičku Boženy Němcové;

246: *hostinec U černého koně* — v Praze na Příkopech; *Lumír* — viz vysv. k str. 118; *Květy* — původně Květy české, vycházely v letech 1834 až 1848, za redakce zprvu Jos. K. Tyla, Jar. Pospíšila, pak Jakuba Malého; *Včela* — původně Česká včela, od r. 1834; redigoval Fr. Lad. Čelakovský, pak J. N. Štěpánek, Fr. Klučák a K. B. Štorch. Od roku 1846 se redaktorem stal K. Havlíček; *Kalinčák* — Ján K. (1822 až 1871), slovenský spisovatel;

247: *Filípek* — Václav F. (1812—1863), spisovatel a humorista; *byl na štíru... s Tylem, později i s J. J. Kolárem* — hned od počátku vycházení Lumíra vytýkal Tylovi, jenž byl dramaturgem českých představení ve Stavovském divadle, nevykořenitelný šlendrián, zanedbávání povinností při zvelebování českého divadla, při výběru repertoáru, špatné překlady apod. J. J. Kolárovi, ač uznával jeho veliký talent herecký, soustavně vytýkal nedostatečnou píli při memorování úloh, pro kterou docházelo na otevřené scéně až k trapným dohadům s nápovědou; *Bitva na Bílé hoře a Wallenrod* — tato dramata tiskem nevyšla;

248: *jak Hálek tvrdí* — snad jde o volnou parafrázi Hálkova fejetonu ze 4. ledna 1867 o všeobecné branné povinnosti; *právě před týdnem* — ve fejetonu „Byl jsem za bránou..." Neruda psal o účasti pražských dám na pohřbech (viz DK V); *ominózní* — osudný, neblahý; *primátor Vališ* — Ferdinand V. (1843—19. září 1887), sládek a od roku 1885 starosta města Prahy; *vůkolí jich druhého zdejšího divadla* — dnešní Divadlo Bedřicha Smetany v ul. Vítězného února; *Rudolf Pokorný* (1853—18. srpna 1887), básník; zemřel a pochován v Libochovicích, kde krátce působil jako okresní tajemník (viz str. 295);

250: *děsný náš neúspěch politický* — na podzim r. 1879 po nástupu vlády hr. Taaffa (1833—1895) vstoupili čeští poslanci do vídeňské říšské rady a zpočátku dosáhli některých administrativních a kulturních úspěchů (např. otevření české university r. 1882). Tyto některé vládní ústupky nemohly však uspokojit české politické aspirace, zejména když znovu rozjitřily německou politickou rozpínavost, žádající např. rozdělení Čech podle národnosti (tzv. uzavřené území). Také vliv klerikálních kruhů na rozvoj školství sílil. Vrcholem českého neúspěchu byly tzv. ordonance, jimiž v srpnu 1887 nově jme-

novaný ministr vyučování bar. Paul Gautsch (1851—1918) zrušil některé české méně navštěvované střední školy;

252: *„Ein politisch Lied..."* — Píseň politická — píseň ošklivá, pozměněný citát z Goethova Fausta: Ein garstig Lied! Pfui! ein politisch Lied;

254: *Měkkejši* — v dalších vydáních se báseň jmenovala Měkkýši; *Goethův Král duchů* — Der Erlkönig;

256: *Frič dobásnil* — Jos. V. Frič zemřel 14. října 1890; *mimo Preise* — Karel P.-Horatický (nar. r. 1824), právník, člen Slovanské lípy, vězněný, odebral se nakonec s politickými plány do Ameriky, ale tam záhy zemřel;

257: *Kdysi jsme si byli spolu usedli...* — za Nerudova pobytu v Paříži (od 13. května do 12. června 1863); *ve Stromovce slavilo se „smíření"* — 5. května 1848; *ziegenheimer* — pádná buršácká sukovice (podle jména vesnice Ziegenhein v Sasko-Výmarsku, kde se vyráběly); *Sladkovský* — Karel S. (1823—1880) byl v Praze 10. května 1849 zatčen a držen ve vyšetřovací vazbě, 20. srpna 1850 odsouzen pro velezradu a pak odvezen do pevnosti v Olomouci;

258: *Hlávkův dům* — ve Vodičkově ul. č. 15 (str. 736—II), jmenován podle majitele arch. Josefa Hlávky (1831—1908), zakladatele býv. Akademie věd a umění; *březnové odpoledne* — Frič v Pamětech (IV, 477) tvrdil, že se sešli koncem ledna 1858; *Anna Sázavská* (1825 až 1893), roz. Kavalírová, druhá žena Fričova; *vašeho Šimona* — báseň O Šimonu Lomnickém, jež vyšla v almanachu Máj na rok 1858 s titulem Romancí o Šimonu Lomnickém (viz B I, str. 114—126); *Alfred Waldau* — vl. jm. Josef Jarosch (1837—1882), spisovatel;

259: *bývalý vězeň v Deési* — Frič byl v srpnu 1858 v Praze zatknut a internován v Deési v Sedmihradsku, odkud teprve r. 1859 propuštěn s podmínkou, že se vystěhuje do ciziny; *Byl na Kapréře* — ostrov Caprera (u Sardinie) byl v šedesátých letech hlavním stanem revolucionáře Giuseppe Garibaldiho (1807—1882); Frič byl u G. 5. června 1864; *malý jeho Pepík* — Josef F. (1861 v Paříži—1945), později odborník ve výrobě jemných měřicích přístrojů, zakladatel hvězdárny v Ondřejově; *u madame Lacour* — viz MC, str. 223;

261: *Je Praha poetická?* — Neruda psal tento fejeton na sklonku života, kdy ochromen úrazem chodil na procházku, opřen o posluhu, jen do nejbližšího okolí svého bytu ve Vladislavově ul. Děvín, Vyšehrad, skály za Strahovskou branou mu tehdy byly již nepřístupny; *Bölsch* — patrně Wilhelm Bölsche (nar. 1861), něm. spisovatel, hlasatel naturalismu a popularizátor darwinismu; žil v Berlíně, později ve Schreiberhau na sev. úbočí Krkonoš;

262: *„Jen sáhni v plné lidské živobytí..."* — verše z předehry ke Goethovu Faustovi (Greift nur hinein ins volle Menschenleben! / Ein Jeder lebt's, nicht Vielen ist's bekannt); *Schönthan* — Franz Sch., Edler von Pernwald (1849—1913), něm. spisovatel divadelních kusů. Se svým bratrem Paulem (1853—1905) napsal řadu plytkých veseloher a frašek, hojně překládaných do češtiny;

263: *amb a teren, kvateren a kvinteren* — výhry v loterii na dvě, tři, čtyři, pět čísel;

264: *Tomkovými dějinami* — Václava Vladivoje Tomka (1818—1905) Dějepis města Prahy vyšel v 12 dílech (1855—1901); viz též vysv. k str. 228; *Bulwer* — Eduard George B.-Lytton (1815—1873), angl. spisovatel; *Rzewuski* — Henryk R. (1791—1866), pol. romanopisec; *Děvín* — vrch nad Zlíchovem v Praze na levém břehu Vltavy;

265: *leda učenec* — franc. inženýr a geolog Joachim Barrande (1799 až 1883), který r. 1831 přišel do Čech a od r. 1833 se věnoval soustavnému průzkumu silurského geologického útvaru, zejména nad Zlíchovem. (Na jeho počest pojmenováno tam „Barrandeum".) Bydlel v Praze na Malé Straně a matka Nerudova mu vypomáhala v domácnosti; *Sue* — Eugène S. (1804—1859), franc. maloburžoazní spisovatel; napsal mj. román Mystères de Paris (Tajnosti pařížské), kde líčí takové postavy;

268: *Poetické besedy* byly důležitý literárně organizační podnik, jímž Neruda v osmdesátých letech dovršil svou literárně organizační a redakční činnost.* Využívaje zkušeností z psaní svých „podobizen", jež uveřejňoval po dlouhá léta ve Vilímkových Humoristických listech (viz Podobizny I—IV ve 29.—32. sv. Spisů J. N.), pravidelně doplňoval každý svazeček Poetických besed, pokud šlo o nového, dosud nezastoupeného autora, stručnou charakteristikou.

Poetických besed vyšlo od ledna v roce 1883 celkem dvanáct svazků, v r. 1884 osm (13—20), 1885 pět (21—25), 1886 šest (26 až 31), 1887 čtyři (32—35), 1888 tři (36—38), 1889 dva (39—40) a v r. 1890 jeden svazeček (41).

Programové prohlášení redaktorovo a nakladatelovo z prvního svazku znovu přetištěno ve svazku 3 (Sv. Čech, Petrklíče) s drobnými stylistickými úpravami, jak vyplynuly z dané situace. (Podepsaní *hodlají* — Podepsaní *jali se*; Poetické besedy *budou vycházeti* — *vycházejí*). Text o úpravě jednotlivých sešitů doplněn větou: *Abonnement není žádné, sešity prodávají se jednotlivě.* Seznam básníků, kteří již odevzdali své práce nebo najisto slíbili, byl rozmnožen o tato nová jména: J. V. Frič, František Chudoba, Karel Leger, Emanuel Mařiovský, O. Mokrý, Rud. Pokorný, Antal Stašek a Ant. Šnajdauf. — U jména Františka Chudoby šlo zřejmě o omyl, přepsání. V té době žil sice Chudoba Karel (1848—1917), lékař a překladatel z ukrajinštiny, norštiny a angličtiny, ale jako původní básník mohl přijít v úvahu jen František Chalupa (1857—1890), který pak skutečně v témž ročníku Poetických besed vydal jako 9. sv. epickou báseň Záviš (viz str. 282);

271: *Adolf Heyduk* — vzpomínky na něho viz zde str. 209—229 a Pod. I, str. 64—65; *u Renna* — v tiskárně Ant. Renna; *V zátiší* — kniha vyšla r. 1883 nákl. J. Otty;

* Srov. Felix Vodička, Nerudův tematický a jazykový program v Poetických besedách (NŘ 1954, str. 105 sl.).

272: *Hořec a srdečník* — vyšel r. 1884 nákl. J. Otty v Salónní bibliotéce sv. 33; *Sny královské* — jednotlivé básně (celkem 47 skladeb) vycházely v časopisech; souborně až r. 1920 ve třech svazcích ve Spisech Heydukových (sv. 57, 58, 59) nákl. J. Otty; *Nástin bájesloví slovanského* — vyšel r. 1863 ve sbírce Dívčí škola nákl. I. L. Kobra; *Ottovo ... dílo Čechy* — do II. dílu (Vltava) Heyduk napsal úvodní báseň a úvodní kapitolu;

273: *Svatopluk Čech* — viz Pod. I, str. 167—168; *ve Květech Kandiotky* — vyšly 12. prosince 1867; *v almanachu Ruchu* — Ruch vyšel r. 1868 redakcí a nákl. Jos. V. Sládka; *v Almanachu českého studenstva* — vyšel r. 1869 (viz Lit. II, str. 44—46); *Máj* — almanach Umělecké besedy, vyšel r. 1872; *Básně* — viz Lit. II, str. 85—88;

274: *jež vyšla nedávno* — r. 1882 vydal nakl. František Šimáček Václava z Michalovic s ilustracemi Adolfa Liebschera; *na oslavu Calderóna* — viz str. 145—151; *Dagmar* — v Květech vyšla r. 1882 a samostatně r. 1885 jako 7. a 8. sv. Kabinetní knihovny (nákl. Fr. Šimáčka);

275: *Giacomo Leopardi* (1798—1837), ital. básník; *Leconte de Lisle* — Charles Marie René L. (1818—1894), franc. básník; *Háfiz*, chodža Šems-ud-din- Mohamed (1889), perský lyrický básník; *B. Košut* — Jaromír Břetislav K. (1854—1880), první čes. orientalista na Karlově universitě;

276: *v pyšné německé literatuře* — nejstarší něm. překlad (prózou) je od Joh. N. Meinharda z r. 1763; veršem překládal A. W. Schlegel (r. 1775), dobrý veršovaný překlad vyšel r. 1839—1840 z pera Philaletha (pseudonym saského krále Jana);

277: *ředitel Křížek* — Václav K. (1833—1881), zakladatel a ředitel reál. gymnasia v Táboře, spisovatel a překladatel; *Miroslav Krajník* (1850 až 1907), spisovatel a překladatel; *Bohuslav Čermák* (1846—1899), universitní knihovník a spisovatel; *August Nevšímal* (1847—1916), spisovatel a redaktor Palečka; *Sabina* — Karel S. (1813—1877) redigoval sociálně politický týdeník Slovan od února 1870. Na jaře r. 1872, když byl S. nemocen, zastupoval ho Quis; *stal se členem redakce Národních listů* — v červenci 1872; *První básně své uveřejnil...* — v týdeníku Tábor (nákl. A. J. Landfrase a syna); *ilustrované Květy Hálkovy* — vycházely původně (od listopadu 1865) za redakce Nerudovy a Hálkovy, od 1. července 1867 jen Hálkovy; zanikly 1872; *Lumír* — viz vysv. k str. 118; *Květy (Čechovy)* — od 1. ledna 1879 vydával je za redakce Sv. Čecha jeho bratr Vladimír Čech; *Paleček* — humoristický obrázkový týdeník, vycházel od 1. října 1872 za redakce Jos. Štolby, Aug. Nevšímala, později Ignáta Herrmanna, Rud. Pokorného aj.; *Svoboda* — viz vysv. k str. 123; *cyklus balad Hloupý Honza* — viz vysv. k str. 94;

278: *řadu starých balad skotských* — vyšly až r. 1900 v Ottově Světové knihovně (čís. 173); *Gozzi* — Carlo G. (1722—1806), ital. básník dramatik; Quisův překlad tiskem nevyšel; *Deroulède* — Paul D. (1846—1914), franc. básník; vlastenecké drama L'Hetman vydal

r. 1877; Quisův překlad tiskem nevyšel; *Goethova Fausta díl II* — v překladu Quisově zůstal v rukopise, tiskem vyšel jen překlad Goethových Balad; viz str. 88; *Schillerova Marie Stuartka* — vyšla tiskem r. 1891; *Kdo sledoval Quisovu činnost* — viz Dop. I, str. 397 až 437; Neruda se od r. 1871 s Quisem osobně stýkal denně, jak svědčí Quis ve své Knize vzpomínek (1902), zejména v II. části (Vzpomínky na Jana Nerudu). Quisův literární profil Neruda podal v Humoristických listech 1884 (viz Pod. II, str. 246—247);

279: *Julius Zeyer* — viz Pod. II, str. 209—211; *po... Skandinávii* — roku 1878 byl Zeyer ve Švédsku s Jos. V. Sládkem; *Dvakráte pobyl... v Rusku* — r. 1873 byl v Petrohradě, kde se stal předčítatelem u knížete Golicyna a pak vychovatelem u ministra Valujeva. Podruhé odejel do Ruska r. 1880 do Simferopole na Krymu, kde se stal vychovatelem v rodině admirála A. A. Popova; *Novely* — I. díl vyšel r. 1879 nákl. dr. Grégra a Dattla, II. díl r. 1884; *Černyšev* — Ondřej Č., historický román, původně v Lumíru 1875; první vydání knižní z r. 1876 (kom. dr. Grégr a Dattel, viz Lit. II, str. 207); *Amis a Amil* — Román o věrném přátelství Amise a Amila, původně vyšel v Lumíru 1877, samostatně 1880 (Militký a Novák); *Dobrodružství Madrány* — r. 1882 (nákl. Al. R. Lauermanna); *Báje Šošany* — r. 1880 (v Ottově Salónní bibliotéce čís. 15); *Fantastické povídky* — r. 1882 (v Kolíně, nákl. V. B. Čecha); *Teréza Manfredi* — r. 1879; *Donato a Sismonda* — r. 1880; *Darja* — r. 1879; *Zrada v domě Han* — roku 1881; *Blaho v zahradě květoucích broskví* — r. 1882; *Vyšehrad* — Kruh epických básní, vydán r. 1880 (Militký a Novák); viz str. 98 až 102; *Igor* — Zpěv o pomstě za Igora, báseň v Lumíru 1882; *Helena* — báseň, vyšla v Lumíru 1881; *Blanka* — komedie o 1 jedn. (v Lumíru 1880); *Bratři* — Čínská komedie ve 2 jedn., vyšla v Lumíru 1882; *Stará historie* — komedie, vyšla r. 1883 ve Slaném (tisk a nákl. Fr. Jeřábek); v Prozatímním divadle hrána 24. března 1883;

282: *Pichlova Česká včela* — redig. Bohuslav Pichl (syn Jos. Bojislava P.), vycházela od července 1876. Chalupa v ní uveřejnil svou báseň roku 1878; Sládkův Lumír otiskl báseň Roháč z Dubé r. 1878; *Bohatýrské zpěvy* — správně Zpěvy bohatýrské, vyšly r. 1889 v Ottově Salónní bibliotéce jako sv. 64; *Naše ves, jindy a dnes* — vyšla r. 1886 v Libuši; *Cestou života a Z nebeklíče lásky* — tyto knihy tiskem nevyšly; *báseň historická Siroty* — vycházela v Osvětě r. 1883 na čtyři pokračování; *Tibullus* — Albius T. (54—19 před n. l.), římský básník; *Ovidius* — Publius O. Naso (43 před n. l.—18. n. l.), římský básník; *Pastouška, Sirota...* — v Ruchu 1880—1882; *V dolejším statku...* — ve Světozoru 1880—1881; *Uspenskij* — Gleb Ivanovič U. (1840—1902); *Markovičová* — Marie Alexandrovna M. (pseud. Marko-Vovčok), maloruská a ruská spisovatelka; *Samsonov* — Lev Nikolajev S. (†1882); z něho Chalupa přeložil např. povídku Bosý batalión v Ruchu 1882; *Jan Neruda, obraz literární* — tato studie v celku nevyšla. Ukázky z ní přinesly Naše hlasy 1883, Zlatá Praha 1886 a

Květy; stejně tak nevyšla práce *O české beletrii historické* a *životopis Prokopa Chocholouška*;

283: *František Ulrich* (1859—1939), právník a spisovatel; *většiny mladší naší generace básnické* — například Irma Geisslová, Frant. Chalupa, V. A. Jung, Jos. Kalus, Ant. Koukl, Frant. Kvapil, Karel Leger, Alois Škampa, Ant. Šnajdauf aj.; *Zygmunt Krasiński* (1812—1859), polský spisovatel;

284: *soukromý ústav... Antonína Svobody* — učitele obecné školy u Sv. Jiljí a jeho choti Heleny, rodilé Francouzky ze Švýcar, byl v Dominikánské ul. (nynější Husově) v domě U modrého hroznu. Do této školy chodila např. Zdenka Havlíčkova, Erbenova dcera Blažena, sestra Sv. Čecha Božena aj. Krásnohorská tam počala chodit r. 1853; *Bendlova... Lejla* — Karel B. (viz str. 113); opera Lejla poprvé provozována r. 1868; *redigovala Ženské listy* — od 1. ledna 1874; *Z máje žití* — vyšlo r. 1871 (nákl. dr. Grégra a Dattla); *Ze Šumavy* — z roku 1874 (nákl. J. Otty); *K slovanskému jihu* — vyšlo r. 1880 (nákl. F. Dattla); *Pěvec volnosti* — vyšel r. 1874 nákl. J. Otty; *Harantova žena* — r. 1881, se spisovatelem a publicistou Frant. Dvorským (1839 až 1907); *Dědic ducha* — z r. 1884; *Hubička* — opera Bedřicha Smetany z r. 1876; *Tajemství* — opera B. Smetany z let 1877—1878; *Blaník* — opera Zdeňka Fibicha, napsaná r. 1874, ale hraná až r. 1881; *Čertova stěna* — opera B. Smetany z r. 1882; *překlad... básně Pan Tadeusz* — od Adama Mickiewicze, vyšel r. 1882 v Poezii světové (sv. 22);

287: *kdež strávil dvě léta* — rok 1869 a 1870; *Henry Wadsworth Longfellow* (1807—1882), americký básník; český překlad jeho Písně o Hiawatě (The song of Hiawatha) Sládek vydal r. 1872 ve Sborníku světové poezie;

288: *Špindlerův Podřipan* — čtrnáctideník vydávaný v Roudnici n. L. v l. 1870—1885 spisovatelem Ervínem Š. (1843—1918); *Smlouva s lichvářem* — tiskem nevyšla; *Pro Osvětu napsal* — Juliusz Słowacki a jeho doba (1872), Ruské básnictví a Turgeněv (1873);

290: *při velkostatku vrutickém* — v Kropáčově Vrutici (okr. Mladá Boleslav); *báseň Jan z Dubé* — vyšla nákl. Th. Mourka; viz Lit. II, str. 65; *Žižka* — Jan Žižka z Kalichu 1874 (nákl. Th. Mourka); *Aleš Romanov* — vyšel nákl. V. B. Čecha;

291: *Josef Miloslav Hurban* (1817—1888), slovenský spisovatel; *v Uherské Skalici* — Vajanský tam pobyl v l. 1874—1878; *Okupací byl vytržen* — rakouská okupace Bosny a Hercegoviny r. 1878, jíž se Vajanský musil jako záložní voják zúčastnit; *Národní noviny* — vycházely v Turčanském Martině; *Tatry a moře* — vyšly r. 1880; *Besedy a dumy* — vyšly v Martině, r. 1883 1. sv. a r. 1884 sv. 2;

292: *vstoupil... do bohosloví* — roku 1881; *brněnský Obzor* — List pro poučení a zábavu; vycházel v l. 1878—1879 jako příl. Hlasu, od ledna 1880 do 1910 samostatně; *„Pod základní kámen..."* — vyšlo r. 1884; *v Zoře na rok 1885* — vyšla tam básnická epištola Domácím dědinám;

293: *Tommaso Cannizzaro* (1838—1916), ital. básník; výbor vyšel r. 1884

nákl. Jos. R. Vilímka; *Poezie italská...* — nákl. Jos. R. Vilímka;

294: *Selské básně...* — vyšly jako 30. sv. této sbírky, ale s titulem Básně; *Druhý díl uchystán* — nevyšel; *Básně samouka Chládka* — titul knihy zní: Básně samouka Františka Chládka; jako úvod vyšel text Mokrého přednášky o Fr. Chládkovi (1829—1861) ze 7. dubna 1883 v liter. odboru Umělecké besedy;

295: *počav vydávati Knihovnu československou* — r. 1880 vyšel 1. sv. Spevy Jana Botto, jejž připravil Pokorný; v 2. sv. Jaroslava Vlčka Literatura na Slovensku, její vznik a rozvoj (1881); více nevyšlo; *Šotek* — satirická příloha Palečka v l. 1883—1884; *Redaktorem Palečka* — (a vydavatelem) se Pokorný stal od listopadu 1878 (nikoliv 1876, jak píše Neruda) a byl jím do června 1887; *Básní Bohdana Zaleského* — o polském básníku B. Z. (1802—1886) Pokorný psal před knižním vydáním svých překladů v Osvětě 1880; *brožura Literární shoda československá* — vyšla r. 1880, aby propagovala myšlenku, již Pokorný vtělil do započaté Knihovny československé; *Nemilostné písně* — sbírka satirických básní; vyšla r. 1879 pod pseudonymem Banko Petar; *Vlastenecké šlehy* — vyšly r. 1882 pod pseudonymem Heřmana Městeckého; *Z potulek po Slovensku* — vyšel díl I r. 1884 a díl II 1885;

296: *u barona Villaniho* — Karel Marie sv. p. V. (1818—1883), býv. rakouský důstojník a český básník, majitel panství Střížkov (u Benešova); *v... Květech* — báseň Blouznění; *báseň Márinka* — vydal ji Miřiovský vlast. nákladem; *Mezi vůlí a činem* — nákl. Fr. Hoblíka v Kolíně 1879; *v Pardubicích Básně* — nakladatel Fr. Hoblík začal v Pardubicích vydávat Spisy Em. Miřiovského. Jako 1. sv. vyšly r. 1882 Básně, téhož roku Povídky a kresby, r. 1886 Nové básně; *časopisy* — Tábor (vycházel od r. 1864 nákl. A. J. Landfrase a syna v Táboře), Lužničan (vyšel r. 1869 v Táboře a téhož roku zanikl), Beseda (1863—1865 nákl. F. O. Lukeše), Prostějovské noviny (v Prostějově 1875—1881);

297: *Václav Bolemír Nebeský* — Národní listy hned po Nebeského smrti přinesly 18. srpna 1882 vedle obsáhlého nekrologu i nepodepsaný fejeton (patrně z pera Ferd. Schulze), v němž autor vyzdvihuje význam Nebeského básní, „jež alespoň nyní, po jeho smrti, dostanou se bohdá našemu pokolení... Zaujme pak zajisté zasloužené čestné místo nejen v plejádě našich nejlepších básníků, nýbrž i v srdcích, k nimž jeho zvuky ještě nepronikly". — Vydání Nebeského lyrických i drobnějších básní výpravných v Poetických besedách je výbor. Nebeského básně vycházely za jeho života porůznu po časopisech, něco zaleželo v rukopisné pozůstalosti. *První básně Nebeského dostaly se... na veřejnost* — o této Nerudově zprávě napsal Jos. Hanuš ve své monografii o Nebeském (Život a spisy V. B. Nebeského, Praha 1896), že

* Úplný soubor Nebeského původních básní vydal až r. 1913 Karel Rieger v Ottově Světové knihovně (čís. 1066—1067).

se mu nepodařilo se dopátrat, kolik je na ní pravdy. „Je-li pravdiva, mohl to dobře býti Tyl, jenž zavlekl Nebeského na literární kolbiště." (Tamže, str. 12—13.); *Jeho sbírky národních písní...* — knihy překladů Novořecké národní písně, jež vydal r. 1864 H. Dominicus, a Kytice ze španělských romancí, jež přeložil Josef R. Čejka (1812—1862) a Nebeský a r. 1864 vydal Jaroslav Pospíšil;

298: *Bach* — Friedrich B. (viz pozn. k str. 55); *Nebeský byl českému národu jenom náhodou zachován* — Nebeský pocházel ze smíšeného manželství a více přilnul k matce, jež byla německého původu; *Stav se vychovatelem ve Vídni* — v letech 1843—1846 u jakéhosi Weitlofa; *Protichůdci* — vyšli nákl. a tiskem Jaroslava Pospíšila; *Antonín Zawadski*, redaktor lvovského „večerníku pro vzdělané čtenáře" Mnemosyne;

299: *u rytíře Neuberga* — Jan Norbert ryt. N. (1796—1859), jeden ze zakladatelů Matice české a její kurátor (v letech 1841—1852); *redaktor politických novin* — Nebeský byl r. 1848 nějakou dobu spoluredaktorem Havlíčkových Národních novin; *vydal překlady některých komedií Aristofanových* — A. (450—380 před n. l.), starořecký autor komedií; Nebeský přeložil ukázky z jeho komedie Acharnští (v Čas. Čes. muzea 1849), z Rytířů (tamtéž 1850) a samostatně vydal překlad Žab (1870); *některé tragédie Aischylovy* — A. (5. stol. před n. l.), řecký tragéd; Nebeský vydal z něho překlady tragédií Eumenidy (1861) a Prométheus (1862);

300: *Pozdrav Praze slovanské* — báseň vyšla v Mladé Boleslavi nákl. knihkupce V. P. Nešněry; *Ústřední Matice školská* — vznikla r. 1880 z podnětu Spolku učitelských jednot v Čechách s programem zakládat české menšinové školy jako obranu proti soustavnému germanizování pohraničního českého obyvatelstva; *Jarý věk* — obrázkový časopis pro mládež, vycházel od ledna 1883 nákl. Fr. Šimáčka a redakcí Josefa Sokola (1831—1912); *svazek veršů...*, *nadepsaný Pohádky* — kniha vyšla r. 1890 s titulem Pohádky veršem. Naší mládeži napsala R. J.;

301: *darovala dáma nejmenovaná* — Marie Neureutterová (viz Dop. III). Poněvadž soutěž z dubna 1890 nedošla žádoucího úspěchu, vypsali redaktor a nakladatel, opřeni o munificenci téže dámy, v srpnu 1891 soutěž novou.

302: *Loňského roku v dubnu vypsali jsme cenu* — Toto provolání jako zasláno otiskly NL v inzertní části v úterý 11. srpna 1891; Za slovy „z dějin českých aneb vůbec slovanských" škrtl Neruda již v rukopise pokračování „...a sice z dějů až do konce 18. století. Novější děje vylučujeme."; *Bohuslav Čermák* — viz vysv. k str. 277; *báseň Sláva* — napsal Gustav Jaroš (1867—1948), spisovatel a publicista, jenž psával pod pseudonymem Gamma. Jeho veršovaná burleska, jež líčí českou společnost z doby obrozenské, vyšla r. 1892 nákl. Fr. Šimáčka. — Vypsaná druhá soutěž Poetických besed se již neuskutečnila pro Nerudovu smrt (22. srpna 1891).

JMENNÝ REJSTŘÍK

ke svazku I. — III.

Číslice *kurzívová* odkazuje ke stránkám, na nichž je otištěn *článek* věnovaný dotyčné osobnosti; číslice v závorkách ( ) označuje totožnost osobnosti zjištěné v *poznámkách* aparátu a číslice v hranatých závorkách [ ] odkazuje ke stránkám, kde jsou otištěny texty pocházející *pravděpodobně* od Nerudy.

Abélard Pierre (1079–1143) – III, 139
About Edmond (1828–1885) – I, 519
Adámek Karel (1840–1918) – I, (539), (541), (543)
Ahlquist August Engelbrecht – II, (22)
Aischylos (v 5. st. před n. l.) – I, (446), III, 91, 134, 150, 299
Akiba Ben Josef (koncem 1. st. n. l.) – I, 347, III, 178
Akle Hurt - viz Truhelka Antonín V.
Aksakov Sergej Timofejevič (1791 až 1859) – I, 413
Alba Fernando Alvares de Toledo (1508–1582) – III, 146
Aleš Mikuláš (1852–1913) – III, 111
Allioli Joseph Franz (1793–1873) – I, 200
Almquist Carl Jonas (1793–1866) – I, (38), 45, 91
Alonso de Ercilla (1533–1596) – III, 147
Amerling Karel Slavoj (1807–1884) – III, *204–208*
Andersen Hans Christian (1805 až 1875) – II, 268
Anderson Artur (1792–1868) – II, 140
Annaschij W. (1802–1866) – II, *258–262*
Apel August (1771–1816) – II, 203
Arbes Jakub (1840–1914) – III, 112, 188
Arbues Petr de Epila (1441–1485) – III, 146
Aristofanes (450–380 před n. l.) – I, 246, 446, III, 299
Aristoteles (384–322 před n. l.) – I, 205, II, 140
Auerbach Berchtold (1812–1882) – II, 41
Auersperg Anton Alexander hr. – viz Grün Anastasius
Augusta Antonín, knihtiskař v Litomyšli († 1866) – I, 178, 179, 286, 303, (332), 423

Babinský Václav (1796–1870) – I, 186, III, *60–63*
Bacon Francis (1561–1626) – II, 253
Bach Alexander (1813–1893) – III, 237
Bach Friedrich (1817–1865) – III, 55, 298
Bakunin Michajl Alexandrovič (1814–1876) – I, 366, 378
Balbín Bohuslav (1621–1688) – II, 83
Balcárek Alexandr (1840–1862) – I, *298*, *315–318*, (544)
Banville Théodor de (1823–1891) – II, 279, 281

Barák Josef (1833–1883) – I, 114, 145, 150, 193, 194, 239, 278, 334, 335, (542), III, 123, 206, 214, 239, 240
Barbier Henri August (1805–1882) – II, 159, 278
Barcal Antonín († asi r. 1910) – II, 206
Barrande Joachim (1799–1883) – III, (265)
Barvitius Viktor (1834–1902) – I, 306
Bauer Ludwig (1803–1846) – I, 30
Bauernfeld Eduard von (1802 až 1890) – II, 277
Bayer Josef (nar. 1827), něm. estetik – III, 244
Bazaine François Achille (1811 až 1888) – II, 280
Beck Karl (1817–1879) – III, 55
Bedřich Falcký (1596–1632) – III, 112
Bedřich Veliký (1712–1786) – II, 278
Beethoven Ludwig von (1770 až 1827) – I, 255
Bellmann Karel (nar. 1820) – I, 7, 12, 16, 136, 145, 184, 200, 211, II, (22), III, (307)
Ben Akiba – viz Akiba Ben
Bendl Karel (1838–1897) – III, 113, 284
Bendl-Stránický Václav Čeněk (1833–1870) – I, 132, 239
Benedikti Jan Blahoslav (1799 až 1847) – I, 246
Beneš Třebízský Václav (1849 až 1884) – III, 188, 203, 251, [303]
Béranger Pierre Jean (1780–1857) – I, 193, II, 39, *184*
Bergerat Auguste Emile (1845 až 1923) – II, 279, 281
Berchtold Friedrich (1781–1876) – I, 227
Berka z Dubé Zbyněk (1550–1606) – II, 268
Bertál H. – II, 256
Bertall Charles Albert d'Arnoux (1820–1882) – II, 278
Berthet Elie-Bertrand (1815–1891) – II, (272)
Beust Friedrich Ferdinand (1809 až 1886) – II, 268
Bezděka František Serafinský (1798 až 1864) – I, 530
Billroth Christian Albert (1829 až 1894) – III, 115
Birch-Pfeifferová Charlotta (1800 až 1868) – I, (507)
Bischoff Eduard Konrad (1828 až 1920) – I, 121, 122, 123
Bismarck Otto (1815–1898) – II, 51, 268, 281, III, 79
Björnson Björnstjerne (1832–1910) – II, 41, 43, 268
Blanc Louis (1811–1882) – II, 224
Blažková Věkoslava Ress-Blažková (1841–1873) – II, 206
Blodek Vilém (1834–1874) – III, 113
Blumauer Alois (1755–1798) – I, 371
Blumenthal Oskar (1852–1917) – II, 279
Boccacio Giovanni (1313–1375) – II, 96, 97
Bölsch Wilhelm (nar. 1861) – III, 261
Bolzano Bernard (1781–1848) – I, 255
Bonaparte Joseph Charles (1822 až 1891) – II, (51)
Borč Pankrác, kaplan (nar. 1791) – I, 227
Börne Ludwig (1786–1837) – III, 231
Borovský Karel – viz Havlíček Karel
Bourges – viz Michel de Bourges
Bowring John (1792–1872) – II, 22
Boyard Augustin inž. – II, 265
Boz – viz Dickens Charles

Bozděch František (1838–1865) – I, *481*, *482–484*, 492
Brábek František (1848–1926) – II, 61
Brahe Tycho de (1546–1601) – I, 328
Brachvogel Albert Emil (1824 až 1878) – I, 462, II, (35)
Brdička Jan Č. v Král. Dvoře – I, 239
Bremerová Frederika (1801–1866) – I, 443
Bret Harte – viz Harte Francis Bret
Breughelové: Pieter B. († 1569) a Jan B. (1568–1625) – III, 38
Brodský M. – viz Frič Josef Václav
Brodziński Kazimierz (1791–1835) – I, 232, II, 22
Bruna Eduard dr., redaktor – I, 365
Brunián Jan Josef (1733–1781) – II, 301
Březanovský Jaromír – viz Šrámek Jan
Büdinger Maxmilian (1828–1902) – I, 546
Buk Jakub (1825–1895) – I, 232
Bulgarin Faděj Venediktovič (1789 až 1859) – I, 413
Bulwer-Lytton Edward (1805 až 1873) – I, 81, 463, 503, III, 264, 284
Bürger Gottfried August (1747 až 1794) – I, 116
Butler Samuel (1835–1902) – III, *40–48*
Byron Georg Gordon (1788–1824) – I, 80, 285, 451, II, 217

Caesar Gaius Julius (100–44 před n. l.) – II, 264
Cagliostro Alessandro (1743–1795) – II, 209
Calderón de la Barca Pedro (1600 až 1681) – I, 382, III, *145–151*, 222, 274, 276, [*304*]
Calve J. G. († 1805) – III, (308)
Camoëns Louis de (1524–1580) – II, 190
Campe Joachim Heinrich (1746 až 1818) – II, 152, 153, 154
Cannizzaro Tommaso (1838–1916) – III, 293
Cantù Cesare (1807–1895) – II, 22, 268
Carriére Moritz (1817–1894) – I, 394
Cartouche Louis Dominique (1693 až 1721) – III, 60
Cavour Camille conte di (1810 až 1861) – II, 97, 268
Cervantes Saavedra Miguel de (1547–1616) – III, 146, 147
Ceyp z Peclinovce Bohumil (1835 až 1879) – I, (541), II, 89, III, *64–67*
Cicero Marcus Tullius (106–43 před n. l.) – II, 12
Cidlinský – viz Janda Cidlinský Jan Bohumil
Clauren Heinrich (Karl Heun, 1771 až 1854) – I, 274
Coell, špan. dramatik – III, 148
Cola di Rienzi (1313–1354) – II, 97
Collan Karl – II, (22)
Cooper James Femimore (1789 až 1851) – I, 207, II, 139
Cormon Eugène (nar. 1811) – III, (27)
Cramer Karl Gottlob (1758–1817) – I, 76
Crha Václav Antonín (1836–1903) – I, 195, III, 124
Cuvier George (1769–1832) – I, 177
Cyrano de Bergerac (1619–1655) – II, *234–238*
Cyril a Metod – I, 70, 424

Čapek Antonín (nar. 1847) – II, 47
Čech František Jaroslav (1817 až 1877) – III, 273
Čech Svatopluk (1846–1908) – II, (45), (46), (84), *85–88*, 92, *157* až *158*, 160, 180, III, 98, 102, *114* až

117, 155, 177, 268, *273–274*, 277, 286, 287
Čejka Josef (1812–1862) – I, 285, 376, *382–384*
Čelakovský František Ladislav (1799–1852) – I, 68, 167, 230, 246, 304, 399, 455, 467, 533, II, 77, 79, 80, 90, 157, III, 54, 144, 190, 210, 242
Čermák Bohuslav (1846–1899) – II, 92, *180–182*, III, 277, 302
Čermák Jaroslav (1831–1878) – III, 144
Čerňajev Michajl Grigorjevič (nar. 1828) – II, 268
Červinka Otakar (1846–1915) – II, *65–68*, *159–162*, III, *290*
Červinka Václav JUDr. (1807 až 1870) – III, 290
Čihař Vojtěch, krejčí – I, 305
Čipera Josef Slav. (1850–1911) – II, 49

Dačický z Heslova Mikuláš (1555 až 1626) – I, 329
Dalimil – I, 233, III, 235
Dampier William (1652–1715) – II, 154
Dante Alighieri (1265–1321) – I, (38), 204, 451, 475, 496, II (22), 133, III, 12, 37, 130, 204, 275, 276
Darwin Charles Robert (1809–1882) – II, 133, 268
Daudet Alphonse (1840–1897) – III, 103
Deák Ferenc (1803–1876) – I, 307
Debureau (Dvořák) Jean Gaspard (1796–1846) – I (360)
Defoe Daniel (1661–1731) — II, *152–155*, (199)
Delacoure Alfred Ch. (1815–1883) – III, (28)
Deroulède Paul (1846–1914) – III, 278
Dessoir Ludwig (1810–1874) – II, 268
Dickens Charles (1812–1870) – I, 101, (541)
Dobrovský Josef (1753–1829) – I, 72, 73, 224, 225, 226, 230, 231, 233, 468, II, 22
Dominikus Herrmann (1827–1889) – I, 110
Donizetti Gaettano (1797–1848) – II, 268
Donovský Václav Žížala (1824 až 1891) – I, 192, 211, 267, 268, 333, (539), (541)
Dőrfl Gustav (1854–1902) – II, *98–103*
Dostojevskij Fjodor Michajlovič (1821–1881) – III, 282
Dotzauer Richard, něm. poslanec – I, 401, 403, 405
Doucha František (1810–1884) – I, 105, 145, 160, 193, 211, 278, 301, III, *204–208*
Drahoňovský František K. (1812 až 1881) – I, 169, (544), (546), III, 112
Drahorád Josef (1816–1895) – I, 488
Dřevěný František (nar. 1787) – I, 256
Dumas Alexandre st. (1803–1870) – II, 104, III, 158
Dundr Josef Alexandr (1802–1874) – I, 301
Dunin-Borkowski Josef (1809–1843) – I, 12
Düntzer Johann Heinrich Josef (1813–1901) – III, 162
Dupin Aurore – viz Sandová George
Durdík Josef (1837–1902) – II, (299)
Dürich Josef (1847–1927) – II, 47
Düringsfeldová Ida (1815–1876) – I, 326, II, 22, III, 245
Dvorský František (1839–1907) – III (219), 284
Dvořák Antonín (1841–1904) – III, 113

Dvořák Jindřich (1840–1904) – I, *310–314*
Dvořáková-Mráčková Albína (1850 až 1893) – II, 48

Eckstein Ernst (1845–1900) – II, 279
Edison Thomas Alva (1847–1931) – III, 94
Ehrlich Friedrich nakladatel – I, 46, 173
Eichhoff Frédéric Gustav (1799 až 1875) – II, 22
Elsner, učitel v týnské škole – I, 375
Elze Friedrich Karl (1821–1889) – III, 111
Engel Emanuel (1844–1907) – II, *14–17*
d'Ennery Adolph Philippe (1811 až 1899) – III, (27)
Eratosthenes (275–200 před n. l.) – II, 140
Erben Karel Jaromír (1811–1870) – I, 107, 114, 116, 156, 192, 193, 274, 278, 285, 346, 353, 417, 548, II, *54–56*, 83, 310, III, 172, 214, 242, 299
Erben Vilém († 1889) – III, 123
Etienne de Senancour (1770–1846) – II, 224
Eugenie císařovna (1826–1920) – II, 51, 268, 280
Eva z Hluboké – viz Jesenská Růžena
Everest George Sir (1790–1866) – II, 140, 141, 142, 143, 144
Ezop (6. stol. před n. l.) – I, 119

Falb Rudolf (1838–1903) – II, 119
Farský Josef (1826–1889) – I, 281, 444, 544
Fastenrath Johannes (1839–1906) – III, *145–151*
Faster Petr (1801–1868) – I, 377
Favre Jules (1809–1880) – II, 224
Fejfalík Julius (1833–1862) – I, (469), II, 268
Ferdinand I. Dobrotivý (1793 až 1875) – I, 236
Feuerbach Ludwig Andreas (1804 až 1872) – II, 268, III, 194
Fibich Zdeněk (1850–1900) – III, 113
Fiesko Giovanni Luigi de Feischi († 1547) – I, 184
Fikar Antonín P. (nar. 1812) – I, 434, 435
Fikarova Rozina v Sedlci – I, 435
Filípek Václav (1812–1863) – I, 136, 482, (616), II, 75, III, 247
Findel Gottfried Joseph (1828 až 1905) – I, *14–15*
Fingerhut Ferdinand (1824–1887) – I, 319, 410
Fink Antonín JUDr. (1830–1883) – I, (304)
Firdusi (940–1020) – II, 307
Fischer F., stát. návladní – III, 259
Fischer Karel († 1844) – I, 250
Flaška z Pardubic Smil (1349–1403) – II, 183
Flygaré-Carlénová Emilie (1807 až 1892) – II (157)
Fontenelle Bernard le Bovier (1657 až 1757) – II, 270
Foustka Vilém (1836–1880) – III, 123
Francesconi Felice (1806–1867) – II (22)
Frankl Ludwig August (1810–1894) – III, 55, 58
Frankovská Anna (1845–1906) – II, 76
Franta-Šumavský Josef (1796–1857) – I, *16–18*
František Josef I. císař (1830–1916) – I, 199, 251
Frauenhofer Josef von (1787–1826) – I, 548
Freiligrath Ferdinand (1810–1876) – II, 40
Frič Antonín (1832–1913) – I, 362, 399, II (84)

Frič Josef (1861–1945) – III, 259
Frič Josef Václav (1829–1890) – I, (81), (115), (192), (193), (217), 239, *263–266*, *278*, *319–321*, 333, *334–337*, *380*, (393), *496–502*, II, *30–33*, 89, III, *92–93*, 211, 213, 214, 239, *256–260*
Frič Václav (1839–1916) – I, (293), (335)
Frida Emil – viz Vrchlický Jaroslav
Fridrich II. Veliký – viz Bedřich Veliký
Friedberg Mírohorský Emanuel (1829–1908) – I, 488, (543)
Fügner Jindřich (1822–1865) – III, 144
Fuchs Hynek, nakladatel – I, 361
Furch Vincenc (1817–1864) – I, 103, *389–390*

Gabler Vilém (1821–1897) – II, 84
Gamma – viz Jaroš Gustav
Garcilaso de la Vega (1503–1536) – III, 147
Garibaldi Giuseppe (1807–1882) – II, 268, III, 259
Gauč Vilém (1816–1866) – I, 377
Gavarni Sulpice-Gillaume (1801 až 1866) – II, 278
Gebauer Jan (1838–1907) – III, *227–231*, *232–236*
Geibel Emanuel (1815–1884) – II, 86, 190, 220
Geisslova Irma (1855–1914) – III, *89*, *137*
Gellert Christian Fürchtegott (1715 až 1769) – III, 13
Gervinus Georg Gottfried (1805 až 1871) – I, 14, III, 162
Gessner Salomon (1730–1788) – I, 228
Gintl Heinrich E., železniční inspektor – II, 265
Girardine Delphine (1804–1855) – II, 224
Gjorgji D. Ignacio (1675–1737) – I, 272, 273
Gladstone William Ewart (1809 až 1898) – II, 268
Glasenapp G. von, vydavatel časopisů – II, 50
Glaser Johann Rudolf (1801–1868) – I, 248, 328
Glatz Matěj, faktor – I, 261
Goethe Johann Wolfgang (1749 až 1832) – I, 79, 80, 84, 91, 98, 129, 131, 162, 174, 204, 229, 273, 285, 438, 441, 506, II, 22, 23, 34, (95), (254), 268, 278, 279, 295, 306, III, *88*, 146, 193, 207, 231, 235, 254, 262, 277, 278
Gogol Nikolaj Vasiljevič (1809 až 1852) – I, 347, 413, III, 264
Goldoni Carlo (1707–1793) – I, 475
Goll Jaroslav (1846–1929) – II, 49, 92, 98–103, III, 287
Goller František V. (1839–1911) – I, 193, 194
Gončarov Ivan Alexandrovič (1812 až 1891) – I, 413, II (161), (208)
Gottschall Rudolf (1823–1909) – I, 121, 122
Goudall Louis, franc. spisovatel – I, (350)
Gounod Charles François (1818 až 1893) – II (203)
Gozzi Carlo (1722–1806) – III, 278
Grabowski Bronislaw (1841–1900) – II, 162
Gramont Agénor (1819–1880) – II, 51
Grässe Theodor (1814–1885) – II, 203, 205
Graul Emil, nakladatel v Lipsku – I, 14
Grégr Eduard (1827–1907) – I, 324, 451, 506, II, 18, III, 211
Grégr Julius (1831–1896) – I, 305, III, 210, 211
Grégr & Dattel – II, 61, 78, 90, 92, 98, 135, 139, 168, 207, 232, 240,

258, 285, III, 68, 88, 89, 114, 137, 179, 294
Grégr & Valečka – III, 285
Grimm Fréderic Melchior (1723 až 1807) – I, 462
Grimm Jakob (1785–1863) – I, 383
Groth Klaus (1819–1899) – II, 219
Gruithuysen Franz (1774–1852) – II, 271
Grün Anastasius (1806–1876) – I, (54), II, 268, III, 55
Gundulič Ivo (1588–1638) – II, 242
Gutenberg Johannes Gensfleisch (1397–1468) – I, 52, 486
Gutzkow Karl (1811–1878) – I, 530

Haasovci: Ludwig (1800–1868), Andreas (1804–1864), Gottlieb (1809–1887), Rudolf (1811–1875) – I, 248, 386, 387
Hackländer Friedrich Wilhelm (1816–1877) – I, 413
Hâfiz (1326–1389) – I, 98, III, 146, 155, 275
Hahn Johann Georg (1811–1869) – I, 248
Hajniš František (1815–1885) – I, 131
Hálek Vítězslav (1835–1874) – I, 48–50, 62, 89, 114, 115, 117, 121, 124–129, 145, 191, 192, 193, 211, 239, 271, 274, 277, 333, 334, 345, 351, 355, 451–454, 516, 528, II, 89, 92, 135–138, 190, 233, 240, (308), III, 20, 118, 123, 143, 144, 206, 210, 211, 213, 214, 215, 219, 239, 240, 248, 258, 277, 279, 287, 295, 296
Halévy Jacques Fromental (1799 až 1862) – II, 268
Hanka Václav (1791–1861) – I, 106, 222–240, 243, 253, 368, 376, 468, II, 21, 23, III, 17, 212, 229, 238, 239, 242
Hanková Várinka (Barbora, 1801 až 1869) – I, 231
Hannibal (249–207 před n. l.) – I, 501
Hansgirg Karl Viktor (1823–1877) – I, 401–405, 409–411
Hansgirgová Františka (1823–1871) – I, 479
Hansmann Leopold (1824–1863) – I, 101
Hanuš Ignác Jan (1812–1869) – I, 254, III, 217
Harte Francis Bret (1839–1902) – II, 307, III, 177, 196
Hartmann Moritz (1821–1872) – II, 22, III, 55
Hartmann Prokop hr. – I, 228
Haštalský J. Slavomír – viz Vávra Vincenc
Hattala Martin (1821–1903) – I, 230, III, 230
Hauff Wilhelm (1802–1827) – I, 274, III, 184
Havel František (1826–1880) – II, 74
Havlasa Bohumil (1852–1878) – II, 92, 226, 233, (305), III, 117, 274
Havlíček Karel (1821–1856) – I, 168, 259–262, 299, 302, 314, (322), 323, (324), (325), 378, 407, 438, 445, II, 75, 264, III, 17, 26, 144, 218
Havlíček Ludvík dr. – II, 256
Havlíčková Julie († 1855) – I, 168
Havlíčková Zdeňka (1848–1872) – I, 294
Hayes Rutheford Birchard (1822 až 1893) – II, 268
Hebbel Friedrich (1813–1863) – I, 440
Hecirius Jan († 1814) – I, 73
Hegner Ulrich (1759–1840) – III, 18
Heine Heinrich (1797–1856) – I, 21, 24, 25, 27, (32), 45, 50, 81, 174, 346, 469, II, 46, 239, 267, III, 193

Helfert Josef Alexander (1820 až 1910) – I, 306
Heller Servác Bonifác (1845–1922) – II, 83, 84, III, 274, 287
Hellmuth Ernst (1833–1893) – I, 220, 221, 326, 379
Henčl Antonín, redaktor – III, 124
Hercen Alexandr Ivanovič (1812 až 1870) – II, 268
Herder Johann Gottfried (1744 až 1803) – I, 229, II, 81
Herites František (1851–1929) – III, 112
Herlossohn Karl – viz Herloš Karel
Herloš Karel (1802–1849) – I, 79, 413, 436, II, 241, 258
Herodotos (5. stol. před n. l.) – II, 308
Herold Eduard (1820–1895) – I, 145, 211
Hesiodos (9. stol. před n. l.) – III, 12
Heyduk Adolf (1835–1923) – I, 86, *112–113*, 115, (165), (168), 192, 193, 194, 211, 277, *474–477*, 513–514, 537, II, 89, 92, *212–219*, *220–221*, (305), (307), (308), (311), III, *68–72*, 102, 111, 155, 180, 181, *209–221*, 258, 268, *271–272*, 286
Heyduková Emílie – III, 220–221
Hilferding Alexandr Fedorovič (1831–1872) – I, 16, 17
Hingst Bedřich (nar. 1822) – I, 241
Hlávka Josef (1831–1908) – III, 258
Hněvkovský Šebestián (1770–1847) – I, 167, 257, III, 218
Hoblík František, nakl. v Pardubicích – III, 296
Hobza Petr (nar. 1831) – II, (84)
Hof Karel Vít (1826–1887) – I, 146, 211, 349, 361, 376, III, 211
Hoffmannová Antonie – II, 48
Hofmann Franz (1814–1882) – I, 339
Hogarth William (1697–1764) – I, 387, 459, II, 26
Holub Emil (1847–1902) – II, 139
Hölzel Eduard (1817–1885) – I, 329
Homéros – I, 98, II, 16, 23, 38, 95, 279, III, 209
Horatius Flaccus Quintus (65–8 před n. l.) – I, 80, II, 55
Horčička František (1776–1856) – I, 231
Hórnik Michal (1833–1894) – I, 232
Horská Marie (1847–1917) – II, 76
Hořava Tomáš (nar. 1853) – II, 256
Hořejšek Václav (1839–1875) – I, 488
Hostinský Otakar (1847–1910) – III, 287
Houška Josef Vojtěch (1826–1876) – I, 422
Hovora Janko – viz Neruda Jan
Hovorka Jindřich (samouk) – I, 193
Hraba Emil, redaktor – III, 123
Hrabal Emil-Lipnický – I, 194, (514), III, 123
Hradecká Jana – II, 48
Hrbek Čeněk (1837–1902) – I, 488, 489
Hromádko Jan Norbert (1783 až 1850) – I, 224
Hron A. – viz Frič Josef Václav
Hruška Václav z Čáslavi – II, 154
Hübner-Tramsa – I, 537
Hügel Karl Alexander Anselm (1796–1870) – I, 251
Hugo Victor (1802–1885) – I, (53), 291, 338, 379, 413, 440, 441, 458, 503, 506–507, II, 268, 278, 279, 280, III, 11, 103, 185, 210, 275, 289
Humboldt Alexander (1769–1859) – II, 268
Hurban Josef Miloslav (1817–1888) – III, 291
Hurban-Vajanský Svetozár Miloslav (1847–1916) – III, 291
Hurdálek Josef František (1747 až 1833) – I, 256

Hus Jan (1369–1415) – I, 233, 329, 357, 374, 375, 376, 436, II, 31, 36, 160, III, 18, 112, 179
Huschke Philipp Eduard (1801 až 1886) – II, 71
Husník Jakub (1837–1916) – III, [304]
Huyghans Christian (1629–1695) – II, 270
z Hvězdy Jan – viz Marek Jan Jindřich
Hýbl Jan (1786–1834) – I, 226
Hynais Vojtěch (1854–1925) – III, [304]
Hynek František (1836–1905) – II, 206

du Chaillu Paul Belloni (1835–1903) – I, 331, II, 155
Chalupa František (1857–1890) – III, *282*, 286, [329]
Chalupka Samko (1812–1883) – I, 106
de Chateaubriand François René (1768–1848) – II, 22, III, (10), 265
Chauer Josef (1805–1859) – I, 327
Chelčický Petr (asi 1390–1460) – III, 179
Chládek František (1829–1861) – III, 294
Chlumčanský Václav Leopold (1749 až 1830) – I, 256
Chocholoušek Otakar († 1870) – I, 434, 435, II, (77)
Chocholoušek Prokop (1819–1864) – I, 81, *187*, 332, 378, *418–420*, *434–436*, *437–438*, 482, 529, 531, II, 77, 157, *240–243*, III, 122, 282
Chopin Frédéric (1810–1849) – II, 224, 269
Christen Ada (1844–1901) – II, 90, *239*

Ignác z Loyoly (1491–1556) – III, 146
Igor, Slovo o polku Igorja Svjatoslaviča (1151–1202) – II, 79
Irving Washington (1783–1859) – II, 75
Isabella Marie Luisa, král. špan. (nar. 1830) – II, 268
Ivakura Tornoni (1815–1887) – II, 268
Ivan VI. Antonovič, car (1740 až 1764) – II, 208

Jablonský Boleslav (1813–1881) – I, 103, *391–392*, III, 111, *138* až *141*, *142–144*, 242
Jahn Friedrich Ludwig (1778 až 1852) – II, 131, III, 111
Jahn Jiljí V. (1838–1902) – I, 115, 192, 193, 194, 274, 276, 277, 303, *341–344*, (542), III, 111
Jamot R. E. – viz Thomayer Josef
Jan Lucemburský (1296–1346) – II, 162
Jan Nepomucký – II, 268, III, 228
Jan XXIII., papež († 1420) – III, 179
Janda Cidlinský Jan Bohumil (1831 až 1875) – I, 103, 104, 114, 193, 194, 239, 278, 333, *426–428*, 451, (538), II, (84), III, 214, 239
Janda Gustav, překladatel Jul. Verna – III, (364)
Janin Jules (1804–1874) – II, 268
Janko – viz Neruda Jan
Janota Vojtěch V. (1828–1907) – I, 62
Janouškova (Janauschek) Fanny (1830–1904) – II, 268
Jansa Benjamin Stanislav (1842 až 1860) – I, *175–176*, (539), (547)
Janssen Johannes (1839–1891) – II, 193
Jarník Jan Urban (1848–1923) – II, 256
Jarosch Josef (pseud. Alfred Waldau, 1837–1882) – I, *46–47*, *58*, *60*, *86–87*, *156*, *173–174*, II, 22, III, 258

Jarosch ryt. z Adlerhorstu, Prokop, stát. zástupce – I, 364, II, 16
Jaroš Gustav (1867–1948) – III, (302)
Jaroš Josef – viz Jarosch Josef
Jean Paul – viz Richter J. P. F.
Jelen Karel (1847–1876) – II, 57
Jeřábek František Věnceslav (1836 až 1893) – I, 103, 193, 194, (537), II, 38
Jeřábková Kateřina (1805–1867) – I, 103, 188, 191, 210, 419, III, 247
Jesenská Růžena (1863–1940) – III, 300
Jezbera František Jan (1829–1901) – I, 70–71, 200, 372, *514*
Ježek Josef (1848–1885) – II, 49
Jirásek Alois (1851–1930) – II, (92), III, 112, 188
Jireček Hermenegild (1827–1909) – I, 109, II, 22
Jireček Josef (1825–1888) – II, 22, III, 222
Jiří z Poděbrad (1420–1471) – II, 83, *258–262*, III, 112
Jiskra z Brandýsa Jan (15. stol.) – III, 219
Jodas J. – I, (546)
Jodl Jan Kralupský (1791–1860) – I, *424–425*
Jonák Eberhard (1820–1879) – II, 84
Josef II. císař (1741–1790) – I, 220, 221
Junghans Josef (1837–1915) – I, 209
Jungmann Josef (1773–1847) – I, 149, 151, 166, 167, 224, 226, 231, 241, 246, 256, 301, II, 41, 77, 83, 251, III, 111, 144, 218, 223
Just Eduard (1836–1879) – I, 333, III, 124

Kaizl Edmund Břetislav (1836 až 1900) – I, 194, (540), III, 239, 240
Kalab, pošt. úředník – I, 294
Kalevala, finský nár. epos – II, 80
Kalewipoeg – II, 80
Kalidása (asi v 6. stol.) – I, 98, (506), III, (222)
Kalina Josef Jaroslav (1816–1847) – I, 79, (120), 165, 166, 257, 266, 376, III, 171, 218
Kalina z Jäthensteina Matyáš (1772 až 1848) – I, 257
Kalinčík Janko (1822–1871) – II, 299, III, 246
Kaplíř ze Sulevic Oldřich († 1653) – I, 187
Kapper Siegfried (1821–1879) – I, 58, II, 22, *185–188*, III, *53–59*
Kara Václav (nar. 1782) – I, 256
Karadžić Vuk Stefanović (1787 až 1864) – I, 226, *397*
Karel IV. (1316–1378) – I, 233, 376, II, 97, III, 233
Karel XII. (1682–1718) – I, 498, 501
Karel Veliký (768–814) – II, 19
Karník Josef, knihkupec v Kolíně – III, 185, 281
Kateřina II. Veliká, carevna (1729 až 1796) – II, 208, 209, 210
Kaulbach Wilhelm (1805–1874) – I, 497
Kerner Justin (1786–1862) – I, 544
Kienberger Vilém (1843–1879) – III, 123
Kind Johann Friedrich (1768–1843) – II, *203–206*
Klácel František Matouš (1808 až 1882) – I, (83), 285
Klapka Gyärgy (1820–1892) – II, 268
Klebelsberg František (1774–1857) – I, 228
Kleist Heinrich (1777–1811) – I, (498)
Klicpera František (1790–1820) – I, 224
Klicpera Václav Kliment (1792 až 1859) – I, 103, 105, *140–142*,

214–216, 224, 332, 531, II, 250, III, 242
Klopstock Friedrich Gottlieb (1724 až 1803) – III, 207
Kłosopolski Mósak – viz Mosig von Ährenfeld
Knebel Karl Ludwig von (1744 až 1834) – I, 93
Knedlhans Liblinský Jan (1823 až 1889) – I, 145, 377, 378, 419
Kničanin Štěpán Petrović (1808 až 1855) – I, 328
Knobloch J., hostinský – III, 259
Kober Ignác Leopold (1825–1866) – I, 136, 200, 272, 300, 301, 329, 333, 420, *529–531*, II, 47, 157, 212, 220, 240, III, 121
Koberstein August (1797–1870) – I, 14
Kocourek Silorad, samouk – I, (547)
Kočubej Vasil Leontijevič (1640 až 1708) – I, 498, 500
Kodym Filip Stanislav (1811–1884) – I, 177, II, 84
Kochanowski Jan (1530–1584) – II, 79
Kokoška August Bedřich – II, 92
Kolár František Karel (1830–1895) – I, (460), 491, II, 76, 287
Kolár Josef Jiří (1812–1896) – II, 287, 299, III, 244, 247
Kolárský Antonín (1794–1867, šifra K. S.) – I, (194)
Kolář Josef (1830–1911) – I, 104, 105, 239, 273, II, 92, III, 239, 240
Kollár Jan (1793–1852) – I, 151, 272, 296, 346, 368, 391, II, 22, 95, 250, III, 54, 58, 167, 190, 214
Kolovrat-Libštejnský František Antonín (1778–1861) – I, 228
Komenský Jan Ámos (1592–1670) – II, 31, III, 18, 145
König Antonín (1836–1911) – I, 488, 489, 544, III, 212
Konopas Jan (nar. 1833) – I, 146
Kopecký Matěj (1768–1847) – I, 423
Koperník Mikuláš (1473–1543) – II, 235, III, 145
Kopitar Jernej (1780–1844) – I, 231, II, 22
Kořán Josef (1838–1912) – I, (548), II, 83
Kořínek František Bronislav (1831 až 1874) – II, (29), 83, III, 122
Kostomarov Nikolaj Ivanovič (1817 až 1885) – II, 80
Košín Josef z Radostova (1832 až 1911) – III, *183–184*
Košut Jaromír Břetislav (1854 až 1880) – II, (307), III, 275
Kotzebue August von (1761–1819) – I, 190
Koubek Jan Pravoslav (1805–1854) – I, *12–13*, *136–138*, 242, 250, II, 90, 157
Kouble Josef Alois (1825–1886) – I, 169, (544), (546)
Koukl Antonín (1860–1884) – III, *177–178*
Kounic Václav hr. (1848–1913) – III, 220
Krajník Miroslav (1850–1907) – II, 49, 92, *184*, III, 277
Kramerius Václav Matěj (1753 až 1808) – I, *72–74*, II, 152
Krása Alois (1828–1900) – III, 218
Krasiński Zygmunt (1812–1859) – III, 283
Krásnohorská Eliška (1847–1926) – II, 48, *90–91*, III, *284*, 286
Kraszewski Józef Ignacy (1812 až 1887) – I, 413
Krbek Jan, redaktor – III, 124
Krejčí Jan (1825–1887) – I, (116), 145, *177–178*, (192), III, 271
Kremla Václav (1810–1864) – I, 407, *421*
Kress Karel, inž. (1848–1922), III, 215

Krolmus Václav (1787–1861) – I, *253–258*, 326, *447*, II, 312, III, 143, 242, 244
Krombholz Anton (1790–1869) – I, 328
Křičenský Josef Jaroslav (1812 až 1886) – I, 333
Křížek Václav (1833–1881) – III, 277
K. S. šifra – viz Kolárský Antonín
Kuh David (1818–1878) – I, (329), 358
Kulicke August, koželuh v Berlíně – II, 51
z Kunštátu Anna – I, 207, 209
Kurz Heinrich (1805–1873) – I, 547
Kvapil František (1855–1925) – III, 268, *283*, 286
Květ František Boleslav (1825 až 1864) – I, 59, *68–69*, 328, 438
Květenský K. – viz Špindler Ervín
Kyril a Metod – viz Cyril a Metod

Laboulaye Eduard (1811–1883) – II, 75, III, 19
Lacour Mme v Paříži – III, 259
Lachman Jan, fotograf – I, 491
Lamartine Alphonse Marie Louis de (1790–1869) – I, 79, 285, II, 32, III, 26
Lambl Karel Milan (1823–1884) – I, (531)
Lambl Vilém Dušan (1824–1895) – I, 378, (531)
Lamennais Félicité de (1782–1854) – II, 224
Landšteinský H. – II, 256
Langer Josef Jaroslav (1806–1846) – I, 47, 138, 531
Langlé Aylic (1829–1870) – I, (450), III, 187
Lank V. – I, 545
Laplace Pierre Simon (1749–1827) – II, 296
de Laprade Pierre Martin Victor (1812–1883) – II, 279
Lasser Josef (1813–1879) – I, 304
Laub Ferdinand (1832–1875) – II, 268
Laun Friedrich (vl. jm. Friedrich August Schulze, 1770–1849) – II, 203, 204
Lauermann Al. R., nakladatel – III, (306)
Leconte de Lisle Charles Marie René (1818–1894) – III, 275
Ledru-Rollin Alexandre Auguste (1807–1874) – II, 224, 268
Leech John (1817–1864) – I, 459, 460
Lefèbvre R. (1773–1822) – II, (84)
Leger Karel (1859–1934) – III, *185* až *186*, *281*, 286
Léger Louis (1843–1923) – II, 22, *30–33*
Legis-Glückselig Gustav Thormond (1806–1867) – I, (225), (235), *468–470*
Lenau Nicolaus (1802–1850) – I, 13, 115, 542, II, 61
Leonardo da Vinci (1452–1519) – I, 475
Leopardi Giacomo (1798–1837) – II, 46, III, 275
Leopold II., cís. rakouský (1747 až 1792) – I, 222
Lermontov Michajl Jurjevič (1814 až 1841) – I, 83
Leroux Pierre (1797–1871) – II, 224
Lessing Gotthold Ephraim (1729 až 1781) – I, 204, 390, II, 301, III, 162
Lešetický Vojtěch (1830–1908) – I, 36, (103), 105, 106, 239, III, 239, 240
Leška Štěpán (1757–1818) – I, 230
Lev Josef (1832–1898) – II, 287
Levý Václav (1820–1870) – II, 35, III, 143

Libická Arnošta (1837–1893) – I, (461)
Liblinský Jan Slavibor – viz Knedlhans Jan
Liebscher Adolf (1857–1919) – III, 111, [304]
Liebscher Karel (1851–1906) – III, [304]
Lier Jan (1852–1916) – III, 188
Lichtenberg Georg Christoph (1742–1799) – I, 90, 519, II, 284
Lindau Paul (1839–1919) – II, 279
Ling Hermann (1820–1905) – II, 312, III, 11
Link Karel (1832–1911) – III, 210, 211
Lista Alberto – III, 149
Liszt Ferencz (1811–1886) – II, 224
Livingstone David (1813–1873) – II, 140
Livius Titus (59 před n. l. – 17 n. l.) – III, 51
Lobkovic Isidor kníže (1773–1859) – I, 228
Logau Friedrich (1604–1655) – I, 93
Longfellow Henry Walsworth (1807–1882) – III, 287
Lubbock John (1834–1913) – III, 222
Ludvík XIV., král franc. (1638 až 1715) – III, 50
Lukianos (120–190) – II, 155
Lupáč z Hlavačova Prokop (1530 až 1587) – I, 233
Lux Josef – II, 256
Lyell Charles (1797–1875) – I, 178

Macan Jakub Rafael (1793–1849) – I, 242
Macaulay Thomas Babingston (1800–1859) – I, 459
Macpherson James (1736–1796) – II, (165)
Mädler Johann Heinrich von (1794 až 1874) – II, 296
Mácha Karel Hynek (1810–1836) – I, 65, 138, *217–219*, *296–297*, 355, 356, 391, 449, 531, II, 86, 90, 132, 250, 267, 268, III, 37, 54, 190
Maixner Petr (1831–1884) – I, 300
Malá Otýlie – viz Sklenářová Malá Otýlie
Malczewski Antoni (1793–1826) – I, 80
Malý Jakub Budislav (1811–1885) – I, (37), *61–67*, (88), (90), (98), *99*, *119–123*, (268), (269), (462), (463), 514, II, 74, 75, 268, III, 217
Mánes Josef (1820–1871) – II, (22), III, 172
Manuel Eugène (1823–1901) – II, 279
Manzoni Alessandro (1785–1873) – II, 258, 268
Marek Antonín (1785–1877) – I, 256, II, *250–252*
Marek Jan Jindřich (1803–1853) – I, 242, 332
Maresch von Schulstein Johann (1806–1879) – I, 305
Mareš Alois, nakl. v Roudnici n. L. († 1908) – II, 228, III, (23)
Marggraff Hermann (1809–1864) – I, 171, 438
Markgraf nakl. (nar. 1825) – I, 136
Markovičová Marie Alexandrovna (1834–1907) – III, 282
Marlittová Eugenie (1825–1887) – II, 157
Martin Josef (1842–1924) – I, 293, 295
z Martinic Jaroslav († 1685) – I, 66
Mařák Julius (1832–1899) – II, 36, 37
Masaryk Th. Vlastimil (1850–1937) – II, 256, III, *227–231*, *232–236*
Matauschek Timotheus Ant., kněz řádu benedikt. – I, *7–8*
Matyáš, král uherský (1557–1619) – I, 233

Mayer Rudolf (1837–1865) – I, 115, 275, 276, 334, *515–518*, III, 258
Mazepa Ivan (1644–1709) – I, *496* až *502*
Mazzini Giuseppe (1805–1872) – II, 84, 268
Mažuranić Ivan (1814–1890) – I, 89, II, 79, 242
Medau Karl Wilhelm (1791–1866) – I, (76)
Meinert Joseph Georg (1775–1844) – I, 229
Meißner Alfred (1822–1885) – I, (60), 217, II, 158, 159, 220, 222, 279, III, 55
Melezínek Václav, básník samouk – II, 301
Melka Čeněk (1834–1911) – I, 488, 489
Melo Francisco Manoel (1608 až 1666) – III, 147
Menčikov Alexander Danilevič (1673–1729) – I, 501
Mendoza Diego Hurtado de (1503 až 1575) – III, 147
Meninger Friedrich, vinárník – III, 108
Menzel Wolfgang (1798–1873) – I, 98, 99
Metternich Clement Lothar Wenzel (1773–1859) – I, 251, 376, 409
Meyer Josef (1796–1856) – II, (27)
Meyer Melchior (1810–1871) – I, 524
Meyerbeer Giacomo (1791–1864) – I, 457, II, 268
Mickiewicz Adam (1798–1856) – I, 19, 272, 273, (336), 363, (498), II, 79, (162), 224, 225, 269, III, 65, 222, 284
Michal Bourgas de (1797–1853) – II, 224
Michon Jean Hippolyte (1806 až 1881) – I, 413
Mikovec Ferdinand Břetislav (1826 až 1862) – I, 306, *326–330*, *455* až *457*, 466, II, 299, (310), III, 49, 92, 144, 211, 213, 216, *242–247*
Mikšíček Matěj (1815–1892) – I, 377
Mikuláš Boleslavský Josef (1829 až 1892) – I, *399–400*
Militký & Novák, nakl. – III, 98, (309)
Milton John (1608–1764) – I, 204, II, 268
Minde Karl, něm. vydavatel – II, 50
Mírohorský – viz z Friedbergů Emanuel Mírohorský
Miřiovský Emanuel (1846–1911) – II, 256, (312), III, *296*
Mokrý Otakar (1854–1899) – III, *179–180*, *294*
Molière Jean Bapt. (1622–1673) – II, (95), III, 50
Moltke Hellmuth Karl Bernard – (1800–1891) – II, 245, 281
Moncada Francisco de (1586–1635) – III, 147
Monroe James (1758–1831) – II, 245
Moor Thomas (1779–1852) – I, 80
Moreau Emil (1852–1922) – III, (307)
Moser Bedřich (1821–1864) – I, *406–408*, 421, 482, III, 121, 124
Moschos, řec. básník (150 před n. l.) – III, 125
Mosig von Ährenfeld (Mósak Kłosopolski, 1821–1898) – I, 249
Motejl Karel Lomnický (1855 až 1925) – II, 92
de la Motte-Fouquée Friedrich Heinrich Karl (1777–1843) – I, 229, II, 22
Mourek Theodor (1840–1879) – II, 159, 299
Mozart Wolfgang Amadeus (1756 až 1791) – II, 133
Mrkvička Jan Václav (1856–1938) – III, [304]
Mühlsteinová Berta (1847–1887) – II, 48, III, *87*

Mukařovský Josef (1851–1921) – III, [304]
Müller Jan Bohuslav (1823–1885) – I, 146
Müller Karel, redaktor – III, 123
Müller M., dřevorytecký ústav – I, 350
von Münchhausen Karl Friedrich (1720–1797) – II, 155
Murillo Bartolomé Estéban (1617 až 1682) – III, 146
Murray John (nar. 1841) – II, 140, 141
Musset Alfred (1810–1857) – II, 224, 280
Mužáková Karolína – viz Světlá Karolína

Nádherný, právník – III, 50
Napoleon I. Bonaparte (1769–1821) – I, 193, 459, II, 250
Napoleon II. Ludvík Bonaparte (1811–1832) – I, 462, 463
Napoleon III. Charles Louis (1808 až 1873) – II, 51, 53, 71, 250, 268, 280
Napoleon Eugène-Louis Jean (1856 až 1879) – II, 51
Nápravník Robert (1840–1877) – II, *353–355*, III, 123
Náprstek Vojta (1826–1894) – I, 362
Nebeský Václav Bolemír (1818 až 1882) – I, 285, 376, *382–384*, *429–431*, II, 22, III, 57, *297–299*
Nejedlý Jan (1776–1834) – I, 74, 226, 228, 230, 255, III, 98
Nejedlý Vojtěch (1772–1844) – I, 167, III, 98
Němcová Božena (1820–1862) – I, (100), 114, *283–286*, 332, 353, III, 143, 172, 288
Němec Josef (1805–1879) – I, 285
Neruda Jan (1834–1891) – I, 116, 194, 214, 239, 268, (292), 303, 361, 362, 434–436, *509–514*, (516), 546, 572–573, II, (94), *283–285*, *295–298*, 308, III, (20), (49), (110), (118), (121), (139), 163, 164, *209–221*, 239, 240, *256–260*, *270*, 279, 282, 286, 287, (292), 294
z Neuberku Jan Norbert (1796 až 1859) – I, 72, 73, 445, III, 299
Neureutter Martin (1794–1864) – II, 75
Neureutterová Marie – III, (302)
Nevšímal August (1847–1916) – III, 277
Newton Isaac (1643–1727) – II, 133
Nicollet Joseph Nicolas (1786 až 1843) – II, 270
Niebuhr Berthold Georg (1776 až 1831) – II, 267
Nieritz Karl Gustav (1795–1876) – II, 339
Nosek Jan Zádvorský (1849–1921) – II, 92
Nosek Josef (1829–1899) – I, (549)
Nostic František hr. (1725–1794) – II, 301
Novák Josef, knihkupec – I, 432, 433
Novohradský J. A. – I, (186)
Novotný František Svatopluk (1795 až 1866) – I, 256
Novotný Josef Raimund (1830 až 1878) – III, 124

Oersted Hans Christian (1777 až 1851) – I, 60
Ohéral Jan (1810–1868) – I, (133), 145
Ollivier Emil (1825–1913) – II, 51
Opiz Filip Maxmilián (1787–1858) – I, 482
Orcagna Andreas (1329–1376) – III, 53
Orlov Grigorij Grigorjevič (1731 až 1783) – II, 209

Osiński Ludvik (1775–1838) – I, 19
Ossian – viz Macpherson James
Otakar Přemysl II. (1253–1278) – I, 209, 376
Ottendorfer Oswald (1826–1900) – I, (493)
Oettinger Eduard Maria (1808 až 1872) – I, 329, *508*, III, 245
Otto Herrmann, něm. spisovatel – II, 193
Otto Jan (1841–1916) – II, 100, 163, 185, 226, 233, 299, III, 7, 33, 86, 90, 92, 93, 125, 131, 152, 168, 254, 272, 283, 284, 294, 296
Overbeck Friedrich (1789–1869) – I, 184
Ovidius Publius Naso (43 před n. l.–18 n. l.) – III, 282

Pachl Antonín, sběratel – I, 257
Palacký František (1798–1876) – I, 191, 231, 239, 243, 246, 248, 249, 367, 465–467, (472), II, 22, 32, 250, 254, III, 17, 206, 211, 219
Palacký Jan (1830–1908) – I, 107, 116, 146, 211
Paleček Josef (1842–1913) – II, 206
Palkovič Jiří (1769–1850) – I, 225, 226, 246
Palla Hynek (1837–1895) – I, 488
Panklová Barbora – viz Němcová Božena
Panýrek Jan Duchoslav (1839 až 1903) – I, 194, 281, 282
Parma Edvard (1853–1921) – II, 256
Patočka Jan (nar. 1845) – I, 488
Päumann Anton († 1870) – I, 422, 483, 491, 492
Pazourek, sochař z Teplic – I, 447
Pažout Josef (1825–1867) – I, (531)
Pech Jindřich (1837–1905) – I, 488
Pechová Eliška – viz Krásnohorská Eliška
Pejšek František, redaktor – III, 123
Pěkný František (1815–1874) – III, 211, 257
Pélissier Jean Jacque du Malakov (1794–1864) – I, *358–360*, II, 197
Pellegrini Giovanni (1826–1896) – I, 544
Pelíšek – viz Pelissier Jean Jacque
Penn William (1644–1718) – II, 255
Pertz Georg Heinrich (1795–1876) – II, 22
Peška Bedřich (1820–1904) – I, 103
Pešková Eliška (1833–1895) – III, (307)
Petersen Christian Ferdinand (nar. 1845) – III, 115
Petőfi Sándor (1823–1849) – I, 89, II, 40, *61–64*, 227, III, (308)
Petr III., car ruský († 1762) – II, 208
Petr Veliký (1672–1725) – I, (499)
Petrarka Francesco (1304–1374) – I, 11, 24, 25, 80, 346, II, *94–97*, 133, III, 127
Pfeffel Gottlieb Konrad (1736 až 1809) – II, 263
Pfleger Moravský Gustav (1833 až 1875) – I, *11*, (26), 59, *75–85*, *100–102*, 116, 145, *154–155*, (188), 192, 193, 194, 211, 239, 274, 278, 333, (491), (548), II, *89*, *189–192*, III, 239, 240, 242
Picek Václav Jaromír (1812–1869) – I, 105
Pichl Josef Bojislav (1813–1888) – I, 285, 375, III, 177, 282
Pichlerová Karolína (1769–1843) – I, 274
Piloty Karl (1826–1886) – II, 268
Pindaros (522–442 před n. l.) – I, 346, III, 210
Pinkas Ota (1849–1890) – III, [303–304]
Pinkas Soběslav (1827–1901) – III, 110
Pisling Theofil (nar. 1834) – I, 358
Pius II., papež (Aeneáš Sylvius, 1405–1464) – II, 261

Pius IX., papež (1792–1878) – II, 261
Podlipská Žofie (1833–1897) – I, *443–444*
Podlipský Josef Václav (1816–1867) – I, 378, 443
Poe Edgar Allan (1809–1849) – III, 158
Pogodin Michajl Petrovič (1800 až 1875) – I, 438
Pok Poděbradský Václav (1829 až 1898) – I, 279, 280
Pokorný Rudolf (1853–1887) – III, *180–182, 248–253, 295*
Polák Jindřich (nar. 1834) – II, 206
Polák Milota Zdirad (1788–1856) – I, 531
Pope Alexander (1688–1744) – I, 139
Poseidon (135–51 před n. l.) – II, 140
Pospíšil Jan Hostivít (1785–1868) – I, 141
Pospíšil Jaroslav (1812–1889) – I, 109, 114, 124, 130, 147, 391, 419, 504, 514, III, 64
Pospíšil Ladislav (1820–1893) – I, 508
Pravda František (1817–1904) – I, (100), 107, 108, 114, 115, (170), 332, II, 41
Preis-Horatický Karel (nar. 1824) – I, 378, 379, III, 256
Presl Jan Svatopluk (1791–1849) – I, 177, 227
Prešérn France (1800–1849) – II, 268
Primas, pivovarník – III, 104
Procházka František Serafinský (1861–1939) – III, *292*
Procházka Jan Ludevít (1837–1888) – I, 277
Prokop František (1835–1863) – I, *381*
Prokop Holý († 1434) – II, 160
Prokop Josef Alois (1809–1862) – II, 268
Prošek Jiří (1847–1905) – III, [304]
Proudhon Pierre Joseph (1809 až 1865) – I, 338
Prudhomme René François A. (1839–1907) – II, 279
Přerhof Heřman (1831–1867) – III, 211
Ptolemaios Klaudius (nar. asi 150 n. l.) – II, 140
Puchmajer Antonín Jaroslav (1769 až 1820) – I, 167, 224, 230, 449
Purkyně Jan Evangelista (1787 až 1869) – I, 227, 456, (531), II, *18–20*, III, 143
Puš v Král. Dvoře – I, 227
Puškin Alexandr Sergejevič (1799 až 1857) – I, 21, 23, *(24–26)*, 27, 28, (30), (31), (34), (43), (44), 45, 83, 85, 100, *132*, 155, II, 79, (161), (208)
Pythagoras (nar. kolem r. 530 před n. l.) – I, 63

Quinet Edgar (1803–1875) – II, 22
Quis Ladislav (1846–1913) – II, 306, III, *88*, *(94–97)*, 111, *172* až *173*, 268, *277–278*, 286

Rabener Gottlieb Wilhelm (1714 až 1771) – I, 131
Raffael Santi (1483–1520) – I, 184, 387, II, 34
Raimundo Lulio (vl. jm. Raimo Lul, 1235–1315) – III, 147
Rákos Pavel – III, 108
Rammstein Ferdinand Leopold, učitel francouzštiny – I, 376
Raupach Ernst (1784–1852) – I, (461), II, (76)
Redwitz-Schmelze Oskar (1823 až 1891) – I, 105
Reicha Antonín Josef (1770–1836) – II, 269
Rellstab Ludwig (1799–1860) – I, 329, III, 245

Renan Ernest (1823–1892) – I, 413, II, 282
Renaud Armand (1836–1894) – II, 280
Renn Antonín (1811–1881) – I, 112, III, 271
Ressel Josef (1798–1857) – I, 360
Reuter Fritz (vl. jm. Heinrich Ludwig Christian Friedrich, 1810 až 1874) – II, 219
Rhüss Christian Friedrich, (1779 až 1820) – I, 228
Riedel Mansuet Szende (nar. 1830) – II, (22)
Rieger František Ladislav (1818 až 1903) – I, 86, 107, (205), 285, (372), 521, II, (75), *(82–83)*
Richardson, snad Henry Hobson R. (1838–1886), amer. urbanista – III, 79
Richter František (1832–1892) – I, 488
Richter Heinrich, nakl. ve Vratislavi – I, 547
Richter Johann Paul Friedrich (1763–1825) – I, 163, 164, III, 163, 164
z Rittersbergu Ludvík Ritter (1809 až 1858) – I, 231, 235, 238, 256, 334
Robert Cyprien – II, 22
Robert Neapolský (1265–1343) – II, 96
Rodenberg Julius (1830–1914) – I, 459
Roháč z Dubé Jan († 1437) – II, 67
Rohlíček & Sievers – I, 295, III, 214
Rochefort Victor Henri (1830 až 1913) – II, 268
Ronsard Pierre de (1524–1585) – III, 155
Rosenkranz Johann Karl (1805 až 1879) – II, 22
Rosenmüller Karel František († 1727) – I, 261
Rottová Žofie – viz Podlipská Žofie
Rousseau Jean Jacques (1712–1771) – II, 153
Rozkošný Richard Josef (1833 až 1913) – III, 113
Rubeš František Jaromír (1814 až 1853) – I, 138, 332, *352–354*, 531, III, 218
Rückert Friedrich (1788–1866) – I, 131, II, 56, 78, III, 120
Rudný Prokop – viz Krejčí Jan
Ruesswurm Heřman Krištof (1565 až 1605) – I, 329
Rudolf II. (1552–1612) – I, 233, 329, III, 112
Rüffer Eduard (1835–1878) – III, 124
Ruge Arnold (1802–1880) – II, (10)
Ruhmkorff Heinrich Daniel (1803 až 1877) – II, 128
Růžek Václav, kněz – I, 256
Růžičková Anna Vlastimila (1824 až 1869) – I, *147–148*
Rybička Antonín (1812–1899) – I, *72–74*
Rzewuski Henryk (1791–1866) – I, 413, III, 264

Řeháček Jan Alois (1830–1903) – I, 488
Říha Josef – I, 256
Řivnáč František (1807–1888) – I, 11

Sabina Karel (1813–1877) – I, 62, 63, 64, *130*, 145, *210*, *213*, 332, 378, II, (84), III, 277
de Sade Hugo (1325) – II, 96
Saint-Simon Henri de (1760–1825) – I, 338
Salvini Thomasso (1829–1916) – II, 268
Samsonov Lev Nikolajev († 1882) – III, 282
Sand George (1804–1876) – I, 115, 283, 413, II, 41, *222–225*, 232

Sandeau Jules (1811–1883) – II, 223, 224
Sardou Victorien (1831–1908) – III, 103
Saska František Lev (1832–1870) – II, (22)
Sázavská Anna (1825–1893) – I, 116, 193, 334, (337), III, 258, 259
Scipio Cornelius Africký (235–183 před n. l.) – II, 96
Scott Walter (1771–1832) – I, 207, *503–505*, III, 62, 264
Sedláček Josef Vojtěch (1785–1836) – I, 242, 256
Seidan Václav (1807–1870) – I, 456
Sekyra Josef (1812–1864) – I, 491
Shakespeare William (1564–1616) – I, 56, 66, 79, 98, 129, 346, 441, 446, II, 51, 94, 250, 301, III, 145, 162, 204, 230
Sheridan Richard – viz Langlé Aylic
Schack Adolf Friedrich von (1815 až 1894) – II, 305
Schädler Friedrich (1812–1884) – I, 463
Schäfer Moric, nakl. v Lipsku – II, 258
Schefer Leopold (1784–1862) – I, 189
Scheibe Theodor (nar. 1820) – III, 61
Schiller Friedrich (1759–1805) – I, 131, *184–185*, 204, (242), 246, 285, 316, 379, II, 23, III, 116, 119, 162, 222, 231, 247, 278
Schinderhannes (Johannes Bückler, 1779–1803) – III, 60
Schlegel August Wilhelm (1767 až 1845) – I, 382
Schleicher August (1821–1868) – III, 194
Schlüter Josef, historik hudby – II, 277
Schmerling Anton (1805–1893) – I, 304
Schmid Christoph von (1768–1854) – I, 122, 339
Schmidt Julian (1818–1886) – III, 162
Schmidt-Weissenfels Eduard – viz Hellmuth Ernst
Schnirch Bohuslav (1845–1901) – II, (305), III, 110
Schönfeld Johann Ferdinand (1750 až 1824) – I, 73
Schönthan Franz Edler von Pernwald (1849–1913) – III, 262
Schreyer K., nakl. v Praze – I, 361
Schulz Ferdinand (1835–1905) – II, (24), 83, 92, (299), III, *19–22*, 239
Schulze Friedrich August – viz Laun Friedrich
Schwanthaler Ludwig (1802–1848) – II, 268
Schwarz František (1840–1906) – I, 194, 195, 361, 432
Schwarzová Marie Sophie (1819 až 1894) – I, 443
Siegel, učitel v Praze – I, 375
Siraudin Paul (1813–1883) – III, (28)
Sklenářová-Malá Otýlie (1844 až 1912) – I, 456, II, 287
Sklenička Jan v Králové Dvoře – I, 227
Skrejšovský František (1857–1902) – III, 239
Sládek Josef Václav (1845–1912) – II, 49, 92, *168–173*, 299, III, 73 až 77, 155, *173–177*, *194–197*, *254* až *255*, 268, 279, 282, 286, 287, 290
Sládková Emílie († 1874) – II, 169, 172
Sladkovský Karel (1823–1880) – I, 322, *363–367*, III, *16–18*, 112, 113, 122, 144, 206, 257
Slavata z Chlumu a Košumberku Vilém (1572–1652) – I, 66
Slavík Josef (1806–1833) – II, 268, III, 218

Słowacki Juliusz (1809–1849) – II, 269, III, 288, 289, 294
Smetana Augustin (1814–1851) – I, *478–480*
Smetana Bedřich (1824–1884) – II, 35, (156), (203), 268, 287, III, 113, 144
Smetana Josef František (1801 až 1861) – I, *241–242*
Smolík Josef (1832–1915) – I, 146
Smrt Karel († 1864) – I, 333, *338* až *340*
Snorri Sturluson (nar. 1178) – II, 117
Sobotka Primus (1841–1925) – II, (311)
Sofokles (496–406 před n. l.) – II, 23, III, 145, 150, 224
Sojka Jan Erazim (1826–1887) – I, (88), (*143–144*), (284), 285, *322* až *325*, *358–360*
Solis Antonio de († 1686) – III, 148
Spamer Otto (1829–1886) – II, 50
Spiess Christian Heinrich (1755 až 1799) – I, 219
Spirk Anton (1787–1847) – I, 250, 376
Spontini Gasparo (1774–1854) – I, 475
Staël Germaine de (1766–1817) – I, 283
Stankovský Josef Jiří (1844–1879) – II, 84, *299–301*
Stark Karl (1836–1897) – II, 70, 71, 72
Starý Karel (1831–1898) – I, 107, 146, 211, 274, II, 84
Starý Zikmund P., prelát – III, (142)
Stašek Antal (1843–1931) – II, 92, *227–230*, III, *23–26*, 177, 286, *288–289*
Steinmetz Karl Friedrich (nar. 1797) – II, 52
Stentzsch bar. (1771–1827) – I, 227
Sternberg František hr. (1763 až 1830) – I, 228, 230
Sternberg Kašpar Maria hr. (1761 až 1838) – I, 228, 230
Sterne Laurence (1713–1768) – I, 346
Stolle Ludwig Ferdinand (1806 až 1872) – I, 514
Strakatý Karel (1804–1868) – II, 206
Strossmayer Josip Juraj (1815 až 1905) – II, 268
Strousberg Henry Bethel (1823 až 1884) – II, 51
Střebenický Ferdinand – I, 537
Studnička František Josef (1836 až 1903) – II, 83, 84
Studničková Božena (1849–1934) – II, *91–92*
Stuna Matěj (nar. 1765) – II, 301
Stýblo Bedřich (1817–1891) – I, 423
Sue Eugène (1804–1857) – I, (95), 338, II, 104, III, 29, 265
Surowiecki Wawrzyniec (1769 až 1827) – I, 247
Svátek Josef (1835–1897) – I, *207* až *208*, 209, 422, 508, III, 212
Světlá Karolína (1830–1899) – I, 116, *188–190*, 191, *213*, 273, 284, *287–290*, 332, (333), 443, 444, 547, II, *41–43*, 84, 157, *232–233*, III, 19, 24, 111, 112, 171, 188, 282, 284, 288
Svoboda Antonín, učitel – III, 284
Svoboda František Jan (1778–1864) – I, 375
Svoboda František Xaver (1860 až 1943) – III, *191–193*
Svoboda Josef, zpěvák – I, 372, 373
Svoboda Václav Alois Navarovský (1791–1849) – I, 229, II, 22
Swedenborg Emanuel (1688–1772) – II, 209
Swift Jonathan (1667–1745) – I, 346, III, 40

Šafařík Pavel Josef (1795–1861) – I, 231, 238, *243–252*, II, 22, 250, 254, III, 144, 242

Šafařík Vojtěch (1831–1902) – I, 252
Šafaříková Julie – I, 243, 251
Šebor Karel (1843–1903) – III, 113
Šamberk Ferdinand František (1839 až 1904) – I, 410
Šembera Alois Vojtěch (1807–1882) – II, *253–255*, *256–257*, III, [306]
Šembera Vratislav Kazimír (1844 až 1891) – I, (390), III, (314)
Šesták Josef Václav (1827–1902) – I, (22), 422
Ševčenko Taras Grigorjevič (1814 až 1861) – II, 268
Šimáček František (1834–1885) – III, 87, 210, 211
Šimeček František (1842–1877) – II, *273–276*
Šír František (1796–1867) – I, 503, 504, 505, III, (309)
Šiškov Alexandr Semjonovič (1754 až 1841) – I, 229, II, 22
Škarda Jakub (1828–1894) – I, (146]
Škorpil František, mistr krejčovský – III, 123
Škroup František (1801–1862) – III, 113
Šmádl Matouš, faktor – I, 261
Šmilovský Alois Vojtěch (1837 až 1883) – I, 59, (541), II, 84, III, 19, 188
Šnajdr Karel Sudimír (1766–1835) – I, 242
Šolc Jindřich (1841–1916) – I, (541)
Šolc Václav (1838–1871) – II, *38* až *40*, 49, *57–60*
Špindler Ervín (= K. Květenský, 1843–1918) – I, (542), II, (311), III, 268, 286, 288
Špun Napoleon Dragutin (nar. 1819) – I, 116, 191, 273, III, 211
Šrámek Jan (1820–1884) – I, (539)
Štěpánek Jan Nepomucký (1783 až 1844) – II, (35)
Štrauch Antonín (1831–1877) – I, 333
Štulc Václav Svatopluk (1814–1887) – I, (*149–153*), 530, II, 183, 268, III, 121
Štúr Ludevít (1815–1856) – I, 377
Šubert František Adolf (1849–1915) – III, 188
Šulc, obec. starší († 1848) – I, 377
Švamberková Anna, provdaná Klicperová - I, 140
Švanda ze Semčic Pavel (1825 až 1891) – III, 211
Švertásek, vinárník v Praze – III, 108

Tacitus Cornelius (55–120 n. l.) – – I, 80, II, 279
Taine Hippolyte Adolphe (1828 až 1893) – II, 282
Talvj Therese Albertine Louise Robinson (1797–1870) – II, 22
Tandler Josef Jakub (1765–1826) – II, 301
Tarquinius Superbus (534-510 před n. l.) – I, 79
Tasso Torquato (1544–1595) – I, 451, 475
Taxis-Thurn Hugo (1817–1889) – III, 290
Tegnér Esaias (1782–1846) – I, 52
Temme Jodocus Donatus Hubertus (1798–1881) – III, 158
Terentius Publius Afer (190–159 před n. l.) – III, (307)
Thackeray William Makepeace (1811–1863) – I, 459, 460
Thám Karel Ignác (1763–1816) – II, 301
Thám Václav (1765–1816) – II, 301
Theokritos (z 3. stol. před n. l.) – III, 125
Theuriet André (1833–1907) – II, 279
Thomayer Josef (1853–1927) – II, 92, (305), III, *118–120*
Thun-Hohenstein Josef Mathias (1794–1868) – I, 250, II, 22
Thun-Hohenstein Leo (1811–1888) – I, 366

Tibullus Albius (54–19 před n. l.) – III, 282
Tintoretto Jacopo Robusti (1512 až 1594) – I, 475
Tiziano Vecelli (1477–1576) – I, 475
Tomášek Eduard, min. rada – I, 232
Tomášek Václav Jan (1774–1850) – I, 232, 455, III, 144, 242
Tomek Václav Vladivoj (1818 až 1905) – III, 228, 264
Tomíček Jan Slavomír (1806–1866) – I, 285, II, 75
Tonner Aug., redaktor (nar. 1823) – III, 123
Tonner Emanuel (1829–1900) – II, 83, III, 123
Torstenson Lennart (1603–1651) – I, 187
Tromlitz A. von (= Karl August Friedrich von Witzleben, 1773 až 1839) – I, 274
Truhelka Antonín Věnceslav (1834 až 1886) – I, (538), (539), (543), (549)
Tschabuschnig Adolf (1809–1877) – III, 61
Tulka Josef (1846–1882) – III, 111
Tůma Karel (1843–1917) – I, 293, II, 61, 84
Turgeněv Ivan Sergejevič (1818 až 1883) – II, 104, 157, 210, 232, III, 196, 288
Turinský František (1797–1852) – I, 195
Turnovský Josef Ladislav (1837 až 1901) – I, (540), III, (111)
Tyl Josef Kajetán (1808–1856) – I, 103, *136–139*, 141, (218), 285, 327, 332, 352, 531, 544, III, 247
Tyrš Miroslav (1832–1884) – III, *204–208*
Tyrtaeus, řec. básník (ze 7. stol. před n. l.) – II, 250, 279, III, 233

Ulmann Vojtěch Ignác (1822–1897) – I, 368
Ulrich František (1859–1939) – III, 283
Uman František (1829–1864) – I, 482
Urbánek František Augustin (1842 až 1919) – II, 180, 182
Uspenskij Gleb Ivanovič (1840 až 1902) – III, 282

Vacek František Alois (1780–1854) – I, 256
Vaclík Jan (1830–1910) – I, 107
Vajanský Hurban Svetozar (1847 až 1916) – III, 111, *291*
z Valdštýna Albrecht Václav (1583 až 1634) – II, 83
Valečka Eduard (1841–1905) – III, 269, 279, 286, 301, 302
Vališ Ferdinand (1843–1887) – III, 248
Vaněk Norbert (1781–1835) – I, 255
Vávra Emanuel (1839–1891) – I, (541), (548), III, 123
Vávra-Haštalský Vincenc (1824 až 1877) – I, 145, 146, *184–185*, 211, *220–221*, 291, (304), *374* až 379, 458, 506, 507, III, 122
Veckenstedt Edm., něm. folklorista – III, 95
Vecko Čeněk (1834–1874) – II, 206
de Vega Carpio Lope Felix (1562 až 1635) – I, 382, III, 147, 148, 149, 150, 276
van der Velde Karl Franz (1779 až 1824) – I, 76
Verdi Giuseppe (1813–1901) – I, 475, II, (203)
Verne Jules (1828–1905) – II, 74, (84), *104–129*, *139–151*, 154, 174 až 179, 197–202, *234–238*, *244* až *249*, *270–272*, *291–294*, III, 19, *27–32*, *78–85*, *157–160*, *198–203*
Verne Pavel, bratr franc. spisovatele – III, 157

Verwijs E. (1830–1888) – II, 193
Veselý Jan Zdeněk (1850–1890) – II, (315)
Veselý Robert – viz Künl Jan B.
Vetešník František (1784–1850) – I, 256
Vetterle Václav, knihkupec v Písku – I, 132
Viktoria Alexandrina (1819–1901) – I, 459
Vilém I., král pruský a něm. císař (1797–1888) – II, 280, 281
Vilímek Josef Richard (1835–1911) – I, 169, 281, 303, *422–423*, 432, 433, 491, II, 313, III, 124, 172, 211, 212, 213, 217, 294, 300
Villani Karel Drahotin Maria (1818–1883) – I, 285, (542), III, 296
Vilmar August Friedrich Christian (1800–1868) – I, 14
Vinařický Karel Alois (1803–1869) – II, (261)
Vitali Giusseppina (nar. 1846) – II, 268
Vittore Emanuele (1820–1878) – II, 268
Vlaković Ďoko (nar. 1831) – II, 268
Vlček Václav (1839–1908) – II, 83, 84, III, 123
Vlna František (1842–1920) – I, *355–357*
Vocel Jan Erazim (1803–1871) – I, 249, 391, II, 89, 90, 160, III, 244
Vodnik Valentin (1758–1810) – II, 268
Vogt Karl (1817–1895) – I, 98
Volný Jiří († 1745) – I, 233
Volšovský Ferdinand († 1877) – II, (101)
Voltaire François Arouet (1694 až 1778) – I, 56, II, 55, III, 230
Vorlíček František Ladislav (1827 až 1865) – I, 12, (408)
Vörösmarty Mihály (1800–1855) – I, (307)
Voříšek Roman (1821–1893) – I, *415–417*
Vostřebal Jan B. (1837–1860) – I, 195, (540)
Votka Jan (1825–1899) – III, 228
Vrchlický Jaroslav (1853–1912) – II, 92, *163–168*, *226–227*, 299, III, 7–15, 33–39, 86, 90–91, 102, 125–130, 131–136, 152–156, 168 až 172, 174, 192, 254, 268, 275 až 276, 286, 293, 302
Vrťátko Antonín Jaroslav (1815 až 1892) – I, 306, 446, II, (22)
ze Všehrd Viktorin Kornel (1460 až 1520) – I, 233
Všetečka Jakub (1850–1931) – II, 254, 256
Vulpius Christian August (1762 až 1827) – I, 274
Vymazal František (1841–1917) – II, *78–81*
Vyškovský Josef († 1873) – I, 103, 107

Wagner Richard (1813–1883) – II, 205, (301)
Wachenhusen Hans (1827–1898) – I, 107
Wachsmann Bedřich (1820–1897) – III, 111
Waldau Alfred – viz Jarosch Josef
Wallenrod Konrad – I, 330, 498, III, 80, 247
Washington George (1732–1799) – II, 255
Weber Carl Maria von (1786–1826) – II, *203–206*
Weil Josef (1828–1889) – I, 311
Wengler E., nakl. v Lipsku – I, 171
Wenzig Josef (1807–1876) – I, 145, *179–183*, 193, 239, 278, II, 22, 183
Wieland Christoph Martin (1733 až 1813) – III, 171
Wildt Antonín (1830–1883) – I, 544

Willsdorf Bern., redaktor – III, 123
Windischgrätz Alfred (1787–1862) – I, 365, 366
z Wiśniowských-Zapová Honorata – viz Zapová z Wiśniowských Honorata
Wojciechowski Tadeusz (1838 až 1919) – II, 254
Wolf Ferdinand (1796–1867) – I, 383
Wolfová Mína – I, 168
Wratislaw Albert Henry (1821 až 1889) – II, (22)
Wünsch Vojmír Josef (1842–1907) – II, 49

Zaleski Josef Bogdan (1802–1886) – II, 22, III, 295
Zap Karel Vladislav (1812–1871) – I, 300
Zapata Rodriguez, špan. spisovatel – III, 146
Zapová z Wiśniowských Honorata (1825–1856) – I, 86, *110–111*, *201*
Zásmucký Jaroslav – viz Barák Josef
Zawadski Antoni, překladatel – III, 298
Zdobnický František – viz Hajniš František
Zedlitz Joseph Christian (1790 až 1862) – I, 222
Zeithammer Řehoř (1800–1881) – I, 8
Zelenka František, učitel – II, (252)
Zelený Václav (1825–1875) – I, 116, 191, 272, (531), III, 49
Zelinka Karel (1835–1865) – I, *490–495*
Zeman Antonín – viz Stašek Antal
Zeyer Julius (1841–1901) – II, 207 až *211*, III, *98–102*, 268, *279–280*, 286
Zillich Emil (1829–1896) – III, [304]
Zimmer Josef MUDr. – I, 379
Zippe František Xaver Maximilian (1791–1863) – I, 228
Zítek Josef (1832–1909) – II, 268
Zola Emil (1840–1902) – III, 103
Zschokke Johann Heinrich Daniel (1771–1848) – II, 217
Züngel Emanuel (1840–1895) – III, (112)
Zvonař Josef Leopold (1824–1865) – I, 89, III, 212

Ž. I. – viz Ohéral Jan
Ženíšek František (1849–1916) – III, 110, [304]
Žítek Antonín Václav (1795–1878) – I, 242
Žížala D. V. – viz Donovský Václav Žížala
Žižka z Trocnova Jan (1360–1424) – I, 374, 376, 436, II, 31, 36, 83, 153, *159–162*, *264*, III, 18, 55, 111, 112, 274, 290
Žukovskij Vasilij Andrejevič (1783 až 1852) – I, 23, 45

*

RKZ – I, 89, 106, *226–229*, 239, 250, 368, 383, 415, 446, 451, *468–470*, 479, 485, II, 12, *21–23*, 79, 86, (193), III, 17, *227–231*, *232–234*, *237–241*

Soubor Nerudových literárních kritik, i když jimi autor mohutně zapůsobil na literární život své doby, patří — spolu s kritikami hudebními a výtvarnými — v jeho díle k svazkům, které se dnešnímu čtenáři zdají na první pohled méně aktuální než Nerudovy básně a umělecká próza, a dokonce i než jeho feujetony. Chci se proto pokusit o důkaz, že i Nerudovy kritické stati mohou dnešnímu čtenáři hodně říci a že je při pozorné četbě shledá dokonce i zajímavými a dramaticky vzrušujícími. Neruda, básník, a dokonce největší básník své doby, prožíval její literární dění jako jeho aktivní účastník, s účastí bezprostřední. To činí z jeho kritik mnohem víc než referáty pomíjivé hodnoty. Kromě toho však psal Neruda o české literatuře v jednom z rozhodujících období jejího vývoje, v době, kdy se dovršovalo konstituování novodobého českého národa, kdy se dělnictvo stávalo společenskou třídou, kdy česká buržoazie vstupovala do hospodářského zápasu s buržoazií německou, kdy politika počínala vstupovat do popředí veřejného zájmu. Neruda obzíral nejen literaturu, ale i všechny společenské souvislosti, do kterých byla vpjata. I když v případech, kdy toho bylo třeba, hájil literaturu proti pokusům učinit ji služkou mocenských zájmů politických stran, pojímal ji vždy jako společenskou sílu a zdůrazňoval povinnosti, které jí z toho vyplývaly.

Období české literatury mezi koncem let padesátých a koncem let osmdesátých, k němuž se vztahuje Nerudova kritická činnost, nebylo obdobím náhlých zvratů: vlastní Nerudova generace, májovci, prožila na samém začátku svého působení boje s konzervativci literárními i politickými, jichž se Neruda účastnil jako hlavní mluvčí směru

pokrokového; zato ke generaci bezprostředně následující, ruchovsko-lumírovské, měli májovci od začátku vztah přátelský, spatřujíce v nich spíše své pokračovatele než protichůdce. Skutečný přelom, srážka generací, vyplývající z nového pojetí skutečnosti i ze zásadně odlišné umělecké metody, nastává teprve tehdy, když se vedle ruchovců a lumírovců v literatuře objevuje generace devadesátých let. Doba od začátku let šedesátých do konce let osmdesátých, kdy vedle sebe žily a tvořily generace májovců a ruchovsko-lumírovské, nebyla přesto, že prošla bez generačních sporů, v české literatuře klidnou zátočinou. Byla to doba rychlého vývoje a velkých proměn: stačí např. srovnat poezii Erbenovu z období těsně předchozího s poezií Vrchlického, Zeyerovou, Sládkovou z konce kritické působnosti Nerudovy. Od Erbena k lumírovcům nezískaly vrcholy české poezie na výšce: vždyť Erben snese srovnání s kýmkoli z těch, kdo přišli po něm. Ale mnohé předpoklady nezbytné pro vývoj poezie v letech devadesátých a dalších bychom marně hledali ještě u Erbena a jeho vrstevníků. A nejde jen o jednotlivosti, nýbrž o základní rysy umělecké metody; tak vlastnosti, které dali lumírovci českému verši, širé plynutí intonace, bohatství básnických obrazů atd., zůstaly trvalým výbojem české poezie a připravily cestu k dalším etapám vývoje, především symbolismu. Básník Neruda, i když není nikterak přerušeno jeho spojení s velkými zjevy bezprostřední literární minulosti, zejména s Erbenem, byl se svými vrstevníky, zejména s Hálkem, předchůdcem lumírovců.

Neruda-kritik, i když zjevně usiloval nevnášet do svých úsudků své subjektivní stanovisko, prožíval tedy nutně ruch, jenž se projevoval v literatuře, s bezprostředností přímého účastníka. Neznamená to však, že by byl umění a kritiku směšoval; nepřišla tehdy u nás ještě doba esejí. A srovnání Nerudova slohu uměleckého s jeho slohem kritickým by zřejmě vyústilo v poznání jejich odlišnosti: je viditelná bez rozboru, na první pohled.

Nejsou tedy kritické stati Nerudovy zajímavé po stránce umělecké. Poutají však i dnešního čtenáře tím, jak bystro-

zrace a přitom s vášnivým zájmem Neruda usiluje zasahovat do literárního dění, ochraňovat svobodný, zevními vlivy nepokřivovaný vývoj literatury a přitom zároveň usilovat o její společenskou účinnost. Pro Nerudu není ani tehdy, když píše o jednotlivých dílech, nejvlastnějším předmětem zájmu autor a dílo, o kterém právě píše, ale celá literatura, směr její cesty v dané chvíli i do budoucna, její začlenění do celku národního života. Proto si Neruda v svých kritikách všímal nejen samotné literární tvorby, ale všeho, co s ní souvisí, co pro ni vytváří nezbytné životní podmínky a prostředí. Věnuje velmi mnoho pozornosti publiku literatury, jeho výchově, jeho nárokům, jeho stoupajícímu nebo klesajícímu zájmu, jeho početnosti. Pečlivě sleduje Neruda časopisy, a zase jako celek: když po roce 1960 začalo početně růst české časopisectvo, začalo se jevit důležitým, aby každý časopis měl svou funkci a aby pokud možná byl pro každou důležitou potřebu národního života časopis. Neruda to pochopil, a mezi jeho literárními statěmi najdeme řadu takových, které takto sledují vývoj časopisectva.

O tom, do jaké míry Neruda sledoval široké souvislosti a souvztažnosti, svědčí i okolnost, že neposuzoval jenom literaturu, ale také divadlo, výtvarné umění, ba i hudbu. I to je svědectvím, jak podstatná mu byla souvislost umění se životem společnosti a jak důležitým se mu umění jevilo pro společenský rozvoj. Nejsoustavněji se vlastně věnoval kritice divadelní: ve Spisech zaujímají referáty o divadle čtyři svazky proti třem literárních kritik. I tato Nerudova věrnost divadlu je vlastně o důkaz víc, za jak důležitý prvek v národním životě pokládal Neruda umění: vždyť právě umění jevištní bylo, počínaje národním obrozením, nejpřímější spojkou mezi uměním a životem společnosti.

Přesto však je Nerudovi v dané chvíli pro český národní život nejdůležitější z umění česká literatura. Roku 1867 o tom napsal: „Pro nás je nad umění výtvarné a hudební posud literatura nepoměrně důležitější. My teprv se namáháme býti jednuškou, my, pravý ten ‚národ práce', a to práce obrovské, pracujem teprv o založení své existence;

ta existence ale není možna bez literárního působení, z něhož nabýti musí síly národní naše mluva, jímž vypěstovati se musí národní duch v času přiměřené formy. Bez literatury jsme hora bez lesů, déšť splákne hlínu, vichr zabrání, aby se usadila nová; holá skála a pouhý geografický pojem nemá ani v hospodářství ani v politice významu."

A tak byla literatura Nerudovi bodem, z kterého obhlížel celý národní život. Proto nekladl svému literárnímu zájmu úzké meze: projevoval zájem nejen o tvorbu literárně uměleckou, ale také o literaturu naukovou, zejména popularizační. I ta zapadala totiž do rámce načrtnutého v předešlém citátu. Není ovšem referátů o naučné literatuře mezi Nerudovými kritickými statěmi mnoho, stačí však na potvrzení toho, že Neruda spatřoval v literatuře jakéhokoli druhu, umělecké stejně jako naučné, pomocníky v úsilí tehdy (v letech šedesátých až sedmdesátých) nejaktuálnějším: o vzdělanost co nejobecnější s úrovní co nejvyšší. Měl přitom na mysli stejně celek jako jednotlivce. O vzdělávání jako celku říká (1867): „Vzdělávání lidu je naším prvním úkolem a velké pro nás štěstí jest, že lid náš je tak vděčná a kyprá půda, v níž símě vložené rychle se rozklíčí a rozbují." A o jednotlivcích (1868): „...člověk... žije nejen s jinými, nýbrž i po jiných a duch jeho rozvinuje se nejen zkušeností jeho vlastní, jež ho činí individualitou, nýbrž i zkušeností všech jeho předků a současníků, jež ho činí člověkem vzdělaným. Vzdělanost vylučuje každou jednostrannost, vyžaduje harmonického rozvinu všech duchovních i citových stránek, podle toho, jak daleko dospěl v harmonii, měří se vzdělanost člověka. Člověk učený není právě proto také již člověk vzdělaný, je třeba novým pilířem společnosti lidské, vzdělanec je ale jejím pyšným, šťastným květem."

Nejposlednějším cílem Nerudy-literárního kritika nebyla tedy literatura, ale člověk harmonicky rozvinutý. Nerudova kritická tvorba, ač vznikala den ode dne v ruchu novinářské práce, není dílo nastavované ode dne ke dni, ale dílo sjednocené závazným a trvalým vědomím o postavení české literatury v národním životě, o jejích úkolech uměleckých i společenských. Soustavnost, vědomí cíle

a přitom šíře zájmu týkajícího se několika odvětví umělecké činnosti zároveň, je při Nerudově kritické tvorbě podnes udivující. I na to je třeba pomyslit, že mnohostrannost Nerudových zájmů nemůže být vystižena jen obecnou charakteristikou. Je nezbytné pohlédnout zblízka na to, jak přistupoval k jednotlivým základním otázkám literární tvorby, má-li se nám jeho kritická činnost objevit v své rozložité plnosti. Kterou ze základních otázek učinit východiskem? Bude možná nejvhodnější začít vztahem Nerudy-kritika k politice. Na první pohled se takové východisko může zdát podivné, pomyslíme-li, jak specializovanou činností je politika v buržoazní společnosti. V Čechách šedesátých let a dalších ještě desítiletích byla politika pociťována jako přední činitel v boji za národní osvobození a proti útisku. To Neruda chápal. Proto i kulturu a v ní literaturu viděl v souvislosti s politikou. Nedomníval se ovšem, že by literatura — při vší závažnosti svých společenských úkolů — mohla politiku nahradit: „Zpozoroval přesně, že jenom v oblasti *politického* zápasu lze docílit národních úspěchů, že umělecký projev nemůže národu ničeho ‚vydobýt': ‚*Národ sám a celý* musí stejnou péči, jakou dosud věnoval jiným svým potřebám důležitým, věnovat také politice, potřebě své nejdůležitější.'"* Nepodceňoval však přitom politický význam literatury: v dobách, kdy politický útisk v Rakousku přituhoval a omezoval svobodu politického života, jevila se mu literatura přímo dočasným zástupcem politiky.

Roku 1871, po nezdaru jednání o fundamentálkách, píše Neruda: „V poslední době nastal v literatuře naší opět čilý ruch. Vytiskli nás aspoň na čas z širšího politického kolbiště — nuž také dobrá. Jest člověku zvláště volno, dostane-li se z rozvlněného moře na chvilku na pevný břeh. Než si pro nás zase přijedou aneb, co lépe, než vystavíme si vlastní svou loď, natrháme trochu květin, další cesta bude pak příjemnější." Tu je řečeno zcela jasně: literatura má na čas, plnic své vlastní úkoly, nahrazovat přitom, ba právě tím politiku;

* Jiří Brabec, Poezie na předělu doby, 1964, str. 17.

vždyť předtím po dlouhá desítiletí, po celou dobu obrození, literatura skutečně politiku zastupovala. Vztah mezi literaturou a politikou nebyl ovšem podle Nerudy vztah podřízenosti a nadřízenosti, nýbrž spíše stav vzájemného vyvažování. Řekl to ostatně sám výslovně (1883): „Duše mladého národa rozkvétává dvojím hlavně směrem: politickým, literárním. Kde se objeví více skutečných talentů a úspěch rozhodný, tam touží více zas talentů nových." S tím, aby se literatura stala pouhým nástrojem politiky, Neruda nikdy nesouhlasil a často proti tomu otevřeně brojil, tak např. 1874 v referátu o Básních Sv. Čecha: „Proud politický zaplavil a přehlušil u nás všechno. Co má cenu pouze časovou, cení se výš, než co přetrvá věky, božské umění musí sobě nechat líbit souzeno být politikou a považováno za její službu, foremný květ českého národa platí za nepatrnou hříčku, a je přec jedinou podstatnou zárukou pro budoucnost národa."

Nerudův názor o vztahu literatury k politice není tedy jednoduchý a bývá občas i dramatický, zejména pokud se Neruda, kritik i básník zároveň, bránil proti zásahům politické reakce do literatury, ať v dobách mladosti proti zastáncům „panenské literatury" nebo později proti staročechům a jejich mluvčímu F. L. Riegrovi. Nezměněno však zůstávalo po celou dobu jeho přesvědčení o potřebě úzkého sepětí literatury s politikou, které se za daného stavu české společnosti jevilo nejpřímější cestou literatury k životu.

Neruda totiž nikdy neustoupil od přesvědčení, že aktivní působení na vědomí čtenářů a jeho prostřednictvím na život společnosti je základním určením literatury. V dobách svého mládí, v polemické kampani proti Jakubu Malému a politickým konzervativcům, kteří se za Malého ukrývali, byl pro tendenci výslovnou a přímočarou: „Jakmile rozechvěn básník nějakým velikým názorem světovým tento ve svých plodech vyslovuje, nazvou jej tendenčním a opovrhujou jím; kdo se úzkostlivě nedrží způsobů od prapraotců zděděných, není čistým, oprávněným pěvcem." (1859). Když pak období mladistvých bojů minulo, počal si

Neruda uvědomovat, že společenská účinnost literatury se nevyčerpává tendenčností. Roku 1878 píše v referátu o jedné povídce F. Schulze: „Ovšem bývá do povídek Schulzových vpletena tendence velmi často, a nenáležím zrovna k těm, kteří ji nazývají ‚kůrovcem, jenž ničí strom poezie'. Spisovatelé rádi staví do románů lidi, kteří pronášejí a skvěle zastávají náhledy jejich vlastní, třeba lidi, kteří se vzornou neohrožeností říkají i bohům pravdu do očí. Nenalezám nikde cos podobného v povídce Schulzově. Ovšem — jednu tendenci měl Schulz přec: napsat dobrou povídku. A tu napsal." Neruda totiž, a právě kolem roku 1880 nejdůrazněji, žádal, aby česká literatura především pěstovala epiku. A nečinil to jen z důvodů uměleckých. Roku 1881 píše v literárním referátě v Osvětě (str. 270): „Z osobní záliby sahám nejprv k epice. Také se mně vskutku zdá, že epikou snáze než lyrikou přispíváme k tužení, k ocelování českého ducha. Lyrika nám pomáhá odchovávat mladý svět předně ženský, pak také mladý mužský; z lyriky jen oddíl vlastenecký a časový, řekněme krátce politický, působí také přes svět mladý; epika působí na celý svět český. A my jsme již v poměrech tak zvláštních, že i moment podobný rozhoduje u nás pro výdatnější sympatii. Dobré drama, dobrý román, dobré epos — všeho toho dost na spotřebu obecenstva — a duševní život našeho národa zbudován na skále!" I při zakládání Poetických besed měl Neruda opět na mysli epiku; píše o tom L. Quisovi roku 1882: „Chci vydávat sbírku básní. Účel: popularizování poezie. Prostředek: laciné vydání a epický obsah.

Když tedy Neruda rozumí tendencí, kterou na Schulzových povídkách chválí, úmysl napsat „dobrou povídku", i tehdy má na mysli společenskou účinnost literatury. Od tohoto zřetele neustoupil nikdy; byl to základ jeho kulturní politiky ve věcech literárních; vyplýval pro něj ze společenské situace let šedesátých až osmdesátých, která přikazovala dobudovat český kulturní život, uvést jej v přímou souvislost s domácí skutečností.

Zde má svůj pramen i péče Nerudy-kritika o publikum literatury. Lze dokonce tvrdit, že Nerudův zrak byl spíše

obrácen k publiku než k autoru, ačkoli jako umělecký tvůrce měl Neruda víc předpokladů k tomu, nazírat na literaturu nejdříve ze stanoviska autorského. S jistou nadsázkou bylo by možné říci, že čtenář, jenž nutně představuje množství, je Nerudovi nejvlastnějším subjektem básnické tvorby. Když kritizuje, ještě jako začátečník, Večerní písně svého generačního druha Vítězslava Hálka, kritizuje je za to, že básník nedovedl učinit své subjektivní pocity do té míry objektivními, aby „nezpíval jen, co on jakožto individuum cítí, ale co každý s ním zároveň cítiti musí".

Také kritika, nejen literární tvorba umělecká, má podle Nerudova mínění mluvit *především* k čtenáři — „a básník, chce-li, může poslouchat spolu". Neruda tím ovšem nechtěl říci, že by si jak básník, tak kritik měli učinit měřítkem průměrný čtenářský vkus; spisovatel má podle Nerudova názoru stát vždy „o něco výše" než čtenář. Neruda dobře věděl, že nelze vztah mezi literaturou a čtenářem zjednodušovat na úkor jak literatury, tak i samé společnosti: „Goethe, Lessing, Schiller, Dante, Milton a jiní heroové literární nepsali zajisté pro lid v užším slova smyslu, psali pro třídy vzdělané, ano až nejvzdělanější, a teprve masou těchto vzdělanců, jež osvítili novými myšlénkami, jež rozehřáli obrovskými svými děly, působili zase na vrstvy dolejší. Nebo snad nepatří mužové ti, kteříž takzvanou světovou literaturu tvoří, zároveň ku literatuře národní? Chceme-li pokrok národa, musíme pro všechny třídy jeho zároveň pracovat; všechny třídy musí se vyrovnat třídám jiných národů, nebo se staneme jednostrannými, naše vzdělanost bude neprava, náš pokrok záhadný a život našeho národa věčně kolísavý a nejistý. Jedna část spisovatelů nechť píše pro lid, druhá pro třídy vyšší — obě části budou mít zásluhu stejnou."

Literatura se měla dostat ke každému. Aby však mohla proniknout k vědomí každého jedince a jeho prostřednictvím působit na vědomí společenské, musila být rozmanitá; jiná pro každý druh čtenářů tak, aby si co nejvíce lidí zvykalo pravidelně číst. Proto jednou propagoval Verna, a činil to soustavně, byť s výhradami, ale vždy proto, aby

přiblížil literatuře publikum dobrodružné četby; jindy připouštěl, aby se překládaly i „spisy praničím nenamáhající, lehké, pikantností onou naplněné, jaké jsme se od Západu naučili" — ovšem nikoli „škváry škvárovitě přeložené".

Literatura, podle mínění Nerudova, měla usilovat o čtenářskou obec co nejširší, ovšem nikoli jen pro vybraná, zvlášť hodnotná díla, ale pro veškerou literární tvorbu, původní i přeloženou jako celek. Otázka čtenářstva se tedy Nerudovi jevila jinak, než se jeví nám dnes. Veliké množství čtoucích je dnes již samozřejmé. Od dob kritické generace Šaldovy jde spíše o stálé zvyšování čtenářské úrovně, o to, aby co nejvíce čtenářů přivykalo četbě náročné. Musilo však právě předcházet kritické úsilí Nerudovo a jeho vrstevníků, které k tomu připravilo předpoklady. Neruda po celou dobu své kritické činnosti bedlivě sledoval výkyvy počtu čtenářstva a vytrvale hledal cesty k jeho zvýšení. Byl si však vědom i toho, že další etapou se musí stát zvyšování čtenářské náročnosti. V článku Nové spisy naše z roku 1880 píše již nedílně o současném růstu kvantity čtenářstva i kvality jeho zájmu: „V naší literatuře je teď doba květu a doba žní zároveň. Spis vychází za spisem... A není více, jako bývalo, že dobrý spis vyšel a zůstal nevšímán, jsa na radost jen malému hloučku lidí... Dnes národ čte, se zanícením, s žízní, a není dobré knihy, aby neměla dobrého odbytu. V té šťastné produkci, v tom pilném čtení je na ten čas hlavní síla našeho národa."

Boj o rozmnožení a pak i o kultivování českého čtenářstva nebyl snadný. Jednu z důležitých sil v něm představovala kritika; v kritice pak nejdůslednější z bojovníků na této frontě byl Neruda.

Zájem o čtenářstvo však nezastíral Nerudovi nejvlastnější kritikův úkol: posuzování knih. Za nejdůležitější přitom pokládal Neruda nikoli pronášet kategorické soudy, stavět se nad autora, ale stát vedle něho, pomáhat mu srovnávat svůj ideový a umělecký záměr s jeho uskutečněním. Počínaje kritikou Hálkových Večerních písní z r. 1859 usiloval Neruda působit na autory bez strohosti, bez osobní zaujatosti, ale také s naprostou otevřeností. Posuzoval vždy

takříkajíc za přítomnosti čtenářovy. Nezapomínal však nikdy na autora, na úspěchy nebo omyly jeho uměleckého vývoje; tak například v posmrtné kritice ocenil Hálkův vývoj od subjektivity Večerních písní k objektivitě Pohádek z naší vesnice. Jeho kritiky měly často ráz téměř pedagogický: Neruda nazíraje na díla jiných očima umělce, tedy zevnitř, upozorňoval autory na umělecké chyby, kterých by se napříště — podle jeho názoru — měli vyvarovat. Ukáže to v jednom z pozdějších odstavců naší stati názorně pohled na Nerudovy úsudky o umělecké metodě literárních děl.

Svůj názor o tom, jaká má literární kritika být, shrnul Neruda lapidárně roku 1881 slovy: „Místo lučavé, rozborné, široké, slavné kritiky zbývá... při té ‚zvláštní pozici nynější' pouhý jen skromný referát. Ale referát poctivý. Referát poukazující rychle k tomu, co by se objevilo v literatuře nového — myslím poeticky nového nejen pro nás Čechy, nýbrž pro svět vůbec. Sledující kroky našich básníků a sdělující, co znovu zas dobrého vykonali. Uvádějící ale také, že to ono není rovněž dobré. Referát pro obecenstvo, aby seznalo směr, ráz i přibližnou cenu."

Je důležité povšimnout si i toho, že Neruda, spisovatel širokého rozhledu, velmi přesně chápal geografickou a dobovou omezenost svého pojetí kritiky. Dalek toho, aby referát pokládal za jedinou nebo dokonce ideální podobu literární kritiky, omezuje svou chválu referátu velmi zřetelně: „zbývá při té zvláštní pozici nynější jen skromný referát". Svou představu kritiky pokládal tedy zřejmě jen za přechodnou, za předstupeň mohutnějšího domácího rozvoje. Přesto však má Nerudova chvála referátu i ještě jiný důvod než jen dobový. Nerudovy kritiky jsou totiž kritiky novinářovy. Novinářství pak nebylo pro Nerudu jen zaměstnáním, ale povoláním, v jehož důležitost věřil, kterému do značné míry věnoval i osobní štěstí a jehož požadavky plnil s vědomím nejvyšší odpovědnosti. Proto také vztah mezi jeho činností kritickou a činností uměleckou nebyl takový, že by Neruda-žurnalista býval byl ve vlastních očích méně než Neruda-básník. A typickou formou novinové kritiky je právě referát; tím, že se pro něj

vyslovil, položil Neruda důraz na kritiku novinovou, odmítaje postavit ji do stínu ve srovnání s kritikou revuální — „lučavou, rozbornou, širokou, slavnou kritikou", jak říká s nádechem ironie.

O tom, jakou váhu přikládal Neruda svým novinovým statím o literatuře, svědčí i to, jak často se v nich zabýval otázkami zásadními. Nebyly to ovšem kritikovy exkursy do čisté teorie: vždy kdykoli se Neruda u některé zásadní otázky zastavil, byla to otázka právě v dané chvíli naléhavá. Převážná většina Nerudových kritických článků se ovšem zabývala konkrétní literární produkcí, jednotlivými literárními díly, jak za sebou vycházela. Jen občas psával Neruda, a mnohdy s vynikající plastičností a uměním charakterizace, celkové portréty autorů, zhuštěné na rozsah novinářské stati. To se však stávalo jen občas, zejména, podalo-li k tomu příležitost výročí nebo úmrtí. Většina ostatních Nerudových kritik sleduje krok za krokem pohyb literárního procesu, a úvahy o zásadních otázkách se nejčastěji vyskytují v kontextu konkrétních kritik. Tak například referát o Krakonoši, humoristickém almanachu na rok 1860, je dokonce celý vyplněn úvahou o humoru: publikace, které je věnován, se vlastně výslovně týká jen poslední řádek, kde se praví, že almanachu „zajisté upříti se nemůže, že, *co možného*, soustředil i vykonal". Neruda si totiž klade zásadní otázku, proč český humor vůbec je slabý, a jen nepřímo pronáší tak soud i o almanachu, jenž měl být posouzen. Příčinu slabosti českého humoru vidí ve veřejných poměrech: „Jak může humor rozkvétat, když vzduchu nemá?" Snaží se pak podrobněji rozebrat situaci a možnosti české humoristické tvorby. Ne vždy se ovšem stane konkrétní kniha Nerudovi jen záminkou k obecné úvaze, často však obecnou úvahou konkrétní kritiku počíná; tak například v úvodu k referátu o překladu Scottovy Ivanhoe uvažuje ze stanoviska českého čtenářstva o potřebě literatury, „zábavné i poučné zároveň"; jindy, v referátě o Vrchlického Eklogách a písních, začíná drobnou úvahou o obnově vztahu ke skutečnosti v sledu básnických generací. V kritice Čechovy Nové sbírky veršovaných prací najdeme

pasáž o českém jazyce básnickém, v referátu o Sládkově knize Na prahu ráje pasáž o poezii „aforistické". Úvahy o věcech základních jsou leckdy jen ve stavu zárodečném, ale nikdy nejsou bez aktuálního vztahu k českému literárnímu dění. Šlo-li o zásadní otázku v přítomné chvíli zvláště důležitou, věnoval jí Neruda i celou stať; takovými zásadními statěmi čas od času vyznačoval směr své nejbližší kritické dráhy. Takové jsou například stati: Nyní (1859), Škodlivé směry (1859), Ze vzduchu (1860), Stagnace literární (1862), Originální géniové a česká literatura (1863), Při slavnosti skutečské (1863), Z literatury románů (1864), Nový ruch literární (1864) a další.

Tyto stati o obecných otázkách literatury podávají přesvědčivé svědectví o tom, že Neruda dřív než autora-jednotlivce viděl celkový průběh literárního dění, jeho směr, vztah literatury k potřebám společnosti. Většinu svých kritických statí psal ovšem přesto o jednotlivých knihách a řada jeho statí o literatuře podává dokonce celkové profily jednotlivých spisovatelů. Psával je nejčastěji jako nekrology nebo výroční vzpomínky. A tyto celkové profily kladou nám naléhavě otázku: jaké bylo Nerudovo mínění o osobnosti v literatuře, o tom, jak se osobnost vytváří, i o dosahu jejího vlivu na literární dění? Třebaže Neruda nenapsal o básnické osobnosti zvláštní stať, řekl o ní dost, aby z jeho zmínek bylo lze složit poměrně souvislý obraz jeho názoru o otázkách, které se jí týkají.

V své stati „Škodlivé směry" (z r. 1859) Neruda hned na počátku literární dráhy vyjádřil svůj zásadní názor o poměru mezi individuem a kolektivem: „Pravdu úplnou nalezneš jen v lidstvu celém, v jednotlivci mnohdy jen malé semínko; jednotlivec jen zkoumáním lidstva (a tedy skutečnosti třeba nepříjemné) k ní se propracovati může, nikdy se jí ale pouhým domyslem nedopídí." Není tu ovšem řeč přímo o literatuře — mohlo by se zdát, že Neruda měl na mysli spíše vědecké poznání; z širší souvislosti textu je však jasné, že Nerudovi šlo hlavně o pravdivost v literatuře. Mluví o tom, že pravda je dosažitelná toliko úsilí kolektivnímu: individuum je tedy Nerudovi pře-

devším součástí kolektiva a schopnosti se mohou uplatnit jen pomocí kolektiva.

Neznamená to ovšem, že by si byl Neruda neuvědomoval důležitost individua pro rozvoj literárního procesu. Nepokládal však osobnost za přírodní danost, jak činili romantikové; byla mu výsledkem umělcova úsilí zaujmout vlastní, nevypůjčený vztah k světu a lidem. Výrazně to vyjádřil roku 1874 v posmrtném referátě o Hálkových Pohádkách z naší vesnice. Stojí za to uvést z tohoto referátu delší pasáž: „Jakož má Hálek v českém umění zcela zvláštní, zcela určitý význam svůj, mají zas Pohádky zcela určitý význam u veškeré Hálkově činnosti literární. Značíť: *dozrálost Hálkovu, uvědomělé nastoupení nejvlastnějšího mu směru.* Zde je Hálek Hálkem *celým*, zde podal důkaz, že se vymanil ze všech, o sobě třeba brilantních pokusů, že došel nejplnějšího vědomí umělecké své individuality, že dozrál. A v tomtéž okamžiku ho schvátila smrt, když na Olympu světové literatury zasedl na křeslo, na němž neseděl před ním nikdo a na něž po něm nezasedne nikdo! Stal se originálem, rovným originálům jiných literatur. Stojí zde co individualita úplně a všestranně vyvinutá, Hálka lze napodobit, lze ho následovat, Hálkem být nemožno. Musil bys prodělat tentýž běh životní a prožít s ním dopodrobna týž okruh citů a myšlének."

Nerudovi je tedy podle této pasáže jasná i jedinečnost osobnosti (kterou ovšem pokládá za výsledek, nikoli za předpoklad tvůrčího vývoje), dokonce jedinečnost naprostá. Nezměnilo se však jeho stanovisko k umělecké osobnosti mezi r. 1859 a r. 1874? Jsou oba uvedené citáty srovnatelné? Zřejmě ano: Neruda nikdy neuznával rozpor mezi závislostí individua na kolektivu a nutností, aby v umění jedinec, má-li přinést prospěch umění a společnosti, usiloval o to, stát se vyhraněnou osobností. Za stavu, v jakém byla česká kultura v letech šedesátých a sedmdesátých, bylo však nejnaléhavější povznést obecnou úroveň vzdělání i vkusu na úroveň nejpokročilejších národů. A tohoto cíle chtěl Neruda dosáhnout co nejúčinnější organizací prostředků schopných ovlivnit co nejvíce lidí: byly jimi

podle jeho názoru co největší množství a rozmanitost vydávané literatury, mohutný rozvoj činnosti nakladatelské, co nejúčelnější specializace časopisů. K tomu bylo třeba vzrůstajícího množství autorů, a Neruda se proto domníval, že je třeba využít každého talentu, který se vyskytne: „Třeba by géniové se nerodili, třeba by se pracovati musilo jen s talenty prostředními, více receptivními než produktivními, národ možno přece povznést na výši značnou, úctyhodnou, ano i k napodobení vyzývající." (1866) Tento stav však nepokládal Neruda za ideální, nýbrž jen za dočasně nutný: „Zvláštní poměry naší literatury či spíše českého čtenářstva vyžadují opatrného duševního hospodaření. Kdož píše i kdož nakládá, nesmí se takřka ani odvážit, aby pracoval pro jakýs okruh užší: pomýšlet musí, aby práce jeho dostala se do rukou vzdělance i méně vzdělaného, aby čelila i k zábavě i poučení. Co do spisovatelské činnosti nepřeje takový poměr ovšem žádné rozhodné individualitě, a kdo té se úplně poddá, pracuje bohužel velmi proti sobě a ještě více proti české obecnosti. Jinde se má tomu jinak, zkrátka líp." (1865)

„Jinde se má tomu jinak, zkrátka líp" — jediná věta, a přece tak výmluvná: není zapotřebí výrazných individualit — ale jen dočasně. Neruda, sám výrazná básnická individualita již v začátcích své tvorby, nemohl popírat osobnost jako základní nutnost každé velké umělecké tvorby. Již na počátku jevil se mu — stejně jako celé jeho generaci — ideálem básnické osobnosti Mácha („Zasvítil náhle jako mocné slunce", „objevoval se ... co ideál všeho, cokoli bychom dosáhnouti mohli, když i třeba ne následovati měli" (1860). Již v mládí pocítil tedy kouzlo silné básnické osobnosti; když pak o 15 let později vítal generaci novou, ozývá se z jeho kritik zřejmě radost z toho, že doby, které plnému rozvoji básnické osobnosti nepřály, již přešly: Sv. Čecha nazývá v referátu o jeho první knize básníkem „geniálním", při Vrchlického sbírce Z hlubin poznamenává, že básník „se drží individuality své vlastní, on jen hledí, jak v mlhách nastalé renesance vlastní obraz jeho se obráží", Sládkovy Písně vítá slovy: „Určitě ohraničený je okruh poezie Josefa

Sládka... Sládek je elegik. Povaha samotářská. Vodní hladina, reflektující vše po způsobu zcela svém... Jeho básněmi je proto přidána nová barvička do pestré již mozaiky poezie české."

Osobnost jevila se tedy Nerudovi jako nositel obnovy v literárním procesu, i když si přitom byl vědom toho, do jaké míry je jednotlivec předurčován kolektivem. Podobně jako osobnost jednotlivá jevila se Nerudovi aktivním činitelem literárního procesu i celá skupina tvořivých jednotlivců navzájem spjatých jednotou uměleckého nazírání, literární směr. Vždyť hned v počátcích své básnické dráhy stanul sám v čele literárního směru, který měl za jeden z hlavních úkolů vybojovat spisovatelům právo v „směry" se sdružovat. Několik let po tom, co podnikl prudký boj s literárními (a zároveň politickými) konzervativci, napsal Neruda (v čl. Stagnace literární): „Nezcela před pěti lety vystouplo nás více mladých spisovatelů, o kterých po tu dobu nikdo byl nevěděl, před veřejnost. Nastal značný ruch, neboť jsme se většinou nepřiznávali k šematům od starších nám podaných... Srážka byla brzy s těmi, kteří zatracovali vše nové již proto, že to posud byli neseznali, kteří přísahali na to, že pravnuk má pole právě tak vzdělávat, jak vzdělával praděd, kteří litery se držíce, žvástali oblíbenou frázi ‚Krása jest jenom jedna' a zapomínali, že jest Řím také jen jeden, že ale vede mnoho, velmi mnoho cest k němu... Nechtěli trpěti žádných ‚literárních stran', žádných ‚zhoubných směrů', ač by nám byly strany v literatuře právě tak pomohly, jako nám naopak v politice pomohlo to, že jsme nebyli v strany roztříštěni" (1862).

Neruda si tedy byl vědom, že nepodnikl zápas jen s literární a politickou reakcí, ale také boj za právo spisovatelů sdružovat se v směry. Utvrdilo se v něm přesvědčení, že rozmanitost v uměleckém usilování je zjev prospěšný. V své vlastní generaci po vítězství nad konzervativci další rozrůznění nezažil, zato v příštím pokolení, ruchovsko-lumírovském, ač všichni navazovali na májovce, už vznikly přímo zápasy mezi směrem „kosmopolitickým" a národním. Tehdy, počínaje asi polovinou let sedmdesátých až

do konce let osmdesátých, působily již v české literatuře vlastně směry tři, protože v sousedství mladých představovala i sama generace Májová vlastně také směr; na sklonku let osmdesátých se dokonce objevily náznaky dalšího směrového různění. To, že Neruda již začátkem let šedesátých vycítil potřebu rozrůznění literární tvorby dřív, než se začala rozrůzňovat tvorba sama, je jeden z důkazů, jak hluboko již v mládí pronikl v zákonitost literárního dění.

Zcela blízko pojmu směru je pojem generace, vlastně, jak jsme se právě přesvědčili, se oba tyto pojmy zčásti překrývají. Je proto záhodno položit si i otázku, jaký byl vztah Nerudy-kritika ke generacím, jejichž tvorbu postupně posuzoval. Nemám na mysli vztah ke generaci minulé: Malý a politikové, kteří se za ním schovávali, měli v literatuře pramalý význam. Ze spisovatelů minulosti buď dávnější, nebo blízké měl Neruda stejně jako jeho vrstevníci vztah obdivu k Máchovi (po jehož básni nazvali svůj almanach Máj), k Tylovi, k Erbenovi (který měl vliv zejména na Nerudovu poezii baladickou i vůbec na jeho vztah k folklóru) a k Němcové. To však nebyl vztah ke generacím, jejichž byli tito spisovatelé příslušníky, spíše k jejich osobnostem. První setkání Nerudy-kritika s generací bylo setkání s generací vlastní, která vlastně byla zároveň i „směrem", chceme-li „školou". Neruda uznával a pociťoval generační solidaritu („vjeli jsme do literatury vší silou mladých ještě let a ohnivé ještě obraznosti"), pociťoval svazky mezi jejími členy nejen jako osobní, ale i jako umělecké („Všichni působíme vzájemně na sebe a nejlíp z nás epigonů pochodí ten, který nejlíp toho zažije, co mu jinými podáváno"). Litoval, když několik let po nástupu se úzké vztahy mezi příslušníky májové generace rozpadly: „Dovedným, nízkým, literatuře nanejvýš záhubným lichocením byl jeden po druhém odcizován, hlouček řidnul, nakonec umlkli i poslední, uštváni, bez výhlídek, k smrti uraženi." (1862) Při všem smyslu pro generační (a směrovou) solidaritu se však Nerudovi příčila jakákoli uniformita: „Vynikající talenty této ‚nové školy' byly skutečně směru tak rozdílného, že o škole, která vždy

jakousi duševní uniformnost rozumí, ani pomyšlení" (1863).

Jak se stavěl Neruda-kritik, současně vyznávající i odmítající jednotu generace, k výtvorům svých vrstevníků? O Pflegrově Vyšínském napsal: „Kladu to sobě výslovně za povinnost, že po vyjití úplného Vyšínského šíře o něm promluvím, jakož zajisté s láskou už nyní každý nový krok ve vydání učiněný sledovat budu." (1859) To však nebylo na závadu tomu, aby ještě téhož roku začal svůj další referát o Pflegrovi: „Spisovatel Vyšínského nepostupuje zcela tím způsobem, jakým bychom přáli, aby svůj veršovaný román nejen vedl, ale i ukončil." Těmito dvěma výroky jsou dány protilehlé meze Nerudových soudů o vlastní generaci. Neruda-kritik stál vždy na straně svých generačních druhů, ne však proto, aby s jejich tvorbou ve všem souhlasil: spíš byl rádcem, který měl na mysli stejně prospěch svých druhů jako české literatury. Bývá často uváděn jeho posudek o Hálkových Večerních písních, v němž rozhodně vystoupil proti subjektivnímu rázu Hálkovy lyriky. Je pravděpodobné, že Nerudova kritika zůstavila v Hálkovi pocit osobní trpkosti. Svědčí o ní Hálkova poznámka k Nerudově referátu o almanachu Máj v Obrazech života (kde byla krátce předtím otištěna i Nerudova kritika o Hálkových Večerních písních). Hálek totiž mluví o tom, že jeden ze dvou Nerudových příspěvků do tohoto sborníku „uráží čtenáře svými jednotlivostmi, že Nerudova ironie vychází z Heina, že však v německé literatuře je tato ironie vysvětlitelná „z úpadku německého básnictví". Nerudova výtka, že básník nemá „zpívat jen to, co on jakožto individuum cítí, ale co každý s ním zároveň cítiti musí", nebyla náhodná ani osobní, ale vyplynula z hlubokého Nerudova přesvědčení o přednosti objektivního básnictví nad subjektivním; proto (na rozdíl od Hálka) dával jako redaktor přednost epice před lyrikou; proto v referátě o Pohádkách z naší vesnice, psaném bezprostředně po Hálkově smrti, jako poctu zesnulému vyzvedl to, že od mladického subjektivismu dospěl k plné objektivitě; svědectvím toho, do jaké míry směřování k objektivnosti patřilo k samé podstatě jeho umělecké metody, je sama

Nerudova lyrika a v ní i nejsubjektivnější z jeho sbírek, Prosté motivy.

Neruda kritik nepokládal tedy bezvýhradné přijímání děl svých druhů za příkaz generační solidarity. To se týká nejen Hálka, ale i nejbližšího Nerudova přítele, Heyduka. Mezi Nerudou a Heydukem ovšem nebyl pocit „protichůdcovství", jaký beze sporu určoval vztah mezi Hálkem a Nerudou; subjektivnost Heydukovy lyriky bral Neruda na vědomí jako naivitu (ve smyslu estetickém) omezující Heydukovu lyriku, ale nepoškozující její účinnost. Není však téměř jediného referátu o Heydukovi (kromě snad stati o Dědově odkazu), který by byl bez námitek a připomenutí, tak referát o Cimbálu a huslích jich obsahuje při vší své kladnosti celou řadu.

Ke své vlastní generaci, s níž sdílel základní představu o úkolech literatury, se tedy Neruda choval kriticky právem spolubojovníka. Jaký však byl jeho vztah ke generaci následující? Byli to ruchovci a lumírovci; Neruda doprovázel svými kritikami značnou část jejich dráhy, od nástupu do konce let osmdesátých. Především je pozoruhodné, že Neruda mladou generaci vítá (není to zjev příliš častý na rozhraní generací) a že dokonce (ve stati „Z nových kněh", 1874) srovnává jejich nástup s nástupem generace vlastní: „Nejen ale že vycházejí nová díla básnická, v nichž v každém skoro je alespoň něco dobré, ona se i kupují! To je něco skoro neslýchaného, proti čemuž by se mělo snad ihned uvnitř národa uspořádat nějaké nové křižácké tažení? Nová jmena, ničím neoprávněna než talentem svých nositelů, se vyskytují, český Parnas je již zalidněn tak četně a čestně, že ‚nejvlastenečtějšímu' úsilí nebude již snad ani možno znovu jej zpustošit." Mladá generace je Nerudovi přímým pokračovatelem úsilí jeho generace vlastní. V referátě o Vrchlického knize Duch a svět píše (1878): „Čtoucímu Vrchlického nejnovější svazek básní je mně, jako bych díval se na zápas sokola bičovaného ještě mraky, ale jižjiž se nad ně povznášejícího v úsměvně jasnou, slunečnou výš. Znám tento boj, prodělal jsem jej sám, jako jej probojovat *musí* každý, kohož duch domáhá se obzoru širokého, celé

lidstvo, jeho minulost i budoucnost, východ i cíl obmykajícího." Nejen solidárním se tu Neruda prohlašuje s mladými, ale naznačuje i to, v čem spatřuje podstatu své solidárnosti s nimi: touhu dodat české literatuře rázu světovosti.

Mladí však — na rozdíl od májovců — se rozštěpili ve dva různé směry, které po několik let spolu vedly rozhořčené polemiky. Do jejich sporů Neruda nezasáhl, když však dozníval, vyslovil se nikoli proti rozštěpení a rozporům, ale v jejich prospěch. Roku 1880 — v referátě o sborníku Národ sobě se o různosti básnických směrů v české literatuře vyslovil sice jen narážkou, ale s netajeným uspokojením: „Z různých škol našich básnických — ano, my již máme i několik básnických škol! — dostavilo se na dvacet reprezentantů a z básní jich uvity dvě kytice." Následujícího roku (1881) v úhrnném referátě „Básně" pak již výslovně pojímá rozrůznění mladé literatury ve směry jako zjev kladný a důsledek vyššího stupně rozvoje: „Co ale týče se ‚směrů' — rád bych viděl toho, kdo by *upřímně* tvrdil, že v nynější původní produkci české jsou nějaké ‚směry škodlivé'. *Dnes* je otázka ‚směrů' u nás již nadobro rozluštěna, ne teoreticky, ale prakticky, což je líp. Dnes oba směry hlavní, ‚moderní' a ‚národní', jsou jako ve všech jiných pokročilých literaturách také u nás zcela rovnoprávny, v obou vykonány u nás práce ve svém způsobě vzorné, na něž můžeme býti hrdi, oba rostou dál, proplítají se vzájemně, ano slučují se i v jedné a téže individualitě básnické."

I tu, jako v tak mnohých případech, se Neruda-kritik nestaví na stanovisko jednotlivých spisovatelů ani spisovatelských skupin, nýbrž na stanovisko celého soudobého literárního procesu; jen to mu dovoluje proniknout k podstatě a usoudit, že diferenciace literatury ve směry představuje nový, vyšší vývojový stupeň.

Přesto však Neruda nepodlehl vůči mladým nekritickému nadšení. Pochopil zejména zřetelně, co dělilo jeho pojetí umělecké hodnoty od pojetí Vrchlického. Tak v referátě, velmi obšírném a pochvalném, o Vrchlického knize Duch a svět (1878), v níž brání Vrchlického (a to uprostřed bojů

mezi směrem „kosmopolitickým" a „národním") proti výtce „nečeskosti", poznamenává o básníkově umělecké metodě: „Ještě nemá Vrchlický všude dost uměleckého klidu, místy cítíme jakous nervóznost, krásná myšlenka ho chopí úchvatnou silou, celá bytost jeho dostává se do varu, bubliny-obrazy se hrnou celým povrchem a var překypuje. Tím se stává, že místo krátce působivého výrazu hromadí se třeba krásné, přec ale jen amplifikující verše, a když již básník řekl vše, co chtěl, dodá pak ještě něco. To bývá na škodu básnické kráse, a proto budiž na to upozorněn." Neruda tu přesně vystihuje jeden ze základních rysů umělecké metody Vrchlického. Měří ji svými ustálenými kritickými měřítky a co víc — i svou uměleckou metodou vlastní. O tom bude ještě řeč. V podstatě, v pojetí základních úkolů básnictví, se s Vrchlickým shoduje.

S Vrchlického epigony se shoduje již mnohem méně; tak například jim vytýká zálibu v antických tématech, která vede k monotonii: „Vyšly básně od básníka A. Podívejme se na obsah! ‚Sapfó' —, ‚Médea' —, ‚Nioba' —, ‚Pan' — Od básníka B. —, ‚Sapfó' —, ‚Médea' —, ‚Nioba' —, ‚Pan' — Od básníka C. —, ‚Sapfó' —, ‚Médea' —, ‚Nioba' —, ‚Pan' — Tuto perzifláž napsal r. 1890 a adresuje ji našim mladým básníkům, tedy ne lumírovcům, ale jejich žákům. Bylo to ovšem již dlouhou řadu let po ukončení bojů mezi školou „národní" a „kosmopolitickou". Do těchto sporů Neruda nezasáhl; nebyly to již spory mezi dvěma směry, které by se navzájem vylučovaly, jako kdysi směr jeho generace vlastní byl v naprostém rozporu s požadavky J. Malého; vyjádřil se v té věci jasně, když řekl, že oba směry (totiž „moderní" a „národní") se navzájem proplétají, „ano slučují se i v jedné a téže individualitě básnické" (1881).

Mohlo by se však zdát nejasným Nerudovo stanovisko k českosti literatury z r. 1887. Tehdy totiž Neruda napsal: „Položme si ruku jen upřímně na srdce a řekněme: při rozvoji literatury *nedbali jsme* dostatečně rozvoje národního ducha. Nepsali jsme pro národ dle jeho potřeby, dle jeho ducha, jeho porozumění ... Napsána jsou díla krásná, trvalé a velké umělecké ceny; ale díla ta nemají vždy dosti vý-

značnosti české, mohla vyjít u kteréhokoli národa jiného ... Šli jsme kolem domácích svých pramenů, jako by jich ani nebylo, nedotkli se téměř ani velkolepých svých dějin ... Odívali jsme se v jakous básnickou uniformu světovou, a oni jsou zatím do té velké básnické armády, do toho ‚básnictví světového', přijímáni jen ti, kdož přicházejí v kroji svém osobitém, řekněme národním."

Postavil se Neruda tímto výrokem dodatečně přece jen na stanovisko směru „národního" (tj. Krásnohorské, Zákrejsovo, Pokorného a dalších) a proti směru „modernímu" (tj. Sládkovi a ostatním lumírovcům)? Je tu rozpor s Nerudovým názorem o potřebě světovosti české literatury, jejž zastával v mladistvých bojích proti „panenskému" písemnictví, jakého si přál Jakub Malý? Není tady pražádného rozporu. Správně pochopil S. Budín*, že Neruda mezi „národností a světovostí nevidí žádný rozpor" a že „požadavek českosti uměleckého díla, ...která je přechodem k světovosti — — se vlastně objevuje v článcích v Obrazech života a pokračuje v celém jeho kritickém díle" jsa opětovně formulován, ať už v článku Našim kosmopolitům**, nebo v článku O českosti našich herců. Neruda stojí v této věci v podstatě stále na témže stanovisku: „Leckteré názory Neruda měnil," dodává Budín, „v lecčems se vyvíjel — v této věci však byl důsledný celý svůj život." Důsledný — ano. Důslednost však nevylučuje vývoj: vztah mezi českostí a světovostí v literatuře neměl pro Nerudu povahu rozporu, ale dialektického protikladu, jehož vyrovnání nebylo dáno jednou provždy, nýbrž přechylovalo se jednou k tomu, podruhé k onomu pólu se změnami historické situace a ve shodě s osobním Nerudovým vývojem.

Obraz Nerudy-kritika se začíná před naším zrakem do-

* Jan Neruda a jeho doba, 1960, str. 476.

** V čl. Našim kosmopolitům (1874) píše Neruda: „Jsem kosmopolitou nejsvětějším svým přesvědčením, ale *Čechem kosmopolitou*. Jako se ani nesmím snažit, abych co spisovatel byl zcela takový jako kterýkoli jiný spisovatel český, jako chci národu českému prospět co osobnost zcela svoje, zvláštní a samostatná, chci také, aby lidstvu prospěl národ český co národ zas zcela svůj, vyvinutý dle talentů svých zvláštních, duchem samostatný. Jinak mu neprospěje praničím — hluchý ořech, bez vlastního jádra."

celovat. Musí však ještě být doplněn dvěma podstatnými rysy: jsou to Nerudův vztah k cizím literaturám, vlastně k literatuře světové, a jeho pojetí spisovatelova závazku k dokonalosti umělecké formy.

Vztah k literatuře světové je jeden z nejzákladnějších rysů profilu Nerudy-kritika. Nerudovy kritické stati se sice téměř vesměs týkají literární tvorby domácí, avšak od samých začátků měl Neruda neustále na mysli jako jeden z hlavních zřetelů začlenění české literatury do literatury světové, to znamená do onoho souboru literárních děl, který je společným majetkem národů a nejvyšším měřítkem hodnoty. O právo české literatury na usilování o světovost zápasil Neruda již s Jakubem Malým. A již tehdy nemyslil jen na literatury samé, ale na nárok národů, které je vytvářejí, na skutečnou rovnost: „Poněvadž nyní už se výhradné zvláštnosti, založené buď v nedostatku, nebo v nadbytku v něčem, u jednotlivých národů ztrácejí a všichni národové stejně dary celé zeměkoule požívati počínají, stejného stupně vzdělání se domáhají, stává se i dějepis dějepisem celého světa, pokračujíc u všech národů poměrně stejným způsobem kupředu, a poezie *nesmí* ani býti více poezií národní, ale všeobecnou, jež nyní touhy *celého* lidstva obrazí a jíž *světová* literatura zdárně postupuje."

To napsal Neruda r. 1859 v „Poznámkách k studii Vítězslava Hálka Básnictví české v poměru k básnictví vůbec" a zcela v témže smyslu se nese i jeho stať „Nyní", psaná téhož roku.

Během dalších let se v mysli Nerudy-kritika představa všelidství původně poněkud abstraktní zkonkrétňuje. Už byl uveden jeho názor, že přístup literatury národní k světovosti je možný jen zdůrazněním národní její osobitosti. Co však zůstalo u Nerudy po celou dobu beze změny, je přesvědčení, že konečným cílem usilování o světovost je v dané historické situaci českého národa nikoli literatura sama, ale dobudování národního života, dosažení skutečné rovnosti s ostatními národy. Již r. 1859 v polemice s Jakubem Malým o tom napsal: „Jsme už na takovém stupni vzdělání, že to už pražádnou zásluhou není, když je někdo

vlastencem — — —; nám nyní už povinnost nastává, abychom národ svůj na výši světového uvědomění a vzdělání postavili a jemu takto nejen k uznání *dopomohli*, ale i život *pojistili*. To je ten *kosmopolitismus*, jemuž Malý nikdy nerozuměl aneb rozumět nechtěl."

Proto se Nerudovi úsilí o zesvětovění české literatury nikdy nejevilo jako propaganda, ale jako usilování o to, aby česká literatura dovedla svým podílem přispívat k rozvoji literatury a kultury světové: „Širý svět je jedinou kyprou půdou pro krásnou literaturu naši, myšlénky všech národů musí v sebe pojímati, aby sama něco rovně časového vytvořila," napsal o tom r. 1860 ve stati „Ze vzduchu". Mezi cizím vlivem a národní osobitostí literatury neshledával proto nejmenšího rozporu; soudil naopak, že cizí vzor může domácí literatuře ukazovat cestu k sobě samé: „Předně ale může z něho (Calderóna, J. M.) čerpat české básnictví dramatické dobré naučení, jak z ducha českého národa, plným jemu porozuměním, lze k rozkvětu přivést drama ryze české." (1881)

Styk a konkurence s cizími literaturami znamenaly Nerudovi zvyšování požadavků na literaturu domácí, zvyšování měřítek domácí literární produkce. Stávalo se někdy, že Neruda — v době, kdy se do cizích jazyků z české literatury překládalo ještě pramálo, prohlašoval některé ze soudobých českých autorů za světové, tak např. když o Erbenovi prohlašuje: „Ona umělecká dokonalost staví Erbena na Olymp literatury světové, ta jeho českost je literatuře světové obohacením." Anebo zase o Světlé: „Jako Jungmannové z chaloupek češtinu vyvedli zas ven do kruhu živých jazyků, vnikla spisovatelka Karolína Světlá do těchže chaloupek a vyvedla z nich českou individualitu dramatickou, způsobilou, aby uvedena v český román připojila k světové literatuře článek nový, tím zároveň českou literaturu důstojně uvedla v písemnictví to světové." (1869) Nebo když napsal o Hálkových Pohádkách z české vesnice, že smrt ho schvátila v okamžiku, „když na Olympu světové literatury zasedl na křeslo, na němž neseděl před ním nikdo a na něž po něm nezasedne nikdo" (1874).

Mohlo by se to zdát podivné u něho, jenž v kritice nenavykl nadsazovat. Z toho, co jsme řekli předtím, je však jasné, že ze všeho nejméně mu šlo o národní sebechválu nebo o nezřízené vychvalování jedinců. Vyzdvihování českých vynikajících autorů na úroveň světovosti mělo být české literární tvorbě příkazem, aby usilovala o dosažení nejvyššího. Neruda, jak již poznamenáno, si byl velmi dobře vědom toho, že doba, jejíž literaturu posuzoval, nutila u nás „pracovati jen s talenty prostředními, více receptivními než produktivními". Věděl však také, že tato přechodná nutnost nesmí v povědomí českého spisovatelstva a českého publika zastínit požadavek ještě základnější: usilovat o dosažení nejvyšších uměleckých hodnot, které by dovedly proniknout k jiným národům ne zásluhou propagandy, ale vlastní vahou. Také tentokrát se přesvědčujeme, jak široký obzor dovedl obhlédnout zrak Nerudy-kritika.

Myšlenka zápasu o dokonalost, který česká literatura musí svést, aby se mohla zařadit mezi ostatní jako rovná mezi rovné, byla v Nerudových kritikách stále přítomna, i tam, kde myslil jenom na literaturu českou. Tak například, když rozbírá (v studii Sebrané spisy /1859/) Tylovy zásluhy o zmodernizování spisovné češtiny, staví Tylův sloh proti přívržencům přežitého slohu humanistického, kteří nerozumějí „časům novějším (sbližujícím všechny národy a otupujícím každou *zbytečnou* zvláštnost)".

Nerudův zájem o světovou literaturu byl proto v jeho kritice tak všudypřítomný, že byl v své nejvlastnější podstatě zápasem za bezprostřední vztah české literatury ke skutečnosti, za nezprostředkované vidění české skutečnosti. Byl to zápas, který Neruda-kritik sváděl jako příslušník své generace — tak například Hálek, podobně jako Neruda o světovosti literatury, mluví o jejím člověctví.* Smysl obou těchto slov je v české národní situaci let šedesátých

* „Zde není rozdílu; ať se člověk nazývá člověkem českým nebo anglickým, řeckým anebo eskymáckým; pokud jest *člověkem*, jest předmětem básnictví... Ať si někdo pojmenuje básnictví jakékoliv chce, buďsi arabské anebo španělské, buďsi dánské anebo české, jest básnictvím tak dalece, pokud je básnictvím vůbec (čl. Básnictví české v poměru k básnictví vůbec, 1859).

velmi podobný. Šlo o to, aby se v národním vědomí vytvořil stejný vztah ke všem národním literaturám bez výjimky. To, co podle názoru Nerudy a jeho současníků bránilo české literatuře bezprostřednímu vztahu ke skutečnosti, byla okolnost, že dosud byla německá kultura prostředníkem styku české kultury s kulturou světovou a tím i zábranou samostatného, neodvozeného myšlení a cítění. Nerudovo heslo světovosti české literatury bylo tedy výzvou směřující mnohem víc do nitra českého národního života než přes jeho hranice.

Pokusil jsem se nepominout v tomto pokuse o celkový — třebaže jen obrysový — obraz Nerudova literárněkritického díla žádný z jeho podstatných rysů. Zbývá však ještě jeden — vztah Nerudy-kritika k umělecké metodě. Mohlo by se zdát divné, že přichází na řadu až naposled. Vždyť Neruda byl největší slovesný umělec české literatury své doby, a kritické vydání jeho básnických spisů dosvědčuje bohatstvím variant, jakou péči věnoval umělecké dokonalosti, jak pečlivě zkoušel a vážil uměleckou účinnost každé věty, každého slova.

Nebyl i v kritice Neruda citlivě hodnotícím umělcem? Nemohl jím nebýt — o tom nás přesvědčí doklady. Jeho hlavní zřetel nebyl ovšem obrácen k tomu, aby literatura byla co nejplatnějším činitelem při dobudovávání národního života a v něm i národní kultury. Neznamená to však, že by byl literaturu (a umění vůbec) pokládal za pouhý nástroj cílů ležících mimo umění. Usiloval naopak pomáhat svou kritickou činností připravovat předpoklady pro uměleckou dokonalost literatury. Žil v době příprav a porozuměl jejím požadavkům jako kritik i jako umělec. Obracel svou pozornost především k získávání a výchově publika, k vytváření orgánů literárního života, k přípravě obecně vysoké úrovně vzdělání a kultivovanosti.

Svou péči o uměleckou stránku básnictví projevoval Neruda v kritikách především radami básníkům, jak zacházet s technikou slovesného umění. Stala se v této studii zmínka o tom, že Nerudovy kritiky byly adresovány především čtenářům. Když však mluvil o umělecké technice

a umělecké dokonalosti, měl Neruda na mysli vždy a výslovně spisovatele. Nerozbíral uměleckou formu díla jen proto, aby ji přiblížil čtenáři, ale hlavně proto, aby spisovateli ukázal, kde v jeho umělecké metodě jsou kazy, kde spisovatel svůj umělecký záměr nedopracoval, nestačil plně uskutečnit. Pasáže o umělecké metodě mají ráz — dalo by se říci — do značné míry pedagogický. Psal je ovšem umělec, jehož umělecká metoda byla velmi výrazně osobitá, a je proto velmi pochopitelné, že leckdy bezděky do svých požadavků na jiné promítal normy vlastní umělecké metody. Ani to však nebylo na škodu podnětnosti jeho výroků o umělecké metodě básnictví.

Všimněme si nyní jednotlivých jeho měřítek a požadavků. Jeden z nejdůležitějších (a také pro Nerudu nejcharakterističtějších) je onen, který nazývá *plastičností*. Tak například Světlou chválí za to, že postavy jejích próz „kresleny jsou tak určitě, že sochař by neměl velkou práci, znázorňuje je mramorem". Vrchlického upozorňuje, že „zvýšenou plastikou děl svých jedině dojde plné dokonalosti". Co Neruda „plastikou" rozuměl, dosvědčí nám věta, týkající se rovněž Vrchlického (sbírky Symfonie), že „čtenář žádá vypravování plastického, myšlenek dopodrobna jasných a zakulacených".

Velmi příbuzný požadavek „plastičnosti" je u Nerudy požadavek stručnosti, úsečnosti. Také ten uplatňuje proti Vrchlickému. („Jen bychom sobě... přáli místy formu ještě trochu úsečnější.") Uplatňuje jej však i při kritice jiných básníků: několikrát se přihází, že výslovně navrhuje vynechání veršů nebo i celých slok z lyrických básní. Sládek, básník, kterého mezi mladými pociťoval jako zvlášť blízkého svému vlastnímu pojetí poezie, se mu mimo jiné líbil svou snahou po zhušťování, po básnické zkratce. V své kritice sbírky Na prahu ráje o tom píše: „Již jednou, při epických delších zpěvích Sládkových, jsem poukázal k tomu, že básník s velkým prospěchem studoval nynější prozaiky americké. Ti zavedli do literatury zvláštní způsob vypravování, řekl bych způsob ‚naznačovací'. Řeknou jen něco a zůstavují čtenáři, aby domyslil a docítil se ostatního, hodí jen částku kon-

tury a čekají, že sobě ostatek dokreslíš. Aby se řeklo to pravé a hodila částka nejvýznačnější, tak aby i podaný drobet působil dojmem nejpropracovanějšího celku, v tom spočívá právě jich básnické umění. Nebo charakterizujme tuto „poezii aforistickou", jak bych ji nejraději nazval, ještě jinak. Básníka mysleme sobě co génia vznášejícího se nad mlhami, jež zahalují lidský život. On účelně rukou máchne, a jak ruka mlhou se táhne, rozvírá se za ní na okamžik pruh a my vidíme průlinou kousek života, úzký, těsně ohraničený, jenž ostře sice charakterizuje jen individuum jedno, ale určitý z něho na všeobecnost poskytuje soud, — do duše nám tryskne obraz nechť již veselý či trudný, ale jasný, na nějž nezapomeneme nikdy."

Neruda rozbíraje zde poezii Sládkovu hovoří bezděky o jednom ze základních rysů poezie vlastní. Také Nerudova poezie směřovala ke stručnosti velmi výrazně. Vzpomeňme například Nerudova verše: zlo-dobro, démon-bůh jej žilobně probíhá — jak mnoho představ je tu téměř násilně zakováno do slova: „žilobně"; připomíná se jím zároveň i krevní oběh („žilobití"), i zase rychlé střídání obou krajností: dobro a zlo. V poloverši: „vrata zimně pozamčena" — je do příslovce „zimně" zhuštěno celé přirovnání; slovo „pozamčena" pak vyjadřuje nedílně i mnohost „pozamykaných" vrat, i nehostinnou nepohnutost jejich uzamčení. Přesto se však Nerudova stručnost nekryje se Sládkovou, neboť Sládek dosahuje stručnosti spíš významovými mezerami mezi slovy a větami („hodí jen částku kontury a čekají, že sobě ostatek dokreslíš"), kdežto Neruda těsným sřetězením slov, takovým, že mezi nimi nezůstane ani stopa významové pauzy, někdy i tak úzkým, že se významy slov navzájem prolnou. Dovedl-li Neruda tak jemně vidět do cizí umělecké metody, jak ukázal ve stati o Sládkovi, dokazuje to, že poměrně malá pozornost, jakou v svých kritikách umělecké metodě věnoval, vyplynula z vědomí, že pro přítomnou chvíli bylo důležitější věnovat převážný díl zájmu společenskému působení literatury. Konečně pak z citátu poznáváme i vlastní smysl Nerudova požadavku stručnosti: „vidíme průlinou kousek života".

Říká se tu zřetelně, že stručnost, zkratkovitost poezie považuje Neruda za nejbezpečnější cestu ke zcela bezprostřednímu spojení poezie se skutečností.

Požadavek, aby poezie se vyjadřovala zkratkou, byl ovšem na závadu tomu, aby Neruda-kritik mohl plně uznat básnickou metodu Vrchlického. Pro Nerudu není sporu o velikosti přínosu Vrchlického české poezii. Je mu však nepřijatelná ta vlastnost Vrchlického metody, která o generaci později se opět stala předmětem kritiky (Šalda ji nazval „špatným verbalismem"). V svém posudku Vrchlického knihy Symfonie řekl Neruda: „Básník je rozechvěn bouřícím citem, rodící se myšlenkou; rád by dal pocitu svému formu, aby mu porozuměl i někdo jiný, ale výraz, slovo je dosud jen aproximativní. Básník to sám snad cítí, amplifikuje, dodává slovo k slovu, doplňuje obraz obrazem, ‚obraz se honí za obrazem', a tím se stává, že se zdá, jako by se básník — honil za obrazy." Neruda tu zřejmě má na mysli protiklad mezi svým úsilím o slovo „plastické", které přímo míří k určité skutečnosti, a Vrchlického kumulací slov neurčitého významu. Nevystihl však jen individuální protiklad mezi svou a Vrchlického básnickou metodou, nýbrž i objektivně negativní její dosah pro další vývoj české poezie. Nerudova kritika o knize Symfonie je z r. 1878 a r. 1912 píše Šalda, kritik generace 90. let, srovnávaje s Vrchlickým Březinu: „Pečlivě dokonalé řemeslo a ve vyšším stupni dokonalé umění slovesné (bylo) jednou ze zbraní, jimiž reagovali mladší proti Vrchlickému tam, kde toho bylo třeba. Březina například vážil svá slova a své věty na éterných vážkách, instrumentoval své verše s přesností, ryzostí a čistotou a dokonalým úzkostlivým věděním a poznáním jejich účinů, jakých nenalezneš u Vrchlického."

Neruda při svých kritikách neměl tedy na mysli jen to, čím se sám od kritizovaných básníků jako umělec lišil, ale českou poezii, nad jejímž vývojem bděl.

Neruda se také často obracel k básníkům s výtkou, že jejich poezie nedbá objektivnosti. Pro sklon k objektivitě byla Nerudovi-kritikovi a redaktoru — bližší epika než

lyrika; s úsilím o objektivitu umělecké tvorby souvisí u Nerudy úzce i smysl pro dokonalost umělecké tvorby. Vzorem nerozlučného spojení objektivity a umělecké dokonalosti byl mu Erben: „Až přijde ostatní svět k plnému poznání českého národa, až donucen či dobrovolně vřadí nás mezi ostatní živé národy, bude Erbenovo jmeno vřaděno skvít se v literatuře světové. To činí, že poetů v lidstvu je jako divokých květů po kraji, málo ale poetů umělců, Erben byl poeta a umělec antického klidu! Erben nebyl lyrikem ani subjektivním ani reflexívním, on byl tvůrcem objektivním, jeho význam vrcholí se v epice. Jako by sama sebe zalhával, osobnost svou osobnosti národní obětovně podřizoval, ...nikde nevidíme osobnost Erbenovu vynikat co nadšeného či bolem schváceného či tiše blaženého člověka Erbena, ovšem ale s úchvatnou silou před nás předstupuje osobnost Erbena *umělce.*"

Nerudovo usilování o uměleckou dokonalost se projevovalo i jeho smyslem pro úměrnost, odporem k nadsazování účinu. Všechny protikladné stránky uměleckého díla se měly navzájem vyvažovat: typičnost a individuálnost postav, účast literárního a lidového jazyka na básnickém vyjádření, poměrný podíl fantazie a reality na vytváření básnického obrazu. Za vítězný závěr Hálkovy básnické dráhy pokládá dosažení rovnováhy mezi subjektivitou a objektivitou: „on subjektivnost svou všestranně přivedl ve shodu se světem zevnějším". Radí Pflegrovi, aby postavy nejen společensky typizoval, ale zároveň i individualizoval: „O celých třídách nechť se píšou pojednání, vybereme-li ale jednotlivou osobu pro román neb novelu, musíme ji tak naznačit, že zároveň druh lidí svého způsobu reprezentuje, a přece zase něco osobního, její povaze, jejím okolnostem přiměřeného do sebe má, že v ní zkušený a vyčtený starou známost vidí, přece ale něčím zvláštním a novým zase poután jest." (1859) Tyla chválí Neruda za to, že dbal rovnováhy při výběru jazykových prostředků z jednotlivých slovníkových prostředí: „Nenapodobňoval mluvu nejnižších vrstev, postavil se vždy o něco výše, stylizoval podle vlastní myšlenky — a stal se všem srozumitelným

a všem milým." (1859) A vytýkal zase naopak Vrchlickému verše

Zkalená voda nepohnutě stojí,
v rákosí veslo s loďkou polámanou,
nad ní se v slunci mušek davy rojí,
jak lásky slzy ve tvář uplakanou;
zkalená voda nepohnutě stojí —
jak myšlenky ve pusté hlavě mojí —

Podtržené verše vyznačil sám Neruda. Proč? Říká o tom: „Tu pak není skorem divu, že básník najednou je s myšlenkou a obrazem až na scestí." Lze sotva podat jednoznačný výklad této výtky; jen tušit lze, že Nerudovi vadila neúměrnost přirovnání „slz lásky" k „davu mušek" a myšlenek ke „zkalené vodě". V každém případě je však tato připomínka svědectvím Nerudova citlivého smyslu pro úměrnost ve vzájemných vztazích složek básnického díla.

Přesvědčující doklad tohoto smyslu podává i Nerudova kritika Hálkovy básně Mejrima a Husejn, kde kritik vytýká nerovnoměrnost tónu vyprávění: „Vypravování je nestejné, někde vysoce drženo, jinde při těchže poměrech až příliš nehledaně, nízce." Tato pasáž se týká veršů:

Pak přijde smrt a srdnatě nás chopí —
a *žbluňk!* nás ve věčnosti moři ztopí,
že padnem ke dnu jako mlýnský kámen —
pět kol nad námi, *a je s námi amen.*
Ten žold si jistě všichni vyholdujem...

Podtržená slova se Nerudovi zdají „triviálními". (Dnes bychom je spíš nazvali hovorovými.) Neruda-básník však sám takových slov užíval k dosažení uměleckého účinu. Je znám Šaldův výrok, že Neruda „měl strašnou odvahu, že vzal slova z ulice, nemytá a nečesaná, jak je zastihl, a učinil z nich posly věčnosti". Dokonce sloka „Z uzlíčku boty čouhají...", kterou Šalda cituje na potvrzení svých slov o Nerudově odvaze užít slov „z ulice", vyšla v Obrazech života téhož roku 1859, kdy Neruda vytkl Hálkovi

výrazy „žbluňk" a „je s námi amen" z Mejrimy a Husejna. Tendence užívat slov „z ulice" v poezii byla tedy generačním rysem májovců vůbec a souvisela s jejich sklonem vyhýbat se romanticky nadneseným tématům i slovům. Neruda však, na rozdíl od Hálka, odvažoval přesně míru jejich užití. Jeho jemný smysl pro úměrnost mohli bychom označit jako projev klasičnosti, kdyby na tomto označení nelpěla příhana jistého ustrnutí, nechuti k obnově, lpění na tradičních tématech i formách. Tyto vlastnosti však byly Nerudovi naprosto cizí. Jednou — v referátě o Nové sbírce veršovaných prací Sv. Čecha — se zamyslil nad češtinou jako jazykem literatury. To, co na své mateřštině zejména chválil, bylo, že čeština, jazyk „napořád ještě mladý, protože je jazykem mladé literatury", „nikde nevnucuje na myšlenku hotový už šat a má v poetické frazeologii dosud jen málo forem takových, nad něž síla jazyka už nemůže více: klasických, akademických". — Úměrnost uměleckého díla, jak ji chápal Neruda, byla tedy mnohem spíš stále napjatá rovnováha sil než ustrnuté schéma a pravidlo: byla to rovnováha živá, připouštějící pestrou rozmanitost a nečekané výkyvy.

Profil Nerudy-kritika se nám takto doplnil výrazným rysem: Nerudovým přejemným smyslem pro odstíny umělecké metody. O uměleckých otázkách bez zřetele ke konkrétním detailům posuzovaných děl psal ovšem Neruda poměrně zřídka; většinu místa i času věnoval postavení literatury v národním životě, jejímu vztahu k politice, výchově publika i jiným okolnostem souvisícím sice s literaturou, ale jen nepřímo s její uměleckou stránkou. A tak se často zdá, jako by Neruda-kritik v sobě básníka zapíral. A přece zase nám rozbor Nerudových literárních statí ukázal, že Neruda-básník byl přítomen při zrodu každého slova Nerudových kritik i jejich celkové koncepce, nejen tam, kde výslovně psal o umění básnickém. To, že dovedl literaturu vidět nedílně i jako dílo jednotlivců, i jako celkové dění, že se dovedl zároveň postavit na stanovisko spisovatelo i čtenářovo, že dovedl postřehnout celou rozmanitost funkcí literatury a ocenit význam každé z nich i její nezbyt-

nost v celkovém souboru, že dovedl spojit zdůraznění společenské účinnosti literatury s rozhodnou obhajobou její volnosti („jedině pak prospěje literatura národa, může-li haluze volně na všechny strany rozkládat") — to vše svědčí o trvalé a nedílné jednotě kritika Nerudy s Nerudou básníkem. A tato jednota je důvodem, proč ještě dnes, po tak dlouhé době a tolika vývojových peripetiích české kritiky, jsou Nerudovy kritiky četbou živou.

Jan Mukařovský

OBSAH

1878:

Duch a svět. Básně Jaroslava Vrchlického 7
Literární listy
I. Slavnostní řeči dr. Karla Sladkovského 16
II. Starý pán z Domašic, povídka Ferdinanda Schulze 19
Nedokončený obraz. Román Antala Staška 23
Patnáctiletý kapitán. Román Jules Verna 27
Symfonie. Básně Jaroslava Vrchlického 33

1879:

Zprávy z Nikdes 40
„Gratuluju!“ 49
Siegfried Kapper 53
Kdy zemřel?... 60
Jan Bohumil Ceyp z Peclinovce 64
Dědův odkaz. Báseň Adolfa Heyduka 68
Jiskry na moři. Básně Josefa V. Sládka 73
Dva nové spisy Jules Vernovy
I. Pět set miliónů begumy 78
II. Číňanovo utrpení v Číně 81
Eklogy a písně. Básně Jaroslava Vrchlického 86
Povídky, novely a arabesky Berty Mühlsteinovy. Svazek první 87
Balady Goethovy 88
Imortely. Básně Irmy Geisslovy 89
Mýty. Básně Jaroslava Vrchlického. Cyklus druhý 90

1880:

Josefa V. Friče Sebrané spisy veršem a prózou 92
Mně je to naprosto lhostejno... 94
Vyšehrad. Od Julia Zeyera 98
František Klinkáček 103
Národ sobě 109
Nové spisy naše
I. Nová sbírka veršovaných prací Sv. Čecha 114
II. Příroda a lidé. Od R. E. Jamota 118

Je Dušiček... 121
Eklogy a písně. Básně Jaroslava Vrchlického 125
Mýty. Básně Jaroslava Vrchlického. Cyklus druhý 131
Imortely. Básně Irmy Geisslovy 137

1881:

Poslední z těch pěvců našich starých... 138
Ještě několik slov... 142
Calderón de la Barca 145
Poutí k Eldorádu. Básně Jaroslava Vrchlického 152
Jules Vernův nejnovější román Jangada 157
Básně
I. Nové básně epické Jaroslava Vrchlického — Pohádky o hloupém Honzovi Ladislava Quise — Světlou stopou J. V. Sládka — Básně humoristické a satirické Antonína Koukla 161
II. Jihočeské melodie Otakara Mokrého — Z hor. Básně Rudolfa Pokorného — Epigramy Josefa Košína — Slavia 179
III. Verše Karla Legera 185

1883:

Literární listy
I. U nás je teď literární plození velmi živé... 187
II. Chladem a teplem. Básně F. X. Svobody 190
III. Na prahu ráje. Znělky J. V. Sládka 194
Kéraban Tvrdošijný. Román Jules Verna 198

1884:

Amerling — Doucha — Tyrš... 204

1885:

Rozmanitosti o Adolfu Heydukovi 209

1886:

Já nenutím nikoho... 222
Zima je tedy opravdu již pryč... 227
Všeobecné slovo v záležitosti Rukopisu královédvorského 232
Jako konec obrovského ohňostroje... 237
Ferdinand Břetislav Mikovec 242

1887:

Už si ji odbyl, tu svou „mrtvých stráž"... 248
Sluncem a stínem. Básně Jos. V. Sládka 254

1890:

Josef Frič dobásnil... 256
Je Praha poetická?... 261

POETICKÉ BESEDY

1883:

Podepsaní hodlají... 268
Jan Neruda 270
Adolf Heyduk 271
Svatopluk Čech 273
Jaroslav Vrchlický 275
Ladislav Quis 277
Julius Zeyer 279
Karel Leger 281
František Chalupa 282
František Kvapil 283
Eliška Krásnohorská 284
Redakcím časopisů 285

1884:

Josef Václav Sládek 287
Antal Stašek 288
Otakar Červinka 290
Svetozár Hurban Vajanský 291

1885:

František S. Procházka 292
Jaroslav Vrchlický 293
Otakar Mokrý 294
Rudolf Pokorný 295
Emanuel Mířiovský 296

1886:

Václav Bolemír Nebeský 297

1889:

Růžena Jesenská 300

1890:

Vypisujeme tímto pro Poetické besedy... 301

1890:

Loňského roku v dubnu vypsali jsme cenu... 302

Ediční poznámky 303
Vysvětlivky 305
Jmenný rejstřík ke sv. I—III 335

Jan Mukařovský: Jan Neruda jako kritik české literatury (Doslov) 359

KNIHOVNA KLASIKŮ
SPISY JANA NERUDY
Svazek třináctý

LITERATURA
III

Svazek připravil Jan Thon
Doslov napsal Jan Mukařovský
Graficky upravil František Muzika

Spisy Jana Nerudy řídí Ústav pro českou literaturu Československé akademie věd. Hlavní redaktor Jan Mukařovský. Redakční rada: Aleš Haman, Miloslav Novotný, Miloš Pohorský, Rudolf Skřeček, Felix Vodička. Výkonní redaktoři Aleš Haman a Jarmila Víšková.

Vydalo Státní nakladatelství krásné literatury a umění, n. p., jako svou 1993. publikaci v redakci krásné literatury. Praha 1966. Odpovědný redaktor Svatopluk Horečka.

Vytisklo Rudé právo, tiskárna vydavatelství ÚV KSČ v Praze
20,50 autorských archů, 20,87 vydavatelských archů
D 07*50124. — Vydání první — Náklad 1000 výtisků.

01 — 035 — 66
13-11 — Vázané 21,50 Kčs

SPISY JANA NERUDY

vycházejí v tomto pořadí:

1. Básně I*
2. II*
3. Arabesky *
4. Povídky malostranské*
5. Studie, krátké i kratší I*
6. II*
7. Žerty, hravé i dravé*
8. Obrazy z ciziny*
9. Menší cesty*
10. Divadelní hry*
11. Literatura I*
12. II*
13. III*
14. České divadlo I*
15. II*
16. III*
17. IV*
18. V
19. VI
20. Výtvarné umění a hudba*
21. Česká společnost I*
22. II*
23. III*
24. IV*
25. V
26. Drobné klepy I*
27. II*
28. III*
29. Podobizny I*
30. II*
31. III*
32. IV*
33. Drobné klepy IV
34. V
35. VI
36. Aforismy a dodatky
37. Dopisy I*
38. II*
39. III*
40. Rejstříky, bibliografie a životopisná data

Svazky označené hvězdičkou již vyšly, a to v tomto pořadí: 1950 4, 8; 1951 1, 29, 15, 21; 1952 3, 30; 1954 7, 16, 38, 31; 1955 5; 1956 22, 2; 1957 11, 32; 1958 17, 26, 6; 1959 14, 27; 1960 23; 1961 9, 10, 12; 1962 28, 20; 1963 37; 1964 24; 1965 39, 13.

KLU

01 — 035 — 66
13/11 — Vázané 21,50 Kčs

SPISY
JANA NERUDY

1—2
Básně I—II

3
Arabesky

4
Povídky malostranské

5—6
Studie, krátké a kratší I—II

7
Žerty, hravé i dravé

8
Obrazy z ciziny

9
Menší cesty

10
Divadelní hry

11—13
Literatura I—III

14—19
České divadlo I—VI

20
Výtvarné umění a hudba

21—25
Česká společnost I—V

26—28
Drobné klepy I—III

29—32
Podobizny I—IV

33—35
Drobné klepy IV—VI

36
Aforismy a dodatky

37—39
Dopisy I—III

40
Rejstříky, bibliografie a životopisná data

Dosud vyšly svazky 1—17, 20, 21—24, 26—32, 37—39

STÁTNÍ NAKLADATELSTVÍ
KRÁSNÉ LITERATURY
A UMĚNÍ